

Radek Černoch

FALCIDIÁNSKÁ KVARTA, JEJÍ RECEPCE A § 1598 OZ

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

FALCIDIÁNSKÁ KVARTA, JEJÍ RECEPCE A § 1598 OZ

Radek Černoch

Masarykova univerzita
Brno 2025

Vzor citace

ČERNOCH, Radek. *Falcidiánská kvarta, její recepce a § 1598 OZ*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2025, 157 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Edice Scientia, sv. č. 768. ISBN 978-80-280-0715-7 (print), 978-80-280-0698-3 (online, pdf)

CIP - Katalogizace v knize

Černoch, Radek

Falcidiánská kvarta, její recepce a § 1598 OZ / Radek Černoch – 1. vydání. -- Brno: Masarykova univerzita, 2025. 157 stran. – Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Edice Scientia, sv. č. 768. ISBN 978-80-280-0715-7 (print), 978-80-280-0698-3 (online, pdf)

34(091)* 340.15* 347.65/.68* (048.8)*

- právní dějiny
- římské právo
- dědické právo
- monografie

34 - Právo [16]

Recenzent: JUDr. Marek Novák, Ph.D.

Publikace je zveřejněna v rámci licenčních podmínek Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-4.0).

© 2025 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-280-0698-3 (online ; pdf)

OBSAH

1	Úvod.....	7
2	Základní struktura římského práva dědického	11
2.1	Postavení dědice v římském právu.....	11
2.1.1	Vztah k rodině zůstavitele.....	12
2.1.2	Vztah k ostatním oprávněným <i>mortis causa</i>	13
2.1.3	Vztah k věřitelům.....	13
2.2	Jednotlivé instituty sukcese <i>mortis causa</i>	15
2.2.1	Usucapio hereditatis	15
2.2.2	Zákonná posloupnost.....	16
2.2.3	Testamentární posloupnost	17
2.2.4	<i>Legata</i>	18
2.2.5	<i>Fideicommissa</i>	19
2.2.6	<i>Mortis causa donationes</i>	20
2.2.7	<i>Mortis causa capio</i>	21
2.2.8	<i>Portio debita</i>	21
3	<i>Lex Falcidia de legatis</i>	23
3.1	Jiná omezení pořizovací volnosti zůstavitele než <i>quarta Falcidia</i> ...	23
3.1.1	<i>Lex Furia</i>	24
3.1.2	<i>Lex Voconia</i>	25
3.1.3	<i>Lex Fufia Caninia</i>	26
3.2	Základní informace o Falcidiově zákonu	27
3.3	Konkrétní problémy při stanovování <i>quartae Falcidia</i> e	29
3.3.1	Kdy <i>quarta</i> nenáleží.....	29
3.3.2	Hodnota čistého dědictví.....	38
3.3.3	Výpočet <i>quartae</i> případně-li více částí téže pozůstalosti jedné osobě.....	50
3.3.4	Odkazy <i>quartam</i> převyšující.....	52
3.4	Podstata <i>legis Falcidia</i> e	61
4	<i>Quarta Falcidia</i> ve vztahu k jiným institutům sukcese <i>mortis causa</i> v antickém Římě.....	63
4.1	<i>Fideicommissa</i>	63
4.2	<i>Mortis causa donationes</i>	66

4.3	<i>Mortis causa capio</i>	68
4.4	<i>Portio debita</i>	70
4.5	Další instituty	73
5	<i>Quarta Falcidia</i> po zániku Římské říše	77
5.1	Byzantská říše	77
5.2	Německo	79
5.2.1	Jednotlivé německé státy	79
5.2.2	BGB	80
5.3	Švýcarsko	87
5.4	Anglie	87
5.5	Katalánsko	89
6	<i>Quarta Falcidia</i> v domácím právním vývoji	91
6.1	Od prvních osnov ABGB po konec jeho platnosti v dědickém právu	91
6.1.1	Před přijetím ABGB	91
6.1.2	ABGB	94
6.1.3	BGB a právo uherské	95
6.1.4	Osnova 1937	97
6.2	Zákoníky z dob komunismu	97
6.2.1	Střední kodex	97
6.2.2	Socialistický občanský zákoník	101
6.3	OZ	101
7	Závěr	109
7.1	<i>Quarta Falcidia</i> za trvání římské říše	109
7.2	Přehled dalšího vývoje	113
7.3	Prerod <i>quartae Falcidia</i> v povinný díl a další instituty	115
	Prameny	117
	Literatura a další použité zdroje	127
	Klíčová slova	145
	Résumé (English)	147
	Résumé (Deutsch)	151
	Résumé (Français)	155

1 ÚVOD

Je dobře známo, že římské právo je základem práva současného. Různí se však míra tohoto povědomí a vůbec znalosti o tom, jakou měrou a jakými způsoby se tento základ odráží v právu současném. Tyto projevy se podstatně liší nejen dle času a území, ale též (a zejména) dle jednotlivých odvětví a institutů právního řádu. Obecně lze říci, že míra takových shod bude nejvyšší u institutů, které se již v době římského práva těšily vysokému stupni propracovanosti a zároveň společenské vztahy, které jsou danými instituty upravovány, nedoznaly takových změn, aby tím byla eliminována možnost rozumného využití dané úpravy. Jednou z oblastí, kde návaznost na římské právo je velmi silná, je právo dědické, které je nadto svou povahou značně konzervativní, což dále zvyšuje tendenci setrvat u římskoprávních východisek. V mezidobí pochopitelně docházelo k dílčím úpravám, ovšem převážnou měrou můžeme i u současného práva pozorovat v mnoha případech takřka nezměněný stav oproti právu římskému. Tato situace bude demonstrována na institutu, u nějž se vžilo označení *quarta Falcidia* a který nalezneme i v § 1598 OZ.¹

V antickém Římě byl dědic universálním sukcesorem zůstavitele, pročež na něj přecházely i pozůstalostní dluhy. Naproti tomu odkazovník byl toliko singulárním sukcesorem a za pozůstalostní dluhy neodpovídal. Míra odkazů nebyla zpočátku nikterak omezena, což mnohdy vedlo k případům nadměrného zatížení pozůstalosti odkazy a její přijetí nebylo pro potenciálního dědice z ekonomického hlediska výhodné. Ovšem zmaření dědické instituce bylo nevýhodné i pro odkazovníky, jelikož tím došlo i ke zmaření odkazů. Stejně tak bylo i v zájmu zůstavitele a zachování rodového jména, aby kvůli odmítnutí pozůstalosti dědici nezemřel jako *intestatus*. Tomu se nejprve snažily čelit *leges Furia* a *Voconia*, ovšem poměrně neúspěšně. Byla to teprve *lex Falcidia de legatis* z roku 40 př. n. l., která zavedla dostatečně efektivní omezení zůstavitele, čímž chránila dědice a v konečném důsledku i odkazovníky a vůli zůstavitele.

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „OZ“). Texty českých pramenů citovány dle: *ASPI* [databáze]. Verze 2024. Wolters Kluwer, 2024.

Lex Falcidia zajistila dědici, že mu zůstane odkazy nezatížena alespoň čtvrtina (*quarta Falcidia*)² čistého dědictví, i. e. dědictví po odečtení pozůstalostních dluhů včetně ceny závětí propouštěných otroků, nákladů pohřbu či výloh spojených s převzetím dědictví. Přesahují-li odkazy tři čtvrtiny čistého dědictví, dochází k jejich poměrnému krácení tak, aby *quarta* byla zachována, případně může zůstavitel nařídit, aby některý z odkazů krácen nebyl, v důsledku čehož se však ostatní odkazy krátí více. Za Iustiniana se *quarta* nezachovává, nařídí-li tak zůstavitel či ve své podstatě jako sankce nevyžádá-li si dědic *beneficium inventarii* či je-li k tomu jiný důvod.

Quarta Falcidia představuje vyvážené rozložení majetkového prospěchu mezi dědice a odkazovníky, pročež se postupně rozšiřuje její aplikační sféra v rámci dědického práva. *Stricto sensu se quarta Falcidia* vztahuje pouze na *legata*, časem však dochází k užití obdobného pravidla i v případech jiných institutů sukcese *mortis causa*. Za vlády Vespasiana dochází mezi roky 71 a 73 n. l. *senatusconsulto Pegasiano* k jejímu rozšíření i na *fideicommissa* (někdy se zde hovoří o Pegasiánské kvartě), což je významné zejména s ohledem na možnost odkazu celé pozůstalosti *fideicommisso hereditatis*, od dob Antonina Pia se *quarta* vztahuje i na *fideicommissa ab intestato*. Konstitucí Septimia Severa došlo k rozšíření *quartae* i na *mortis causa donationes*, účelem čehož byla „pouze“ ochrana dědice, jelikož *mortis causa donationes* nebyla závislá na realizaci dědické posloupnosti. Posléze za Iustiniana se *quarta* v obecné rovině vztahuje na vše, co bylo dědici uloženo, což odpovídá konvergentním tendencím mezi jednotlivými instituty práva dědického.

V období recepcy římského práva dochází i k recepci *quartae Falcidiae* do právních řádů nově vzniklých státních útvarů, přičemž je zjevné, že tento proces probíhal v jednotlivých jurisdikcích různými způsoby, v rozdílné době a s rozdílnou intenzitou. Z recipovaného římského práva následně namnoze vycházejí moderní občanské zákoníky, ve kterých nacházíme ne-li přímo *quartam Falcidiam*, pak alespoň některé konstrukce sloužící k ochraně dědice před nemírnými odkazy, vyznačující se podobnou konstrukcí jako *quarta Falcidia*.

² Pozn.: Latina užívá k označení institutu termín „*quarta*“ (sc. *pars hereditatis*), tedy doslova „čtvrtý díl pozůstalosti“, kdy používá řadovou číslovku (cf. *vierter Teil*) namísto méně užívaného výrazu pro čtvrtinu (*quadrans*). V pramenech též leckdy užito pouze „*Falcidia*“, jelikož v kontextu není pochyb o výši dané části.

V textu práce povětšinou užít latinský termín *quarta Falcidia*, jenž vnímán jako *terminus technicus* nevylučující *a priori* v širším smyslu i zahrnutí jiných částí pozůstalosti. Pokud jde o český překlad, používána Falcidiánská kvarta s velkým F, neboť svojí podstatou je to kvarta Falcidiová.

Prvotní charakteristiku kvarty podává Gaius,³ obsáhlejší vymezení poté Iustinianské instituce.⁴ Vlastní text zákona jako takový bohužel dochován nemáme, jak již je to u římských zákonů obvyklé, je ovšem dosti výstižně zachycen v Digestech.⁵ Právě druhý a třetí titul pětaticáté knihy Digest,

³ Gai Inst. 2, 227:

Lata est itaque lex Falcidia, qua cautum est, ne plus ei legare liceat quam dodrantem. Itaque necesse est, ut heres quartam partem hereditatis habeat. Et hoc nunc iure utimur. [zvýraznění aut.]

A tak byl (nakonec) vydán zákon Falcidiův, kterým bylo stanoveno, že (testátorovi) není dovoleno vyčerpat odkazy více, jak tři čtvrtiny (pozůstalosti). Jedna čtvrtina pozůstalosti zůstává proto nutně dědici. A tohoto práva užíváme dodnes.

Gaius citován dle Gaius. *Institutionum commentarii quattuor*. Přeložil Jaromír Kincl. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Přetisk prvního vyd. Brno: MU, 1999. 276 s.

⁴ I 2, 22 pr.

Superest, ut de lege Falcidia dispiciamus, qua modus novissime legatis impositus est. cum enim olim lege duodecim tabularum libera erat legandi potestas, ut liceret vel totum patrimonium legatis erogare (quippe ea lege ita cautum esset: 'uti legassit suae rei, ita ius esto'): visum est hanc legandi licentiam coartare, idque ipsorum testatorum gratia provisum est, ob id quod plerumque intestati moriebantur, recusantibus scriptis heredibus pro nullo aut minimo lucro hereditates adire. et cum super hoc tam lex Furia quam lex Voconia latae sunt, quarum neutra sufficiens ad rei consummationem videbatur: novissime lata est lex Falcidia, qua cavetur, ne plus legare liceat quam dodrantem totorum bonorum, id est ut, sive unus heres institutus esset sive plures, apud eum eosve pars quarta remaneret. [zvýraznění aut.]

Zbývá nám ještě věnovat se více Falcidiovu zákonu, kterým byly jako posledním omezeny odkazy. Zatímco bylo zpočátku podle zákona XII desek přípustné udělovat odkazy v neomezené míře, a to tak, že bylo dokonce možné rozdělit pomocí odkazů celý majetek (v tomto zákoně se totiž říkalo: „jak kdo ustanovil o svém majetku, tak buďž po právu“), bylo později považováno za správné tuto dispoziční svobodu omezit. Upraveno to bylo jako výhoda pro zůstavitele, který často umíral, aniž by zanechal závět, neboť ustanovení dědic se zpěchovali pozůstalost přijmout kvůli tomu, že z toho neměli žádný prospěch, anebo jen malý. A když pak byl přijat Furiův zákon, stejně jako zákon Vokoniov, z nichž však ani jeden nevyřešil tento problém s konečnou platností, byl nakonec přijat Falcidiův zákon, v němž bylo stanoveno, že z celkové hodnoty pozůstalosti nelze odkázat více než tři čtvrtiny, což znamená, že ať již byl ustanoven jeden nebo více dědiců, musela v obou případech zůstat jedna čtvrtina. Instituce citovány dle BLAHO, P., SKŘEJPEK, M. *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010, 411 s.

⁵ D 35, 2, 1 pr. Paulus I, s. ad l. falcid.

Lex Falcidia lata est, quae primo capite liberam legandi facultatem dedit usque ad dodrantem his verbis: „Qui cives Romani sunt, qui eorum post hanc legem rogatam testamentum facere volet, ut eam pecuniam easque res quibusque dare legare volet, ius potestasque esto, ut hac lege sequenti licebit“. Secundo capite modum legatum constituit his verbis: „Quicumque civis Romanus post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique civi Romano pecuniam iure publico dare legare volet, ius potestasque esto, dum ita detur legatum, ne minus quam partem quartam hereditatis eo testamento heredes capiant, eis, quibus quid ita datum legatumve erit, eam pecuniam sine fraude sua capere licetio isque heres, qui eam pecuniam dare iussus damnatus erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est“. [zvýraznění aut.]
Byl dán Falcidiův zákon, který v první kapitole ponechal možnost svobody zanechávání odkazů až do výše tří čtvrtin dědictví těmito slovy: „Ti z římských občanů, kteří chtějí po vydání tohoto zákona pořídit testament, mají mít právo a moc odkázat komukoliv své peníze a svůj majetek, učiní-li tak v souladu s tímto zákonem.“ Ve druhé kapitole ustanovil způsob (činění) odkazů těmito slovy: „Kterýkoli římský občan, který bude po vydání tohoto zákona pořizovat testament, buďž jeho moci a právem odkázat tolik peněz a dobytka kolik chce, v souladu s veřejným právem, ale pouze potud, jestliže bude tak odkázáno, aby z tohoto

ale i řada dalších míst Iustinianovy kodifikace poskytuje spousty kasuistických příkladů, které nám pomáhají vytvořit plastický obraz právní úpravy institutu, mnohdy nám dokonce různé vrstvy právního textu podávají zprávu i o historickém vývoji právní úpravy.⁶

testamentu dědicové obdrželi ne méně než jednu čtvrtinu. Těm, kterým bylo takto odkázáno, musí dědic odkázán vydat beze všeho podvodu. A ti, kteří byli v testamentu zavázáni, aby vydali peněžitou sumu ve prospěch odkazovníka, musí vydat tolik peněz, kolik jim bylo přikázáno.“

Digesta citována dle MOMMSEN, T. (recogn.), KRUEGER, P. (retract.). *Digesta seu Pandectae Iustiniani Augusti. Vol. I+II*. Berolini: Apud Weidmanos, 1870. Dostupné z: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/digest.htm> [cit. 31. 8. 2024].

Překlad tohoto paragrafu citován dle DOSTALÍK, P. Zákon jako prostředek omezení vůle zůstavitele při odkazech v římském právu. In: BLAHO, P., ŠVECOVÁ, A. (eds.). *Právo v evropské perspektivě. II. díl*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2011, s. 659.

- ⁶ Pozn.: Tato kniha vychází z disertační práce ČERNOCH, R. *Quarta Falcidia a její odraz v pozdějším právu*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 163 s. Vedoucí práce Pavel Salák jr. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/210631/pravf_d/ [cit. 31. 8. 2024]. Pro toto vydání byly odstraněny některé dílčí chyby, formulační nedůslednosti či jiné aspekty vytčené v recenzních posudcích, jakož i upravena struktura některých kapitol, převážnou měrou však text i jeho struktura ponechán beze změn. Zpravidla je citována též literatura jako v uvedené disertační práci – považoval jsem totiž za vhodnější ponechat v textu citací zdroje, z něhož jsem skutečně vycházel, než jej nahrazovat novějším zdrojem, obsahujícím tutéž informaci. Jen v případech, kdy v mezidobí vyšlo komplexní dílo k dané problematice a které je tím pádem nepochybně vhodnější uvést, jsem k původní citaci připojil citací novou.

Z důležitější literatury specificky k tématu práce považuji za nutné uvést alespoň následující: Pokud jde o překlad relevantních fragmentů, část 35. knihy Digest byla přeložena v ČERNOCH, R. Třicátá pátá kniha. In: SKŘEJPEK, M., ČERNOCH, R., ŽYTKOVÁ, K. *Digesta seu Pandectae. Tomus II. Liber XVI–XXXV. Fragmenta selecta. Digesta neboli Pandekty. Svazek II. Kniha XVI–XXXV. Vybrané části*. Praha: Karolinum, 2019, s. 675–713, celý text poté v ČERNOCH, R. *Problematika překladu právních textů z latiny. Případová studie – 35. kniha Digest*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, 2021, 227 s. Vedoucí práce Irena Radová. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/th/ztvb9/?lang=en> [cit. 31. 8. 2024].

Pokud jde o způsob výpočtu čtvrtiny ve vybraných (a zpravidla složitějších případech), věnuji se mu v ČERNOCH, R. *Einige Probleme bei der Anwendung und Berechnung der quarta Falcidia*. In: HORN, J.-K., VERRICO, F. (Hrsg.). *Acta Maceratensia. Perspektiven vom XVI. Jahrestreffen der Jungen Romanistinnen und Romanisten (11. bis 13. Mai 2022)*. Macerata: Edizioni università di macerata, 2024, s. 137–153.

Pokud jde specificky o ty aspekty, které se projevují i v současné právní úpravě, podáváme jejich shrnutí v ČERNOCH, R. § 1598, 1630 a 1631. In MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 758–764 a 849–855.

2 ZÁKLADNÍ STRUKTURA ŘÍMSKÉHO PRÁVA DĚDICKÉHO

Dědické právo patří k nejpropracovanějším částem práva římského,⁷ neboť se v něm sbíhají veškerá práva věcná i závazková. To vše se odráží i v množství vzájemně provázaných institutů. Cílem této kapitoly je podat základní charakteristiku vztahů a pojmů, které se v právu dědickém objevují, vzhledem k zaměření práce však půjde spíše jen o nastínění základních problémů než o vyčerpávající výčet, větší důraz přitom bude kladen na ty aspekty, které mají výraznější dopad na problematiku *quartae Falcidiae*. Jde tak o informace pro čtenáře s přiměřenou orientací v právu římském dobře známé, pro širší čtenářstvo pak doplněn odkaz zpravidla na odpovídající část Sommerovy učebnice,⁸ jež je díky reprintu každému snadno dostupná. Kromě toho je na tomto místě podána jen naprosto základní charakteristika, přičemž některé dílčí aspekty budou zmíněny až *passim* na příhodných místech textu.

2.1 Postavení dědice v římském právu

Dědic coby universální sukcesor⁹ zůstavitelův vstupuje do všech zděditelných práv a povinností zůstavitele (*heres succedit in locum defuncti*).¹⁰ Vstupuje tak do rozmanitých vztahů, které lze schematicky rozdělit mezi vztahy k rodině zůstavitele, ostatním dědicům či jinak oprávněným *mortis causa* a konečně i vůči věřitelům. V tomto idealismu a komplexnosti římského dědického práva tkví jeden ze zásadních rozdílů oproti právu modernímu, v němž: „Dědické právo jest právo majetkové“,¹¹ což však můžeme pozorovat i v Římě u vojenského testamentu.¹²

⁷ JOHNSTON, D. *The Roman Law of Trusts*. Oxford: Clarendon Press, 1988, s. vii.

⁸ SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 356 s.

⁹ DOSTALÍK, P. Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, roč. XX, č. 3, s. 275.

¹⁰ VÁŽNÝ, J. Římské právní ideje v občanském zákoníku a v osnově. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1933, roč. XVI, s. 186.

¹¹ TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I*. Praha: Bursík & Kohout, 1905, s. 46.

¹² VÁŽNÝ, 1933, op. cit., s. 186.

2.1.1 Vztah k rodině zůstavitele

Dědic (je-li *suus*) se stává smrtí zůstavitele osobou *sui iuris* a v modelové římské rodině i nástupcem zůstavitele v *patria potestate*, s čímž souvisí i nabytí rodinného majetku.¹³ Vedle majetkových aspektů je nedílnou součástí dědění i vykonávání rodinných náboženských obřadů (*sacra privata*).¹⁴ Je však možné, aby *sacra privata* vykonávala místo dědice i jiná osoba (odkazovník, *mortis causa* obdarovaný, vydržitel *pro herede*, věřitel či dlužník zůstavitele), získala-li smrtí zůstavitele největší prospěch.¹⁵

¹³ VÁŽNÝ, J. Pojem práva dědického a účelnost jeho dnešní struktury. *Právní obzor*. 1923, č. 6, s. 98.

¹⁴ Gai Inst. 2, 55:

Quare autem omnino tam improba possessio et usucapio concessa sit, illa ratio est, quod uoluerunt ueteres maturius hereditates adiri, ut essent, qui sacra facerent, quorum illis temporibus summa obseruatio fuit, ut et creditores haberent, a quo suum consequerentur. [zvýraznění aut.]

Proč se ovšem tak neřádna držba a vydržení vůbec připouští [sc. *usucapio hereditatis*, pozn. aut.], má důvod ten, že předkové si přáli, aby se pozůstalosti přijímaly co nejdříve, aby byli (dědicové), kteří by konali rodinné náboženské obřady, jimž se v oněch časech věnovala převeliká pozornost, a aby věřitelé měli na kom uspokojit své (pohledávky).

¹⁵ Cic. Leg. II, 48:

Haec posite haec iura pontificum auctoritate consecuta sunt, ut, ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, iis essent ea adiuncta ad quos eiusdem morte pecunia venerit. Hoc uno posito, quod est ad cognitionem disciplinae satis, innumerabilia nascuntur, quibus implentur iuris consultorum libri; quaeruntur enim, qui adstringantur sacris. Heredum causa iustissima est; nulla est enim persona, quae ad vicem eius, qui e vita emigrarit propius accedat. Deinde, qui morte testamento ve eius tantundem capiat, quantum omnes heredes. Id quoque ordine; est enim ad id, quod propositum est, adcommodatam. Tertio loco, si nemo sit heres, is qui de bonis, quae eius fuerint, quom moritur, usu ceperit plurimum possidendo. Quarto, qui, si nemo sit, qui ullam rem ceperit, de creditoribus eius plurimum servet.

Tedy toto právo bylo ustaveno autoritou pontifiků, že provádění obřadů má přejít na ty, na něž přešel i majetek zemřelého, aby památka na ně nezahynula spolu se smrtí otce rodiny. Z tohoto jednoho pravidla, které postačuje k poznání nauky, vznikají nespočetné (případy), jimiž jsou plněny knihy znalců práva; ptají se, kdo má vykonávat (rodinné náboženské) obřady. Nejspravedlivější je tento požadavek vzhledem k dědicům, neboť nikdo jiný nemůže říct, že vstupuje na místo toho, kdo opustil tento svět. Na druhém místě je potom zavázán ten, který obdržel at' již na základě závěti nebo smrti tolik jako dědicové. Je správné, že i tento druhý je také zavázán, neboť je to v souladu s právě zmíněným principem. Na třetím místě, pokud zde není dědic, je zavázán ten, kdo vydržením získal vlastnictví větší části majetku, který měl ve svém držení zeměřelý v době své smrti. Za čtvrté, pokud nikdo neobdrží nic z majetku zemřelého, pak je zavázán ten, kdo z jeho věřitelů obdrží nejvíce. (zvýraznění a část překladu kurzívou autor). Cicero citován dle *Bibliotheca Teubneriana Latina* [databáze]. Editio 3. München und Leipzig: K. G. Saur+Brepols, 2004.

Cic. Leg. II, 49

Extrema illa persona est, ut is, si qui ei, qui mortuus sit pecuniam debuerit nemini que eam solverit, proinde habeatur, quasi eam pecuniam ceperit. [zvýraznění aut.]

Naposled je zavázána ona osoba, která dluží peníze onomu zemřelému, a nikdy nikomu ten dluh nevrátila, je to považováno za stejné, jakoby získala peníze z jeho majetku.

Překlad vyjma kurzívou vyznačené části DOSTALÍK, P. Quis astrigantur sacris aneb přechod náboženských povinností patris familias na jinou osobu než dědice. In: *Římská rodina v sociálních a právních vztáích*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 43.

2.1.2 Vztah k ostatním oprávněným *mortis causa*

Dědic, není-li ustanoven *ex asse*, získává stejně jako jeho spoludědicové ideální podíl na pozůstalosti. Pokud jde o výpočet dědického podílu, připadajícího na jednotlivého dědice, záleží na způsobu jejich ustanovení. V nejjednodušším případě dochází k dědění *in capita*, zůstavitel též může jednotlivé podíly sám určit. Odpadne-li některý z potenciálních dědiců, uplatňuje se buď *ius repraesentationis*, nebo dochází k adkrescenci. Adkrescence se však netýká všech dědiců, nýbrž pouze těch, kteří mají k uvolněnému podílu bližší vztah, tedy jsou z téže *stirpis* či *lineae* nebo jsou *re et verbis*, případně pouze *re coniuncti*.¹⁶

V případě dědění v první praetorské třídě docházelo k tomu, že někteří z dědiců byli již před smrtí zůstavitele *sui iuris*, zatímco jiní stále *in potestate*. Aby se zamezilo neodůvodněnému znevýhodnění dědiců dosud *in potestate*, museli ostatní, chtěli-li být účastni dědické posloupnosti, připojit své jmění k pozůstalosti (*collatio emancipati, collatio dotis*).¹⁷

K rozdělení dědění vzniklého spoluvlastnictvím sloužila *actio familiae erciscundae* (obdobu obecné *actionis communi dividundo*),¹⁸ přičemž vodítkem pro konkrétní realizaci rozdělení mohlo být *legatum per praeceptionem* (viz níže) či *heredis institutio ex re certa* či *excepta re*.¹⁹

Ve vztahu k odkazovníkům byl dědic povinen vydat předmět odkazu či dle okolností poskytnout peněžitou náhradu, případně strpět, aby si odkazovník věc sám odebral (viz níže *legatum sinendi modo*). Do té doby nesměl s předmětem odkazu nakládat způsobem, který by mohl zmařit právo odkazovníka, což se patrně nejsilněji projevuje u *legati optionis*, u něhož nesmí dědic až do provedení volby disponovat žádnou z věcí, z nichž má být voleno.²⁰

2.1.3 Vztah k věřitelům

Universální sukcese vede ke splnutí majetku zůstavitele i dědice, což může ohrozit pozůstalostní věřitele, je-li dědic zadlužen takovým způsobem, že by mohlo být znemožněno jejich uspokojení. Za tím účelem možno žádat

¹⁶ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 283.

¹⁷ Ibid., s. 302.

¹⁸ BONFANTE, P. *Istituzioni di diritto romano*. Přeložil Jan Vážný. *Institute římského práva*. Brno: Právnický, 1932, s. 622.

¹⁹ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 335.

²⁰ Ibid., s. 316.

o *beneficium separationis* (*separatio bonorum*), v důsledku čehož bylo možno uspokojit pozůstalostní věřitele a po nich i odkazovníky z odloučené pozůstalosti.²¹

Důsledkem universální sukcese je však i plná odpovědnost dědice za pozůstalostní dluhy, a to i převyšují-li hodnotu pozůstalostních aktiv. Osoba, již je dědictví nabízeno, tak musí pečlivě zvažovat, zda je pro ni přijetí potenciálně předlužené pozůstalosti výhodné. Od dob Iustinianových však může dědic žádost o *beneficium inventarii* docílit odpovědnosti za pozůstalostní dluhy pouze do výše pozůstalostních aktiv²² (dědickou přihlášku s výhradou).²³ Obdobného omezení odpovědnosti mohl dědic dosáhnout i předtím, ovšem jen za součinnosti s věřiteli buď částečným prominutím pozůstalostních dluhů,²⁴ nebo nastoupením dědictví příkazem (takže věřitelé-mandatáři budou dědicovi *actione mandati contraria* odpovědni za škodu v podobě pozůstalostních dluhů převyšujících podstatu).²⁵

2.2 Jednotlivé instituty sukcese *mortis causa*

Římské právo znalo rozmanité důvody, na jejichž základě se osoba mohla stát nástupcem v právech (a povinnostech) zemřelého zůstavitele, ať již přímo (coby dědic) či prostřednictvím dalších osob (i. e. dědice či později i odkazovníků). Dle toho, zda jde o nástupnictví v uceleném (a zásadně úplném) souboru práv a povinností, či jen o nástupnictví v jednotlivém aspektu, poté hovoříme o sukcesi universální či singulární. Základním stavebním kamenem práva dědického je sukcese universální, vedoucí k ustavení dědice na základě zásadně²⁶ jen jednoho z delačních²⁷ důvodů – zákona, nebo závěti. Naproti tomu odkazy a instituty jim podobné vedou k sukcesi singulární.

²¹ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 280.

²² Ibid., s. 281.

²³ Viz níže ve výkladu o zákoně č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů (dále „ABGB“).

²⁴ Obdobným způsobem si mohl dědic hypoteticky i sám vyhradit pro sebe určitý prospěch z pozůstalosti, cf. D 35, 2, 73 pr. Gaius 18 ad ed. provinc. (text fragmentu viz níže), kde pozorujeme, že i *post legem Falcidiam latam* přetrvávala nutnost dohody dědice a odkazovníků (byť již nejde o dluhy), pokud po přijetí pozůstalosti klesla natolik její hodnota, že by dědici *quarta* nebyla zůstala.

²⁵ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 281.

²⁶ I 2, 14, 5:

(text fragmentu viz níže).

²⁷ K delaci blíže KLEŇOVÁ, Veronika. Delácia dedičstva v rímskom práve. In: MACH, P., PEKARIK, M., VLADÁR, V. (eds.). *Constans et perpetua voluntas. Pocta Petrovi Blabovi k 75. narodeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2014, s. 281–311.

2.2.1 *Usucapio hereditatis*

Spíše jen pro pořádek a z historických důvodů začněme *usucapione hereditatis*, institutem poněkud atypické povahy, který umožňuje získat postavení dědice vydržením, tedy originárním způsobem a tudíž nevyžaduje bližší vztah k zůstaviteli ani projev jeho vůle. Postupem doby ztrácí *usucapio hereditatis* universální povahu a vede pouze k vydržení jednotlivých pozůstalostních věcí, přičemž se však původní universálnost podrží v tom smyslu, že je stále zachována mírnější (i. e. roční) vydržecí lhůta i pro nemovité části pozůstalosti.²⁸ Vzhledem k tomu, že jde o starobylý institut, jehož existence je nedobře slučitelná s principy rozvinutého dědického práva, vede jeho postupné omezování až k úplnému zákazu a přeměně v *crimen expilatae hereditatis*.²⁹

2.2.2 Zákonná poslušnost

Jedním ze znaků dědického práva je uchovávaní rodinných majetkových vazeb, z čehož vychází i zákonná dědická poslušnost. Její podoba se v Římě značně měnila, přičemž vývojová linie směřuje od příbuzenství agnátského k téměř úplné převaze příbuzenství kognátského.

Civilní právo bylo vystavěno na poslušnosti agnátské, kdy se stávají dědici *heredes sui et necessarii*, tedy osoby podléhající přímo moci zůstavitele a podléjící se již za jeho života na rodinném hospodaření. Okamžik delace a adice u nich tedy splývá v jedno, a jak plyne z jejich označení, nemohou se dědění vyhnout, což změněno až *beneficio abstinendi* (kteréhožto nemůže využít otrok, jsa pouze *necessarius*). Ve druhé třídě dědů *agnatus proximus*, ve třetí případně *gentiles*.³⁰

²⁸ Gai Inst. 2, 54:

Quare autem hoc casu etiam soli rerum annua constituta sit usucapio, illa ratio est, quod olim rerum hereditariarum possessione ipsae hereditates usucapi credebantur, scilicet anno: lex enim XII tabularum soli quidem res biennio usucapi iussit, ceteras uero anno: ergo hereditas in ceteris rebus uidebatur esse, quia soli non est [quia neque corporalis est]; et quamvis postea creditum sit ipsas hereditates usucapi non posse, tamen in omnibus rebus hereditariis, etiam quae solo tenentur, annua usucapio remansit. [zvýrazněni aut.]

Důvod, proč v tomto případě je i pro věci nemovité stanoveno vydržení roční, je pak ten, že dříve byli převědčeni, že držbou pozůstalostních věcí se jaksi vydržují pozůstalosti samy, rozumí se (ve lhůtě) roční. Zákon 12 desek totiž přikázal, že věci nemovité se vydržují ve dvou letech, všechny ostatní naproti tomu v jednom roce. Pozůstalost se tedy zahrnovala mezi „věci ostatní“, protože to není nemovitost, protože to ani není věc tělesná. A přestože se později došlo k závěru, že pozůstalosti být vydrženy nemohou, zůstala přesto roční vydržecí lhůta platná pro všechny pozůstalostní věci, i pro ty, které patří k nemovitostem.

²⁹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 338.

³⁰ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 299.

V praetorské zákonné posloupnosti se proti tomu objevuje (a převládá) příbuzenství kognátské, jelikož již v první třídě *unde liberi* dědí (i emancipovaní) potomci zůstavitele (a manželka, je-li *filiae loco*). Druhá třída *unde legitimi* věrna svému názvu zahrnuje v minulém odstavci zmíněnou civilní posloupnost. Ve třetí třídě *unde proximi cognati* jsou postupně (*successione ordinum et graduum*) povolávání pokrevní příbuzní od nejbližšího až do šestého, respektive sedmého stupně. Z povahy věci pak plyne, že ve čtvrté třídě *unde vir et uxor* může být povolána toliko jedna osoba.³¹

Za Iustiniana jsou v první třídě povolávání descendentů, ve druhé ascendentů a plnorodí sourozenci a jejich potomci, ve třetí polorodí (*uterini* po matce i *consanguinei* po otci) sourozenci a jejich potomci, ve čtvrté pak ostatní kognáti dle stupně příbuzenství.³² Z dědění tak zcela mizí agnáti, pouze nezaopatřená vdova (*vidua indotata, uxor pauper indotata*) má coby jakési opatření na zmírnění tvrdosti³³ nárok na čtvrtinu pozůstalosti (*quarta viduae indotatae*), ne však na více než zůstaviteli potomci či 100 liber zlata, přičemž stávají-li se dědici vlastní děti, má nárok jen na doživotní poživací právo.³⁴

2.2.3 Testamentární posloupnost

Testamentární dědická posloupnost je projevem dispoziční volnosti zůstavitele, jenž může relativně bez omezení určit, kdo má být jeho nástupcem. Testamentární posloupnost se objevuje nejprve v případech, kdy zůstavitel nemá zákonného dědice, jelikož slušnost (*officium, pietas*) velí zanechat jim nějaký majetek. Úsilí *legis Falcidia* zajistit přijetí pozůstalosti dědicem má tedy i rodinněnáboženský význam.³⁵

To se ostatně projevuje později i materiálními právy nepominutelných dědiců (viz níže).³⁶ Testamentární posloupnost má přednost před intestátní, a to až do té míry, že je snaha vykládat projev zůstavitele co nejpriznivěji tak,

³¹ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 300.

³² Ibid., s. 305.

³³ ROBHIRT, C. F. *Einleitung in das Erbrecht und Darstellung des ganzen Intestat-Erbrechts, besonders nach römischen Quellen*. Landshut: Krüll, 1831, s. 186.

³⁴ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 305.

³⁵ BRUTTI, M. *Il diritto privato nell'antica Roma*. 2. vyd. Torino: G. Giappichelli Editore, 2011, s. 379.

³⁶ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 309.

aby byla zachována jeho platnost a aby se výsledek co nejvíce blížil představám zůstavitele.³⁷

Testamentum je formálním právním jednáním, oba zúčastněné subjekty (zůstavitel i dědic) tedy musí mít *testamenti factionem activam*, respektive *passivam*. Hlavní náležitostí (*caput et fundamentum testamenti*) je *heredis institutio*, až po ní možno činit další pořízení (*legata, manumisiones, etc.*).³⁸ Pro případ nesplnění formálních náležitostí má velký význam *clausula codicillaris*, umožňující, aby v takovém případě dokument podržel platnost jako *codicilli*.³⁹

2.2.4 Legata

Civilní odkaz (*legatum*) je stejně jako *testamentum* jednostranným právním jednáním *mortis causa*, ovšem vedoucím k sukcesi singulární. Kromě toho je *legatum* ryze majetkové povahy, jelikož jím je z dědictví vyčleněna (*delibatio hereditatis*, doslova tedy „ulita“) konkrétní věc či jejich soubor, odkaz tedy nemůže přesahovat dědictví⁴⁰ (byť v nejstarší době i to bylo možné).⁴¹ Jde o právní jednání lukrativní (*donatio testamento relicta*), přičemž až do dob Iustiniana nesmí být uloženo za účelem potrestání dědice (*poenae nomine relictum*).⁴²

Osobou obtíženou mohl být toliko testamentární dědic, stejně tak odkazovník musí mít *testamenti factionem passivam*. Kromě toho jsou zde značná formální omezení. Tak mohou být *legata* nařizena jen v testamentu či kodícilu jím potvrzeném, a to latinsky a slavnostně (*verbis sollemnibus*). Konkrétní formulace se mohly lišit, a to zejména mezi jednotlivými typy *legatorum*. Hlavní dvojicí je *legatum per vindicationem*, vedoucí k nabytí quiritského vlastnictví,⁴³ jak patrně z jeho názvu, a *legatum per damnationem*, jehož předmětem mohlo být libovolné obligační plnění.⁴⁴ Dále lze rozlišovat *legatum sinendi modo*, ukládající obtížnému strpět odebrání věci odkazovníkem, *legatum per praeceptionem*, uplatňující se při dělení pozůstalosti (*in iudicio familiae eriscundae*) a *praelegatum*, tedy odkaz,

³⁷ Cf. kupříkladu BRTKO, R. Kauza Curiana. In: MACH, P., MATEJ, P. (eds.). *Súdne reči a veľké súdne procesy podľa justiniánskych Digest a iných prameňov rímskeho práva*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, s. 25.

³⁸ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 287.

³⁹ Ibid., s. 293.

⁴⁰ Ibid., s. 313.

⁴¹ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 700.

⁴² SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 313.

⁴³ Ibid., s. 315.

⁴⁴ Ibid., s. 316.

jímž jsou obtíženi všichni dědicové a obmyslen jeden z nich – ten poté získá předmět odkazu od ostatních *iure legati*, na něj připadající část *praelegati* je však neplatná a získává ji tudíž jako dědic (*iure hereditario*).⁴⁵ K zamezení přílišného formalismu je *senatusconsulto Neroniano* stanoveno, že odkaz jiného typu nesplňující formální požadavky má být posuzován jako odkaz damnační.⁴⁶

Výrazným rysem odkazů je jejich závislost na realizaci dědické poslušnosti. Práva odkazovníků jsou fixována *die cedente*, tedy smrtí zůstavitele, respektive splněním podmínky. Možnost požadovat předmět odkazu však nastává až přijetím dědictví (*die veniente*) neboť dokud *hereditas iacet*, nebylo by tu zásadně osoby, již možno žalovat.⁴⁷ Pokusíme-li se totiž o obecné zařazení odkazu v rámci systematiky římského práva, můžeme tento nazírat jako *quasi contractus*, neboť (zejména v případě damnačního odkazu)⁴⁸ jeho důsledkem vzniká osobní nárok odkazovníka vůči dědici.⁴⁹

2.2.5 Fideicommissa

Fideicommissum je původně právně nezávazná prosba zůstavitele, svěřující splnění zůstavitelova přání důvěře (odtud název) obmysleného, ve své podstatě jde o *mandatum post mortem*. *Fideicommissa* se stávají právně závaznými v souvislosti s augustovskou obnovou římské rodiny a morálky,⁵⁰ přičemž k jejich vynucování slouží *cognitio extra ordinem*, za Claudia jsou kromě toho zřízeni *praetores fideicommissarii*.⁵¹

⁴⁵ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 318.

⁴⁶ Ibid., s. 319.

⁴⁷ Ibid., s. 326.

⁴⁸ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Reprinted. Deventer + Boston: Juta + Kluwer, 1992, s. 15.

⁴⁹ I 3, 27, 5:

Heres quoque legatorum nomine non proprie ex contractu obligatus intellegitur (neque enim cum herede neque cum defuncto ullum negotium legatarius gessisse proprie dici potest); et tamen, quia ex maleficio non est obligatus heres, quasi ex contractu debere intellegitur. [zvýraznění aut.]

Také dědic není kvůli odkazu považován za zavázaného ze smlouvy (nelze totiž říci, že by obdařený z odkazu uzavřel se zůstavitelem anebo s dědicem nějaké právní jednání). A protože dědic není zavázán z deliktu, hledíme na něho tak, že dluží jakoby ze smlouvy.

⁵⁰ Blíže viz ČERNOCH, R. Zrod principátu – skrytá revoluce. In: KOTÁSEK, J. a kol. (eds.). *Dny práva – 2012 – Days of Law. Část III. – revoluce a právo* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 553–561 [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/revoluce/revoluce.pdf

⁵¹ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 319.

Z naznačeného způsobu vzniku *fideicommissorum* je patrna jejich neformálnost, k jejich zřízení zpravidla slouží *verba precativa* (e. g. *fidei tuae committo* či *desidero*). Obtížen může být každý, kdo získal z pozůstalosti prospěch, tedy i dědic zákonný, odkazovníci, stát získavší *bona vacantia*, *mortis causa* obdarovaný či osoba nabyvší majetek splněním podmínky (*condicionis implendae causa relictum*). Podobně se u obmysleného nevyžaduje *testamenti factio passiva*, mohou jím tak zpočátku být *peregrini*, *personae incertae* i *postumi alieni*.⁵²

Značným specifikem oproti civilním odkazům je existence *substitutionis fideicommissariae*, jejímž prostřednictvím mohl zůstavitel výrazně ovlivňovat osud majetku i po jeho nabytí fideikomisářem, neboť realizace náhradnictví mohla být vázána i na uplynutí lhůty či jinou událost než jen odpadnutí původně obmysleného. Uvedená ustanovení přitom bylo možno i různě řetězit, čehož příkladem rodinný (či šlechtický) fideikomis (*fideicommissum familiae relictum*), zajišťující setrvání majetku v rodině.⁵³ Přípustné je dokonce i *fideicommissum post mortem heredis*.⁵⁴

Kromě toho lze universálním fideikomisem (*fideicommissum hereditatis*)⁵⁵ odkázat celou pozůstalost,⁵⁶ čímž dědici zůstane pouhé *nomen heredis*,⁵⁷ zatímco pozůstalostní jmění bude muset převést na fideikomisáře. Jelikož žaloby z pozůstalosti jsou nadále propouštěny dědici a proti němu, nezbývá jim (i. e. dědici a fideikomisáři), než nějakým způsobem upravit vzájemná práva a povinnosti, k čemuž patrně nejvhodnější byly vzájemné *stipulationes emptae et venditae hereditatis*,⁵⁸ respektive *stipulationes partis et pro parte*.⁵⁹ O vyřešení tohoto problému se dosti

⁵² SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 320.

⁵³ Ibid., s. 321.

⁵⁴ KASER, M. *Das Römische Privatrecht. Erster Abschnitt. Das altrömische, das vorklassische und das klassische Recht.* 2. přepracované vyd. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1971, s. 760.

⁵⁵ Detailně ke koncepci a funkcím universálního fideikomisu LONGCHAMPS de BÉRIER, F. *Il fedecommesso universale nel diritto romano classico.* Warszawa: Liber, 1997, 247 s.

⁵⁶ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 321.

⁵⁷ Gai Inst. 2, 251:

Restituta autem hereditate is qui restituit nibilo minus heres permanet; is vero qui recipit hereditatem aliquando heredis loco est, aliquando legatarii. [zvýraznění aut.]

Dojde-li však k vydání (k restituci) pozůstalosti, zůstane nicméně ten, kdo restituci provedl, dědicem. Naproti tomu ten, kdo pozůstalost přijímá, zaujímá někdy postavení dědice, někdy odkazovníka.

⁵⁸ BARTOŠEK, M. *Senatusconsultum Trebellianum. Příspěvek k vývoji universálních fideikomisů a zásady zůstavitelovy dispoziční volnosti.* Praha: Česká akademie věd a umění, 1945, s. 13.

⁵⁹ BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje).* Praha: Academia, 1988, s. 188.

komplikovaným způsobem snaží *senatusconsultum Trebellianum*,⁶⁰ nazvané dle Trebellia Maxima, jenž byl *consul* společně se Senecou mladším.⁶¹

2.2.6 *Mortis causa donationes*

Mortis causa donatio (darování pro případ smrti) je hybridním institutem na pomezí práva dědického a obligačního. Na rozdíl od jiných institutů sukcese *mortis causa* jde o dvoustranné právní jednání (stejně jako je tomu v případě dědické smlouvy, kterou římské právo zásadně nepřipouští).⁶² Obligační charakteru institutu umožňuje nezávislost darování na realizaci dědické posloupnosti, stejně tak není u obdarovaného vyžadována *testamenti factio passiva*.⁶³

Dvoustrannost institutu mohla vést i k nemožnosti *mortis causa donationem* odvolat, vyvážli-li dárce ze smrtelného nebezpečí či přežil-li obdarovaného, záviselo však na konkrétním způsobu jejího zřízení. Tak je vrácení daru realizováno při tradici se suspensivní podmínkou *vindicatione*, při fiduciární mancipaci *actione fidei iudicium*, jinak při předání věci pomocí stipulovaného vrácení či *condictione ob causam datorum*. Za Iustiniana je též možná resolutivní podmínka, umožňující samočinný návrat předmětu daru do vlastnictví dárce.⁶⁴

2.2.7 *Mortis causa capio*

Mortis causa capio je obecnějším termínem pro nabývání majetku v důsledku smrti zůstavitele, ovšem jinak nežli na základě dědické posloupnosti či odkazu. Vedle v předchozí kapitole zmíněné *mortis causa donationis* sem spadají i případy, kdy je dědická instituce vázána na splnění podmínky (z povahy věci suspensivní), jejímž splněním něco získá třetí osoba (takové nabytí se nazývá *condicionis implendae causa datum*).⁶⁵

⁶⁰ Detailně BARTOŠEK, 1945, op. cit., viii+233 s.

⁶¹ ABEGG, I. Ch. *Disputatio de tribus quartis, Legitima, Falcidia et Trebellianica*. Ingolstadii: Typis Ederianis apud Andream Angermanium, 1613, s. 14.

⁶² Blíže viz ČERNOCH, R. Umožňuje římské právo uzavření dědické smlouvy? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. XXI, č. 1, s. 51–54. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/5792>

⁶³ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 315.

⁶⁴ Ibid., s. 314.

⁶⁵ KASER, 1971, op. cit., s. 765.

2.2.8 *Portio debita*

Že římské právo dědické vyrůstalo z respektování vůle dědice je obecně známo, kromě toho je to zjevné i z výše uvedených subkapitol. Jakmile byla dána zůstaviteli pořizovací svoboda, mohl tento zásadně volně určit své(ho) dědice. Přesto se jako mravní povinnost (*officium pietatis*) očekávalo, že zůstavitel, rozhodne-li se svým jednáním pozměnit posmrtný osud svého majetku oproti posloupnosti intestátní, bude pamatovat na své nejbližší, kteří by se jinak stali dědici, v případě *heredum suorum et necessariorum* dokonce aniž by se vyžadoval jakýkoliv projev jejich vůle. Na podkladě tohoto přesvědčení vyrůstají formální práva nepominutelných dědiců, stíhající nevyhovující *testamentum* neplatností⁶⁶ – jimi je doslova zaručeno, že zůstavitel své přirozené dědice z omylu či lehkovážnosti „nepomine“, tedy že neustanoví jiné dědice aniž by rozhodl o obmyšlení či vydědění nepominutelných dědiců.⁶⁷

Teprve později se objevují tzv. materiální práva nepominutelných dědiců, kdy těmto je zajištěna určitá část pozůstalosti (povinný díl, *portio debita*), pročež se poté užívá termínu *quarta debita portio*.⁶⁸ Tak je při porušení *officii pietatis* umožněno, aby opominutý nepominutelný dědic, nebyl-li řádně vyděděn (a to včetně naplnění později zavedených taxativních důvodů vydědění), *querella inofficiosi testamenti* vyvolal dědickou posloupnost *contra tabulas*, kteroužto se domohl svých práv.⁶⁹ Tím ohledně části příslušné pozůstalosti v převážné míře (o její výši viz níže) omezena pořizovací vůle zůstavitele, ovšem nikoliv absolutně, nýbrž jen ve vztahu k určitým osobám.

⁶⁶ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 306.

⁶⁷ KASER, 1971, op. cit., s. 703.

⁶⁸ D 5, 2, 8, 8 Ulpianus 14 ad ed.

Quoniam autem quarta debita portio sufficit ad excludendam querellam, videndum erit an exheredatus partem faciat qui non queritur: ut puta sumus duo filii exheredati. Et utique faciet, ut Papinianus respondit, et si dicam inofficiosum, non totam hereditatem debeo, sed dimidiam petere. Proinde si sint ex duobus filiis nepotes, ex uno plures, tres puta, ex uno unus: unicum sescuncia, unum ex illis semuncia querella excludit.

Poněvadž však tzv. „čtvrtina povinného dílu“ postačuje k vyloučení *querellae inofficiosi testamenti*, bude třeba zkoumat, zda vyděděný syn, který si nestěžuje (i. e. nepodal *querellam*) představuje část (i. e. zda s ním má být v případě výpočtu počítáno či nikoliv): jako například jsme-li dva synové vydědění (a jen jeden z nás podá žalobu). A bude ji představovat, jak odpovídá Papinianus, a jestliže bych prohlásil (testament) za nespravedlivý, musím požadovat nikoliv celou pozůstalost, ale (její) polovinu. Proto jestliže by byli (naživu) od (těch) dvou synů vnuci, od jednoho vícero, třeba tři, (a) od druhého jediný: jedináčka vyloučí z podání *querellae* půldruhé unce, (a) jednoho z oněch (tří) půl unce. [zvýraznění a překlad aut.]

⁶⁹ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 308.

3 LEX FALCIDIA DE LEGATIS

Quarta Falcidia, zakotvená *lege Falcidia de legatis* z roku 40 př. n. l. je prvním úspěšným⁷⁰ pokusem o omezení pořizovací volnosti zůstavitele. V následujících subkapitolách bude tedy zkoumán stav (s jednou výjimkou) *ante legem Falcidiam latam*, její *rogator*, a následně jednotlivé aspekty samotného zákona. Tak bude zkoumáno, za jakých podmínek se *quarta* (ne)uplatní, výpočet hodnoty čistého dědictví a čtvrtiny z něho (což může být poněkud komplikované, sejde-li se více částí jedné pozůstalosti u téže osoby) a osud jednotlivých odkazů *quartam* převyšujících. V rámci jednotlivých aspektů budou probrány i změny v právní úpravě, k nimž dochází za Iustiniana. Prozkoumání těchto otázek by tedy mělo osvětlit podstatu fungování *legis Falcidia*.

3.1 Jiná omezení pořizovací volnosti zůstavitele než *quarta Falcidia*

Zůstavitel zpočátku nebyl nikterak omezen co do možnosti zřizování odkazů, takže jimi pozůstalost mohl zcela vyčerpat, což začasté přimělo ustanovené dědice k odmítnutí pozůstalosti, jelikož jim ve skutečnosti bylo zanecháno jen prázdné jméno dědice (*inane nomen heredis*). Učinili-li tak všichni ustanovení dědici, stávala se důsledkem toho závěť zůstavitele opuštěnou (*testamentum destitutum*)⁷¹ a tento umírá jako *intestatus*.⁷² Ani odkazovníkům, závislým na realizaci dědické poslušnosti, takový stav nic nepřinášel.⁷³ Postupně tak

⁷⁰ Např.: BARTOŠEK, 1988, op. cit., s. 187 uvádí, že *lex Falcidia* čelila přetížení pozůstalosti odkazy „*konečně a dokonale*“.

⁷¹ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 297.

⁷² Gai Inst 2, 224 [Ad legem Falcidiam.]:

Sed olim quidem licebat totum patrimonium legatis atque libertatibus erogare nec quicquam heredi relinquere praeterquam inane nomen heredis; idque lex XII tabularum permittere uidebatur, qua cautur, ut quod quisque de re sua testatus esset, id ratum haberetur, his uerbis: „VTI LEGASSIT SVAE REI, ITA IVS ESTO“. qua de causa, qui scripti heredes erant, ab hereditate se abstinebant, et idcirco plerique intestati moriebantur. [zvýraznění aut.]

[K zákonu Falcidiovu.]

Kdysi bývalo však možné, aby (zůstavitel) vyčerpal všechny svůj majetek odkazy a propouštěním otroků a nezanechal dědici nic jiného, než prázdné jméno dědice. To také, jak se zdá, povoloval zákon 12 desek, který stanoví, že jakkoli by kdo testoval o svém majetku, má být pravoplatně. (Zákon to říká) těmito slovy: JAK BY KDO TESTOVAL O SVÉM MAJETKŮ, TAK BUDÍŽ PRÁVEM! Proto se ti, kdo byli zapsáni jako dědicové, pozůstalostí odříkali a mnozí (testátoři) tak umírali jako „intestati“ (tj. jakoby bez testamentu).

⁷³ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 327.

vydáváno několik zákonů, které různými způsoby omezovaly pořizovací volnost zůstavitele,⁷⁴ přičemž jejich efektivita byla značně rozdílná (viz níže). U trojice *lex Furia*, *Voconia* a *Falcidia* je jejich vzájemný vztah natolik silný, že o nich bývá mnohdy pojednáváno společně, ať již jde o systematiku Gaiovy učebnice (Gai Inst. 2, 225–227) či různá novodobá pojednání.⁷⁵ Kromě zmíněné trojice do této kategorie spadá rovněž *lex Fufia Caninia*.

3.1.1 *Lex Furia*

Prvním z těchto zákonů je *lex Furia testamentaria*, přijatá v rozmezí let, 204 až 169 př. n. l., v každém případě tedy *post legem Cinciam*⁷⁶ a *ante legem Voconiam*.⁷⁷ Nezávisle na hodnotě pozůstalosti nebo osobních poměrech zůstavitele, dědiců či obmyšlených osob limituje výši odkazů zůstavených jednotlivcům pevně stanovenou částkou, a to na 1 000 assů. Nevztahovala se ovšem na odkazy ve prospěch pokrevních příbuzných.⁷⁸ Taková konstrukce však při pluralitě obmyšlených a/nebo nižší hodnotě pozůstalosti nemusela zajistit dědicům vůbec nic.⁷⁹

⁷⁴ Budou uváděna jen omezení uložená specificky zůstaviteli, přičemž je nepochybné, že tento musel respektovat i ostatní omezení dispoziční volnosti, aplikovatelná rovněž *inter vivos*, jako je kupříkladu *lex Aelia Sentia*. SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl I. Obecné nauky*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 181.

⁷⁵ BAUDOUIN, F. (Franciscus Balduinus), GUNDLING, N. H. *Ad leges de iure civili, Voconiam, Falcidiam, Iuliam Papiam Poppaeam, Rhodiam, Aquiliam, commentarii. Accesserunt eiusdem disputationes duae de iure civili ex Papiniano, quibus praemissa est vita Papiniani. Cum praefatione Nicol. Hieron. Gundlingii icti*. Editio nova. Cum indice rerum & verborum. Halae: apud E. G. Crugium, bibliopolam Academiae Fridericianae, 1730, 360 s.

SCHMIDT-HERTEL, J. F. *Exercit. ad leges voconiam et falcidiam... subiicit Schmidt*. Jenae, 1743, 40 s.

WESEL, U. Über den Zusammenhang der lex Furia, Voconia und Falcidia. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1964, Bd. 81, s. 308–316.

⁷⁶ *Lex Cincia de donis et muneribus* omezovala darování převyšující nám neznámou míru, ledaže by šlo o darování blízkým osobám. KASER, 1971, op. cit., s. 602.

⁷⁷ ROTONDI, G. *Leges publicae populi romani: elenco cronologico con una introduzione sull'attività legislativa dei comizi romani*. Milano: Società editrice libraria, 1912, s. 283; KASER, 1971, op. cit., s. 756; BARTOŠEK, 1971, op. cit., s. 187, uvádí, že kolem roku 196 př. n. l., tedy totéž datum jako uvádí v případě *legis Furiae de sponsu* SKŘEJPEK, M. *Římské právo v datech*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 16.

⁷⁸ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 701.

⁷⁹ Gai Inst. 2, 225:

Itaque lata est lex Furia, qua, exceptis personis quibusdam, ceteris plus mille assibus legatorum nomine mortis causa capere permissum non est. Sed et haec lex non perfecit quod voluit; qui enim verbi gratia quinque milium aeris patrimonium habebat, poterat quinque hominibus singulis millenos asses legando totum patrimonium erogare. [zvýraznění aut.]

3.1.2 Lex Voconia

O něco efektivnější než *lex Furia* se ukázala být *lex Voconia de mulierum hereditatibus* z roku 169 př. n. l.,⁸⁰ požadující mimo jiné, aby nikdo *mortis causa* nezískal z pozůstalosti více než dědicové.⁸¹ Pokud jde o konstrukci zákona, je tato od *legis Furiae* odlišná, neboť namísto absolutně vymezené částky jde o omezení relativní, a to vůči majetku připadajícímu dědicům. Tím je dědicům jistý prospěch z pozůstalosti zaručen, ovšem v případě značné plurality odkazovníků (a tím pádem jen malého prospěchu pro dědice, povinovaného výkonem náboženských obřadů a odpovídajícího za pozůstalostní pasiva) neměl ani tento zákon valný efekt.⁸² Je však důsledkem *legis Voconiae*, že *legato per damnationem* nemožno odkázat více než polovinu pozůstalosti, neboť druhá polovina musí zbýt dědici, to samozřejmě za předpokladu, že jde o jediného obmysleného mimo dědice, jinak by byla daná kvóta nižší právě tak, aby se dědici dostalo z pozůstalosti alespoň tolik, co jiné osobě.

Proto byl vydán zákon Furiův, který nedovolil, aby s výjimkou některých osob nabýval někdo z titulu odkazů či (vůbec) na případ smrti více jak tisíc assů. Ale ani tento zákon nedosáhl toho, co chtěl. Měl-li totiž někdo majetek dejme tomu pět tisíc assů, mohl celý majetek vyčerpat tím, že pět lidí odkázal po tisíci assech.

⁸⁰ ROTONDI, 1912, op. cit., s. 283.

⁸¹ VOCI, P. *Diritto ereditario Romano. Volume primo. Introduzione. Parte generale*. 2. revidované vyd. Milano: Dott. A. Giuffrè – editore, 1967, s. 123.

Týž zákon kromě toho zakazoval zůstaviteli z první třídy censu ustanovit za dědice ženu a obecně pak vylučoval z intestátní posloupnosti ženy vyjma agnátských dcer a sester zůstavitele. Verres, jak nás informuje Cicero (Cic. Verr. II, 1, 106 sqq.), tento zákon ediktem „upravil“ tak, aby byla dcera P. Annia Asella (jenž ani nespadal do první třídy censu) zcela vyloučena z dědicové posloupnosti po otci, třebaže byla platně ustanovena testamentární dědičkou; BARTOŠEK, M. *Verrinae. Význam Ciceronových řečí proti Verrovi pro základní problémy státu a práva*. Praha: Univerzita Karlova, 1977, s. 190.

⁸² Gai Inst. 2, 226:

Ideo postea lata est lex Voconia, qua cautum est, ne cui plus legatorum nomine mortis causa capere liceret, quam heredes caperent. Ex qua lege plane quidem aliquid utique heredes habere videbantur; sed tamen fere vitium simile nascebatur; nam in multas legatariorum personas distributo patrimonio poterat testator adeo heredi minimum relinquere, ut non expeditet heredi huius lucri gratia totius hereditatis onera sustinere. [zvýraznění aut.]

Proto byl později vydán zákon Vokoniův, který stanovil, že nikdo nemá z titulu odkazů či na případ smrti nabýt více, než kolik by nabýli dědicové. Zdálo se, že podle tohoto zákona dědicové jistě v každém případě něco dostanou, přesto se však objevily potíže skoro stejné. Neboť testátor, který rozdělil majetek osobám početných odkazovníků, mohl zanechat dědici tak málo, že se dědici nevyplácelo, aby pro tento (nepatrný) zisk převzal břemena celé pozůstalosti.

3.1.3 *Lex Fufia Caninia*

Třetím zákonem, který si na tomto místě zaslouží zmínku, je *lex Fufia Caninia de manumissionibus* z roku 2 př. n. l.⁸³ Ta omezuje zůstavitele výlučně ohledně možnosti testamentárního propouštění otroků, a to v určité proporci k počtu otroků v pozůstalosti (a tím nepřímo i vůči hodnotě pozůstalosti, je-li cena jednotlivých otroků přibližně stejná a tito představují relevantní část pozůstalosti). Z množství otroků, které zůstavitel má, může totiž propustit jen určitou část, a to vždy nejméně dva a nikdy více než sto.⁸⁴

⁸³ ROTONDI, 1912, op. cit., s. 454.

⁸⁴ Gai Inst 1, 42:

Praeterea lege Fufia Caninia certus modus constitutus est in servis testamento manumittendis. [zvýraznění aut.]

Kromě toho byl zákonem Fufia a Caninia zaveden určitý postup pro propuštění otroků testamentem.

Gai Inst. 1, 43

Nam ei, qui plures quam duos neque plures quam decem servos habebit, usque ad partem dimidiam eius numeri manumittere permittitur; ei vero, qui plures quam decem neque plures quam XXX servos habebit, usque ad tertiam partem eius numeri manumittere permittitur. At ei qui plures quam XXX neque plures quam centum habebit, usque ad partem quartam potestas manumittendi datur. Novissime ei qui plures quam C nec plures quam D habebit, non plures manumittere permittitur quam quintam partem; neque plures quam D servos habentis mentio in ea lege habetur, sed praescribit lex, ne cui plures manumittere liceat quam C. Quod si quis unum servum omnino aut duos habet, ad hanc legem non pertinet, et ideo liberam habet potestatem manumittendi. [zvýraznění aut.]

Tomu (vlastníkovi) totiž, který bude mít více jak dva a ne více jak deset otroků, se dovoluje, aby propustil až polovinu tohoto počtu. Tomu však, který bude mít více jak deset a ne více jak třicet otroků, dovoluje se propustit až třetinu tohoto počtu. Tomu ale, který bude mít více jak třicet a ne více jak sto, je dána možnost propustit až jednu čtvrtinu. Konečně tomu, kdo bude mít více jak sto a ne více jak pět set (otroků), nedovoluje se propustit více než jednu pětinu. V tom zákoně není však (již) zmínka o vlastníkovi, který by měl více jak pět set otroků: zákon tedy předepisuje, že nikomu není dovoleno propustit více, jak sto (otroků). Jestli někdo ovšem má všehovšudy jednoho nebo dva otroky, nespadá pod tento zákon a má proto při propouštění úplně volnou ruku.

Gai Inst. 1, 45

Sed quod de numero servorum testamento manumittendorum diximus, ita intellegemus, ne umquam ex eo numero, ex quo dimidia aut tertia aut quinta pars liberari potest, pauciores manumittere liceat quam ex antecedenti numero licuit. Et hoc ipsa lege provisum est; erat enim sane absurdum, ut X servorum domino quinque liberare liceret, quia usque ad dimidiam partem eius numeri manumittere ei conceditur, XII autem servos habenti non plures liceret manumittere quam IIII; at eis, qui plures quam X neque... [zvýraznění aut.]

Tomu však, co jsme řekli o počtu testamentem propouštěných otroků, rozumějme tak, že z toho počtu, ze kterého se může osvobodit polovina nebo třetina nebo čtvrtina nebo pětina, je v každém případě dovoleno propustit tolik, kolik bylo dovoleno (propustit) z počtu předcházejícího. A to je předvídáno samým zákonem: bylo totiž zjevně protismyslné, aby se pánovi deseti otroků dovolovalo, aby jich osvobodil pět – protože se mu dává možnost propouštět až do poloviny (celkového) počtu, ale tomu, který by měl otroků dvanáct, nebylo dovoleno, aby propustil více jak čtyři. Dále aby těm, kteří by měli více jak deset a ne...

Nutno však zmínit, že jde o zákon v mnoha ohledech odlišný, než právě zmíněné *leges Furia* a *Voconia* (a ostatně i následně zmíněná *Falcidia*), a to hned z několika důvodů. V první řadě nutno zdůraznit hledisko chronologické, kdy *lex Furia Caninia* je přijata teprve *post*⁸⁵ *legem Falcidiam latam*,⁸⁶ přičemž hodnotíme-li tuto jako přiměřený a efektivní prostředek regulace, nezbyvá než dojít k závěru, že ona má podstatu jinou. To ostatně naznačuje i Gaius, když *legem Fufiam Caniniam* (správně) rozebírá již v první knize, věnující se osobám, zatímco v druhé knize při výkladu o právu dědickém na ni jen na místě za Falcidiovým zákonem odkazuje.⁸⁷ Podotkněme, že *lex Furia Caninia* byla Iustinianem zrušena coby nehumánní, zakazující umírajícím to, co žijícím dovoleno.⁸⁸ Kromě toho k jejímu zrušení jistě přispěl i *favor libertatis*.

3.2 Základní informace o Falcidiově zákonu

Lex Falcidia de legatis byla přijata roku 40 př. n. l.,⁸⁹ tedy v turbulentním období po zavraždění Caesara a Cicerona, kdy proti sobě střídavě bojují a usmiřují se zejména členové (druhého) triumvirátu⁹⁰ a na první pohled se nezdá, že by důvody pro přijetí tohoto zákona mohly mít i politický podtext. Ovšem

⁸⁵ Zde je *lex Furia Caninia* zařazena před *legem Falcidiam* jen z důvodu přehlednosti, aby bylo na jednom místě pojednáno o zákonech, které omezují zůstavitele odlišným způsobem, než to činí zákon Falcidiův.

⁸⁶ BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. 2. vyd. Praha: Academia, 1994, s. 161.

⁸⁷ Gai Inst. 2, 228:

In libertatibus quoque dandis nimiam licentiam conpescuit lex Furia Caninia, sicut in primo commentario rettulimus. [zvýraznění aut.]

Jak jsme v prvním komentáři vysvětlili, položil zákon Furia a Caninia hranici také přílišné volnosti při propouštění otroků na svobodu.

⁸⁸ I 1, 7 De lege Furia Caninia sublata:

Lege Furia Caninia certus modus constitutus erat in servis testamento manumittendis. quem quasi libertatibus impediens et quodammodo invidiam tollendam esse censuimus; cum satis fuerat inhumanum, vivos quidem licentiam habere totam suam familiam libertate donare, nisi alia causa impediatur libertati, morientibus autem huiusmodi licentiam adimere. [zvýraznění aut.]

Pokud se týká otroků, kteří mohli být propuštěni na svobodu závětí, ustanovil zákon Furia a Caninia pevné hranice. Tento zákon, překážející svobodě a v jistém ohledu jí nepřející, jsme považovali za nezbytné zrušit, neboť nebyl dostatečně lidským; živým totiž dával právo darovat svobodu všem svým otrokům, jestliže tomu nepřekážel nějaký důvod, zemřelým však tuto možnost vzal.

⁸⁹ ROTONDI, 1912, op. cit., s. 438.

Někdy uváděn též rok 41 př. n. l. K tomu SCHANBACHER, D. *Ratio legis falcidiae. Die fälzjdische Rechnung bei Zusammentreffen mehrerer Erbschaften in einer Hand*. Berlin: Duncker & Humblot, 1995, s. 28.

⁹⁰ BOATWRIGHT, M. T., GARGOLA, D. J., TALBERT, R. J. A. *The Romans: From Village to Empire*. Přeložili Ladislav Stančo a Jan Kysela. *Dějiny římské říše od nejrannějších částí po Konstantina Velikého*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 299.

opak je pravdou, ustavičné rozbroje totiž s sebou nesly potřebu vydržování nemalých ozbrojených sil, a právě v roce 40 př. n. l. byla ediktem stanovena daň na majetek získaný z testamentu (*vicesima hereditatis*) – i proto bylo zapotřebí podpořit přijímání pozůstalostí testamentárními dědici.⁹¹

Z hlediska formálního se jedná o *plebiscitum*,⁹² jelikož P. Falcidius, *rogator legis Falcidiae*, zastával funkci *tribuni plebis*. Jde však o odlišnou⁹³ osobu, než je C. (nebo dokonce Cn.) Falcidius, zmiňovaný Ciceronem v řeči *Pro lege Manilia* (nazývané též *De imperio Cn. Pompeii*).⁹⁴ Na podkladě *legis Falcidiae* si tedy dědic může ponechat čtvrtinu pozůstalosti a odpovídá za odkazy, jen pokud jsou *intra vires* (tří čtvrtin) pozůstalosti, tedy jen do té míry, co se mu z pozůstalosti dostane.⁹⁵

⁹¹ STEIN, P. *Lex Falcidia*. *Athenaeum*. Nuova serie. 1987, roč. 65, č. 453.

⁹² BLAHO, SKŘEJPEK, 2010, op. cit., s. 187; ROTONDI, G. *Studi sulla storia delle fonti e sul diritto pubblico romano*. Pavia: Tipografia e Legatoria Cooperativa, 1922, s. 9.

⁹³ SMITH, W. a kol. *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology. Illustrated by Numerous Engravings on Wood. In Three Volumes. Volume II*. Boston: Little, Brown, and Company, 1867, s. 133. Citováno dle *Making of America Books* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://quod.lib.umich.edu/m/moa/acl3129.0002.001/143?page=root;size=100;view=image>

⁹⁴ Cic. Manil. 58:

an C. Falcidius, Q. Metellus, Q. Caelius Latiniensis, Cn. Lentulus – quos omnis honoris causa nomino – cum tribuni plebi fuissent, anno proximo legati esse potuerunt: in uno Gabinio sunt tam diligentes, qui in hoc bello, quod lege Gabinia geritur, in hoc imperatore atque exercitu quem per vos ipse constituit etiam praecipuo iure esse deberet? de quo legando consules spero ad senatum relatuuros. qui si dubitabunt aut gravabuntur, ego me profiteor relaturum; neque me impedit cuiusquam iniquitas, quo minus vobis fretus vestrum ius beneficium que defendam, neque praeter intercessionem quicquam audiam de qua, ut ego arbitror, isti ipsi qui minantur etiam atque etiam quid liceat considerabunt. mea quidem sententia, Quirites, unus A. Gabinius belli maritimi rerum que gestarum Cn. Pompeio socius ascribitur, propterea quod alter uni illud bellum suscipiendum vestris suffragiis detulit, alter delatum susceptum que confecit.

Či Gnaeus [sic, pozn. aut.] Falcidius, Quintus Metellus, Quintus Caelius, Gnaeus Lentulus, jež všechny jmenuji s úctou, mohli se stát legáty, ačkoli byli tribuny lidu, hned následujícího roku a jediné při tomto Gabiniovi chtějí být tak přesní, kdežto by v této válce, jež se vede následkem Gabiniova návrhu, při vůdci a vojsku tom, jež sám zjednal skrze vás, měl požívatí zvláštního práva? Ale doufám, že konsulové předloží jeho jmenování legátem senátu; pak-li se budou rozmyšletí aneb zdráhati, prohlašuji, že sám tu věc předložím, a nezdrží mne ničím protivným zákaz, Quiritové, abych na vás spoléhaje nehájil vašeho práva a důkazu dobrovolnosti, aniž budu dbát při tom čehokoli, mimo tribunské zakročení, při němž tuším právě ti, kteří nám vyhrožují, rozváží sobě dobře, mnoho-li jim je dovoleno. Dle mého mínění, Quiritové, jediný Aulus Gabinius právem se přiděluje Gnaeu Pompejovi za společníka do námořní války a válečných skutků proto, že onen přenesl vašim hlasováním na tohoto jediného vedení té války, tento pak skončil válku svěřenou a podniknutou. (zvýraznění v textu originálu i překladu autor).

Překlad citován dle CICERO, M. T. *De imperio Cn. Pompeii*. Přeložil J. Kladenský. *Řeč za vrchní velitelství Cn. Pompeja*. Praha: I. L. Kober, 1915, s. 28.

⁹⁵ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 701.

3.3 Konkrétní problémy při stanovování *quartae Falcidiae*

Vymezení *quartae Falcidiae* coby čtvrtiny dědictví, již si může zůstavitel bez ohledu na výši odkazů ponechat, působí z hlediska teoretického poměrně jednoduše. Z hlediska praktického však může být problematické, co vše má být do pozůstalosti započteno či od její hodnoty odečteno. V některých případech se Falcidiánská kvarta vůbec neuplatní. Jisté problémy mohou vznikat i při krácení odkazů za účelem zachování čtvrtiny. Poměrně specifické z hlediska výpočtu *quartae* jsou pak případy, kdy jedné osobě připadne více částí téže pozůstalosti.

3.3.1 Kdy *quarta* nenáleží

Na první může působit poněkud zvláště, začneme-li detailnější zkoumání institutu případy, v nichž se daný institut neuplatňuje, přesto je to v tomto případě užitečné. V prvé řadě je tomu tak proto, že *quarta Falcidia* se v obecné rovině uplatní prakticky pokaždé, takže by bylo neúčelné a neúměrně rozsáhlé pokoušet se případy její aplikace vymežit pozitivně. Nabízet se může i otázka, zda by tato subkapitola neměla být coby výjimečné případy vřazena na konec kapitoly – z praktických důvodů však bylo zvoleno následující uspořádání, odrážející skutečnou posloupnost kroků při výpočtu *quartae*, neboť by v praxi bylo nanejvýš neúčelné nejprve pracně zjišťovat hodnotu čistého dědictví a krátit odkazy a až na konci zjistit, že *quarta* vůbec neměla být aplikována.

Z hlediska osobního se *lex Falcidia* nevztahuje na vojenské testamenty.⁹⁶ Projevil-li přitom voják svoji vůli opakovaně (typicky pořídil-li testament a kodiciel), nevztahuje se *quarta Falcidia* jen na ta vojákova pořízení, která byla

⁹⁶ KASER, 1971, op. cit., s. 681.

C 6, 21, 12 Imperator Philippus

In testamento militis legem falcidiam et in legatis et in fideicommissis cessare explorati iuris est. Sane si quid ultra vires patrimonii postulatur, competenti defensione tueri te potes. * philipp. a. et c. domitiae.

* <a 246 pp. vi non. iul. praesente et albino cons.>

Z právního hlediska je nepochybné, že u vojenského testamentu se Falcidiův zákon neuplatní ani vůči civilním odkazům ani vůči fideikomisům. Jistěže (však) pokud je něco odkázáno nad rámec pozůstalosti, můžeš se bránit příslušným způsobem. [zvýraznění a překlad aut.]

Codex citován dle KRUEGER, P. (recensuit) *Codex Iustinianus* [online]. Berolini: Apud Weidmanos, 1877, lxxx+84+1102 s. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/codjust.htm>

pořízena v činné službě.⁹⁷ Obecně lze tedy říci, že jde o jedno z vojenských privilegií,⁹⁸ s čímž souvisí i to, že nastíněné zapravování odkazů v plné výši je možné jen zemře-li zůstavitel do roka (*intra annum*) po čestném propuštění z vojenské služby (*missio honesta*), poněvadž po uplynutí této lhůty se již i během vojenské služby učiněná pořízení řídí standardní úpravou dědického práva a i na ně se aplikuje *quarta Falcidia*.⁹⁹

⁹⁷ D 35, 2, 17 Scaevola 6 quaest.

Si post missionem faciat codicillos miles et intra annum decedat, ex testamento, quod in militia iure militari fecit, plena legata, ex codicillis habita Falcidia ratione praestari debere dicitur. Sed res ita expeditur: si, cum quadringenta haberet, testamento quadringenta, codicillis centum legaverit, ex quinta parte, id est octoginta, quae ad legatarium ex codicillis pervenirent, si Falcidiam non pateretur, quartam, id est viginti heres retinebit.

Pořídí-li voják po propuštění z vojenské služby kodícil a během roku zemře, vyplácí se odkazy z testamentu, který pořídil dle vojenského práva během služby, v plné výši, (o odkazech) z kodícilu se (naproti tomu) soudí, že mají být kráceny dle Falcidiova způsobu. Než věc se provádí následovně: jestliže ten kdo měl čtyři sta, odkázal testamentem čtyři sta a kodícilem sto, (tak) z pětiny, to je (z) osmdesáti, která se dostane odkazovníku na základě kodícilu, nebyla-li by Falcidia ponechána, si dědic podrží čtvrtinu, to je dvacet. [zvýraznění a překlad aut.]

D 29, 1, 17, 4 Gaius 15 ad ed. provinc.

Si miles testamentum in militia fecerit, codicillos post militiam et intra annum missionis moriatur, plerisque placet in codicillis iuris civilis regulam spectari debere, quia non sunt a milite facti, nec ad rem pertinere, quod testamento confirmati sunt. Ideoque in his legatis, quae testamento data sunt, legi Falcidiae locum non esse, at in his, quae codicillis scripta sunt, locum esse.

Pořídil-li voják testament během služby, kodícil (však) po ní a do roka po propuštění zemřel, většina soudí, že ohledně kodícilu je třeba zohlednit pravidlo civilního práva, protože (kodícil) nebyl pořízen vojákem, ani neplatí, že by byl potvrzen testamentem. A proto vůči těm odkazům, které jsou obsaženy v testamentu, nemá zákon Falcidiův místo, ale vůči těm, které jsou obsaženy v kodícilu, se uplatní. [zvýraznění a překlad aut.]

D 35, 2, 96 Scaevola l.S. quaest. publ. tract.

Miles si, dum paganus erat, fecerit testamentum, militiae tempore codicillos, lex Falcidia in codicillis locum non habet, in testamento locum habebit.

Pokud voják pořídil testament dokud byl (ještě) civilní osobou, (ale) kodícil (už) v době vojenské služby, nemá Falcidiův zákon místo vůči odkazům z kodícilu, (ale) vůči testamentárním se uplatní. [zvýraznění a překlad aut.]

⁹⁸ Cf. též starobylé *testamentum in procinctu*. ZABŁOCKI, J. Le più antiche forme del testamento romano. In: MACH, P., NEMEC, M., PEKARIK, M. (eds.). *Ius Romanum. Schola sapientiae. Pocta Petrovi Blaboni k 70. narozeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 558.

⁹⁹ D 35, 2, 92 Macer 2 de re milit.

Si miles testamento facto partem dimidiam hereditatis suae tibi restitui iusserit, deinde post missionem factis codicillis alteram partem Titio restitui rogaverit: si quidem post annum missionis suae decesserit, et tibi et Titio heres partem quartam retinebit, quia eo tempore testator decessit, quo testamentum eius ad beneficium principale pertinere desierat: si vero intra annum missionis decesserit, solus Titius deductionem partis quartae patietur, quia eo tempore fideicommissum ei relictum est, quo testator iure militari testari non potuit.

Z hlediska věcného pak jde o odkazy na zbožné účely (*legata ad pias causas*),¹⁰⁰ které byly podporovány církví¹⁰¹ i křesťanskými císaři,¹⁰² nejde však o jakýkoliv odkaz bohu,¹⁰³ neboť zákonný text sám o sobě o vyloučení aplikace *legis Falcidiae* na *legata ad pias causas* nehovoří, ovšem předpokládá se, že takový odkaz je zanechán pro spásu duše, a tudíž zůstavitel nechce, aby byl krácen¹⁰⁴ (o možnostech zůstavitele vyloučit aplikaci *legis Falcidiae* viz níže). Dále se nekrátí odkazy za účelem svobody (ovšem zároveň nutno dodržet omezení *legis Fufiae Caninia*, viz výše), přičemž na cenu propouštěných otroků je pak nahlíženo jako na pozůstalostní dluhy.¹⁰⁵ Rovněž nedochází ke krácení u odkazu osobních věcí manželce¹⁰⁶ či konkubíně (pro ně je totiž už dostatečně velkou újmou, že přišly o muže)¹⁰⁷ Konečně nelze krátit odkazy výživy, které jsou kvůli své alimentační funkci považovány za natolik důležité,

Jestliže voják porídí testament a přikáže, aby ti byla (coby fideikomis) vydána polovina pozůstalosti, (a) následně po propuštění z vojska ustanoví, aby druhá polovina byla vydána Titiovi: zajisté jestliže zemře (déle než) po roce od propuštění, ponechá si dědic čtvrtinu (z podílu) tvého i Titiova, protože zůstavitel zemřel v době, kdy jeho testament přestal požívat císařského dobrodiní (vůči vojenským testamentům): jestliže však zemře do roka po propuštění, utrpí pouze Titius srážku čtvrtiny, protože mu byl fideikomis zanechán v době, kdy zůstavitel nemohl testovat dle práva vojenského. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁰⁰ SALÁK, P. *Dvojí život falcidiánské kvarty*. In: ADAMOVÁ, K., KNOIL, V., VALEŠ, V. a kol. *Pozapomenuté právní instituty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 14; HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opr. vyd. Praha: J. Otto, 1910, s. 1165.

¹⁰¹ ZIMMERMANN, 1992, op. cit., s. 494.

¹⁰² QUÉRENET, R. *Droit Romain: Étude sur les Différentes Formes de Testaments à Rome. Droit français. Étude sur la Condition du mineur devant la loi pénale*. Reprinted. Charleston: BiblioBazaar, 2008, s. 51.

¹⁰³ D 35, 2, 1, 5 Paulus I.S. ad l. falcid.

Ad municipium quoque legata vel etiam ea, quae deo relinquuntur, lex Falcidia pertinet.

Zákon Falcidiův se aplikuje rovněž na odkazy zanechané obci a dokonce i na ty, které jsou zanechány bohu. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁰⁴ WEISBACH, G. *Legem Falcidiam ad legata piae causae pertinere*. Altorfii: Literis Meyerianis, 1737, s. 23.

¹⁰⁵ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 332.

¹⁰⁶ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 703.

D 35, 2, 81, 2 Gaius 18 ad ed. provinc.

Sed et de his quoque rebus, quae mulieris causa emptae paratae essent, ut haec quoque extra modum legis essent, nominatim ipsa Falcidia lege expressum est.

Ale i také ohledně těch věcí, které by byly kvůli ženě koupeny a připraveny, je výslovně vyjádřeno samotným Falcidiovým zákonem, aby rovněž tyto byly mimo sféru zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

LUMBROSO, G. *Un passo della Legge Falcidia. Brevi note marginali*. + L. 7 § 4 D. pro emptore 41.4. Roma: Tipografia del Senato di G. Bardi, 1929, s. 1.

¹⁰⁷ VOORDA, J. *Ad legem Falcidiam commentarius, quo multa Iuris Iustiniani loca exponuntur, illustrantur, emendantur, vindicantur. Accedit eiusdem dissertatio de legato partitionis*. Traiecti ad Rhenum: Apud Iurianum a Paddenburg, 1730, s. 377; obecněji k pozici žen v dědickém právu DOSTALÍK, P. *Majetková ochrana ženy po smrti manžela v římském právu*. Praha: Leges, 2023, 132 s.

že se nekrátí dokonce ani tehdy, pokud jde o pododkaz a obtížený byl sám *lege Falcidia* zkrácen.¹⁰⁸ Obecně (nezávisle na charakteru odkazu či pozici zůstavitele) se nekrátí ani odkazy, jimiž je obmyšlenému zanechán povinný díl,¹⁰⁹ což by ostatně bylo zcela v rozporu se smyslem institutu. Rovněž zůstavitel může nařídít, že některé odkazy nemají být kráceny, důsledkem čehož se však ostatní odkazy krátí o to více, aby i přesto byla *quarta* zachována.¹¹⁰

Iustinianus poskytl více svobody (a tím i zodpovědnosti) zůstaviteli i dědici. Dovoluje tak zůstaviteli nařídít, že dědic má plnit všechny odkazy v nezkrácené výši,¹¹¹ což dříve možno nebylo,¹¹² jelikož *lex Falcidia* je předpisem veřejnoprávním, jehož aplikaci tudíž nelze soukromoprávním aktem vyloučit.¹¹³ Není-li stanoveno jinak, má vyloučení *quartae* účinky i na veškeré další osoby, jimž se pozůstalosti z vůle zůstavitele dostane. Pokud si tedy dle přání zůstavitele nemá *quartam* ponechat dědic, vydávající universálnímu fideikomisáři (*heres fiduciarius*) celou pozůstalost, a tento ji má následně vydat třetí osobě, nesmí si ani tento *quartam* ponechat, ledaže by vůle zůstavitele byla opačná.¹¹⁴

¹⁰⁸ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1190.

¹⁰⁹ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1165.

V této souvislosti nutno podotknout, že na rozdíl od práva kanonického totiž v římském právu není povinný díl považován za pozůstalostní dluh. VANČURA, J. *Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I + II*. Praha: Nákladem vlastním, 1923, s. 534.

¹¹⁰ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 332.

¹¹¹ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1164.

¹¹² D 35, 2, 15, 1 Papinianus 13 resp.

Frater cum heredem sororem scriberet, alium ab ea cui donatum volebat stipulari curavit, ne Falcidia uteretur et ut certam pecuniam, si contra fecisset, praestaret. Privatorum cautione legibus non esse refragandum constituit et ideo sororem iure publico retentionem habituram et actionem ex stipulatu dencgandam. Když bratr ustanovil sestru dědičkou, nechal ji přísahou zavázat se při darování jinému, komu sám chtěl darovat, aby neužila *Falcidia* a aby zaplatila jistou částku, učiní-li tak. Bylo rozhodnuto, že soukromými zárukami nelze jít proti zákonům a proto si dle veřejného práva bude moci sestra čtvrtinu ponechat a žaloba ze stipulace bude odmítnuta. [zvýraznění a překlad aut.] C 6, 50, 11 Imperator Gordianus

Si, ut adlegas, pater tuus eam portionem, ex qua te fecit heredem, fratribus tuis restituere iussit certisque speciebus pro Falcidia praecepit esse contentam, auxilium legis Falcidia, quod imploras, apud suum iudicem non prohiberis flagitare. * gord. a. maximae. * <a 243 pp.Vii k.Nov.Arriano et papo cons. >

Jestliže, jak tvrdíš, tvůj otec tu část, k níž tě učinil dědicem, přikázal vydat tvým bratrům s tím, že máš být spokojena s určitými věcmi namísto *Falcidia*, nebude ti u příslušného soudce znemožněno požadovat pomoc *Falcidia*ova zákona, již se dovoláváš. [zvýraznění a překlad aut.]

¹¹³ SCHANBACHER, 1995, op. cit., s. 229.

¹¹⁴ D 36, 1, 1, 19 Ulpianus 3 fideic.

Inde Neratius scribit, si heres rogatus restituere totam hereditatem non deducta Falcidia rogato et ipsi, ut alii restituat, non utique debere eum detrahere fideicommissario secundo quartam, nisi liberalitatem tantum ad priorem fideicommissarium heres voluit pertinere.

Jako sankci si *quartam* nemůže ponechat dědic, který pozůstalost přijmout nechťel a byl k tomu universálním fideikomisářem donucen¹¹⁵ (máme-li být zcela přesní, provedl toto přinucení *praetor fideicommissarius* na žádost universálního fideikomisáře),¹¹⁶ poněvadž se tím dědici, který by bez přijetí pozůstalosti stejně nic nezískal, neděje bezpráví, zatímco fideikomisář, zaslouživší se o realizaci vůle zůstavitele, získává oprávněný prospěch. Pokud však byl dědic k přijetí pozůstalosti donucen jen některými z několika ustanovených fideikomisářů, může si *quartam* ponechat alespoň vůči ostatním.¹¹⁷ Obdobně

Proto Neratius píše, že jestliže je dědic požádán, aby celou pozůstalost vydal bez Falcidiový srážky a samotnému (universálnímu fideikomisáři) je nařízeno, aby ji vydal (někomu) dalšímu, jistě (první fideikomisář) nemá odečíst druhému fideikomisář čtvrtinu, jestliže dědic nechťel, aby se štedrost vztahovala jen na prvního fideikomisáře. [zvýraznění a překlad aut.]

¹¹⁵ VOICI, P. *Diritto ereditario Romano. Volume secondo. Parte speciale. Successione ab intestato. Successione testamentaria*. 2. přepracované vyd. Milano: Dott. A. Giuffrè – editore, 1963, s. 365.

D 36, 1, 66, 3 Maecenas 4 fideic.

Si patronus ex parte debita heres institutus rogatus fuerit eam liberis exhereditatis defuncti liberti restituere, si sua sponte adierit, erit Falcidiae locus, si coactus, in solidum transibunt actiones ex hoc senatus consulto.

Byl-li patron ustanovený za dědice (k podílu ve velikosti) povinného dílu požádán vydat (pozůstalost) vyděděným dětem zemřelého propuštěnce, (tak) jestliže dobrovolně (pozůstalost) přijal, bude mít místo (aplikace) *Falcidia*, jestliže (však byl k tomu) donucen, žaloby přejdou v plné výši na základě tohoto (sc. Trebelliánského) usnesení senátu. [zvýraznění a překlad aut.]

D 36, 1, 28, 10 Iulianus 40 Dig.

Quod si Maevius te rogaverit et suam hereditatem et Titianam restituere tuque sponte adieris hereditatem, uteris legis Falcidiae commodo et partem quartam Maevianae hereditatis retinebis, dimidium et quartam ex fideicommisso restitues, nec intererit, eidem utramque hereditatem an alii Maevianam, alii Titianam rogatus fueris restituere. Sed si suspectam Maevianam hereditatem dixeris, cogeris eam adire et restituere ei, cui rogatus fueris: is autem, cui Titianam hereditatem restituere rogatus fueris, non poterit te compellere ad adeundum.

Protože jestliže tě Maevius požádal o vydání pozůstalosti po něm a po Titiovi a ty dobrovolně přijmeš dědictví, budeš užívat prospěchu Falcidiova zákona a podržíš čtvrtinu Maeviovy pozůstalosti, tři čtvrtiny vydáš fideikomisem, a bude nepodstatné, zda budeš požádán vydat obě pozůstalosti téměř (fideikomisáři) či jinému Maeviovu (a) jinému Titiovu. Ale jestliže bys tvrdil, že je Maeviova pozůstalost podezřelá (i. e. předlužená), budeš donucen k jejímu přijetí a vydání tomu, komu jsi byl požádán (ji vydat): ovšem ten, komu jsi byl požádán vydat Titiovu pozůstalost, že nebude moci přinutit k (jejímu) přijetí. [zvýraznění a překlad aut.]

¹¹⁶ MANTHE, U. *Das senatus consultum Pegasianum*. Berlin: Duncker & Humblot, 1989, s. 213.

¹¹⁷ D 36, 1, 17, 9 Ulpianus 3 fideic.

Idem Maecianus quaerit, an is, qui duobus vel pluribus rogatus est restituere hereditatem, cogente aliquo adire possit et in bonum, qui id non desideraverunt, portionibus Falcidiae beneficio uti, sive ipsi quoque desiderant sibi restitui sive alius in locum eorum successerit. Et cum hodie hoc iure utimur, ut totum transeat ad eum qui coegit, consequens erit dicere quartae retentionem amisisse eum qui coactus est, quia in solidum actiones transierint in eum qui coegit. Plane si proponas fideicommissarium non ita coegisse, ut tota hereditas in se transferatur: cum coeperint ceteri desiderare sibi restitui hereditatem, dicendum Falcidia eum uti posse. Recte igitur Maecianus ait multum interesse, utrum totam restitui hereditatem sibi fideicommissarius desideraverit an suam tantummodo partem. Nam si sola pars transfertur, in residuo Falcidiae erit locus: si tota hereditas translata sit, cessat huius legis beneficium.

je-li ustanoveno několik dědiců, posuzuje se „dobrovolnost“ přijetí se posuzuje pro každého z nich zvlášť, takže si *quartam* může ponechat i ten, kdo pozůstalost přijal dobrovolně, třebaže spoludědicové jen donuceni a tedy na *quartam* nemají nárok. To platí i v případě, že byl dotyčný ustanoven za dědice pod odkládací podmínkou přijetí pozůstalosti spoludědicem – i pokud byl tedy tento spoludědic k přijetí pozůstalosti donucen a ztrácí tím nárok na *quartam*, neškodí toto dobrovolně přijavšímu dědici a tento se nejen stane dědicem, ale rovněž si smí ponechat čtvrtinu.¹¹⁸

Za Iustiniana dochází k zavedení *beneficii inventarii* k ochraně dědice před podstatu převyšujícími pozůstalostními dluhy. Toho je možné dosáhnout jen při nevyžádání deliberační lhůty a následném započetí soupisu do třiceti dnů od okamžiku, kdy se dědic dozvěděl o delaci, a jeho následném dokončení do dalších šedesáti dnů.¹¹⁹ Pro účely této práce je však podstatné, že *beneficium inventarii* je svázáno i s Falcidiánskou kvartou, poněvadž úspěšné porřízení inventáře se stává předpokladem pro její uplatnění. V případě jeho neporřízení

Týž Maecianus se ptá, zda může ten, kdo je požádán vydat pozůstalost dvěma či více (univerzálním fideikomisářům), (je-li) jedním (z nich) donucen nastoupit pozůstalost, užít dobrodini Falcidiova zákona vůči podílům těch, kteří jeho nastoupení nepožadovali, ať už sami požádají o vydání (na ně připadající části) či na jejich místo nastoupí (někdo) jiný (sc. jejich dědic). A když dnes užíváme toho práva, že celý (fideikomis) přechází na toho, kdo přinutil (dědice k přijetí pozůstalosti), vyplývá z toho, že (právo) ponechání čtvrtiny ztratil ten, kdo byl přinucen, protože žaloby přešly v plné výši na toho, kdo (jej) přinutil. Zjevně, pokud předestíráš (případ) tak, že fideikomisář nevynutil (přijetí pozůstalosti) tak, aby na něj přešla celá pozůstalost: když ostatní (fideikomisáři) počali požadovat vydání pozůstalosti, je třeba říci, že dědic může užít *Falcidiam*. Správně totiž Maecianus praví, že mnoho záleží (na tom), zda fideikomisář požadoval vydání celé pozůstalosti, či zda jen na něj připadající části. Neboť jestliže se převádí pouhá část, uplatní se na zbytek *Falcidia*: jestliže by byla vydána celá pozůstalost, přestane platit dobrodini tohoto (sc. Falcidiova) zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

¹¹⁸ D 36, 1, 68 pr. Paulus 2 fideic.

Qui ita institutus esset „si coheres eius adisset“, uti potest lege Falcidia, etsi coheres eius coactus adisset, modo si ipse non coactus adierit hereditatem.

Kdo by byl (pod) tak(ovou podmínkou) ustanoven (za dědice) „jestliže jeho spoludědic přijme pozůstalost“, může užít Falcidiova zákona, třebaže jeho spoludědic přijal donucen, pokud ovšem sám nepřijal donucen. [zvýraznění a překlad aut.]

¹¹⁹ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 281.

tedy *quarta* nenáleží jako sankce.¹²⁰ Na pořizování inventáře kvůli aplikaci *quartae Falcidiae* však nejspíše nelze nahlížet jako na naprosté *novum*, neboť potřeba zjistit hodnotu pozůstalosti a odkazů tu kvůli aplikaci *legis Falcidiae* existovala i předtím, takže z praktického hlediska býval i dříve nejspíše pořizován soupis pozůstalosti, aby bylo možno určit *quartam*.¹²¹ Lze tak důvodně předpokládat, že návaznost aplikace *legis Falcidiae* na *beneficium inventarii* spíše jen odráží fakticky existující postup, neboť stržení *quartae* by ani předtím z praktického hlediska stejně nebylo možné, nepodařilo-li by se věrohodným způsobem zjistit hodnotu pozůstalosti.

Vyloučení aplikace *quartae* nemusí být vždy sankcí, neboť dědic se jí může i dobrovolně vzdát, poněvadž tato je zakotvena kvůli jeho prospěchu.¹²² Za vzdání se *quartae* se rovněž pokládá výplata některého z odkazů beze srážky (což lze nazírat i jako sankci za neuváženou výplatu odkazu v nezkrácené výši), přičemž tak jako jindy platí, že neznalost práva (omyl právní, *ignorantia* / *error iuris*) není

¹²⁰ Ibid., s. 332.

C 6, 30, 22, 4 Imperator Justinianus

Et si praeferatam observationem inventarii faciendi solidaverint, et hereditatem sine periculo habeant et legis falcidiae adversus legatarios utantur beneficio, ut in tantum hereditariis creditoribus teneantur, in quantum res substantiae ad eos devolutae valeant. * iust. a. ad senatum. * <a 531 d.V k.Dec.Post consulum lampadii et orestis vv.Cc.>

A jestliže dříve řečený způsob pořizování inventáře dodrželi, ať i mají pozůstalost bez nebezpečí (že by museli odpovídat za pozůstalostní dluhy v plné výši) a ať užijí vůči odkazovníkům dobrodinní Falcidiova zákona, ať jsou pozůstalostním věřitelům pouze natolik zavázáni, nakolik podstata na ně připadající postačuje. [zvýraznění a překlad aut.]

C 6, 30, 22, 14c Imperator Justinianus

Si quis autem temerario proposito deliberationem quidem petierit, inventarium autem minime conscripserit et vel adierit hereditatem vel minime eam repudiaverit, non solum creditoribus in solidum teneatur, sed etiam legis Falcidiae beneficio minime utatur. * iust. a. ad senatum. * <a 531 d.V k.Dec. Post consulum lampadii et orestis vv.Cc.>

Jestliže však někdo z nerozváženosti požádá o lhůtu na rozmyšlenou, neseptíše však inventář a buď přijme pozůstalost nebo ji neodmítne, nejenže bude věřitelům zavázán v plné výši, ale ani nebude moci užít dobrodinní Falcidiova zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

¹²¹ KRETSCHMAR, G. F. *Erbrechtliche Compensationen. Ein Beitrag zur Lehre von den Vermächtnissen und der Lex Falcidia*. Leipzig: Verlag von C. L. Hirschfeld, 1892, s. 9.

¹²² D 35, 2, 71 Paulus 32 ad ed.

Potest heres in vendenda hereditate cavere, ut et lege Falcidia interveniente solida legata praestentur, quia ea lex heredis causa lata est nec frans ei fit, si ius suum deminuat heres.

Dědic může při prodeji pozůstalosti zajistit, že, i má li být aplikován zákon Falcidiův, budou odkazy plněny v celé výši, protože tento zákon byl přijat kvůli (prospěchu) dědice a neděje se mu (tedy) bezpráví, pokud dědic své právo umenšuje. [zvýraznění a překlad aut.]

I na základě tohoto fragmentu se proti nastoupení účinků Falcidiova zákona *ipso iure* (viz níže) vyslovuje SCHWARZ, F. Die Rechtswirkungen der Lex Falcidia. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1943, Bd. 63, s. 344; Proti tomu však uvádí KASER, M. *Über Verbotsgesetze und verbotswidrige Geschäfte im Römischen Recht*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1977, s. 55, že možnost vzdání se daného práva není v rozporu s tím, aby toto působilo *ipso iure*.

omluvou.¹²³ Naproti tomu za omluvný důvod lze považovat omyl skutkový (*ignorantia/error facti*) za předpokladu, že se jej nebylo možno při zachování přiměřené obezřetnosti vyvarovat. Právo je totiž je ochotno tolerovat omyl skutkový (*prodesse ... errantibus*) a tedy i poskytovat prostředky k jeho nápravě, a to na rozdíl od omylu právního (*non ... prodesse ... stultis*). Pokud tedy dědic vydá omylem odkazovníkovi předmět odkazu, aniž by si čtvrtinu ponechal,

¹²³ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 332.

D 22, 6, 9, 5 Paulus I.S. de iuris et facti ign.

Si quis ius ignorans lege Falcidia usus non sit, nocere ei dicit epistula divi Pii. Sed et imperatores Severus et Antoninus in haec verba rescripserunt: „Quod ex causa fideicommissi indebitum datum est, si non per errorem solum est, repeti non potest. Quamobrem Gargiliani heredes, qui, cum ex testamento eius pecuniam ad opus aquae ductus rei publicae cirtensium relictae solverint, non solum cautiones non exegerunt, quae interponi solent, ut quod amplius cepissent municipes quam per legem Falcidiam licuisset redderent, verum etiam stipulati sunt, ne ea summa in alios usus converteretur et scientes prudentesque passi sunt eam pecuniam in opus aquae ductus impendi, frustra postulant reddi sibi a re publica cirtensium, quasi plus debito dederint, cum sit utrumque iniquum pecuniam, quae ad opus aquae ductus data est, repeti et rem publicam ex corpore patrimonii sui impendere in id opus, quod totum alienae liberalitatis gloriam repraesentet. Quod si ideo repetitionem eius pecuniae habere credunt, quod imperitia lapsi legis Falcidiae beneficio usi non sint, sciant ignorantiam facti, non iuris prodesse nec stultis solere succurri, sed errantibus“. [zvýraznění aut.]

Pokud se někdo z neznalosti práva nedovolával Falcidiova zákona, ponese škodu sám, praví list božského (Antonina) Pia. Ale i císařové (Septimius Severus a (Antoninus) Caracalla to vyjádřili těmito slovy: „Co se nedluhovalo a bylo vyplaceno z důvodu fideikomisu, to nelze vymáhat zpět, nebylo-li to plněno na základě omylu. Pročež dědici Gargiliana, kteří na základě jeho testamentu vyplátili městu Cirté peníze na stavbu vodovodu, nejenže nežádali záruky, které je (v takových případech) zvykem žádat, aby bylo vráceno, co obec obdržela nad rámec limitu Falcidiova zákona, (ale) dokonce si nechali slíbit, že tato částka nebude využita za jiným účelem, s důkladnou znalostí věci strpěli, aby tato částka byla vynaložena na stavbu vodovodu, (ti tedy) marně žádají, aby jim byla obcí Cirtou vráceno, co dali jakoby nad rámec dluhovaného, protože by byla dvojnásobná nespravedlivost žádat zpět ty peníze, které byly dány na stavbu vodovodu, a aby je město ze svého majetku vynaložilo na takové dílo, které celé představuje oslavu cizí štědrosti. Protože jestli se domnívají, že mají nárok na vymáhání těch peněz, protože z nejkřesťanosti nevyužili dobrodiní Falcidiova zákona, musí vědět, že neznalost skutkového stavu, nikoliv práva, prospíná nikoliv (práva) neznalým, leč (skutkově) mylícím se.“ [překlad aut. s přihlédnutím k BLAHO, VAŇKOVÁ, op. cit.]

D 22, 6, 9, 6 Paulus I.S. de iuris et facti ign.

Et licet municipum mentio in hac epistula fiat, tamen et in qualibet persona idem observabitur. Sed nec quod in opere aquae ductus relictae est pecunia proponitur, in hunc solum casum cessare repetitionem dicendum est. Nam initium constitutionis generale est: demonstrat enim, si non per errorem solum sit fideicommissum, quod indebitum fuit, non posse repeti: item et illa pars aequae generalis est, ut qui iuris ignorantia legis Falcidiae beneficio usi non sunt, non possint repetere: ut secundum hoc possit dici etiam, si pecunia, quae per fideicommissum relicta est quaeque soluta est, non ad aliquid faciendum relicta sit, et licet consumpta non sit, sed exstet apud eum cui soluta est, cessare repetitionem. [zvýraznění aut.]

A třebaže je v tomto dopise zmíněna obec, přesto bude totéž platit i o jakémkoliv jiné osobě. Ale není možno se domnívat, že vymáhání není možné jen v tomto případě, kdy jde o peníze zanechané ke zbudování vodovodu. Neboť začátek konstituce je všeobecně formulován: ukazuje totiž, že jestliže nebylo vyplaceno omylem fideikomisem, který nebyl dluhován, nemůže být žádán zpět: dále je stejně tak všeobecně formulována ta část, že kdož z neznalosti práva neuzijí dobrodiní Falcidiova zákona, nemohou (nic) žádat zpět: a podle toho i možno říci, že jestliže částka, která byla zanechána fideikomisem a která byla vyplacena, nebyla zanechána k nějakému účelu, i třebaže by nebyla utracena, přesto zůstává u toho, komu byla vyplacena, a nelze (ji) žádat zpět. [překlad aut. s přihlédnutím k BLAHO, VAŇKOVÁ, op. cit.]

nepovažuje se to za vzdání se *quartae*.¹²⁴ Je-li zůstaveno více odkazů témuž odkazovníkovi,¹²⁵ je možno některé z nich vyplácet v plné výši a o to více si ponechat z odkazů později vyplacených takovým způsobem, aby byla celkově *quarta* zachována.¹²⁶ Obdobně pokud by u odkazu s opakuujícím se plněním došlo k zásahu do kvarty až později, nepovažuje se za vzdání *quartae* vyplacení nesražených odkazů v předchozích letech.¹²⁷ Ponechání si *quartae* nemá povahu ryze osobního práva dědice, takže pokud tento po přijetí dědictví zemře dříve, než vyplatí odkaz, z něhož by si čtvrtinu byl mohl ponechat, má se za to, že si ji ponechat chtěl, pročez daná čtvrtina připadne jeho dědicům a nikoliv obmyslenému z odkazu.¹²⁸

¹²⁴ D 35, 2, 1, 11 Paulus I.S. ad l. falcid.

Si legatarius possessionem nactus est et non potest advocari ei res, quia voluntate heredis errantis nactus est possessionem, dabitur actio heredi, ut id quod supra dodrantem est offeratur.

Jestliže odkazovník získal držbu (odkázané věci) a věc mu nemůže být odňata, protože držbu získal z vůle dědice (třebaže) jednajícího v omylu, bude dědici dána žaloba, aby to, co je nad tři čtvrtiny, bylo vydáno. [zvýraznění a překlad aut.]

C 6, 50, 9 Imperator Gordianus

Error facti quartae ex causa fideicommissi non retentae repetitionem non impedit. *Is autem, qui sciens se posse retinere universum restituit, conditionem non habet: quin etiam, si ius ignoraverit, cessat repetitio.* * gord. a. mestriano. * <a 238 pp.Xv k.Nov.Pio et pontiano cons.>

Skutkový omyl neponechání si čtvrtiny z fideikomisu nebrání (jejímu) požadování zpět. Ten však, kdo věda že si může (čtvrtinu) ponechat, vyplatil (fideikomis) celý, nemá žalobu (, kterou by mohl čtvrtinu požadovat zpět): ba dokonce, jestliže byl práva neznalý, ztrácí (možnost) požadování zpět. [zvýraznění a překlad aut.]

¹²⁵ MANNINO, V. Cervidio Scevola e l'applicazione della Falcidia ai legati fra loro connessi. (Estratto di) *Bullettino dell'Istituto di diritto Romano «Vittorio Scialoja»*. 1929, roč. 32, s. 133.

¹²⁶ D 35, 2, 16 pr. Scaevola 3 quaest.

Si ex pluribus rebus legatis heres quasdam solverit, ex reliquis Falcidiam plenam per doli exceptionem retinere potest etiam pro his, quae iam data sunt.

Jestliže z vícero odkázaných věcí dědic některé vyplatil (v plné výši), může si ze zbývajících (věcí) prostřednictvím námitky podvodu ponechat *Falcidiam* v plné výši i za ty odkazy, které již vydal. [zvýraznění a překlad aut.]

¹²⁷ D 35, 2, 15, 2 Papinianus 13 resp.

Non idcirco minus Falcidiae rationem in ceteris annuis legatis admitti visum est, quod primo ac secundo anno sine ulla detractioe fuissent legatario soluta.

Nezdá se, že by u ročně se opakuujících odkazů byl znemožněn postup dle Falcidiova zákona tím, že první a druhý rok byly (odkazy) vydány odkazovníkovi bez jakékoliv srážky. [zvýraznění a překlad aut.]

¹²⁸ C 6, 50, 10 Imperator Gordianus:

Quamquam pater tuus fratrem tuum rogaverit, ut, si sine liberis diem suum fungeretur, portionem hereditatis tibi restitueret, tamen intestato eodem diem suum functo id, quod beneficio legis Falcidiae habere potuit, ad successorem intestati pertinere ideoque non immerito sororem tuam, quae simul tecum ab intestato ei successit, emolumenti quod retineri potuit portionem sibi vindicare manifestum est. * gord. a. diogenio. * <a 241 pp.V id.Nov.Gordiano a.li et pompeiano cons.>

Třebaže tvůj otec tvého bratra požádal, aby, jestliže skoná bezdětný, vydal dědický podíl tobě, přesto, když skoná bez závětí, to, co si byl mohl ponechat dobrodiním Falcidiova zákona (i.e. čtvrtina), náleží (jeho) nástupci dle intestátní posloupnosti a proto je zřejmé, že tvoje sestra, která po něm společně s tebou intestátně dědila, může zcela oprávněně požadovat (svůj) podíl z majetku (i.e. polovinu čtvrtiny), který si bratr byl mohl ponechat. [zvýraznění a překlad aut.]

Může se i stát, že se někdo dopustí podvodného jednání, aby se stal dědicem, či takovým jednáním zamezí změně či zrušení závěti, již je již ustanoven. Důvodem takového chování by nepochybně byla získat co největší majetkový prospěch z dědictví, respektive zamezit umenšení takového prospěchu. Sankcí se takový jedinec pro nehodnost vůbec nestane dědicem a pozůstalost bude odúmrtí (*caducum*). Případná další ustanovení závěti (e. g. *fideicommissa*) však mohou zůstat v platnosti, ovšem dotčným pachatel si samozřejmě nebude moci ponechat ani *quartam*. Neznamená to však, že by v takovém případě musel odkazovník získat předmět odkazu v nezkrácené výši, neboť *quartam* z odúmrtí si bude moci ponechat *fiscus*.¹²⁹

3.3.2 Hodnota čistého dědictví

Základem pro výpočet *quartae Falcidia* je tzv. čisté dědictví. Jde tedy o hodnotu pozůstalosti po odečtení zůstavitelových dluhů a dalších nezbytných výdajů, jako jsou náklady pohřbu¹³⁰ či cena závěti propouštěných otroků. Teprve po jeho zjištění se zkoumá výše jednotlivých odkazů a provádí z nich poměrné srážky.¹³¹

¹²⁹ D 29, 6, 2, 2 Paulus 44 ad ed.

Si fidei eius qui dolum admisit commissum est, ut hereditatem restitueret: ea hereditas caduca cum suis oneribus fiet, ut commodum legis Falcidia fiscus sentiat, dodrantis autem fideicommissarius.

Je-li tomu, kdo se dopustil podvodu zůstaveno, aby pozůstalost vydal jako fideikomis: taková pozůstalost se i s břemeny stane odúmrtí, takže prospěch Falcidiova zákona pocítí císařská pokladna, tři čtvrtiny pak fideikomisář. [zvýraznění a překlad aut.]

¹³⁰ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 332; pozn.: Samozřejmě (což je např. u pozůstalostních dluhů naprosto zjevné) jen v případě, že tyto náklady jdou k tíži konkrétního spoludědice. FADDA, C. *Concetti fondamentali del diritto ereditario Romano. Parte Seconda*. Napoli: Luigi Pierro Tip. – Editore, 1902, s. 336.

¹³¹ I 2, 22, 3:

Cum autem ratio legis Falcidia ponitur, ante deducitur aes alienum, item funeris impensa et pretia servorum manumissorum, tunc deinde in reliquo ita ratio habetur, ut ex eo quarta pars apud heredes remaneat, tres vero partes inter legatarios distribuantur, pro rata scilicet portione eius quod cuique eorum legatum fuerit. itaque si fingamus, quadringentos aureos legatos esse, et patrimonii quantitatem, ex qua legata erogari oportet, quadringentorum esse, quarta pars singulis legatariis detrahi debet. quodsi trecentos quinquaginta legatos fingamus, octava debet detrahi. quodsi quingentos legaverit, initio quinta, deinde quarta detrahi debet: ante enim detrahendum est quod extra bonorum quantitatem est, deinde quod ex bonis apud heredem remanere oportet. [zvýraznění aut.]

Jestliže je počítáno podle Falcidiova zákona, pak jsou nejprve odpočítávány dluhy, stejně jako náklady na pohřeb a hodnota propuštěných otroků; pak je zbytek odečten tak, že z něho dědicům zůstane jedna čtvrtina, tři čtvrtiny se pak rozdělí mezi obdařené z odkazu, samozřejmě v takovém poměru, v jakém bylo každému odkázáno. Představme si, že bylo odkázáno čtyři sta aureů a hodnota majetku, z něhož mají být odkazy plněny, činí také čtyři sta, pak je třeba jednotlivým obdařeným z odkazu odpočítat jednu čtvrtinu. Představme si však, že bylo odkázáno tři sta padesát, pak se musí odpočítat jedna osmina. Jestliže však někdo odkázal pět set, musí se nejdříve odpočítat jedna pětina a pak jedna čtvrtina. Neboť nejdříve je třeba odpočítat to, co pozůstalost přesahuje, a pak to, co má z majetku zůstat dědici.

Do hodnoty čistého dědictví (a tím pádem i *quartae Falcidiae*) se započítává (čímž je zvyšována jeho hodnota) vše, co ustanovený dědic obdrží z dědickeho titulu (*iure hereditario*), tedy i odkazy na dědice spadlé (i. e. odkazy, k jejichž výplatě z nějakého důvodu nedojde).¹³² V případě platně zůstavených odkazů k tomu dochází nejčastěji kvůli odmítnutí odkazovníkem, dále pak jde o odkazy neplatné, což bylo zejména do vydání *senatusconsulti Neroniani* poměrně časté. To je významné zejména je-li zanecháno *prealegatum*, jelikož jeho část neplatnou *iure legati* získává dědic *iure hereditario*,¹³³ kterážto se tudíž dědici do *quartae* započítává.

Proti tomu *ex definitione* plyne, že se do *quartae* nezapočítávají odkazy ve prospěch dědice zanechané,¹³⁴ což platí jak pro „běžné“ odkazy, jimiž jsou v dědicův prospěch obtíženi ostatní spoludědicové, tak i pro příslušnou (sc. platnou)

¹³² D 35, 2, 52, 1 Marcellus 9 Dig.

Quaecumque ex causa legata non praestantur, imputantur heredi in quartam partem quae propter legem Falcidiam remanere apud eum debet.

Odkazy nevyplacené z jakéhokoli důvodu se včítají dědici do čtvrtiny, která u něj dle Falcidiova zákona má zůstat. [zvýraznění a překlad aut.]

¹³³ WIMMER, M. *Das Prälegat*. Wien + Köln + Weimar: Verlag Böhlau, 2004, s. 174.

D 35, 2, 91 Marcianus 13 inst.

In quartam hereditatis, quam per legem Falcidiam heres habere debet, imputantur res, quas iure hereditario capit, non quas iure legati vel fideicommissi vel implendae condicionis causa accipit: nam haec in quartam non imputantur. Sed in fideicommissaria hereditate restituenda sive legatum vel fideicommissum datum sit heredi sive praecipere vel deducere vel retinere in usus est, in quartam id ei imputatur: pro ea vero parte, quam accepit a coherede extra quartam id est, quod a coherede accipitur. Sed et si accepta pecunia hereditatem restituere rogatus sit, id quod accipit in quartam ei imputatur, ut divus Pius constituit. Si quid vero implendae condicionis causa heres accipiat a legatariis, in Falcidiae computationem non prodesse: et ideo si centum praedium legaverit defunctus, si quinquaginta heredi legatarius dederit, centum legatis computationem fieri et quinquaginta extra hereditatem haberi, ne in quartam ei imputentur.

Do čtvrtiny pozůstalosti, kterou má mít dědic prostřednictvím Falcidiova zákona, se včítají věci, které získal právem dědičným, ne ty, které získal jako civilní odkaz, fideikomis nebo splněním podmínky: neboť tyto se do čtvrtiny nevčítají. Ale má-li vydat pozůstalost fideikomisem a je mu (přitom) jako dědici dán civilní odkaz či fideikomis (a) je mu přikázáno, aby se jej napřed chopil nebo jej odečetl nebo si jej ponechal, to (vše) se mu včítá do čtvrtiny: ovšem pokud jde o tu část (*prealegati*), kterou získal od spoludědice, ta je mimo čtvrtinu, protože je získávána od spoludědice (jako odkaz). Ale i když byl po přijetí peněz požádán vydat pozůstalost, to, co přijal, se mu včítá do čtvrtiny, jak ustanovil božský Pius. Jestliže však dědic něco získal od odkazovníků kvůli splnění podmínky, nepočítá se to do *Falcidiae*: a proto jestliže zůstavitel odkázal pozemek (v ceně) sto a odkazovník dal (za účelem splnění podmínky) dědici padesát, započítá se sto (jako hodnota) odkazu a padesát bude mimo pozůstalost, a nebude se dědici včítat do čtvrtiny. [zvýraznění a překlad aut.]

VANČURA, J. *Praelegat dle práva římského*. Praha: Nákladem vlastním, 1902, s. 178.

¹³⁴ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 332.

část *praelegati* od ostatních dědiců, kteroužto nabývá *iure legati*.¹³⁵ Je-li však *praelegatum* zůstaveno výslovně s tím, že odkazy mají být plněny v plné výši, musí si praelegatář vybrat, zda si chce raději ponechat buď *praelegatum*, anebo *quartam*.¹³⁶ Stejně jako odkazy se do *quartae* nezapočítává to, co dědic získal od odkazovníků splněním podmínky (*condicionis implendae causa*).¹³⁷

Nezapočítává se ani hodnota věcí, které nemohou být předmětem dědictví (na základě *argumenti a minori ad maius*), pakliže nejde započíst věci,

¹³⁵ VANČURA, 1902, op. cit., s. 177.

D 35, 2, 74 Gaius 3 de legatis ad ed. pr.

Quod autem dicitur, si ex iudicio defuncti quartam habeat heres, solida praestanda esse legata, ita accipere debemus, si hereditario iure habeat: itaque quod quis legatorum nomine a coherede accepit, in quadrante ei non imputatur.

Pokud je však řečeno, že dle mínění zůstavitele má mít dědic čtvrtinu a odkazy být plněny v plné výši, musíme (to) chápat tak (že to platí), pokud by je získal na základě dědictvého práva: proto co kdo získal jako odkaz od spoludědice, nevčítá se mu do čtvrtiny. [zvýraznění a překlad aut.]

D 35, 2, 86 Iulianus 40 Dig.

Titia testamento suo Titium fratrem suum ex parte tertia heredem instituit fideique eius commisit, ut hereditatem retenta quarta parte secundae et proculae restituat: eadem fratri quaedam praedia praelegavit: quaero, an Titius ea quae praelegata sunt etiam pro ea parte hereditatis, quam rogatus est ut [restitueret], restituere an integra retinere debeat. Respondi Titium legata integra retinere debere, sed in partem quartam imputari oportere duodecimam partem praediorum. Sed si non esset adiectum, ut pars quarta deduceretur, totum trientem praediorum legi Falcidia imputari oportere, quoniam contra sententiam matris familiae lex Falcidia induceretur.

Titia svým testamentem ustanovila svého bratra (jménem) Titius dědicem třetiny (pozůstalosti) a jako fideikomis mu uložila, aby pozůstalost vydal Secundě a Proculě poté, co si ponechá čtvrtinu: rovněž mu jako *praelegatum* odkázala nějaké pozemky: ptám se, zda Titius musí ty (pozemky), které jsou mu odkázány *praelegato*, rovněž započítat do té části pozůstalosti, kterou je požádán [vydat], nebo zda si (ty pozemky) může nechat jako celek (a nezapočítávat je do čtvrtiny). Odpověděl jsem, že si má Titius odkázané (pozemky) nechat vcelku, ale do čtvrtiny je třeba započítat dvanáctinu pozemků. Ale nebylo-li by připojeno, aby si čtvrtinu odečetl (pro sebe), bylo by zapotřebí započítat k Falcidiovu zákonu celou třetinu pozemků (kterou získal z *praelegati iure hereditario*), poněvadž zákon Falcidiův je (v tomto případě) aplikován proti vůli matky rodiny [pozn.: v textu užít termín „*mater familias*“ v technickém smyslu, fakticky se stále týká sestry-zůstavitelky]. [zvýraznění a překlad aut.]

GOLTZ, Carolus Ferd. Ed. Aug. Guil. Immanuel liber baro de. *Commentatio ad L.86 D. Ad legem Falcidiam*. Regimonti Pr.: Typis Academicis Dalkowskianis, 1864, s. 9.

¹³⁶ VANČURA, 1902, op. cit., s. 177.

D 35, 2, 75 Marcellus ex 40 Dig. iul.

Iuliani Marcellus. Sed si ideo legatum ei datum est, ut integra legata vel fideicommissa praestet, dene-ganda erit actio legati, si lege Falcidia uti mallet.

Marcellus (napsal) Iulianovi. Ovšem jestliže je mu (sc. dědici) proto zůstaven odkaz (sc. *praelegatum*), aby plnil civilní odkazy či fideikomisy v plné výši, bude odmítnuta žaloba na vydání *praelegati*, jestliže by při tom chtěl užít (srážky) dle Falcidiova zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

¹³⁷ D 35, 2, 91 Marcianus 13 inst.

(text ustanovení viz výše).

kteře nemohou být předmětem odkazu.¹³⁸ Rovněž vrácené věno se nevčítá do kvarty, protože se tím ženě jen vrací její majetek.¹³⁹ Co však lze získat na základě žalob, které může použít dědic, to je nutno započíst,¹⁴⁰ jde tedy k tíži dědice, neužije-li jich, či postupuje-li při vymáhání nároků nevhodným způsobem (stejně tak připadá výlučně dědici zisk, prodá-li pozůstalostní věci výhodněji, než je jejich obecná cena).¹⁴¹ Není-li však dlužník skutečně

¹³⁸ D 35, 2, 30, 9 Maecenatus 8 fideic.

Res, quas neque per fideicommissum relinqui posse certum est, in legis Falcidiae computationem non veniunt.

Je jisté, že věci, které nemohou být odkázány ani prostřednictvím fideikomisu, se nezohledňují při výpočtu dle Falcidiovho zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

¹³⁹ D 35, 2, 81, 1 Gaius 18 ad ed. provinc.

Dos delegata extra rationem legis Falcidiae est, scilicet quia suam rem mulier recipere videtur.

Zdá se, že věno, odkázané zpět (ženě) je mimo působnost Falcidiovho zákona, protože se rozumí, že žena získává zpět svoji věc. [zvýraznění a překlad aut.]

LUMBROSO, 1929. op. cit., s. 1.

¹⁴⁰ SALÁK, 2014, op. cit., s. 13.

D 35, 2, 32, 1 Maecenatus 9 fideic.

Honorariae quoque actiones, quae intra certum tempus a praetore promittuntur, cum bonis actoris defuncto eo augmentum rei decessionemve, si tales erunt, ut in heredem quoque transeant, praestabunt.

Rovněž se započítávají žaloby honorárního práva, které jsou po určité době propouštěny praetorem, (pojící se) se zvýšením či snížením majetku žalobce v okamžiku smrti zůstavitele, jsou-li takové (povahy), že i na dědice přecházejí. [zvýraznění a překlad aut.]

D 35, 2, 32 pr. Maecenatus 9 fideic.

Poenales actiones sive legitimae sive honorariae exceptis popularibus in bonis actoris non ideo minus computandae sunt, quia morte reorum intercidere possunt. E contrario autem eadem actiones nihil bonis rei defuncto eo detrabunt. Sed ne in actoris quidem bonis defuncto eo iniuriarum actio poterit computari, quia et ipsa simul cum eo intercidit, ut usus fructus et id quod in dies menses annosve singulos alicui quoad vivat debeat. Etenim ea demum obligatio rei bonis deminutionem praestat, quae in heredem transit. Nec contrarium est, quod vivente reo eo minus in bonis eius intellegebatur: nam et si ita stipulatus esset, ut cum moreretur debere ei inciperet, tamen angerentur bona eius, quemadmodum, si ipse sub eadem condicione promississet, defuncto eo minuerentur.

Poenální žaloby, ať už (jsou to žaloby práva) civilního či honorárního se s výjimkou žalob, které může podat každý (*actionum popularium*), nevčítají méně do majetku žalobce proto, že smrtí žalovaného mohou zaniknout. Na druhou stranu však tyto žaloby neodnímají nic z majetku žalovaného když (žalovaný) zemře. Ale žaloba z urážky nebude moci být včítána do majetku žalobce když (škůdce) zemřel, protože sama zároveň s ním zaniká, (stejně) jako *ususfructus* a to (plnění), které se někomu poskytuje denně, měsíčně, nebo ročně dokud žije. Vždyť obligace teprve tehdy působí snížení majetku žalovaného, když přejde na dědice. S tím není v rozporu, že za života žalovaného se rozumí, že je v jeho majetku méně: neboť jestliže by tak bylo stipulováno, že se mu začne dlužit okamžikem smrti, přesto se zvětší jeho majetek, tak jako jestliže sám by se pod toutéž podmínkou (i. e. že dluh bude splatný okamžikem smrti) zavázal, (jeho majetek) se okamžikem smrti zmenší. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁴¹ SALÁK, 2014, op. cit., s. 13.

D 35, 2, 3 pr. Paulus l. 5 ad l. falcid.

Si heres institutus eam hereditatem quae solvendo non est vendiderit, vix quidem poterit persuaderi non fuisse eam hereditatem solvendo, quae emptorem invenerit: vera autem ratione nihil legatarii debebitur, quia magis ex stultitia emptoris habere videtur heres institutus quam ex bonis defuncti. nam et e contrario si male vendiderit res hereditarias, non erit hoc legatiorum detrimentum: ita ergo commodum debet esse heredis, si bene res administraverit. [zvýraznění aut.]

s to závazku dostat, započítá se jen to, co lze skutečně získat.¹⁴² Naopak námitkou odrazitelné odkazy se dědici včítají do kvarty a nesnižují tedy hodnotu ostatních odkazů.¹⁴³ Kromě toho platí, že zůstavitel může nařídit, aby byly dědici do výpočtu zahrnuty i jinak nabyté věci, jako jsou odkazy jemu zanechané, *mortis causa capio* či věci poskytnuté mezi živými¹⁴⁴ – jde tedy o jistou variantu kollace.

K pozůstalostním výlohám patří vedle vystrojení pohřbu a ceny otroků závětí propouštěných¹⁴⁵ (či z pozůstalosti jinak vyváděných)¹⁴⁶ i náklady

Jestliže byl ustanoven dědic pro takové dědictví, kde dluhy převyšují aktiva, a ten to dědictví prodal, bude velmi obtížné přesvědčit někoho, že toto dědictví bylo insolventní, protože našlo kupce. Z tohoto ovšem důvodu nebude nic dluženo odkazovníkovi, neboť se má za to, že dědic získal prospěch spíše z hlouposti kupce než z majetku zemřelého. Neboť i v opačném případě, jestliže je špatně prodána věc z pozůstalosti, nebude toto na škodu odkazovníkovi. A tedy užitek z věci má příslušet dědici, jestliže dobře věc spravoval (jestliže dobře zařídil prodej). [překlad DOSTALÍK, 2011, op. cit., s. 662]

¹⁴² D 35, 2, 63, 1 Paulus 2 ad l. iul. et pap.

Cuius debitor solvendo non est, tantum habet in bonis, quantum exigere potest.

Či dlužník není solventní, má (jeho věřitel z daného dluhu) pouze tolik v majetku, kolik může vymoci. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁴³ D 35, 2, 50 Celsus 14 Dig.

Non est dubium, quin ea legata, a quibus heres summovere exceptione petitem potest, in quartam ei imputentur nec ceterorum legata minuant.

Je nepochybné, že ty odkazy, jejichž žalobce může dědic odrazit námitkou, se mu včítají do čtvrtiny a nesnižují odkazy ostatních. [zvýraznění a překlad aut.]

D 36, 1, 53 Papinianus 17 quaest.

Cum heres deductis legatis hereditatem per fideicommissum restituere rogatur, non placet ea legata deduci, quae peti non poterant. Sed cum uxori pro parte heredi scriptae dos praelegatur eaque deductis legatis hereditatem restituere rogatur: etiamsi quarta, quam per legem Falcidiam retinet, tantum efficiat, quantum in dote est, tamen pro sua portione dotis praelegatae partem deducit. Cum enim utrumque consequitur, nihil interest inter hanc mulierem et quemvis alium creditorem heredem institutum et hereditatem restituere rogatum. Idem probatur et si non deductis legatis fideicommissum ab ea relictum sit.

Je-li dědic prostřednictvím (universálního) fideikomisu požádán vydat pozůstalost po odečtení odkazů, nemá odečíst ty odkazy, které nemohly být vymozeny. Ale když je *praelegato* odkázáno věno manželce ustanovené za spoludědičku a ta je požádána vydat pozůstalost po odečtení odkazů: třebaže by čtvrtina, kterou prostřednictvím Falcidiova zákona podrží, činila tolik, kolik činí věno, přesto odečte jako svůj podíl část odkázaného věna. Když totiž oboje získává, není rozdíl mezi touto ženou a jakýmkoliv jiným věřitelem ustanoveným za dědice a požadáním o vydání pozůstalosti. Totéž platí i je-li obtížena fideikomisem bez odečtení odkazů. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁴⁴ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1162.

¹⁴⁵ D 35, 2, 36, 2 Paulus 3 fideic.

Sin vero heres servum rogatus sit manumittere, placet pretium eius, ut aes alienum, deducendum esse. Jestliže je však dědic požádán propustit otroka, má se jeho cena odečíst jako (pozůstalostní) dluh. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁴⁶ D 35, 2, 39 Paulus 3 sent.

Aeris alieni loco deducuntur non solum pretia eorum, quibus libertas data est, et eorum, qui supplicio sunt adfecti, sed et eius, quem praetor propter indicium proditae mortis vel detectae eorum coniurationis libertate donavit.

na zhotovení pomníku (*impensa monumenti*),¹⁴⁷ ovšem vzhledem k tomu, že postavení pomníku není natolik nezbytné jako samotný pohřeb,¹⁴⁸ lze započíst jen náklady na zhotovení přiměřeného pomníku.¹⁴⁹ Mezi pozůstalostní výlohy se počítají i náklady prodeje pozůstalosti či jednotlivých pozůstalostních kusů za účelem uspokojení podstaty (tyto náklady se tedy odečtou jako pozůstalostní dluh).¹⁵⁰

Pokud jde o „standardní“ pozůstalostní dluhy, nevznikají zpravidla pochybnosti, co mezi ně náleží. Z právněteoretického hlediska mohou však působit potíže dluhy zůstavitele vůči dědici, jelikož okamžikem přijetí pozůstalosti dědicem (a v případě *heredum suorum et necessariorum* tedy již smrtí zůstavitele) dochází ke splnutí majetků (*confusio*) dědice a zůstavitele. Pro výpočet hodnoty čisté pozůstalosti se však ke konfusi nehledí a dluhy zůstavitele vůči

Jako pozůstalostní dluh se odečítají nejen ceny těch (otroků), jimž je dána svoboda, a těch, kteří jsou za trest usmrceni, ale i (cena) toho (otroka), kterého praetor obdaroval svobodou za udání plánované vraždy nebo odhalení jejich spiknutí. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁴⁷ ABEGG, 1613, op. cit., s. 11.

¹⁴⁸ D 35, 2, 1, 19 Paulus l.S. ad l. falcid.

De impensa monumenti nomine facta quaeritur, an deduci debeat. Et Sabinus ita deducendum putat, si necessarium fuerit monumentum extruere. Marcellus consultus, an funeris monumentique impensa, quantum testator fieri iussit, in aere alieno deduci debeat, respondit non amplius eo nomine, quam quod funeris causa consumptum est, deducendum. Nam eius, quod in extructionem monumenti erogatum est, diversam esse causam: nec enim ita monumenti aedificationem necessariam esse, ut sit funus ac sepultura. Idcirco eum, cui pecunia ad faciendum monumentum legata sit, Falcidiam passurum. [zvýraznění aut.]

Je otázka ohledně nákladů, které byly učiněny v souvislosti se stavbou pomníku, zda je nutno takové náklady odečíst. A Sabinus má za to, že je třeba je odečíst tehdy, jestliže bylo nezbytné postavit pomník. Marcellus, byv otázan, zda náklady učiněné na pohřeb a na pomník je třeba odečíst jako dluh, jestliže zůstavitel přikázal tyto náklady vynaložit, odpověděl, že není třeba z toho důvodu odečíst (více, pozn. autor) než ty náklady, které byly vynaloženy za účelem pohřbu. Neboť ty náklady, které byly vydány za účelem postavení pomníku, jsou vydány z odlišné příčiny, neboť ani postavení pomníku není tak nezbytné jako pohřeb nebo hrob. A tedy to, co bylo odkázáno v penězích k učinění pomníku, bude podrobeno zákonu Falcidiovu. (překlad DOSTALÍK, 2011, op. cit., s. 663, přičemž však „monumentum“ překládám jako „pomník“, „in aere alieno“ jako „jako dluh“ a „eo nomine“ jako „z toho důvodu“).

NICOSIA, G. Legato sub modo e Falcidia (Noterella esegetica). (Estratto di) *Rivista internazionale di diritto Romano e antico*. 1957, roč. 8, s. 87 sqq.

¹⁴⁹ D 35, 2, 2 Marcellus 22 Dig.

Nec amplius concedendum erit, quam quod sufficiat ad speciem modicam monumenti.

Nelze započíst více, než kolik postačuje pro přiměřený typ pomníku. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁵⁰ D 35, 2, 72 Gaius 3 de legatis ad ed. pr.

Quantitas patrimonii deducto etiam eo, quidquid explicandarum venditionum causa impenditur, aestimatur.

Hodnota majetku se posuzuje rovněž po odečtení toho, co vznikne jako náklad kvůli zajištění prodeje. [zvýraznění a překlad aut.]

dědici se odečtou stejným způsobem jako dluhy ostatní, takže rovněž snižují hodnotu čisté pozůstalosti.¹⁵¹

Pro výpočet hodnoty čisté pozůstalosti je rozhodným momentem okamžik smrti zůstavitele,¹⁵² kterýmžto je hodnota pozůstalosti fixována. Pozůstalost,

¹⁵¹ C 6, 50, 6 pr. Imperator Alexander Severus:

In ponenda ratione legis Falcidiaae omne aes alienum deducitur, etiam quod ipsi heredi mortis tempore debitum fuerit, quamvis additione hereditatis confusae sint actiones. * alex. a. secundinae. * <a223 s.v k.Ian.Maximo ii et aeliano cons.>

Při výpočtu dle Falcidiova zákona se odečítají všechny dluhy, včetně těch, které (zůstavitel) v okamžiku smrti dlužil dědici, třebaže přijetím pozůstalosti dochází ke splnutí žalob. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁵² BRUTTI, Massimo. op. cit., s. 411.

D 35, 2, 73 pr. Gaius 18 ad ed. provinc.

In quantitate patrimonii exquirenda visum est mortis tempus spectari. Qua de causa si quis centum in bonis habuerit et tota ea legaverit, nihil legatariis prodest, si ante aditam hereditatem per servos hereditarios aut ex partu ancillarum hereditarium aut ex fetu pecorum tantum accesserit hereditati, ut centum legatorum nomine erogatis habiturus sit heres quartam partem, sed necesse est, ut nihilo minus quarta pars legatis detrahatur. Et ex diverso, si ex centum septuaginta quinque legaverit et ante aditam hereditatem in tantum decreverint bona, incendiis forte aut naufragiis aut morte servorum, ut non plus quam septuaginta quinque vel etiam minus relinquatur, solida legata debentur. Nec ea res damnosa est heredi, cui liberum est non adire hereditatem: quae res efficit, ut necesse sit legatariis, ne destituto testamento nihil consequantur, cum herede in portione legatorum pacisci.

Při zjišťování hodnoty pozůstalosti je rozhodující okamžik úmrtí. Z toho důvodu jestliže někdo měl majetek v hodnotě sto a celý jej odkázal, nic neprospěje odkazovníkům, jestliže před přijetím pozůstalosti prostřednictvím pozůstalostních otroků nebo porodem pozůstalostních otrokyň či narozením dobytka tolik k pozůstalosti přibýlo, že by i při vyplacení odkazů v hodnotě sto zůstala dědici čtvrtina, nýbrž je třeba, aby i přesto byla čtvrtina z odkazů odečtena. A naopak, jestliže by (zůstavitel) ze sta odkázal sedmdesát pět a před přijetím pozůstalosti by se natolik zmenšila pozůstalost například požáry, ztroskotáním lodí či smrtí otroků, že by zbývalo ne více než sedmdesát pět či dokonce méně, bude třeba vyplatit odkazy v plné výši. A není takový stav škodlivý dědicovi, kterému je možno nepřijmout pozůstalost: z čehož plyne, že se odkazovníci musí, aby odmítnutím testamentu nepřišli zkrátka, dohodnout s dědici na (vyplacení) části odkazů. [zvýraznění a překlad aut.]

I 2, 22, 2

Quantitas autem patrimonii, ad quam ratio legis Falcidiaae redigitur, mortis tempore spectatur. itaque si verbi gratia is qui centum aureorum patrimonium habebat centum aureos legaverit, nihil legatariis prodest, si ante aditam hereditatem, per servos hereditarios aut ex partu ancillarum hereditarium aut ex fetu pecorum, tantum accesserit hereditati ut, centum aureis legatorum nomine erogatis, heres quartam partem hereditatis habiturus sit, sed necesse est ut nihilo minus quarta pars legatis detrahatur. ex diverso si septuaginta quinque legaverit et ante aditam hereditatem in tantum decreverint bona, incendiis forte aut naufragiis aut morte servorum, ut non amplius quam septuaginta quinque aureorum substantia vel etiam minus relinquatur, solida legata debentur. nec ea res damnosa est heredi, cui liberum est non adire hereditatem: quae res efficit ut necesse sit legatariis, ne destituto testamento nihil consequantur, cum herede in portione pacisci. [zvýraznění aut.]

Rozhodující pro výši majetku, na který se vztahuje počítání podle Falcidiova zákona, je okamžik smrti. Jestliže někdo, kdo měl majetek ve výši sto aureů, sto aureů odkázal, pak obdařenému z odkazu nepomůže, když před přijetím pozůstalosti k ní přibýlo skrze pozůstalostní otroky, děti pozůstalostních otrokyň anebo rozmnožením dobytka tolik, že dědic obdrží jednu čtvrtinu z pozůstalosti také tehdy, když je sto aureů vyplaceno jako odkazy; i tehdy je třeba odpočítat z odkazů jednu čtvrtinu pozůstalosti. Jestliže však někdo naopak odkázal sedmdesát pět aureů a majetek se před přijetím pozůstalosti zmenšil v důsledku požáru, ztroskotáním

at' již přijatá či *hereditas iacens*, pak nadále žije jakoby vlastním životem, takže případné pozdější zvýšení či snížení ceny (zejména vznik či zánik genericky určených věcí, jako je kupříkladu narození či úhyn zvířat ve stádě) tak již dopadá na konkrétního dědice a nemá vliv na části připadající ostatním (cf. *casum sentit dominus*). V extrémním případě se tak může stát, že kupříkladu velkým úhynem ve stádu pozbude dědic celé čtvrtiny dříve, než se pozůstalosti chopí. Dojde-li k jakémukoliv snížení hodnoty pozůstalosti, pocít'uje tuto újmu dědic samozřejmě pouze v případě, kdy k ní nedošlo příčinným odkazovníka.¹⁵³ Jen došlo-li k úbytku či přibytí přímo v části, vymezené pro odkazovníka, přičítají se tyto změny konkrétnímu odkazovníku, přičemž se obdobně jako v opačném případě zkoumá, zda k úbytku nedošlo příčinným dědice.¹⁵⁴

Zatímco hodnota pozůstalosti je zásadně známa (či je alespoň s jistotou určitelná) okamžikem smrti zůstavitele, určení celkové hodnoty odkazů a tím

lodě anebo úmrtím otroků natolik, že hodnota pozůstalosti nepřesahuje sedmdesát pět aureů, nebo je dokonce ještě menší, pak se odkazy dluž' v plné výši. Pro dědice taková situace není nevýhodná (pozn.: upravil autor), jestliže má možnost nepřijmout pozůstalost. V důsledku toho se obdaření z odkazu musí, co se týče dílu, s dědicem vyrovnat, a ne aby nic neobdrželi kvůli závěti, která zůstane opuštěná.

¹⁵³ D 35, 2, 30 pr. Maecenas 8 fideic.

In ratione legis Falcidiae mortes servorum ceterorumque animalium, furta, rapinae, incendia, ruinae, naufragia, vis hostium praedonum latronum, debitorum facta peiora nomina, in summa quodcumque damnum, si modo culpa legatarii careant, heredi pereunt: quemadmodum ad heredis lucrum pertinent fructus, partus ancillarum et quae per servos adquisita sunt, ut stipulationes, rerum traditiones, legata hereditatesve his datae, ceterae donationes, item servitutes, quibus liberata praedia pretiosiora fierent, actionesque adquisitae, ut furti damni iniuriae similesque, quorum nihil in rationem legis Falcidiae cadit.

Při výpočtu dle Falcidiova zákona pocít'uje dědic škodu vzniklou smrtí otroků a jiných zvířat, krádežemi, loupežemi, požáry, zřícením staveb, ztroskotáními lodí, řáděním nepřátel, kořistníků a lupičů, zhoršení dobytosti pohledávek dlužníků, zkrátka jakoukoliv škodu, jestliže vznikla bez přičinění odkazovníků: tak jako k zisku dědice náleží plody, porod otrokyň a to, co je nabyto otroky, jako stipulace, věci jim předané, odkazy a pozůstalosti jim dané, jiná darování, také služebnosti, o něž zproštěné pozemky se stávají cennějšími, získané žaloby (i. e. prospěch získaný jejich úspěšným uplatněním), jako z krádeže, náhrady škody či úražky, z nichž nic do výpočtu dle Falcidiova zákona nespadá. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁵⁴ D 35, 2, 30, 4 Maecenas 8 fideic.

Certis vero corporibus et his ipsis ita relictis: „Pecuniam, quam in illa arca“, „vinum, quod in illis doleis“, „pondus argenti, quod in illis horreis habeo“, si sine culpa heredis deperierunt vel deteriora sunt facta, procul dubio aut nihil debebitur aut eorum quae exstiterunt qualia erunt ea portio debebitur, quae per legem Falcidiam efficiatur ex aestimatione bonorum, quae mortis testatoris tempore fuerint.

U věcí přesně vymezených a jim samotným (sc. odkazovníkům) tak zanechaných: „Peníze, které mám v oné pokladně“, „víno, které mám v oněch sudech“, „hmotnost stříbra, které mám v oněch staveních“, jestliže bez přičinění dědice zaniknou nebo se zhorší, (tak) bez jakékoliv pochyby buď nebude nic dluhováno nebo bude dluhována část zbylých v takové kvalitě, v jaké jsou, přičemž se při ocenění majetku dle zákona Falcidiova postupuje podle stavu, v němž byly v okamžiku smrti zůstavitele. [zvýraznění a překlad aut.]

pádem i posouzení, zda je *quarta* zachována či nikoliv, může být kvůli odkazům závislým na podmínce v daný moment (a mnohdy i velice dlouhou dobu poté) nemožné. Vyčkávat s výplatou odkazů splnění či definitivního zmaření všech podmínek by mohlo být nejen zdlouhavé, ale leckdy i v naprostém rozporu s povahou a účelem institutu odkazu. Podobně jako v případě *cautionis Mucianae*, aplikující se nezávisle na Falcidiánské kvartě u odkazů s negativně formulovanými potestativními podmínkami typu „*si in Asiam non venerit*“¹⁵⁵, jejichž definitivní posouzení je možno až okamžikem smrti obmyšleného, preferuje římské právo okamžitě určení *quartae* a realizaci odkazů ve spojení se systémem záruk. Je pak zapotřebí, aby se dědicové a odkazovníci dohodli, že každý vrátí to, co získal či si ponechal nad rámec *quartae*,¹⁵⁶ a k odkazům závislým na odkládací podmínce se tak v okamžiku výpočtu (a za předpokladu dání jistoty) nehledí.¹⁵⁷

¹⁵⁵ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 322.

¹⁵⁶ D 35, 2, 73, 1 Gaius 18 ad ed. provinc.

Magna dubitatio fuit de his, quorum condicio mortis tempore pendet, id est an quod sub condicione debetur in stipulatoris bonis adnumeretur et promissoris bonis detrahatur. Sed hoc iure utimur, ut, quanti ea spes obligationis venire possit, tantum stipulatoris quidem bonis accedere videatur, promissoris vero decedere. Aut cautionibus res explicari potest, ut duorum alterum fiat, aut ita ratio habeatur, tamquam pure debeatur, aut ita, tamquam nihil debeatur, deinde heredes et legatarii inter se caveant, ut exsistente condicione aut heres reddat, quanto minus solverit, aut legatarii restituant, quanto plus consecuti sint.

Velká pochybnost panovala ohledně těch (odkazů), jejichž podmínka nedošla okamžikem smrti naplnění, to je (předmětem sporu), zda to, co se dluží pod podmínkou, má být přičítáno k majetku věřitele a odedčáno z majetku dlužníka. Ale nyní užíváme toho práva, že kolik splněním obligace může přijít, tolik se má připočíst k majetku věřitele, (z majetku) dlužníka však odečíst. Nebo je věc možno vyřešit zárukami, jak se dělá dvojím způsobem, buď tak, jako kdyby bylo dluhováno bez podmínky, nebo tak, jako kdyby nebylo nic dluhováno, potom si (tedy) dědicové a odkazovníci navzájem zaručí, že při splnění podmínky buď dědic dodá, oč méně plnil, nebo odkazovníci vrátí, oč více získali. [zvýraznění a překlad aut.]

D 35, 3, 1 pr. Ulpianus 79 ad ed.

Si cui plus quam licuerit legetur et dubitari iuste possit, utrum lex Falcidia locum habitura est nec ne, subvenit praetor heredi, ut ei legatarius satsidet, ut, si apparuerit eum amplius legatorum nomine cepisse quam e lege Falcidia capere licebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam det dolusque malus ab eo afuturus sit.

Je-li komu odkázáno více než je povoleno a může vzniknout důvodná pochybnost, zda má být zákon Falcidiův aplikován či nikoliv, pomůže praetor dědicovi, aby se mu odkazovník zaručil, že, ukáže-li se, že z odkazů získal více než Falcidiovým zákonem získat povoleno, kolik ten přebytek bude, tolik peněz (dědici) vydá bez jakéhokoliv úskoku. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁵⁷ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1161.

D 35, 2, 73, 2 Gaius 18 ad ed. provinc.

Sed et si legata quaedam pure, quaedam sub condicione relicta efficiant, ut exsistente condicione lex Falcidia locum habeat, pure legata cum cautione redduntur. Quo casu magis in usu est solvi quidem pure legata perinde ac si nulla alia sub condicione legata fuissent, cavere autem legatarios debere ex eventu conditionis quod amplius accepissent redditu iri.

Pokud jde o ocenění jednotlivých věcí, posuzuje se jejich skutečná hodnota (*pretium verum, ex communi aestimatione*),¹⁵⁸ nepostupuje se tedy dle ocenění učiněného zůstavitelem.¹⁵⁹ Snahou je určit cenu s co nejvyšší mírou objektivit, nelze tedy použít ani cenu obliby¹⁶⁰ ani cenu danou podle zvláštních okolností.¹⁶¹ Dochází-li tedy k prodeji pozůstalosti a dědic prodá danou věc dražší či levněji, než je její skutečná cena, pocítí výhodnost či nevýhodnost

Ale i jestliže některé odkazy učiní bezpodmínečně a některé zanechá pod podmínkou (tak), že by při splnění podmínky měl být aplikován Falcidiův zákon, vyplácejí se bezpodmínečně odkazy se zárukou. V takovém případě bývají zpravidla bezpodmínečně zůstavené odkazy vypláceny právě tak, jako by žádné jiné odkazy (zůstavené) pod podmínkou, nebyly, odkazovníci se však musí zaručit, že bude vráceno co při splnění podmínky získají nad rámec (Falcidiova zákona). [zvýraznění a překlad aut.]

158 TAUBER, I. Ch. *Dissertatio juridica de eo quod iustum est circa detractionem quartae Falcidiae*. Lipsiae: Literis Zeidlerianis, 1727, s. 12.

159 D 35, 2, 15, 8 Papinianus 13 resp.

Quarta, quae per legem falcidiam retinetur, aestimatione quam testator fecit non magis minui potest, quam auferri.

Čtvrtina, která se ponechává dle Falcidiova zákona, nemůže být umenšena oceněním zůstavitele ani odstraněna. [zvýraznění a překlad aut.]

NICOSIA, 1957 op. cit., s. 90.

160 D 35, 2, 63 pr. Paulus 2 ad l. iul. et pap.

Pretia rerum non ex affectu nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur. Nec enim qui filium naturalem possidet tanto locupletior est, quod eum, si alius possideret, plurimo redempturus fuisset. Sed nec ille, qui filium alienum possidet, tantum habet, quanti eum patri vendere potest, nec exspectandum est, dum vendat, sed in praesentia, non qua filius alicuius, sed qua homo aestimatur. Eadem causa est eius servi, qui noxam nocuit: nec enim delinquendo quisque pretiosior fit. Sed nec heredem post mortem testatoris institutum servum tanto pluris esse, quo pluris venire potest, Pedius scribit: est enim absurdum ipsum me heredem institutum non esse locupletiozem, antequam adeam, si autem servus heres institutus sit, statim me locupletiozem effectum, cum multis causis accidere possit, ne iussu nostro adeat: acquirit nobis certe cum adierit, esse autem praeposterum ante nos locupletes dici, quam adquisierimus.

Cena věcí se neurčuje dle obliby ani dle zvláštního užitku, nýbrž obecně. Kdo totiž drží svého syna, tak není o to bohatší, o kolik by byl více zaplatil (aby jej vykoupil), držel-li by jej někdo jiný. Ale ani ten, kdo drží cizího syna, nemá tolik, za kolik by jej mohl prodat (jeho) otci, (při určování ceny) se totiž nečeká na okamžik prodeje, nýbrž (se cena určuje) v současnosti, (a) neurčuje se cena (jako) něčího syna, ale jako otroka. Je to stejný případ jako u otroka, který způsobil škodu: nikdo se totiž působením škody nestává hodnotnějším. Ale ani otrok ustanovený za dědice se po smrti zůstavitele nestává o to cennějším, oč dražší se může prodat, píše Pedius: bylo by totiž nesmyslné, že když pokud jsem já ustanoven za dědice, tak nejsem bohatší dokud pozůstalost nepřijmu, jestliže by však byl otrok ustanoven za dědice, ihned by mne učinil bohatším, když se může z mnoha důvodů stát, že na můj příkaz (ten otrok) pozůstalost nepřijme (otrok) totiž určitě nabývá pro nás, když přijímá pozůstalost, je však unáhleně říkat, že jsme bohatí dříve, než (něco) nabudeme. [zvýraznění a překlad aut.]

161 D 35, 2, 63, 2 Paulus 2 ad l. iul. et pap.

Nonnullam tamen pretio varietatem loca temporaque adferunt: nec enim tantidem Romae et in Hispania oleum aestimabitur nec continuis sterilitatibus tantidem, quanti secundis fructibus, dum hic quoque non ex momentis temporum nec ex ea quae raro accidat caritate pretia constituentur.

Někdy cenu přece jen ovlivňují místo a okolnosti prodeje: vždyť olej nestojí stejně v Římě a v Hispanii ani (nemá stejnou cenu) v po sobě jdoucích neplodných letech jako když je dobrá úroda, přesto cena nemá být určována dle sezonních okolností či nahodilé vzácnosti. [zvýraznění a překlad aut.]

svého jednání sám a na výpočet *quartae* to nebude mít vlivu. Stejně tak je-li odkázána věc cizí a dědic tuto věc koupí draž, než je její skutečná hodnota, nemůže důsledkem toho snížit ostatní odkazy,¹⁶² poněvadž měl možnost namísto koupě za nepřiměřenou cenu vyplatit její hodnotu.¹⁶³ Nemělo by se tedy postupovat dle prodejní ceny,¹⁶⁴ nýbrž dle skutečné ceny pozůstalostních věcí, kterou určí *arbiter*,¹⁶⁵ kterýmžto termínem není myšlen rozhodce

¹⁶² D 35, 2, 61 Iavolenus 4 epist.

Alienus fundus tibi legatus est: hunc heres cum emere nisi infinito pretio non posset, emit multo pluris, quam quanti erat, qua emptione effectum est, ut legatarii ad legem Falcidiam revocarentur. Quaero, cum, si fundus tanti, quanti re vera, emptus esset, legata non fuerant excessura ius legis Falcidiae, an hoc ipso heres institutus partem revocandi a legatariis ius habeat, quod ex voluntate defuncti pluris emerit fundum, quam quanti erat. Respondit: quod amplius heres quam pretium fundi legatario solvit, id lege Falcidia imputari non potest, quia neglegentia eius nocere legatariis non debet, utpote cum is confitendo veram aestimationem praestare poterat.

Je ti odkázán cizí pozemek: dědic jej nemohl koupit jinak než za nepředstavitelně vysokou cenu, koupil tedy mnohem draž, než kolik byla (skutečná cena), kteroužto koupí se stalo, že odkazovníci byli povoláni ke (zkrácení dle) Falcidiova zákona. Ptám se, když, jestliže by pozemek byl býval koupen za skutečnou cenu, by odkazy nebyly překročily mez Falcidiova zákona, zda ustanovený dědic má právo ponechat si část od odkazovníků, ježto z vůle zůstavitele koupil pozemek draž, než byla jeho cena. Odpověděl: co dědic vyplatil odkazovníku nad cenu pozemku, nemůže započítat do Falcidiova zákona, protože jeho nedbalost nemůže škodit odkazovníkům, jelikož mohl (odkazovníkovi místo předražené koupě) poskytnout (částku) skutečné hodnoty. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁶³ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 316.

¹⁶⁴ D 35, 2, 45, 1 Paulus 60 ad ed.

In his legatis, quae sub conditione relicta sunt, Proculus putabat, cum quaeritur de lege Falcidia, tantum esse in legato, quanti venire possunt: quod si est, et deductio sic potest fieri, ut tantum videatur vi deberi, quanti nomen venire potest. Sed haec sententia non probatur: cautionibus ergo melius res temperabitur.

Ohledně těch odkazů, které jsou zanechány pod podmínkou, se Proculus domníval, pokud jde o účely Falcidiova zákona, že odkaz má takovou hodnotu, za kolik jej mohou prodat: pokud tomu tak je, lze srážku provést dle toho, že se zdá, že tolik je dluženo, kolik lze získat z titulu prodeje. Ale toto mínění není považováno za správné: zárukami se totiž záležitost lépe vyřeší. [zvýraznění a překlad aut.]

K otázce interpolace tohoto fragmentu VASSALLI, F.E. *Falcidiae stipulatio*. Roma: Istituto de diritto Romano, 1913, s. 25.

¹⁶⁵ D 35, 3, 1, 6 Ulpianus 79 ad ed.

Cum dicitur lex Falcidia locum habere, arbiter dari solet ad ineundam quantitatem bonorum, tametsi unus aliquod modicum fideicommissum persequatur: quae computatio praeiudicare non debet ceteris, qui ad arbitrum missi non sunt. Solet tamen ab herede etiam ceteris denunciari fideicommissariis, ut veniant ad arbitrum ibique causam suam agant, plerumque et creditoribus, ut de aere alieno probent. Habet tamen rationem in legatariis, item in fideicommissariis, ut, si offerat integrum quod relictum est heres desiderans cavere sibi hac stipulatione, audiat.

Pokud je řečeno, že se má aplikovat Falcidiův zákon, je zvykem ustanovit odhadce k ocenění majetku, třebaže (jen) jeden (člověk) požaduje skrovný fideikomis: toto ocenění nesmí předem ovlivnit právo ostatních, kteří nebyli k odhadci posláni. Přesto je zvykem aby dědic oznámil ostatním fideikomisářům aby přišli k odhadci a předložili mu svoji záležitost, (a) většinou (oznámit) i věřitelům aby (přišli) a svoji pohledávku prokázali. Má totiž smysl, aby dědic byl slyšen proti odkazovníkům i fideikomisářům, pokud by chtěl splatit vše co zbývá a chránit se tou stipulací. [zvýraznění a překlad aut.]

(*arbiter ex compromisso*, *Schiedsrichter*), nýbrž soudní odhadce či věcný znalec (*arbiter datus*, *Hilfsrichter*, *sachverständiger Gutachter*).¹⁶⁶ Předmětem odkazu *per damnationem* může být i dluh zůstavitele vůči odkazovníkovi, což možno, jen je-li tímto odkazovníkovi poskytována oproti předchozímu stavu nějaká výhoda. K ocenění pro účely výpočtu *quartae Falcidiae* se v takovém případě užije pouze ta část odkazu, která představuje pro věřitele výhodu a díky níž je odkaz vůbec platný.¹⁶⁷

V případě časově omezeného odkazu se jeho hodnota stanoví dle okolností. Jde-li o doživotní právo (e. g. osobní služebnosti), provádí se jeho ocenění dle pravděpodobné délky života obmyšleného.¹⁶⁸ U odkazů zůstavených s určením odkládací lhůty (*dies*) náleží dědici plody a úroky, čímž se pro účely výpočtu *quartae* snižuje hodnota odkazu.¹⁶⁹ Pro stanovení hodnoty odkazů zůstavených s odkládací lhůtou se tedy použije tzv. *interusurium*¹⁷⁰ (snad možno přeložit jako „meziúrok“) coby rozdíl hodnoty pohledávky v době výplaty a jejího nominálního obnosu.¹⁷¹ Obdobně náleží plody a úroky po litiskontestaci odkazovníku v případě, kdy se ukáže, že zákona Falcidiova užito být

¹⁶⁶ WACKE, A. Die Rechtswirkung der lex Falcidia. In: MEDICUS, D., SEILER, H. H. (Hrsg.). *Studien im römischen Recht: Max Kaser zum 65. Geburtstag, gewidmet von seinen Hamburger Schülern*. Berlin: Duncker & Humblot, 1973, s. 222.

SCHANBACHER, 1995, op. cit., s. 40.

¹⁶⁷ D 35, 2, 1, 10 Paulus l.S. ad l. falcid.

Si quis creditori suo quod debet legaverit, aut inutile legatum erit, si nullum commodum in eo versabitur, aut si (propter repraesentationis puta commodum) utile erit, lex quoque Falcidia in eo commodum locum habebit.

Odkáže-li kdo svému věřiteli to, co mu dluží, bude odkaz buď neúčinný, pokud s tím není spojena nějaká výhoda, nebo jestliže (třeba kvůli prospěchu okamžité splatnosti) bude účinný, aplikuje se na ten prospěch rovněž Falcidiův zákon. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁶⁸ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1161.

¹⁶⁹ D 35, 2, 73, 4 Gaius 18 ad ed. provinc.

In diem relicta legata alterius esse iuris palam est, cum ea omnimodo tam ipsi legatario quam heredibus eius deberi certum est: sed tanto minus erogari ex bonis intellegendum est, quantum interea donec dies optingit, heres lucraturus est ex fructibus vel usuris.

Je zjevné, že právní regulace je jiná u odkazů s (odkládací) lhůtou, protože je jisté, že budou v každém případě splatny odkazovníkovi či jeho dědicům: ale má se za to, že o to méně se vydává (z dědicova) majetku, kolik mezitím než lhůta uplyne, dědic získá z plodů či úroků. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁷⁰ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1161.

¹⁷¹ Ibid., s. 801.

nemělo,¹⁷² tím spíše je povinen úroky zaplatit ten, kdo se domáhal aplikace Falcidia zákona klamavě.¹⁷³

3.3.3 Výpočet *quartae* případně-li více částí téže pozůstalosti jedné osobě

Sejde-li se u jedince více částí jedné pozůstalosti, záleží na okolnostech, zda se má *quarta* počítat pro celek či pro každou část zvlášť. Že jde o problematiku nad jiné komplikovanou, na niž ani římsští právníci neměli jednotný názor, netřeba zdůrazňovat, což dobře ilustruje i níže uvedený fragment D 35, 2, 1, 14 Paulus I.S. ad l. falcid., v němž se rozchází mínění Procula, Iuliana a Paula na straně jedné a Cassia s Antoninem na straně druhé.

Jediná *quarta* pro celek se počítá v případech, že jde o primárně předpokládanou osobu dědice, jenž je k jednotlivým částem ustanoven sám různými způsoby (například k části bez podmínky a k části podmíněně, případně k vícero částem pod rozdílnými podmínkami), nebo nejde-li o primárně předpokládanou osobu dědice, ovšem odkazy jsou mu zůstaveny jako substitutovi i institutovi.¹⁷⁴

¹⁷² C 6, 47, 2, 2 Imperator Antoninus:
Quod si satisfactionem implere non poteritis, arbitro dato diem vobis praefiniet, intra quem altera parte cessante partibus suis fungetur. Et si constituerit legi falcidiae locum non esse, et usuras et fructus post litem contestatam percipietis. * ant. a. libertis cassiani. * <a 212 pp. xvi k. iun. duobus aspris cons.>

Protože nebudete-li moci vyplatit záruku, po ustanovení rozhodce vám určí lhůtu, během níž při nečinnosti protistrany bude plněno. A ukáže-li se, že Falcidiův zákon neměl být aplikován, získáte i úroky a plody po litiskontestaci. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁷³ D 35, 2, 89, 1 Marcianus 7 inst.
Divi Severus et Antoninus generaliter rescripserunt bononio maximo usuras praestaturum eum, qui frustrationis causa beneficium legis Falcidiae imploravit.
Božští Severus et Antoninus se všeobecnou platností odepsali Bononiui Maximovi že úroky musí platit ten, kdo se úskočně dožadoval Falcidia zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁷⁴ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 333.
D 35, 2, 1, 14 Paulus I.S. ad l. falcid.
Si coheredis mei portio exhausta sit, mea integra et illam vindicavero, cassius confundendas esse partes existimat, proculus contra: in qua specie et iulianus proculo adsensit, quam sententiam probabilior esse puto. sed et divus antoninus iudicasse dicitur commiscendas esse utrasque partes in computatione legis falcidiae.

Je-li podíl mého spoludědice vyčerpán a můj nedotčen a já si spoludědicův nárokuji, domníval se Cassius, že mají být obě části sloučeny, (a) Proculus naopak: v kterémžto případě i Iulianus s Proculem souhlasil, kteréhožto mínění se mi zdá vhodnější. Ale božský Antoninus prý rozhodl, že se obě části mají při výpočtu dle Falcidia zákona sloučit. [zvýraznění a překlad aut.]
SCHANBACHER, 1995, op. cit., s. 184.

Jestliže je dědic ustanoven k některé části primárně (*suo nomine*) a k jiným jako náhradník, případně dojde-li k adkrescenci, počítá se *quarta* nejprve v jednotlivých částech zvlášť. To je významné v případě, kdy původní dědicův podíl přetižen není, zatímco adkreskovaná část ano. Aby nedošlo ke zhoršení dědicova postavení v důsledku okolností, jež nemohl ovlivnit či předvídat, počítá se *quarta* v adkreskované části zvlášť, případný přebytek z tohoto podílu by se poté připočítal k podílu původnímu.¹⁷⁵

Konečně mohou nastat případy, kdy ke spojení více částí pozůstalosti dojde jinak než důsledkem jednoho pozůstalostního řízení. Příkladem může arrogace či následné dědění po spoludědici, přičemž *quarta* se v takových případech počítá vždy zvlášť.¹⁷⁶

Specifickým případem je výpočet *quartae* při pupillární substituci (samozřejmě dojde-li následně k úmrtí syna po smrti otcově a tedy plné realizaci této substituce). Pokud je v první řadě ustanoven dědicem pouze *pupillus* (sc. *institutus*) a *substitutus* nikoliv, postupuje se, jakoby syna nebylo a vypočte

¹⁷⁵ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 333.

D 35, 2, 78 Gaius 3 de legatis ad ed. pu.

Quod si alterutro eorum deficiente alter heres solus exstiterit, utrum perinde ratio legis Falcidiae habenda sit, ac si statim ab initio is solus heres institutus esset, an singularum portionum separatim causae spectandae sunt? Et placet, si eius pars legatis exhausta sit, qui heres exstiterit, adiuvari legatarios per deficientem partem, quia ea non est legatis onerata, quia et legata quae apud heredem remanent efficiunt, ut ceteris legatariis aut nihil aut minus detrahatur: si vero defecta pars fuerit exhausta, perinde in ea ponendam rationem legis Falcidiae, atque si ad eum ipsum pertineret, a quo defecta fieret.

Protože jestliže při odpadnutí jednoho ze dvou dědiců se druhý stane jediným dědicem, má být počítáno dle Falcidiova zákona právě tak, jako kdyby dotýčný byl hned od počátku ustanoven jediným dědicem, nebo je třeba výpočet provádět pro jednotlivé podíly zvlášť? A postupuje se tak, že je-li (odkazy) vyčerpána (původní) část zbylého dědice, je (jeho) odkazovníkům pomáháno z části odpadlého (dědice), protože ta není odkazy zatížena, protože i ty odkazy, které u dědice zůstaly, způsobí, že odkazovníkům je zkráceno (jen) málo nebo (vůbec) nic: jestliže však byl vyčerpán podíl odpadlého (dědice), tak se vůči němu vypočítává dle Falcidiova zákona, jako by tento náležel právě tomu (dědici), od nějž odpadl. [zvýraznění a překlad aut.]

SCHANBACHER, 1995, op. cit., s. 191.

¹⁷⁶ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 333.

D 35, 2, 1, 15 Paulus l.S. ad l. falcid.

Si coheredem meum post aditam hereditatem adrogavero, non dubitabitur, quin separandae sint portiones, perinde atque si coheredi meo heres exstissem.

Adroguji-li svého spoludědice poté, co přijal pozůstalost, není pochyb, že obě části mají zůstat odděleny, právě tak jako kdybych se stal jeho dědicem. [zvýraznění a překlad aut.]

SCHANBACHER, 1995, op. cit., s. 225.

se jediná *quarta* k okamžiku úmrtí otce,¹⁷⁷ stejně tak se postupuje, zemře-li syn ještě za života otcova.¹⁷⁸ Je-li však *substitutus* ustanoven dědicem vedle syna, postupuje se obecně jak uvedeno výše u adkrescence, takže se vypočte *quarta* v podílu institučním i substitučním zvláště a případný přebytek podílu substitučního se včítá k institučnímu.¹⁷⁹

3.3.4 Odkazy *quartam* převyšující

Pokud hodnota odkazů převyšuje čtvrtinu čistého dědictví, dochází k jejich poměrnému snížení tak, aby *quarta* byla zachována, přičemž se nejprve odečtou (i. e. zkrátí) odkazy převyšující pozůstalost (jsou-li takové) a teprve poté se provádí poměrné krácení k zachování *quartae*.¹⁸⁰ K poměrnému snížení odkazů přitom dochází *ipso iure*, nikoliv až *ope exceptionis*,¹⁸¹ pročež můžeme

¹⁷⁷ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1163.

SIGMUND, J. H. *Ueber die Berechnung der Quarta Falcidia, wenn eine und dieselbe Person mehrere Theile derselben Erbschaft erhält*. München: Königl. Hofbuchdruckerei von Jos. Rösl, 1846, s. 24.

D 35, 2, 11, 5 Papinianus 29 quaeat.

Quod vulgo dicitur in tabulis patris et filii unam Falcidiam servari quam potestatem habeat, videndum est: quamvis enim substitutus quae a pupillo relicta sunt, cum filius heres exstitit, ut aes alienum quodlibet debeat, tamen propter ea, quae data sunt tabulis secundis, contributioni locus est. Secundum quae poterit evenire, ne substitutus quicquam retineat vel ut longe plus habeat quartae paternaе hereditatis. Quid ergo, si non sufficiat pupilli hereditas legatis, cum patris suffecisset? De suo (quadrante nimirum) dabit substitutus, quoniam pater legavit de suo: nec ad rem pertinet, quod ex nullo testamento praestatur ultra vires patrimonii, cum in hac parte iuris legata, quae tabulis secundis relinquuntur, quasi primis sub condicione relicta intelleguntur.

Je třeba prozkoumat, jakou má platnost to, co se běžně říká, že v závěti otce a syna se zachová jediná *Falcidia*. Třebaže totiž substitut odpovídá jako za jakýkoliv dluh za to, co syn zanechal, když se syn stal dědicem, přesto ohledně toho, co je dáno v druhé závěti, musí přispět. Podle té se může stát, že substitut si nebude moci nic ponechat, nebo že dostane mnohem více než je čtvrtina po otci. Co tedy (se má dělat), jestliže pozůstalost pupilla nepostačuje (k zaplacení) odkazů, když by otcova postačovala? Ze své (samozřejmě že čtvrtiny) dá substitut, poněvadž otec odkazoval ze svého: nespadá sem (sc. na tento případ), že z žádného testamentu nemůže být plněno nad rámec dědictví, protože v tomto případě se rozumí, že odkazy, zůstavené ve druhé závěti jsou jakoby zanechány pod podmínkou (již) první závěti. [zvýraznění a překlad aut.]

GORDAN, O. B. *De legis Falcidiae ratione in duplicibus testamentis ponenda*. Bonnae: Formis Caroli Georgi, 1856, s. 16.

¹⁷⁸ PERNICES, H. H. *Commentationes iuris Romani duae*. Halis: Apud Eduardum Antonium, 1855, s. 76.

¹⁷⁹ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1164; PERNICES, 1855, op. cit., s. 76.

¹⁸⁰ I 2, 22, 3;

(text fragmentu viz výše)

¹⁸¹ KASER, 1971, op. cit., s. 757; BONIFACIO, F. *In tema di „lex Falcidia“*. Napoli: Jovene, 1952, s. 3; RENTMEISTER, A. *Lex Falcidia és quarta Falcidia*. Budapest: Kiadja a M. Tud. Akadémia, 1888, s. 41; Proti tomu však SCHWARZ, 1943, op. cit., s. 315–367; a SCHWARZ, F. *War die „Lex Falcidia“ eine „lex perfecta“?* In: LARRAONA, A., RICCOBONO, S. (directores),

legem Falcidiam charakterizovat jako *legem perfectam*.¹⁸² Požaduje-li tudíž odkazovník v žalobě celý odkaz v případě, že má dojít *lege Falcidia* k jeho zkrácení, jde o pluspetici.¹⁸³ I proto v pramenech nenacházíme na tomto místě zmínku o *exceptione legis Falcidiae* a jen ve zvláštních případech je v souvislosti s aplikací Falcidiova zákona zmiňováno uplatnění *exceptionis dolī*.¹⁸⁴ Pokud tedy odkazovník požaduje vydání celého odkazu a dědic trvá na aplikaci *quartae*, dostává se do prodlení s přijetím (*mora creditoris*) odkazovník.¹⁸⁵ Vzhledem k nastoupení účinků *quartae Falcidiae ipso iure* by v naší právní kultuře bylo možno předpokládat, že k nim bude soud přihlížet *ex officio*. Římské právo procesní je však do značné míry vystavěno na prvcích kontradiktornosti,

LOMBARDI, G. (moderator). *Studia et documenta historiae et iuris*. Romae: Apollinaris, 1951, s. 225–247, a to kupříkladu poukazem na povinnost dědice nutnost aplikování *quartae* prokázat (D 22, 3, 17 Celsus 6 Dig., viz níže) či jeho možnost se této vzdát (D 35, 2, 71 Paulus 32 ad ed., viz výše).

¹⁸² KASER, 1971, op. cit., s. 250; ROTONDI, 1912, op. cit., s. 155.

¹⁸³ BONIFACIO, F. *Ricerche sulla lex Falcidia de legatis*. Napoli: Jovene, 1948, s. 18.

I 4, 6, 33

Si quis agens in intentione sua plus complexas fuerit, quam ad eum pertinet, causa cadebat, id est rem admittebat, nec facile in integrum a praetore restituebatur, nisi minor erat viginti quinque annis. huic enim, sicut in aliis causis causa cognita succurrebatur si lapsus inventute fuerat, ita et in hac causa succurri solitum erat. sane si tam magna causa iusti erroris interveniebat ut etiam constantissimus quisque labi posset, etiam maiori viginti quinque annis succurrebatur: veluti si quis totum legatum petierit, post deinde prolati fuerint codicilli, quibus aut pars legati adempta sit aut quibusdam aliis legata data sint, quae efficiebant ut plus petisse videretur petitor quam dodrantem, ad quem ideo lege Falcidia legata minuebantur. [zvýraznění aut.]

Jestliže žalobce v intenci požadoval více, než kolik mu přísluší, ztratí při a nebude praetorem bez dalšího uveden do předchozího stavu, kromě případu, kdy byl mladší dvaceti pěti let. Také v tomto případě totiž bylo běžné pomoci tomu, komu po předběžném prozkoumání pomohl v jiných případech, když se zmýlil kvůli svému nízkému věku. Pokud se konečně jednalo o jasný případ s takovým omluvitelným omylem, že by se zmýlil i velmi zkušený muž, pak je možné pomoci také tomu, kdo byl starší dvaceti pěti let, například když někdo žaloval na vydání celého odkazu a poté byl předložen kodex, v němž byla buď určitá část odkazů odvolána, nebo bylo něco odkázáno jiným osobám, což způsobilo, že si žalobce zjevně nárokoval více než tři čtvrtiny hodnoty pozůstalosti, a z tohoto důvodu byly všechny odkazy na základě Falcidiova zákona zkráceny.

¹⁸⁴ WACKE, 1973, op. cit., s. 216.

¹⁸⁵ D 31, 78 pr. Papinianus 9 resp.

Qui solidum fideicommissum frustra petebat herede falcidiam obiciente, si partem interim solvi sibi desideraverit neque acceperit, in eam moram passus intellegitur.

Rozumí se, že se dostal do prodlení, kdo marně požadoval fideikomis v plné výši, zatímco dědic namítal *Falcidiam*, jestliže mezitím požádal o (plnění) části a nepřijal ji. [zvýraznění a překlad aut.]

takže vznikne-li pochybnost, zda má být užito *legis Falcidiae*, je na dědici, aby to prokázal,¹⁸⁶ poněvadž je to v danou chvíli v jeho zájmu.

Krácení odkazů je zásadně poměrné, aby dopad na všechny odkazovníky byl relativně stejný. Může se však stát že v některých případech ke krácení nedojde, a to buď na základě právním, jako jsou odkazy výživy, odkazy ke zbožným účelům, či nařízení zůstavitele, aby některé odkaz byl vyplacen beze srážky (viz výše), či faktickém, jako je nedělitelnost plnění, kterou lze zpravidla zhojit vyplacením ocenění či zadostiučinění (*aestimatio, cautio, satisfactio*, k tomu viz níže), což ovšem nelze, má-li na základě odkazu dojít k propouštění otroků.

Pro výpočet *quartae Falcidiae*, a tím i pro krácení jednotlivých odkazů může být podstatné, komu je pozůstalost odkázána – zda jedinému dědici či několika spoludědicům. V případě jediného dědice se totiž bude vypočítávat pouze jediná *quarta* (nedojde-li k některému ze specifických případů zmínovaných výše). Jestliže je však pozůstalost rozdělena mezi více dědiců, mohou být odkazy mezi ně rozloženy nerovnoměrně, takže třebaže pozůstalost jako celek přetížena nebude, podíl připadající na některého ze spoludědiců by přetížen byl. V takovém případě je *quartam* nutno vypočíst pro každý ze spoludědických podílů zvlášť.¹⁸⁷ Důsledkem toho tedy může v rámci celé

¹⁸⁶ D 22, 3, 17 Celsus 6 Dig.

Cum de lege Falcidia quaeritur, heredis probatio est locum habere legem Falcidiam: quod dum probare non potest, merito condemnabitur. [zvýraznění a překlad aut.]

Pokud je užití Falcidiova zákona sporné, musí dědic prokázat, že se má použít. Pokud to nemůže prokázat, právem se odsoudí. (překlad autor s přihlédnutím k BLAHO, VAŇKOVÁ, 2008, op. cit., a BUBELOVÁ, K. Hodnocení důkazů v justiniánském procesním právu. In: MACH, P., PEKARIK, M. (eds.). *Súdne reči a veľké súdne procesy podľa justiniánských Digest a iných prameňov rímskeho práva*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, s. 37.

KRETSCHMAR, 1892, op. cit., s. 9; i na základě tohoto fragmentu se proti nastoupení účinků *legis Falcidiae ipso iure* (viz výše) vyslovuje SCHWARZ, 1943, op. cit., s. 328.

¹⁸⁷ I 2, 22, 1:

Et cum quaesitum esset, duobus heredibus institutis, veluti Titio et Seio, si Titii pars aut tota exhausta sit legatis quae nominatim ab eo data sunt, aut supra modum onerata, a Seio vero aut nulla relicta sint legata, aut quae partem eius dumtaxat in partem dimidium minuunt, an, quia is quartam partem totius hereditatis aut amplius habet, Titio nihil ex legatis quae ab eo relicta sunt retinere liceret: placuit, ut quartam partem suae partis salvam habeat, posse retinere: etenim in singulis heredibus ratio legis Falcidiae ponenda est. [zvýraznění aut.]

Jestliže jsou ustanoveni dva dědici, například Titius a Seius, a pokud je podíl Titia, který musí splnit pouze on, pohlcen buď úplně, nebo je zatížen nad přípustnou míru, a když zároveň Seius buď nemusí plnit žádné odkazy, nebo pouze takové, které jeho podíl zmenší pouze o polovinu, pak se nabízí otázka, jestli Titius, kterému po splnění odkazů nezůstane nic, si něco může ponechat, protože Seius dostane z pozůstalosti v každém případě jednu čtvrtinu nebo i více. Zvítězil názor, že si může ponechat tolik, aby si zajistil nezkrácenou čtvrtinu svého podílu. Počítání podle Falcidiova zákona totiž musíme rozšířit na jednotlivé spoludědice.

pozůstalosti dojít k nerovnoměrnému krácení odkazů či dokonce k situaci, kdy odkazy poskytované některými spoludědici jsou *lege Falcidia* zkráceny a odkazy od jiných spoludědiců vypláceny v plné výši.

Z praktického hlediska dosti komplikovanou otázku představují odkazy závislé na podmínce, jelikož důsledkem toho mnohdy i po velice dlouhou dobu bude nejistota ohledně skutečné výše odkazů. Zatímco pro účely výpočtu čtvrtiny bylo možno k těmto prozatím nepřihlížet, má-li již docházet k jejich plnění, je situace komplikovanější. Opět je možno, a je-li naděje brzkého splnění podmínky, bude to i velmi účelné, vyčkat s výplatou i již splatných bezpodmínečně zůstavených odkazů, a dokud bude osud odkazů závislých na podmínce nejistý, nevyplácet ani ony v plné výši.¹⁸⁸ Patrně praktičtější alternativou, kterou je možno uplatnit v každém případě, byť s určitými transakčními náklady, je uplatnění již zmiňovaných záruk (*cautiones*).

Tyto záruky typu „*quod amplius ceperit, quam per legem Falcidiam ei licuerit, reddi*“¹⁸⁹ sice dědici ani odkazovníkům nezaručují ponechání, respektive nabytí, konkrétní odkázané věci, přesto jsou však vnímány jako dostatečná jistota. Ostatně vzhledem k principu pecuniární kondemnace ve spojení kupříkladu s možností vyplatit hodnotu cizí odkázané věci namísto její koupě za nepřiměřenou cenu, jakož i obecně rozšířené tendenci římského práva spíše připustit provádění potenciálně rizikové činnosti, kdy riziko je zmírňováno systémem záruk (e. g. *cautio damni infecti* či již zmiňovaná *cautio Muciana*), lze očekávat, že jde o řešení lépe odpovídající duchu římského práva. Tomu ostatně odpovídají i poměrně časté zmínky o těchto zárukách v pramenech. Jedná se tedy o možnost dědice a odkazovníků zavázat se k vyplacení peněžního ocenění, došlo-li by při splnění podmínek k porušení *quartae*.¹⁹⁰ Tyto stipulace k vyplacení záruky je možno

188 D 35, 2, 53 Celsus 17 Dig.

Si propter ea, quae sub condicione legata sunt, pendet legis Falcidiae ratio, praesenti die data non tota vindicabuntur.

Jestliže kvůli těm (odkazům), které jsou ustaveny pod podmínkou je dosud nejistá aplikace Falcidiová zákona, nevyplácí se již splatné odkazy v plné výši. [zvýraznění a překlad aut.]

189 D 35, 2, 31 Pomponius 2 fideic.

(text fragmentu viz níže).

190 D 35, 2, 1, 16 Paulus l.S. ad l. falcid.

Si in annos singulos legatum sit Titio, quia multa legata et condicionalia sunt, cautioni locus est quae in edicto proponitur „quanto amplius accipit reddi“.

Jestliže je v jednotlivé roky (pod podmínkou, viz poznámku níže) odkázáno Titiovi, protože mnohé z odkazů jsou podmíněné, je namísto záruka stanovená v ediktu „oč více přijal vrátit“. [zvýraznění a překlad aut.]

žádat opakovaně (v závislosti na okolnostech teoreticky neomezeně), pokud může ke splnění podmínek docházet postupně,¹⁹¹ protože splněním každé

Pozn.: PAMPALONI, M. *Rapporti giuridici condizionali e legge Falcidia. Estratto dal Bollettino dell'Istituto di Diritto Romano*. 1910, roč. XXI, Fasc I–VI, s. 184. dodává za „*annos singulos*“ „*sub condicione*“, což i ze syntaktického hlediska působí smysluplněji, poněvadž jinak tvrzení o podmíněnosti odkazů za spojkou *quia* z předchozí věty neplyne.

D 35, 2, 31 Pomponius 2 fideic.

Is cui fideicommissum solvitur sicut is cui legatum est satisfacere debet, quod amplius ceperit, quam per legem Falcidiam ei licuerit, reddi: veluti cum propter condicionem aliorum fideicommissorum vel legatorum legis Falcidiae causa pendeat. Sed et secundum Cassii et veterum opinionem, si a pupillo fideicommissa capiuntur, propter ea, quae a substituto erunt relicta, cavere debebit is cui solvitur. Nam quamvis repetitio sit eorum, quae fideicommissi nomine non debita solvantur, tamen satisfactio cautum debet esse ei, a quo pecunia profiscisceretur, ne damnum sentiat deficiente eo, cui solutum erit.

Ten, komu se vyplácí fideikomis jakož i ten komu odkázáno (civilním odkazem), musí dát záruku, (že) co vice přijme, než kolik je Falcidiovým zákonem dovoleno, vrátí: jako když kvůli podmínkám fideikomisů nebo civilních odkazů ostatních je nejistá aplikace Falcidiova zákona. Ale dle Cassia a mínění starých (právníků), jestliže *pupillus* přijme fideikomisy, (tak) ohledně těch, jimiž bude obtížen náhradník, bude muset poskytnout záruku ten, komu má být plněno. Neboť třebaže má být požadováno zpět to, co bylo jako fideikomis nesprávně plněno, přesto má být záruka dána tomu, od něž peníze pocházejí, aby neutrpěl škodu při nedostatku toho, komu bude plněno. [zvýraznění a překlad aut.]

D 35, 3, 1, 7 Ulpianus 79 ad ed.

Si legata quaedam praesenti die relicta sint, quaedam sub condicione, interponenda erit ista stipulatio propter legata condicionalia, dummodo ea legata, quae praesenti sint, integra solvantur. Iulianus denique scribit, si pure et sub condicione legata fuerint ne existente condicione lex Falcidia locum habeat, non aliter legatorum, quae pure data sunt, actionem dari debere, quam si cautum fuerit heredi „quanto amplius, quam per legem Falcidiam licuerit, ceperit“.

Jestliže některé odkazy jsou splatné ihned a jiné zanechány pod podmínkou, bude třeba provést tuhle stipulaci kvůli podmíněným odkazům, pokud ty odkazy, které jsou již splatné, mají být plněny v plné výši. Iulianus konečně napsal, (že) jsou-li odkazy bezpodmínečné i podmíněné a podmínka dosud nebyla splněna, má místo Falcidiův zákon, a jinak nemůže být dána žaloba k vymáhání nepodmíněných odkazů, než jestliže bude dědici zaručeno (vrácení) „oč více, než Falcidiovým zákonem dovoleno (odkazovník) přijal.“ [zvýraznění a překlad aut.] D 2, 8, 4 Paulus 14 ad ed.

Tutor et curator, ut rem salvam fore pupillo caveant, mittendi sunt in municipium, quia necessaria est satisfactio: item de re restituenda domino proprietatis, cuius usus fructus datus est: item legatarius, ut caveat evicta hereditate legata reddi, et quod amplius per legem Falcidiam ceperit: heres quoque ut legatorum satisfactio audiendus est, ut in municipium mittatur. Plane si misso iam legatario in possessionem, cum per heredem staret quominus caveret, heres postulet uti de possessione decedat paratunque se dicat in municipio cavere: impetrare non debebit. Diversum, si sine culpa aut dolo heredis missus sit in possessionem.

Poručník a opatrovník, aby věc pupillovi bezpečně zaručili, musí být posláni k obci, protože záruka je nezbytná: dále ohledně vrácení majetku vlastníkov, od něhož je dán *ususfructus*: dále odkazovník, aby se při vyčerpání pozůstalosti zaručil vrátit z odkazů, co získal nad rámec Falcidiova zákona: rovněž dědic má být slyšen, aby byl poslán do obce, když má poskytnout záruku ohledně odkazů. Je zjevné, že je-li odkazovník již uveden do držby v přítomnosti dědice a nedal záruku, (tak pokud) dědic žádá, aby se vzdal držby, a tvrdí, že je připraven se k obci zaručit: nemůže toho dosáhnout. (Postup je) odlišný, jestliže byl (odkazovník) do držby uveden bez nedbalosti či úskoku dědice. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁹¹ D 35, 3, 3, 9 Ulpianus 79 ad ed.

Quaesitum est, an saepius committatur. Et placet etiam saepius eam committi, si per partes ablata est hereditas.

Je otázka, zda (záruka) může být poskytována opakovaně. A je možno aby byla poskytnuta opakovaně, jsou-li pozůstalostní věci vydávány po částech. [zvýraznění a překlad aut.]

z podmínek se mění výše odkazů rozhodná pro výplatu čtvrtiny. Záruku však netřeba poskytnout, představovalo-li by to nepřiměřené obtíže.¹⁹² Pro poskytnutí záruky se nehledí na poměry (*dignitas*) toho, kdo by ji měl poskytnout, výjimku však představuje *fiscus*, jenž záruku dávat nemusí,¹⁹³ patrně vzhledem k tomu, že o jeho solventnosti a důvěryhodnosti není nikdy pochyb. Hmotněprávně totiž není stát (potažmo jeho představitel) nikterak zvýhodněn, takže kupříkladu ke srážce *quartae* dochází i je-li odkazováno císaři.¹⁹⁴

Z praktického hlediska by bylo nemožné, aby si dědic ponechal čtvrtinu v případě nedělitelného plnění, čehož příkladem obecně jsou služebnosti, takže je nutno, aby odkazovník dědici příslušnou část k zachování *quartae* vyplatil.¹⁹⁵ Naproti tomu *ususfructus* je dělitelný, takže z něj lze vypočítat

¹⁹² D 35, 3, 6 Callistratus 4 de cogn.

Cum non facile satisfactionem offerre legatarius vel fideicommissarius possit et futurum sit, ut propter hoc a petitione liberalitatis ex testamento submoveantur, numquid onus satisfactionis eis remittendum erit? Quod videtur adiuvare rescripto divi Commodi in haec verba: „Is, cuius de ea re notio est, aditus si comperit ideo cautionem a te exigí, ut a fideicommissi petitione avertaris, onus satisfactionis tibi remitti curabit“.

Může-li odkazovník či fideikomisař poskytnout záruku jen s obtížemi a hrozí, že kvůli tomu bude zbaven možnosti žádat prospěch z testamentu, má mu být prominuto břemeno dání záruky? To se zdá být podpořeno reskriptem božského Commoda těmito slovy: „Ten, kdo věc prošetřuje, zjistí-li že je od tebe vyžadována záruka, abys od požadování fideikomisu upustil, zajistí, abys byl břemene poskytnutí záruky zproštěn.“ [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁹³ D 35, 3, 3, 5 Ulpianus 79 ad ed.

Item sciendum est fiscum hanc cautionem non pati, sed perinde conveniri posse, ac si cavisset. Ceteros autem, cuiuscumque dignitatis sint, licet iam legata perceperint, compelli debere ad cavendum divus Pius rescripsit: ex quo rescripto etiam illud accipimus, quod etiam post soluta legata voluit stipulationem interponi.

Dále je třeba vědět, že *fiscus* tuto záruku neposkytuje, ale (jinak) lze postupovat právě tak, jako kdyby ji byl poskytl. O ostatních však, ať jsou jakéhokoliv stavu, třebaže se již odkazů chopili, mají být donuceni k poskytnutí záruky, napsal božský Pius: z kteréhožto reskriptu vyvozujeme rovněž to, že chtěl, aby i po vydání odkazů byly uzavírány stipulace. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁹⁴ C 6, 50, 4 Imperator Alexander Severus:

Et in legatis principi datis legem Falcidiam locum habere merito divo Hadriano placuit. * alex. a. philetiano. * <a 222 pp.V k.Ian.Alexandro a.Cons.>

Božský Hadrianaův správně rozhodl, že i na odkazy ve prospěch císaře se uplatní Falcidiův zákon. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁹⁵ D 35, 2, 7 Papinianus 7 quaest.

Lege Falcidia interveniente legata servitus, quoniam dividi non potest, non aliter in solidum restituetur, nisi partis offeratur aestimatio.

Má-li být zákon Falcidiův aplikován při odkazu služebnosti, poněvadž tato nemůže být rozdělena, nelze odkaz vůbec vyplatit, není-li vyplaceno ocenění části (i.e. čtvrtiny, kterou by si dědic mohl ponechat). [zvýraznění a překlad aut.]

quartam.¹⁹⁶ Obecně u nedělitelného plnění náleží odkazovníkovi celý odkaz, musí však vyplatit náhradu za účelem zachování *quartae Falcidia*.¹⁹⁷ Zvláště v případě nedělitelného plnění lze využít *cautionem ex lege Falcidia*, označovanou též dle svého obsahu jako *satisfactio quanto amplius*.¹⁹⁸ Je zjevné, že jako nedělitelné plnění jsou nazíráni i otroci, již mají být propuštěni. Otázkou je, jak postupovat, je-li takový otrok jedinou věcí, kterou dědic z pozůstalosti získal. V takovém případě se *quarta* nezachovává¹⁹⁹ a v případě *fideicommissi*

¹⁹⁶ D 35, 2, 1, 9 Paulus l.S. ad l. falcid.

Si usus fructus legatus sit (qui et dividi potest, non sicut ceterae servitutes individuae sunt), veteres quidem aestimandum totum usum fructum putabant et ita constituendum, quantum sit in legato. Sed Aristo a veterum opinione recessit: ait enim posse quartam partem ex eo sic ut ex corporibus retineri idque Iulianus recte probat. Sed operis servi legatis cum neque usus neque usus fructus in eo legato esse videtur, necessaria est veterum sententia, ut sciamus quantum est in legato, quia necessario ex omnibus, quae sint facti, pars decedere debet, nec pars operae intellegi potest. Immo et in usu fructu si quaeratur, quantum hic capiat, cui usus fructus datus est, quantum ad ceterorum legatorum aestimationem aut etiam huius ipsius, ne dodrantem excedat legatum, necessario ad veterum sententiam revertendum est.

Je-li odkázán *ususfructus* (který může být i rozdělen, není totiž nedělitelný jako ostatní služebnosti), staří právníci se však domnívali, že má být celý *ususfructus* oceněn a tato cena zahrnuta do odkazu. Ale Aristo od mínění starých právníků ustoupil: říká totiž, že je možno si z *ususfructus* ponechat čtvrtinu tak jako z tělesných věcí a to správně schvaluje Iulianus. Ale při odkazu práce otroka, když v tom odkazu není vidět ani *usus* ani *ususfructus*, je nezbytné (se přiklonit k) mínění starých právníků, abychom věděli, jaká je hodnota odkazu, protože je nezbytné, aby ze všech (odkazů), které jsou zůstateny část byla zkrácena, a část práce nemůže existovat. Dokonce i zkoumá-li se u *ususfructus*, kolik má získat ten, komu je *ususfructus* dán, (a) kolik ostatním odkazovníkům má být dáno či rovněž jemu samotnému (sc. obtíženému), aby odkazy nepřekročily čtvrtinu, je třeba se vrátit k mínění starých právníků. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁹⁷ D 35, 2, 80, 1 Gaius 3 de legatis ad ed. pr.

Quaedam legata divisionem non recipiunt, ut ecce legatum viae itineris actusve: ad nullum enim ea res pro parte potest pertinere. Sed et si opus municipibus heres facere iussus est, individuum videtur legatum: neque enim ullum balineum aut ullum theatrum aut stadium fecisse intellegitur, qui ei propriam formam, quae ex consummatione contingit, non dedit: quorum omnium legatorum nomine, etsi plures heredes sint, singuli in solidum tenentur. Haec itaque legata, quae dividualitatem non recipiunt, tota ad legatarium pertinent. Sed potest heredi hoc remedio succurri, ut aestimatione facta legati denuntiet legatario, ut partem aestimationis inferat, si non inferat, utatur adversus eum exceptione doli mali.

Některé odkazy jsou nedělitelné, jako třeba odkaz cesty, stezky či průhonu dobytka: tyto věci totiž nemohou nikomu náležet z části. Ale i jestliže je dědici přikázáno postavit dlo pro obec, jeví se to jako nedělitelný odkaz: o nikom se totiž nedá říci, že by postavil lázně, divadlo či stadion, aniž by jim dal jejich konečný vzhled, který vzniká dokončením. Proto tyto odkazy, které není možno dělit, náleží celé odkazovníku. Ale dědici může být pomoci tím způsobem, že po ocenění odkazu oznámí odkazovníkovi, aby mu vydal (čtvrtinovou) část ocenění, (kteroužto) jestliže nevydá, bude moci být vůči němu užita námítka zlého úmyslu. [zvýraznění a překlad aut.]

¹⁹⁸ BARTOŠEK, 1994, op. cit., s. 55.

¹⁹⁹ D 35, 2, 33 Paulus 3 fideic.

Si servus tibi legatus sit cumque rogatus sis manumittere nec praeterea capias, unde quartam, quae per Falcidiam retinetur, recipere possis, senatus censuit cessare Falcidiam.

Je-li ti odkázán otrok a (zároveň) jsi požádán jej propustit a kromě toho (z pozůstalosti) nezískáš nic, z čeho by sis mohl ponechat čtvrtinu, která se ponechává dle Falcidiovu zákona, rozhodl senát, že se neuplatní *Falcidia*. [zvýraznění a překlad aut.]

dokonce hodnota otroků, jejichž propuštění je požadováno, může překročit hodnotu prospěchu z něj.²⁰⁰ To lze dosti dobře zdůvodnit tím, že se zde projevuje *favor libertatis*, který je častým důvodem nejrůznějších výjimečností v právní úpravě.²⁰¹ Na první pohled poměrně pozoruhodného, *via facti* však jediného možného výsledku se dobereme v případě odkazu nedělitelného plnění *legato per vindicationem*, jelikož odkazovník se smrtí zůstavitele stává jeho vlastníkem nezávisle na součinnosti dědice a tedy možnosti, aby si tento *quartam* z dědictví ponechal – jelikož k oběmu (tedy nabytí odkazu i jeho zkrácení) dochází v též moment, dochází tímto způsobem ke vzniku spoluvlastnictví dědice a odkazovníka v příslušném poměru, přičemž jeho případného rozdělení lze následně dosáhnout standardním způsobem *actione communi dividundo*, jinak může odkazovník užít *vindicationem incertae partis*.²⁰²

²⁰⁰ C 6, 50, 13, 1 Imperatores Diocletianus, Maximianus

Nam fideicommissum ei relictum usque ad eum modum potest petere, quod deducto pretio servorum, quos fuerat rogata manumittere, relictorum substantia patitur. * diocl. et maxim. aa. et cc. zetho. * <a 293 s.V k.Mai.Heracliae aa.Conss.>

Neboť fideikomis mu zanechaný může požadovat až do té míry, že po odečtení ceny otroků, které byl požádán propustit, by byly zasaženy ostatní věci. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁰¹ D 35, 2, 32, 5 Maecenatus 9 fideic.

Si autem manumittere servum vel suum vel alienum rogatus sit, omnimodo praestare debebit libertatem, nec hoc contrarium est superiori, quia favor libertatis saepe et alias benigniores sententias exprimit.

Je-li požádán propustit svého či cizího otroka, v každém případě bude muset udělit svobodu, a není to v rozporu s výše uvedeným, protože náklonnost ke svobodě často způsobuje i jiné příznivější závěry. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁰² WÄCKE, 1973, op. cit., s. 250.

D 10, 3, 8, 1 Paulus 23 ad ed.

Si incertum sit, an lex Falcidia locum habeat inter legatarium et heredem, communi dividundo agi potest aut incertae partis vindicatio datur. Similiter fit et si peculium legatum sit, quia in quantum res peculiares deminuit id quod domino debetur, incertum est.

Je-li nejisté, zda má být mezi dědicem a odkazovníkem aplikována *Falcidia*, je možno použít žalobu na rozdělení spoluvlastnictví nebo bude dána vindikace neurčité části. Podobně se postupuje i při odkazu peculia, protože je nejisté, o kolik hodnota peculia snižuje to, co se dluhuje vlastníkov. [zvýraznění a překlad aut.]

SCHWARZ, 1943, op. cit., s. 349; SCHÄNBACHER, 1995, op. cit., s. 50.

D 6, 1, 76, 1 Gaius 7 ad ed. provinc.

Incertae partis vindicatio datur, si iusta causa interveniat. Iusta autem causa esse potest, si forte legi Falcidia locus sit in testamento, propter incertam detractionem ex legatis, quae vix apud indicem examinatur: iustam enim habet ignorantiam legatarius, cui homo legatus est, quotam partem vindicare debeat: itaque talis dabitur actio. Eadem et de ceteris rebus intellegemus.

Vindikace neurčité části je dána, vyskytne-li se (pro ni) spravedlivý důvod. Spravedlivým důvodem může být také, kupříkladu jestliže má být u testamentu aplikován zákon *Falcidia* kvůli nejistému odečtu z odkazů, který nebyl dostatečně soudcem prozkoumán: odkazovník, kterému byl odkázán otrok, má totiž oprávněnou neznalost, jak velkou část má vindikovat: proto je dáována taková žaloba. Stejně postupujeme i u ostatních věcí. [zvýraznění a překlad aut.]

Pro účely ponechání si *quartae* dědicem se jako problematická může jevit situace, má-li odkazovník v okamžiku úmrtí zůstavitele již věc z nějakého důvodu u sebe (asi nejsilněji bychom tento problém vnímali opět u *legatorum per vindicationem*, jichž se okamžikem smrti stává odkazovník quiritským vlastníkem). I na tyto případy se však *quarta* vztahuje a odkazovník je povinen srážce odpovídající část věci vydat dědici.²⁰³

Dojde-li *lege Falcidia* ke zkrácení odkazu, počítá se to v první řadě odkazovník. Má-li však tento následně vyplátit pododkaz, smí jej rovněž zkrátit,²⁰⁴ a to v poměru, v jakém došlo k předchozí srážce.²⁰⁵

²⁰³ D 35, 2, 26 pr. Scaevola 5 resp.

Lineam margaritarum triginta quinque legavit, quae linea apud legatarium fuerat mortis tempore: quaero, an ea linea heredi restitui deberet propter legem Falcidiam. Respondit posse heredem consequi, ut ei restitueretur, ac, si malit, posse vindicare partem in ea linea, quae propter legis Falcidiae rationem deberet remanere.

(Princezna Matidia, švagrová císaře Hadriana) odkázala náhrdelník s třiceti pěti perlami (v ceně asi 175 000 000 sesterciů), kterýžto náhrdelník byl v okamžiku smrti u odkazovníka (i. e. dcer císaře): ptám se, zda ten náhrdelník má být vrácen dědici (i. e. císaři Marcu Aureliovi a jeho ženě Faustíně) kvůli Falcidiovu zákonu. Odpověděl, že dědic může požadovat vrácení náhrdelníku, nebo, jestli chce, může požadovat tu část náhrdelníku, která mu má dle Falcidiova zákona zůstat. [zvýraznění a překlad aut., vysvětlující poznámky převzaty z WACKE, 1973, op. cit., s. 224; blíže viz ČERNOCH, R. Perlový náhrdelník princezny Matidie (D. 35,2,26pr.). In: MACH, P., VLADÁR, V. (eds.). *Historia et interpretatio Digestorum seu Pandectarum. Zborník z 18. konference právních romanistů Slovenskej republiky a Českej republiky, uskutočnenej v dňoch 27.–28. mája 2016 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave*. Praha: Leges, 2016, s. 265–278].

²⁰⁴ D 35, 1, 43, 3 Paulus 8 ad plaut.

Neratius libro primo responsorum scribit, ex duobus scriptis heredibus si unus rogatus sit tibi hereditatem restituere, tu Titio certam summam dare, et beneficio legis Falcidiae in restituendo heres utatur, quanto minus tibi praestiterit, tanto minus te Titio praestare non esse iniquum.

Neratius v první knize odpovědí píše, že je-li ze dvou dědiců jeden požádán vydat ti pozůstalost a ty máš dát jistou částku Titiovi, a dědic užije při vydání pozůstalosti dobrodiní Falcidiova zákona, je naprosto spravedlivé, ať se Titiovi vyplátí o to méně, o č méně ti (dědic) poskytl. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁰⁵ D 35, 2, 32, 4 Maecenas 9 fidei.

Si Titio viginti legatis portio per legem Falcidiam detracta esset, cum ipse quoque quinq; Seio rogatus esset restituere, Vindius noster tantum Seio pro portione ex quinq; detrahendum ait, quantum Titio ex viginti deductum esset. Quae sententia et aequitatem et rationem magis habet, quia exemplo heredis legatarius ad fideicommissa praestanda obligabitur: nec quia ex sua persona legatarius inducere legem Falcidiam non possit, idcirco quod passus esset non imputaturum: nisi forte testator ita fidei eius commisisset [commississet], ut totum, quicquid ex testamento cepisset, restitueret.

Jestliže je Titiovi odkaz dvaceti Falcidiovým zákonem zkrácen, přičemž je Titius zároveň požádán vyplátit pět Seiovi, náš Vindius říká, že i Seiovi může být učiněna z pěti poměrná srážka, jako bylo Titiovi zkráceno ze dvaceti. Toto mínění je spravedlivé i velmi smysluplné, protože odkazovník je podobně jako dědic zavázán vyplátit *fideicommissa*: a protože odkazovník sám nemůže nést (krácení) Falcidiova zákona, proto to, co ztratil, nezapočítá: ledaže mu snad zůstavitel tak přikázal, aby plnil v plné výši, cokoliv by z testamentu získal. [zvýraznění a překlad aut.]

3.4 Podstata legis Falcidiae

To, že *lex Falcidia* chrání dědice, je *prima facie* patrné, neboť je mu zajištěna čtvrtina pozůstalosti (respektive čisté části jemu zanechaného dědického podílu). Jde o nevyhnutelný důsledek aplikace *legis Falcidiae*. V této souvislosti si všimněme, že je-li *quarta* v případě několika spoludědiců počítána zvláště (*in singulis heredibus ratio legis Falcidiae ponenda est*),²⁰⁶ je cílem takového postupu pouze ochrana daného ze spoludědiců, neboť vzhledem k přijetí pozůstalosti ostatními spoludědici již nepanuje obava z odmítnutí pozůstalosti.²⁰⁷

Kromě toho jsou *lege Falcidia* chráněni i odkazovníci, neboť čtvrtina čistého dědictví zásadně představuje dostatečně silnou pobídku pro dědice, aby se ujal pozůstalosti. Tím je zajištěna realizace dědické posloupnosti, na níž je realizace odkazů závislá. Lze tak uzavřít, že *quarta Falcidia* odkazovníky v konečném důsledku více chrání než omezuje, jelikož brání odmítnutí dědictví.²⁰⁸

V neposlední řadě je *lege Falcidia* chráněno i dobré jméno zůstavitele a jeho rodiny, a to obdobným způsobem, jako jsou týž zákonem chráněni odkazovníci. Je tak totiž zamezeno, aby zůstavitel v případě odmítnutého dědictví zamřel, dle římského nazírání potupně, coby *intestatus*.²⁰⁹

Naproti tomu nutno upozornit, že podle Smithe²¹⁰ zavádějící informaci podává Dio Cassius, když uvádí, že *lex Falcidia* umožňovala ustanovenému dědici ponechat si čtvrtinu dědictví při odmítnutí pozůstalosti.²¹¹ Jak totiž plyne z výše uvedeného (a ostatně vůbec ze smyslu a charakteru dědického práva), může si dědic ponechat čtvrtinu pozůstalosti právě jen v případě,

²⁰⁶ I 2, 22, 1:

(text fragmentu viz výše).

²⁰⁷ BERNSTORFF, Joachimus Bechtoldus Nobilis Bannerii dominus et S. R. I. liber baro de. *Dissertatio inauguralis de ratione legis Falcidiae in singulis heredibus maxime substitutis ponenda*. Göttingae: Typis Antonii Henrici Schulzii, 1754, s. 23.

²⁰⁸ KASER, 1971, op. cit., s. 670.

²⁰⁹ OFNER, J. (Hrsg.). *Der Ur-Entwurf und die Beratungs-Protokolle des Oesterreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches. I. Band*. Wien: Alfred Hölder k. k. Hof- und Universitäts-Buchhandler, 1889, s. 413.

²¹⁰ SMITH a kol., 1867, op. cit., s. 133.

²¹¹ Cass. Dio XLVIII, 33, 5:

Κάστορι τέ τινη ἢ τε τοῦ Ἀττάλου καὶ ἡ τοῦ Δημοτάρου ἀρχὴ ἐν τῇ Γαλατίᾳ τελευτησάντων ἐδόθη καὶ ὁ νόμος ὁ Φαλκίδιος ὠνομασμένος, πλείστην καὶ νῦν ἐτι ἰσχύον ἐς τὰς τῶν κλήρων διαδοχάς, ὥστε τινὰ τὸ τέταρτον τῆς καταλειφθείσης οἰ οὐσίας, ἂν γέ πη βαρύνηται, λαβόντα τὸ λοιπὸν ἀφεῖναι, ἔχων, ὑπὸ Πουπλίου Φαλκιδίου δημαρχοῦντος ἐτέθη.

kdy se na dědické posloupnosti podílí. Klíčem k interpretaci je především pasáž „*λαβόντα τὸ λοιπὸν ἀρεῖναι*“. Tu lze na první pohled vykládat jako „nechají-li zbytek být“, i. e. vzdají-li se dědictví, naproti tomu se však domníváme, snažíme-li se o interpretaci nezpochybňující autoritu Diona Cassia, že je možná právě i volnější interpretace „vydají-li zbytek odkazovníkům“, tedy ponechají-li si z přijatého dědictví pouze čtvrtinu. Smithův závěr o chybné formulaci Diona Cassia, byť možný, je tedy snad až příliš odvážný, poněvadž Cassiův text lze patrně interpretovat i souladně s výše nastíněnou podstatou *legis Falcidiae*. Kromě toho musíme mít na paměti, že Dio Cassius, třebaže zastával i konsulat, byl především historikem, a nikoliv právníkem, takže při interpretaci jeho textu nutno postupovat poněkud volněji a vyhýbat se striktním juristickým závěrům. Ostatně, německý překlad zmíněného fragmentu²¹² je v tomto ohledu rovněž benevolentní a v zásadě umožňuje obojí (i. e. juristicky správnou, jakož i Smithovu) interpretaci Cassiova textu. Samozřejmě nelze vyloučit, zvláště vzhledem k poměrně komplikované rukopisné tradici,²¹³ že Smith pracoval s nějakým různočtením, což ovšem nepovažujeme za příliš pravděpodobné, neboť soudobý teubnerský text²¹⁴ (sc. ještě bez kritického aparátu) odpovídá výše citovanému textu z databáze *Thesaurus Linguae Graecae*, jakož i následně vydanému Berlínskému vydání,²¹⁵ které již je kritické (nebo alespoň semi-kritické, vzhledem k poměrně stručnému kritickému aparátu) a v dané pasáži žádná různočtení neuvádí.

Jakémusi Kastorovi byla po smrti Attala a Déiotara předána vláda v Galatii a byl přijat tribunem lidu P. Falcidiem navržený zákon, nazývaný Falcidiův, (který je) i nyní plně účinný, dle něhož by ustanovení dědicové měli čtvrtinu pozůstalostního jmění, cítili-li by se snad nějak (odkazy) zatíženi, pokud zbytek (pozůstalosti, i. e. tři čtvrtiny) vydají (odkazovníkům). [zvýraznění a překlad aut.]

Řecké texty citovány dle *Thesaurus Linguae Graecae* [databáze]. Irvine: University of California, 2009.

- 212 CASSIUS, D. *Rhómaiké historía*. Přeložil Otto Veh. *Römische Geschichte. Band III. Bücher 44–50*. Düsseldorf: Artemis & Winkler, 2009, s. 238.

„Die Herrschaften des Attalos und Deiotaros in Galatien wurden nach deren Tod einem gewissen Castor übertragen. Außerdem erließ Publius Falcidius während seines Tribunats die sogenannte Lex Falcidia, welche auch heute noch volle Gültigkeit besitzt; danach sollte ein Erbe, wenn er sich irgendwie überlastet fühle, unter Hingabe des Restes wenigstens ein Viertel des hinterlassenen Vermögens bekommen.“

- 213 CANFORA, L. *Storia della letteratura greca*. Přeložila Dagmar Bartoňková a kol. *Dějiny řecké literatury*. 3. revid. a doplň. vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 2009, s. 614.

- 214 CASSIUS, D. *Rhómaiké historía*. Cum annotationibus Ludovici Dindorfii. *Dionis Cassii Cocceiani Historia Romana. Vol. II*. Lipsiae: B. G. Teubner, 1863, s. 325.

- 215 CASSIUS, D. *Rhómaiké historía*. Edidit Ursulus Philippus Boissevain. *Cassii Dionis Cocceiani Historiarum Romanarum quae supersunt. Volumen II*. Berolini: Apud Weidmanos, 1898, s. 272.

4 QUARTA FALCIDIA VE VZTAHU K JINÝM INSTITUTŮM SUKCESE MORTIS CAUSA V ANTICKÉM ŘÍMĚ

Jelikož se *lex Falcidia* u civilních odkazů osvědčila, stala se zdrojem inspirace i pro jiné instituty dědického práva, a to ve dvojí linii. V první linii, již na první pohled zřejmé a časově poměrně jasně zařaditelné s přesností na rok či několik málo let, lze hovořit o „mechanickém“ rozšiřování její aplikační sféry na instituty podobné *legatis*, tedy *fideicommissa*, *mortis causa donationes* a *condicionis implendae causa data*. V druhé linii lze pozorovat spíše jen pozvolné sblížování a prolínání *quartae Falcidiae* s jinými právními instituty, což je zřetelné zejména u práva na povinný díl. Z hlediska terminologického se však i u zmíněných institutů v pramenech setkáváme zpravidla i nadále s původním označením „*Falcidia*“, v případě *condicionis implendae causa dati* dokonce ani specifické nefalcidiánské označení nenalzáme.

4.1 *Fideicommissa*

Neformálnost *fideicommissorum*, relativně neomezené možnosti co do volby osob obtěžených i obmyšlených, *substitutio fideicommissaria* a *fideicommissum hereditatis*, to vše hrozí zatížit pozůstalost měrou podstatně vyšší než velmi formální a co do aplikačních možností značně omezená *legata*. Není tak divu, že již poměrně záhy po etablování *fideicommissorum* coby vynutitelného právního institutu vyvstává potřeba poskytnout i osobám obtěženým *fideicommissis* (tedy zpravidla odkazovníkům, kteří nabyli věc na základě *legatorum* a *quartam* si původně strhnout nemohli)²¹⁶ ochranu obdobnou *legi Falcidiae*.²¹⁷ Důvody přitom byly tytéž, jako popisuje výše Gaius o nutnosti

²¹⁶ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1160.

²¹⁷ JOHNSTON, 1988, op. cit., s. 281.

Gai Epitome II, 7 pr.

Potest aliquis recto iure heredem instituere et rogare eum, ut hereditatem suam aut omnem aut ex parte alii per fideicommissum reddat. Nam si heredem directo iure non instituerit, fideicommissarius non potest ad alium acceptam hereditatem transmittere. Sed in hac quoque re hoc observandum est, quod de Falcidia supra iam dictum est, ut heres institutus, etiam si omnem hereditatem alii restituere iussus est, ita hereditatem alii restituat, ut quartam sibi ex ipsa hereditate retineat.

přijetí *legis Falcidiae*.²¹⁸ Stalo se tak za Vespasiana²¹⁹ *senatusconsulto Pegasiano*, jehož složitá konstrukce až znemožňovala zůstaviteli získat jasnou představu o tom, komu případně jaká část dědictví.²²⁰ K rozšíření Falcidiánské kvarty na *fideicommissa ab intestato* však dochází teprve za Antonina Pia.²²¹ Zatímco

Někdo může plným právem ustanovit dědice a požádat jej, aby svoji pozůstalost buď celou nebo z části vydal jinému prostřednictvím fideikomisu. Neboť jestliže neustanovil dědice přímo, fideikomisář nemůže přijatou pozůstalost převést na jiného. Ale v tomto případě je rovněž nutno dodržet to, co bylo již výše řečeno o *Falcidia*, že ustanovený dědic, třebaže je mu přikázáno vydat celou pozůstalost jinému, má vydat pozůstalost jinému tak, že si ponechá čtvrtinu z té pozůstalosti. [zvýraznění a překlad aut.]

Citováno dle BAVIERA, J. (ed.) *Fontes iuris Romani antejustiniani*, Vol. II. [online]. Firenze, 1968, s. 229–257 [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Responsa/eg_Baviera.htm

218 I 2, 23, 5:

Sed quia heredes scripti, cum aut totam hereditatem aut paene totam plerumque restituere rogabantur, adire hereditatem ob nullum vel minimum lucrum recusabant, atque ob id exstinguebantur fideicommissa; postea Vespasiani Augusti temporibus Pegaso et Pusione consulibus senatus censuit, ut ei qui rogatus esset hereditatem restituere perinde liceret quartam partem retinere, atque lege Falcidia ex legatis retinere conceditur. ex singulis quoque rebus quae per fideicommissum relinquuntur eadem retentio permessa est. post quod senatus consultum ipse heres onera hereditaria sustinebat: ille autem qui ex fideicommissio recepit partem hereditatis legatarii partiarum loco erat, id est, eius legatarii cui pars bonorum legabatur. quae species legati partitio vocabatur, quia cum herede legatarius partiebatur hereditatem. unde quae solebant stipulationes inter heredem et partiarum legatarium interponi, eadem interponebantur inter eum qui ex fideicommissio recepit hereditatem et heredem, id est ut et lucrum et damnum hereditarium pro rata parte inter eos commune sit. [zvýraznění aut.]

Protože ustanovení dědici byli často žádáni, aby vydali celou, nebo téměř celou, pozůstalost, a ti se kvůli žádnému, nebo jen malému, prospěchu zdřáhali pozůstalost přijmout, stávaly se fideikomisy neúčinnými, proto později senát za doby císaře Vespasiana, za konsuluátu Pegasa a Pusiona [upravil aut.], nařídil, že dědic, který je požádán o vydání pozůstalosti, si může ponechat jednu čtvrtinu, stejně jako je mu to dovoleno podle Falcidiovu zákona ohledně odkazů. Také pro jednotlivé věci, které jsou zanechány pomocí fideikomisu, bylo zřízeno totéž zadržovací právo. Po vydání tohoto usnesení senátu nesl dědic sám břemena z pozůstalosti [upravil aut.]. Ten však, kdo obdržel z fideikomisu část pozůstalosti, dosáhl postavení příjemce části odkazu, tedy obdařeného z odkazu, jemuž byl odkázán určitý díl pozůstalosti. Tento druh odkazu se označuje jako dílčí odkaz, neboť obdařený z odkazu se s dědicem dělí o pozůstalost podle částí. V úvahu přitom přicházejí tytéž stipulace, které se obvykle používají mezi dědici a obdařenými z dílčího odkazu a také mezi tím, kdo obdrží pozůstalost na základě fideikomisu a oddělil část dědici. To znamená, že prospěch i ztráta z pozůstalosti jim případně podle dílů společně.

219 KASER, 1971, op. cit., s. 762.

220 DAJCZAK, W., GIARO, T., LONGCHAMPS de BÉRIER, F., DOSTALÍK, P. *Právo římské. Základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 118.

221 LONGCHAMPS de BÉRIER, F. *Law of Succession. Roman Legal Framework and Comparative Law Perspective*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011, s. 142.

Toto rozšíření nutno lišit od *quartae divi Pii*, na jejímž základě arrogantní nedospělec bez řádného důvodu emancipovaný má nárok na čtvrtinu dědictví (viz níže). HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1046.

tedy původně si ani universální fideikomisář *quartam* ponechat nemohl,²²² po vydání *senatusconsulti Pegasianum*²²³ již tuto možnost měl.²²⁴ U *fideicommissorum hereditatis*, vedoucích k nepřímé universální sukcesi,²²⁵ se po vydání *senatusconsulti Trebellianum*²²⁶ objevuje *quarta Trebellianica*, kterýmžto označením „... se totiž neprávem nazývá Falcidia, rozšířená Pegasianem na fideikomisy...“²²⁷ Obecně tak lze říci, že pod označením *Falcidia* v širším smyslu zahrnuta i *Trebellianica*,²²⁸ byť lze mezi nimi pozorovat značnou odlišnost v tom ohledu, že do *quartae Falcidia* se započítává jen to, co získáno *iure hereditario*, zatímco do *quartae Trebellianicae* i to, co získáno *legato*, *fideicommisso* či *condicionis implendae causa dato*.²²⁹ Rovněž je zapotřebí uvést, že někdy pro označení *Trebellianae* užíváno termínu *quarta fiduciarii*,²³⁰ jenž dobře vystihuje podstatu institutu, není však příliš často užíván.

V souvislosti s tím zmíníme i *senatusconsultum Afinianum* z roku 62 n. l., zajišťující adoptivnímu synovi čtvrtinu pozůstalosti po adoptivním otci (*quarta Afiniana*). *Quarta Afiniana* byla zrušena Iustinianem a její bližší obsah neznáme, ale patrně byla blízká *quartae divi Pii*. ZIMMERMANN, R. Compulsary Heirship in Roman Law. In: REID, K. G. C., WAAL, M. J. de, ZIMMERMANN, R. (eds.). *Exploring the Law of Succession*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007, s. 38.

²²² HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1196.

²²³ Asi roku 75 nebo 74 n. l. Prvé uvádí HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1198, druhé SKŘEJPEK, 1997, op. cit., s. 53.

²²⁴ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1198.

²²⁵ BOHÁČEK, M. *Nástin přednášek o soukromém právu římském. II., Právo obligační, právo dědické*. Praha: Nákladem vlastním, 1946, s. 191.

²²⁶ Nejspíše 25. srpna roku 55 n. l., byť v literatuře uváděna i jiná vročení, zejména roky 56, 57, 58 a 62 n. l.; BARTOŠEK, 1945, op. cit., s. 21.

²²⁷ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 712.

Obdobně se i další (např. BARTOŠEK, 1945, op. cit., s. 130.) vyslovují, že jde jen o aplikaci *legis Falcidia* na *fideicommissa hereditatis* a pro jiné označení než „*quarta Falcidia*“ není důvod, nechceme-li zvláště poukázat na to, dle kterého ustanovení postupujeme. Vývoj celé polemiky, zda *quarta Falcidia*, *Pegasiana*, *Trebelliana*, etc. jsou ve své podstatě týmž institutem přehledně komentuje MOLL, M. *De regulis imputationis in quarta, quam vocant, Trebelliana*. Berolini: Typis expressit Gustavus Lange, 1863, s. 1 sqq.; Cf. též BRANDT, O. *Kritische Erläuterung des fr. 31 (30) § 4 D. ad Sc. Trebellianum 36, 1. Zugleich ein Beitrag zur Lehre von der Pegasianisch-Trebellianischen Quart*. Kassel: Verlag von Theodor Kay, Königl. Hof-, Buch- und Kunsthandler, 1879, s. 90; LINDELOF, von. *Interpretation der L. 86. Titia D. ad Leg. Falcid. (35. 2). L. 24. Filium C. fam. errisc. (3. 36.) und der L. 91. In quartam D. ad Leg. Falcid. (35. 2.), oder Erörterung der Controverse: „ob die s. g. Quarta Trebellianica etwas anders ist, als die Falcidia, angewandt auf Universal-Fideicommisses“?* *Archiv für die civilistische Praxis*. 1821, 4. Bd., H. 3, S. 455. Citováno dle JSTOR [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41003498>; MANTHE, 1989, op. cit., s. 77.

²²⁸ CLAVERUS, C. Sigismundus. *Dissertatio juridica de fructibus in Trebellianicam imputandis*. Vitebergae: Ex Officina viduae Gerdesianae, 1716, s. 7; MOORS, J. J. *Theses inaugurales, de differentiis Falcidia et Trebellianicae*. Moeno-Francof, 1707, s. 5.

²²⁹ GOLTZ, op. cit., s. 6.

²³⁰ HEINDEL, Ch. G. *Disputatio iuris civilis de his quae imputantur in quartam fiduciarii*. Lipsiae: Ex Officina Stopffelia, 1756, s. 7.

Fideicommissa mají význam pro co největší uspokojení představ zůstavitele, a to i v součinnosti s *codicillis*. Tak je-li neplatně zůstavená pozůstalost potvrzena *codicillis*, nejde sice o platné ustanovení dědice, ale jednotlivá ustanovení se považují za *fideicommissa*. *Quarta Falcidia* v takovém případě bude zachována.²³¹

4.2 *Mortis causa donationes*

Zvláštní povaha *mortis causa donationum* a jejich blízkost odkazům vedla k postupnému rozšiřování norem limitujících odkazy i na tato darování. V případě *legis Furaie* a *Voconiae* se tak stalo již okamžikem jejich přijetí, u augustovských manželských zákonů někdy v době od Vespasiana do Hadriana.²³² K rozšíření²³³ *quartae Falcidiae* na *mortis causa donationes* dochází konstitucí Septimia²³⁴ Severa.²³⁵

Darování mortis causa je hybridním institutem na pomezí darování *inter vivos* a odkazu,²³⁶ takže může být poněkud problematické posoudit, zda

²³¹ D 29, 7, 2, 4 Iulianus 37 Dig.

Hereditas testamento inutiliter data non potest codicillis quasi hereditas confirmari, sed ex fideicommisso petitur salva ratione legis Falcidiae.

Pozůstalost závětí neúčinně zůstavená nemůže být kodicilem jako pozůstalost potvrzena, ale lze ji vyžadovat fideikomisem při respektování Falcidiova zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

²³² KASER, 1971, op. cit., s. 764.

²³³ KASER, M. *Römisches Privatrecht*. 15. aktualizované vyd. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1989, s. 349.

²³⁴ LONGCHAMPS de BÉRIER, 2011, op. cit., s. 142; VERING, F. H. *Römisches Erbrecht in historischer und dogmatischer Entwicklung*. Heidelberg: Verlag von J. C. B. Mohr, 1861, s. 812.

²³⁵ C 6, 50, 5 Imperator Alexander Severus:

Si mortis causa immodicas donationes in sororem tuam matrem contulisse probare potes, legis Falcidiae ratione secundum constitutionem divi Severi avi mei uti potes. * alex. a. samosatæ. * <a 223 pp. xv k. nov. Maximo ii et Aeliano consss.>

Jestliže můžeš dokázat, že matka tvé sestře dala pro případ smrti nemírné dary, můžeš podle konstituce mého božského předchůdce (Septimia) Severa užít postupu dle Falcidiova zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

D 43, 3, 1, 5 Ulpianus 67 ad ed.

Si quis ex mortis causa donatione possideat, utique cessabit interdictum, quia portio legis Falcidiae apud heredem ipso iure remanet, etsi corporaliter res in solidum translatae sunt.

Drží-li kdo na základě darování pro případ smrti, neuplatní se interdict (quod legatorum), protože díl dle Falcidiova zákona zůstává samým právem u dědice, třebaže fyzicky byla celá věc předána. [zvýraznění a překlad aut.]

²³⁶ I 2, 7, 1:

Mortis causa donatio est, quae propter mortis fit suspicionem, cum quis ita donat, ut, si quid humanitus ei contigisset, haberet is qui accepit: sin autem supervixisset qui donavit, reciperet, vel si eum donationis poenituisse aut prior decesserit is cui donatum sit. hae mortis causa donationes ad exemplum legatorum redactae sunt per omnia. nam cum prudentibus ambiguum fuerat, utrum donationis an legati instar

v konkrétním případě má být na dané darování nahlíženo jako na dar *mortis causa* a tedy na něj i vztažena *quarta*. V obecné rovině lze říci, že rozhodující pro aplikaci *quartae* na darování (respektive pro posouzení, zda jde o darování pro případ smrti) není formální způsob provedení daru, nýbrž posouzení, zda jde v daném případě spíše o projev vůle obdarovat či vůle zabezpečit pro případ smrti. Tak se má za to, že neodvolatelné darování je spíše *inter vivos*, poněvadž aspekt darování je v takovém případě silnější než aspekt dispozice pro případ smrti – proto se na taková darování *quarta Falcidia* nevztahuje,²³⁷ třebaže již za Konstantina Velikého dochází z funkčního i koncepčního hlediska ke sblížování testamentárních dispozic a darování mezi živými.²³⁸ Obdobně dar učiněný běžným způsobem ve chvíli, kdy dárce (shodou okolností, chtělo by se dodat) umírá (*moriente*) není považován za dostatečně *mortis causa*, tudíž se na něj *quarta* nevztahuje.²³⁹ Naopak dar učiněný zdánlivě

eam obtinere oporteret, et utriusque causae quaedam habebat insignia et alii ad aliud genus eam retraherant: a nobis constitutum est, ut per omnia fere legatis connumeretur et sic procedat, quemadmodum eam nostra formavit constitutio. et in summa mortis causa donatio est, cum magis se quis velit habere, quam eum cui donatur, magisque eum cui donat, quam heredem suum. sic et apud Homerum Telemachus donat Piraeo. [zvýraznění aut.]

Darování pro případ smrti je takovým darováním, které se uzavírá v očekávání smrti. U něho je darováno takovým způsobem, že pokud někoho překvapí lidský osud, může si příjemce předmět daru ponechat, dárce ho má dostat nazpět v případě, pokud přežije anebo jestli ho mrzí, že darování uskutečnil, nebo když obdarovaný zemřel dříve než on. Tato darování na případ smrti byla upravena zcela po vzoru odkazů. Protože však právní znalci pochybovali, zda jsou povahou stejná jako darování nebo odkazy, a protože obsahovaly rysy obou právních vztahů a jedni je přiřazovali k tomu a druzí zase k onomu, stanovili jsme, že se budou téměř ve všech ohledech řadit k odkazům a uskutečňují se tak, jak to stanovila naše konstituce. Shrnutí, o darování na případ smrti se jedná tehdy, když by někdo něco měl raději u sebe než u obdarovaného a zároveň raději u obdarovaného než u svého dědice. Tak také daruje Telemachos Peiraiovi u Homéra.

²³⁷ D 39, 6, 27 Marcianus 5 reg.

Ubi ita donatur mortis causa, ut nullo casu revocetur, causa donandi magis est quam mortis causa donatio: et ideo perinde haberi debet atque alia quaevis inter vivos donatio. Ideoque inter viros et uxores non valet et ideo nec Falcidia locum habet quasi in mortis causa donatione.

Je-li tak darováno pro případ smrti, že to nemůže být odvoláno, jde spíše o (běžné) darování než darování pro případ smrti: a proto se to musí posuzovat tak jako jakékoliv jiné darování mezi živými. Proto neplatí mezi manžely a manželkami a proto nemá ani *Falcidia* místo jako by (měla) u darování pro případ smrti. [zvýraznění a překlad aut.]

²³⁸ ZIMMERMANN, 1992, op. cit., s. 493.

²³⁹ D 39, 6, 42, 1 Papinianus 13 resp.

Cum pater in extremis vitae constitutus emancipato filio quaedam sine ulla condicione redhibendi donasset ac fratres et coheredes eius bonis contribuui donationes Falcidia causa vellent, ius antiquum servandum esse respondi: non enim ad alia constitutionem pertinere, quam quae lege certa donarentur et morte insecuta quodammodo bonis auferrentur spe retinendi perempta: cum autem, qui absolute donaret, non tam mortis causa quam morientem donare.

inter vivos, ovšem s vyhlídkou (*contemplatio*)²⁴⁰ smrti, se posuzuje jako *donatio mortis causa*, a tudíž se zahrnuje do *quartae*.²⁴¹ Kromě vyhlídky smrti se *mortis causa donationes* blíží odkazům i tím, že nezbyde-li v pozůstalosti nic po odečtení pozůstalostních dluhů (*deducto aere alieno*), nebude ani nic *mortis causa* darováno.²⁴²

4.3 *Mortis causa capio*

Na *mortis causam capiones* se vztahují některé postupy upravující odkazy, jako je možnost obtížení pomocí *fideicommissorum* či aplikace augustovských manželských zákonů.²⁴³ Situace ohledně aplikace *quartae Falcidiae* v případě *mortis causa capionum* však na první pohled působí nejednoznačně.

Původně na *mortis causa capiones quarta* aplikována nebyla,²⁴⁴ čímž vyvstává odlišnost oproti *quartae Trebellianicae*, do níž se *mortis causa capiones*

Když otec nacházející se v posledních okamžicích života daroval emancipovanému synovi bez jakékoliv podmínky vrácení a jeho bratři-spolutědiové požadovali, aby z darů bylo přispěno kvůli (zachování) *Falcidiae*, odpověděl jsem, že má být zachováno starobylé právo: konstituce se totiž nevztahuje na jiná darování, než na ta, která jsou darována pod určitou podmínkou při následné smrti a jaksí se odnímají z majetku bez naděje na udržení: ten však, kdo daruje bezpodmínečně, nedaruje ani tak pro případ smrti jako (spíše) umírající. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁴⁰ WIMMER, M. *Contemplatio, Absicht und Auflage*. In: MACH, P., NĚMEC, M., PEKARIK, M. (eds.). *Ius Romanum schola sapientiae. Pocta Petrovi Blahovi k 70. narozeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 542.

²⁴¹ D 5, 2, 25 pr. Ulpianus 2 disp.

Si non mortis causa fuerit donatum, sed inter vivos, hac tamen contemplatione, ut in quartam habeatur: potest dici inofficiosi querellam cessare, si quartam in donatione habet aut, si minus habeat, quod deest viri boni arbitrato repleatur: aut certe conferri oportere id quod donatum est.

Nebylo-li darováno na případ smrti, ale mezi živými, přesto (však) s vyhlídkou smrti, ať je (takové darování) včítáno do čtvrtiny: lze říci, že *querella inofficiosi testamenti* ustupuje, jestliže (dědic) získává čtvrtinu v darování, nebo, jestliže má získat méně, musí být doplněno to, co chybí dle uvážení dobrého muže: určitě je třeba započítat to, co bylo darováno. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁴² D 35, 2, 66, 1 Ulpianus 18 ad l. iul. et pap.

Sicuti legata non debentur, nisi deducto aere alieno aliquid supersit, nec mortis causa donationes debebuntur, sed infirmantur per aes alienum. Quare si immodicum aes alienum interveniat, ex re mortis causa sibi donata nihil aliquis consequitur.

Tak jako se nedluhují odkazy, nezbude-li nic po odečtení (pozůstalostních) dluhů, nebudou se dluhovat ani darování pro případ smrti, nýbrž jsou (darování pro případ smrti) zeslabována dluhy. Pročež jestliže se vyskytnou nemírné dluhy, nedosáhne z věcí darované pro případ smrti žádného prospěchu. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁴³ KASER, 1971, op. cit., s. 765.

²⁴⁴ KASER, 1971, op. cit., s. 765.

D 35, 2, 76 pr. Gaius 3 de legatis ad ed. pr.

Id autem, quod conditionis implendae causa vel a coherede vel a legatario vel a statulibero datur, in Falcidia non imputatur, quia mortis causa capitur. Sane si a statulibero peculiares nummos accipiat, pro sua parte quadrantis eos imputare debet, quia pro ea parte non mortis causa capere, sed hereditario iure eos habere intellegitur.

včítají.²⁴⁵ Z technického hlediska se nemožnost aplikace *quartae Falcidia* na *condicionis implendae causa datum* přímo nabízí, neboť *quartam Falcidiam* si může ponechat pouze osoba, která se již přijetím dědictví stala dědicem, kterážto situace před splněním podmínky ještě nenastala (takže ještě dědicem není), kdežto po splnění podmínky již bylo *condicionis implendae causa „datum“*, takže si již dědic nemá odkud *quartam* ponechat. Uvážíme-li však, že dojde-li z důvodu omylu k vyplacení odkazu v plné výši (čímž se z hlediska faktického dostáváme do obdobné situace jako v případě realizace podmínky), může se dědic i nadále *quartae* domáhat,²⁴⁶ nejedná se o argument, který by koncepčně aplikaci *quartae* na *mortis causa capiones* vyloučil.

Poslední věta platí tím spíše, že v Iustinianské kodifikaci se objevuje i mínění opačné, tedy že *quarta Falcidia* se i na *condicionis implendae causa datum* vztahuje.²⁴⁷ To je obecně přijímáno,²⁴⁸ často i formulací, že *quarta Falcidia* se od Iustiniana vztahuje na vše, co bylo dědici uloženo.²⁴⁹

Zkoumáme-li normativní část zmíněných fragmentů D 35, 2, 76 pr. Gaius 3 de legatis ad ed. pr. a C 6, 50, 18 pr. Imperator Justinianus, patrně se nám vzhledem k jejich jednoznačným formulacím nepodaří nalézt řešení, které by třeba i prostřednictvím subtilní distinkce umožnilo podržet platnost obou

To však, co je dáno spoludědicem, odkazovníkem či podmíněně propuštěným otrokem za účelem splnění podmínky, nevčítá se do Falcidiánské (kvarty), poněvadž je to získáváno z důvodu smrti (*mortis causa*). Ovšemže jestliže by snad (někdo) přijal mince z *peculii* podmíněně propuštěného otroka, musí je započítat do své části čtvrtiny, poněvadž se rozumí, že je nezískal *mortis causa*, nýbrž právem dědickým. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁴⁵ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 715.

²⁴⁶ D 35, 2, 1, 11 Paulus I.S. ad l. falcid. (text fragmentu viz výše).

²⁴⁷ C 6, 50, 18 pr. Imperator Justinianus:

Si quis quadringentorum forte solidorum habens substantiam iusserit heredem non aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octuaginta solidos cuidam persolvat vel aliam quantitatem, quae diminueret Falcidia rationem potest, sancimus heredem, si adierit, legis Falcidia beneficio sustentatum repleri quidem quod ad Falcidiam deest, et prius eo dato vel retento (sive una datio est, quae celebrari disposita fuerit, sive in multas dividitur personas) praeferat legis immutatum habere beneficium. * iust. a. iohanni pp. * <a 531 d.K.Nov.Constantinopoli post consulatum lampadii et orestis vv.Cc.> Má-li kdo majetek třeba čtyři sta solidů a přikáže, že dědic nemůže jinak přijmout pozůstalost, než zaplatí-li předtím někomu tři sta osmdesát solidů nebo jinou částku, která umenší Falcidiánský díl, ustanovujeme že dědici, přijme-li pozůstalost, bude dobrodiním Falcidiova zákona zachováno požadovat co k Falcidiánskému dílu schází, a na to, co předtím dal nebo si ponechal (ať už je jedno dání, které bylo uloženo vykonat, či je rozděleno mezi mnoho osob) (ať) má neumenšené dobrodiní dříve řečeného (i. e. Falcidiova) zákona. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁴⁸ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 701; HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1204; SOMMER, 2011, D1 II, op. cit., s. 315; VOGL, 1963 op. cit., s. 756.

²⁴⁹ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, op. cit., s. 310.

z nich. Prozkoumáme-li však i inskripce a subskripce, zjistíme, že první text je připisován již Gaiovi, zatímco autorem druhého je sám Iustinianus, přičemž jde o konstituci vydanou 1. listopadu roku 531. Rozdíl mezi nimi je tak spíše časový než věcný – osobně mám za to, že v době vydání zmíněné konstituce byl již text D 35, 2, 76 pr. Gaius 3 de legatis ad ed. pr. hotov a následnou změnu právní úpravy se již do něho nepodařilo či opomenulo promítnout. Lze tak uzavřít, že i přes opačné znění D 35, 2, 76 pr. Gaius 3 de legatis ad ed. pr. se *quarta Falcidia* vztahuje i na *condicionis implendae causa datum*, a to díky C 6, 50, 18 pr. Imperator Justinianus.

4.4 *Portio debita*

Zatímco ostatní instituty až dosud rozebírané v této kapitole (*fideicommissa, mortis causa donationes, condicionis implendae causa data*) jsou podobně jako *legata* alternativou k dědické posloupnosti, ať už testamentární či intestátní, v tom smyslu, že umožňují vydání určitého majetku jinému obmyšlenému nežli dědici, a jsou proto postupně rozšiřovanou aplikací *quartae Falcidia* omezo-
vány, *portio debita* má jinou povahu, takže nelze hovořit o podobně „mechanickém“ rozšiřování aplikační sféry *quartae Falcidia*. V případě *portionis debita* je její vztah ke *quartae Falcidia* v jiné dimenzi, neboť obě mají především ochrannou funkci, přičemž obě omezují možnost zůstavitele nakládat s pozůstalostním jměním *legatis, fideicommissis, mortis causa donationibus* i *condicionis implendae causa datis*, povinný díl však nadto omezuje i testamentární volnost. Koncepční rozdíl tkví rovněž v tom, že zatímco *quarta Falcidia* omezuje obmyšleného (odkazovníky, *mortis causa* obdarované, příjemce plnění *condicionis implendae causa*) ve prospěch obtíženého, jehož kvality dále nezkoumá (i. e. na *quartam Falcidiam* má nárok zásadně každý dědic, každý universální fideikomisář, obecně každý, kdo z majetku zemřelého získal prospěch, čímž však ve výsledku není vylučován prospěch i pro obmyšleného, viz výše), *portio debita* chrání práva pouze určité privilegované skupiny (sc. nepominutelných dědiců). Ochranná funkce obou institutů je tak zjevná.²⁵⁰

²⁵⁰ Ondřej Horák v jedné debatě nazval povinný díl mladším sourozencem Falcidiánské kvarty, který svého staršího příbuzného přerostl. Jakkoliv jde o vyjádření obrazné, mám za to, že je dosti výstižné.

I terminologicky jsou si oba instituty blízké, což se odráží i v označení povinného dílu jako *quarta debitaie portionis*.²⁵¹ Podobnost užívané terminologie jen podtrhuje podobnost jejich funkce, které sice dosahují každý vůči jinak vymezenému okruhu subjektů, celkově však mají k sobě velmi blízko. Nahlédneme-li do pramenů, zjistíme, že zabývají-li se tyto určitým problémem, nezřídka si vystačí pouze s termínem *quarta*, jelikož z kontextu bude zřejmé (podobně jako u dříve zmíněných *quartarum Pegasianae, Trebellianicae*, etc.), zda jde o *quartam debitaie portionis* či *quartam Falcidiam*, respektive potřeba mezi oběma instituty rozlišovat nemusí vůbec vyvstat.²⁵²

Provázanost²⁵³ institutů Falcidiánské kvarty a povinného dílu²⁵⁴ vede k tomu,

²⁵¹ D 5, 2, 8, 8 Ulpianus 14 ad ed.
(text fragmentu viz výše).

²⁵² Příklady užití viz níže.

²⁵³ Cf. též níže o absenci Falcidiánské kvarty v zákoně č. 21/1896 RGBL., Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů (dále „BGB“) a ABGB; Německé zákony citovány dle *Gesetze im Internet* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/>

²⁵⁴ KASER, 1971, op. cit., s. 711:

C 3, 28, 31 Imperator Justinianus

Quae nuper ad testamenta conservanda nec facile retractanda sanximus, ut ratione falcidiaie minime illis personis derelicta, quae ad inofficiosi testamenti querellam ex prioribus vocabantur legibus, non periclitentur testamenta, sed quod deest legitimae portioni, id est quartae parti ab intestato successionis, tantum repleatur, exceptis illis quibus nihil in testamento derelictum est, in quibus prisca iura illibata servavimus, etiam ad testamenta sine scriptis facienda locum habere sancimus. * iust. a. menae pp. * <a 528 d. iii id. dec. Constantinopoli dn. Iustiniano pp. a. ii cons.>

Stanovíme, že i pro závěti, které nejsou písemné, má platit to, co jsme nedávno posvětili k upevnění závěti a zřízení (jejich) zmaření, aby při neponechání (podílu) ve smyslu Falcidiánské (kvarty) těm osobám, které jsou dřívějšími zákony povalávány k stůžnosti na nespravedlivou závěť (*querella inofficiosi testamenti*), nebyly ohrožovány závěti, ale (aby to), co schází (k naplnění) předepsaného dílu, tedy čtvrtiny (podílu) instestátní posloupnosti, bylo pouze doplněno, (ovšem) vyjma těch osob, jimž nebylo v závěti nic zanecháno, vůči nimž jsme uchovali dřívější právo beze změn. [zvýraznění a překlad aut.]

D 5, 2, 8, 9 Ulpianus 14 ad ed.

Quarta autem accipietur scilicet deducto aere alieno et funeris impensa: sed an et libertates quartam minuant, videndum est. Et numquid minuant? Nam si, cum quis ex asse heres institutus est, ideo non potest dicere inofficiosum, quia habet Falcidiam, Falcidia autem libertates non minuit: potest dici deductis libertatibus quartam ineundam. Cum igitur placet quartam minui per libertates, eveniet ut, qui servos tantum habet in patrimonio suo, dando eis libertatem inofficiosi querellam excludat: nisi forte hic filius, si non fuit in potestate, a patre heres institutus merito omittit hereditatem et ad substitutum transmittens querellam inofficiosi instituet, vel ab intestato citra edicti poenam habeat hereditatem.

že od konce 1. století n. l.²⁵⁵ slouží *quarta Falcidia* i jako povinný díl – všimněme si, že okruh chráněných osob je mnohdy stejný, kupříkladu syn, kterému je uloženo vydat pozůstalost universálnímu fideikomisáři je v podobné situaci, jako kdyby mu nebyla žádná část pozůstalosti zůstavena. Ve středověku, jak na území bývalé západořímské říše, tak i v Byzanci je tedy termín *Falcidia*²⁵⁶ užíván pro právo dědice pokrevního proti testamentárnímu,²⁵⁷ ovšem kupříkladu v Alarichově breviáři či ve Württembersku se udržela *Falcidia* v původním smyslu.²⁵⁸

Výše povinného dílu tak byla, pod vlivem *quartae Falcidia*, ustavena na čtvrtinu zákonného podílu,²⁵⁹ a to nejspíše v době Marca Aurelia.²⁶⁰ Za Iustiniana dojde k navýšení na třetinu²⁶¹ zákonného podílu, a dokonce polovinu

Čtvrtina se ovšem rozumí po odečtení dluhů a nákladů pohřbu: ale je třeba prozkoumat, zda i (udělení) svobody čtvrtinu umenšují. A umenšují? Neboť jestliže někdo je ustanoven jediným dědicem, nemůže říci, že takový testament byl nespravedlivý, poněvadž získal *Falcidiam*, ovšem *Falcidia* neumenšuje (testamentární udělení) svobody: je možno říci, že čtvrtina nastupuje po odečtení (udělených) svobod. Když je tedy čtvrtina umenšována (udělenými) svobodami (a) stane se, že kdo měl ve svém vlastnictví pouze otroky, vyloučí *querellam inofficiosi testamenti* tím, že jim dá svobodu: ledaže snad syn, který nebyl v otcovské moci, byv ustanoven dědicem oprávněně nepřijme pozůstalost a převáděje ji na substituta podá *querellam inofficiosi testamenti*, aby měl pozůstalost intestátně bez ediktální sankce. [zvýraznění a překlad aut.]

D 5, 2, 8, 11 Ulpianus 14 ad ed.

(text fragmentu viz níže, přičemž si všimněme, že v něm v jedné větě užito *promiscue* termínů „*portio debita*“ a „*Falcidia*“).

²⁵⁵ PAULY, A. F., WISSOWA, G. a kol. *Pauly's Real-Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft. Zwölfter Band. Kynosioi–Libanon*. Neue Bearbeitung. Hrsg. von Wilhelm Kroll. Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1925, s. 2351; SALÁK, 2014, op. cit., s. 14, uvádí, že v době klasické.

²⁵⁶ K tomu též cf. i jiné oblasti, v nichž se neužívá termínu *Falcidia*, ale jiná *quarta*, jako třeba dievčenská štvrtina (*quarta puellaris*) v právu uherském.

LACLÁVÍKOVÁ, M. Majetkové vzťahy medzi manželmi v uhorskom stredovekom práve s prihliadnutím na inštitút obvenenia (dos, dotalicium). In: MACH, P., NEMEC, M., PEKARIK, M. (eds.). *Ius Romanum schola sapientiae. Pocta Petrovi Blahovi k 70. narodeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 269.

²⁵⁷ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 678; TAMASSIA, N. *La Falcidia nei più antichi documenti del medio evo*. Venezia: Officine grafiche di Carlo Ferrari, 1905, s. 33.

²⁵⁸ DILGER, A. Die Anwendung der Lex Falcidia in Würtemberg. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1982, Bd. 99, s. 336.

²⁵⁹ BOHÁČEK, 1946, op. cit., s. 150.

KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, op. cit., s. 291.

Cf. např. § 1643 odst. 2 OZ.

Je-li nepominutelný dědic nezletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu. Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu. [zvýraznění aut.]

²⁶⁰ BONFANTE, 1992, op. cit., s. 680.

²⁶¹ K tomu i cf. níže Falcidiánskou třetinu v byzantském právu.

zákonného podílu, představuje-li tento méně než čtvrtinu pozůstalosti.²⁶² Prolínání *quartae* s povinným dílem je dobře patrné též u *quartae divi Pii*, kdy tato slouží arrogovanému a následně bezdůvodně emancipovanému nedospělému též jako povinný díl, ovšem s tím omezením, že dotyčný nedospělec se nestává dědicem, nýbrž mu náleží jen obligační nárok jako odkazovníku.²⁶³

Velmi názorně je daný přerod Falcidiánské kvarty v povinný díl²⁶⁴ znatelný u Isidora Sevillského. Výraz „*extraneis*“ by totiž pro původní *quartam Falcidiam* byl nadbytečný, zatímco u povinného dílu jde o vyjádření podstaty celého institutu. Třebaže sám Isidor neměl právní vzdělání,²⁶⁵ úroveň jeho díla jako celku i v částech věnovaných právu je natolik vysoká, že u něj nelze předpokládat naprosté nepochopení institutu.

4.5 Další instituty

Se čtvrtinou se můžeme samozřejmě setkat i u dalších institutů (nejen) dědickeho práva. Je však otázkou, do jaké míry lze skutečně uvažovat o vlivu Falcidiánské kvarty a do jaké míry jde o nezávisle vzniklé pravidlo, dané prostě tím, že čtvrtina byla normotvůrcem považována pro dané účely za přiměřený zlomek. Níže uvedeny budou jen čtvrtiny, o kterých nebyla zmínka na jiných místech této práce. Kromě toho je nutno tento výčet brát spíše jen *demonstrandi causa* bez nároku na úplnost.

²⁶² SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 310.

²⁶³ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 1046.

²⁶⁴ Isid. Orig. V, 15, 2:

Sub eodem quoque imperatore Falcidius tribunus plebis legem fecit, ne quis plus [in] extraneis testamento legaret quam ut quarta pars superesset hereditibus. Ex cuius nomine lex Falcidia nuncupata est. Aquilius quoque [legem condidit, quae hactenus Aquilia nuncupatur]. [zvýraznění aut.]

Za vlády téhož císaře sepsal tribun lidu Falcidius zákon, který měl zabránit tomu, aby se cizím odkazovalo tolik majetku, že by dědicům zůstala méně než čtvrtina. Zákon nese podle něho jméno Falcidiův. A také Aquilius [byl autorem zákona, který je dodnes znám jako Aquiliův.] Citováno dle *Brepolis. Library of Latin Texts. Series A.* [databáze]. Turnhout: Brepols Publishers, 2014. Překlad citován dle ISIDORUS, H. *Origines sive Etymologiae*. Přeložila Lenka Blechová-Čelebić. *Etymologie V*. Praha: Oikoumené, 2003, s. 65.

²⁶⁵ ISIDORUS, op. cit., s. 19.

Tak se mnohdy s vyhrazenou čtvrtinou setkáváme u dědických smluv.²⁶⁶ Na tomto místě však naše závěry musí být o poznání opatrnější, třebaže vzhledem ke čtvrtinové výši kvóty a její ochranné funkci lze římskoprávní inspiraci považovat za pravděpodobnou.²⁶⁷ Jinou římskoprávní paralelu u čtvrtiny vyhrazené z dědické smlouvy pozorujeme v tom, že k dané čtvrtině vzniká na základě dědické smlouvy pouze obligační nárok (i. e. jde o zákonný odkaz),²⁶⁸ což odpovídá i výše zmíněné *quartae divi Pii*. K jednoznačnějším závěrům na půdorysu práva římského však můžeme dojít jen stěží, uvážíme-li nechut' římského práva k dědickým smlouvám, kteréžto jsou v rozporu s požadavkem na časově neomezenou svobodu zůstavitelovy vůle (*ambulatoria est voluntas defuncti usque ad vitae supremum exitum*).²⁶⁹

Jako sankci nalézáme ztrátu čtvrtiny jmění v právu manželském. Za křesťanských císařů je takto trestán rozvod bezdůvodný či zaviněný.²⁷⁰ *Quarta* zde užitá je tedy spíše instrumentální, než že by šlo o vliv *Falcidia*.

²⁶⁶ E. g. § 1253 ABGB:

Durch den Erbvertrag kann ein Ehegatte auf das Recht, zu testieren, nicht gänzlich Verzicht tun. Ein reiner Viertel, worauf weder der jemanden gebührende Pflichttheil, noch eine andere Schuld haften darf, bleibt kraft des Gesetzes zur freien letzten Anordnung immer vorbehalten. Hat der Erblasser darüber nicht verfügt; so fällt er doch nicht dem Vertragserben, obschon die ganze Verlassenschaft versprochen worden wäre, sondern den gesetzlichen Erben zu. [zvýraznění aut.]

Dědickou smlouvou nemůže se manžel zcela zřici práva pořizovati. Čistá čtvrtina, na které nesmí váznouti ani povinný díl někomu náležející, ani jiný dluh, zůstává podle zákona vždy vyhrazena volnému poslednímu pořízení. Nepořídil-li zůstavitel o ní; nepřipadne přece dědici ze smlouvy, třebaž mu byla slíbena celá pozůstalost, nýbrž zákonným dědicům.

§ 1585 odst. 1 OZ

Dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti. Čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Chce-li zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu, může tak učinit zvlášť. [zvýraznění aut.]

²⁶⁷ SALÁK, 2014, op. cit., s. 19.

²⁶⁸ ROUČEK, SEDLÁČEK, 1998, Díl pátý, op. cit., s. 567.

²⁶⁹ ČERNOCH, Umožňuje římské právo uzavření dědické smlouvy?, op. cit., s. 51.

²⁷⁰ SOMMER, 2011, Díl I, op. cit., s. 169.

Se čtvrtinou se setkáváme i u dělení pokladu za Theodosia II., kdy nálezci pokladu náleží tři díly a vlastníkovi pozemku jeden.²⁷¹ O vlivu Falcidiánské kvarty na tomto místě však můžeme toliko spekulovat, zvláště proto, že jde o problematiku v první řadě věcněprávní – ovšem jistý dědickoprávní nádech zde je, neboť poklad lze chápat i jako majetek po předcích (v širším smyslu, tedy po osobách dříve žijících, jejichž současné dědice již nelze určit).

²⁷¹ SALÁK, P. Vliv římského práva v oblasti práva věcného v občanském právu na našem území 19. a 20. stol. In: FRÝDEK, M., TAUCHEN, J. (eds.) *Soukromé právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 21.

CTh 10, 18, 2, 1 [=brev. 10, 10, 1, 1] Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius aaa. ad populum urbis Constantinopolitanae.

*In hac tamen naturali aequitate animadvertimus quoddam temperamentum adhibendum, ut, si cui in solo proprio huius modi contigerit, integro id iure praesumat; qui in alieno, in quartam repertorum partem eum, qui loci dominus fuerit, admittat. Ne tamen per hanc licentiam quisquam aut aliena effodiat, aut in locis non sui iuris per jam suspecta rimetur. *Dat. VII. kal. febr. Thessalonica, Gratiano a. V. et Theodosius a. I. coss.*

Interpretatio. Si quicumque thesaurum in sua terra invenerit, ei ex integro, quod inventum est, acquiratur, et nullam calumniam pertimescat. Si vero in loco alieno thesaurum casu invenerit, eum, qui loci dominus est, in quartam inventarum rerum debet admittere. Attamen nullus effodiendo loca aliena praesumat ista requirere.*

Přesto přirozenou spravedlivostí pozorujeme, že je třeba stanovit jistou míru, aby, jestliže se někomu něco takového přihodí na vlastním pozemku, aby to plným právem (i. e. v celku) získal; komu (se to přihodí) na cizím (pozemku), ať připustí ke čtvrtině nálezu toho, kdo je vlastníkem pozemku. Nedává se tím (sc. touto konstitucí) žádné svolení ani cizí (pozemky) prohledávat, ani v oblastech mimo vlastní oprávnění rozrývat dle pověsti podezřelá (místa). Výklad: Jestliže kdokoliv najde na svém pozemku poklad, ať získá vše, co se našlo, a ať se nebojí žádného nařčení. Jestliže však našel poklad náhodou na cizím pozemku, musí připustit toho, kdo je vlastníkem pozemku, ke čtvrtině nalezených věcí. Přesto se však nepředpokládá, že by někdo pátral po pokladu prohledáváním cizích pozemků. [zvýraznění a překlad aut.]

Citováno dle KOPTEV, A. (ed.) *Theodosiani Libri XVI* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Codex_Theod.htm

5 QUARTA FALCIDIA PO ZÁNIKU ŘÍMSKÉ ŘÍŠE

Odraz Falcidiánské kvarty nalézáme v právních úpravách mnoha pozdějších států, přičemž zmíněny mohly být jen některé z nich.²⁷² V jednotlivých oblastech bývalého impéria pokračuje institut ve svém vývoji, započatém již v římské říši. Tak lze poukázat na mísení a částečné vzájemné nahrazování se Falcidiánské kvarty s povinným dílem, může však docházet i ke změně výše kvarty kupříkladu na třetinu. V rámci „zjednodušování“ právní úpravy mnohdy dochází k nezahrnutí kvarty do nové právní úpravy, kdy její funkci přebírá institut povinného dílu, v některých případech však může mít i přesto její absence výrazně negativní dopad na dědice. Z hlediska terminologického dochází nikoliv překvapivě mnohdy k přizpůsobení názvu danému jazyku (e. g. v němčině *die falcidische Quart*, viz níže, nebo v maďarštině *quarta Falcidiát*²⁷³) či jiným změnám, jako je středověké označení *la Falsicia (sic)*.²⁷⁴

5.1 Byzantská říše

Východořímská (byzantská) říše zažívala i po pádu západní části impéria relativně nerušený a kontinuální ekonomický i právní vývoj. Východiskem zůstává Iustinianská kodifikace včetně *Novellarum* (*Νεαραι διατάξεις*).²⁷⁵ Podobně jako na západě *glossae a commentarii*, vznikají na východě k jednotlivým právním textům *Σχόλια*. Rovněž vznikají poměrně četná kompilační či kodifikační díla, z nichž zmínku zaslouží alespoň *Εκλογή*, *Βασιλικά* a *Εξάβιβλος*.²⁷⁶

Vzhledem k převzetí (či přesněji pokračování platnosti) Iustinianské kodifikace na východě bývalé římské říše nepřekvapí, že integrální součástí byzantského práva zůstává i *lex Falcidia*, přičemž však tato během vývoje v Byzanci dostává oproti římskému právu dvou podstatných změn. V prvé řadě jde o změnu výše kvóty, vyhrazené *τῷ Φαλκιδίῳ νόμῳ*.²⁷⁷ Z původní Falcidiánské

²⁷² Pozn.: Z důvodu přehlednosti bude domácí právní vývoj včetně ABGB zmíněn až v následující kapitole.

²⁷³ RENTMEISTER, 1888, op. cit., s. 41.

²⁷⁴ TAMASSIA, 1905, op. cit., s. 33.

²⁷⁵ SOMMER, O. *Prameny soukromého práva římského*. Nezm. otisk 2. přeprac. vyd. Praha: Melantrich, 1945, s. 134.

²⁷⁶ SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 36.

²⁷⁷ TRIANTAPHYLLOPOULOS, K. D. *Ho Falcidios nomos en to Byzantinó dikaió*. Athénai: Diethnes Bibliopóleion Eleftherúdaké kai Bart, 1912, s. 3.

kvarty (*τὸ Φαλκίδιον τέταρτον*)²⁷⁸ se totiž již během prvních staletí trvání byzantské říše stává třetina (*τὸ Φαλκίδιον τρίτον*),²⁷⁹ přičemž též uváděno jen zkráceně jako *Φαλκίδιον*.²⁸⁰

Zároveň pokračuje již dříve započatý postupný posun celé konstrukce směrem k povinnému dílu,²⁸¹ v důsledku čehož *lex Falcidia* následně nahrazuje *querelam inofficiosi testamenti*²⁸² (Zimmermann v této souvislosti hovoří o vulgarisaci byzantského práva).²⁸³ Tento vývoj souvisí i se smazáváním rozdílu mezi dědicem a odkazovníkem,²⁸⁴ čímž *Φαλκίδιον* ztrácí v původní podobě praktický význam a transformace na povinný díl je tak zcela pochopitelná.²⁸⁵ *Φαλκίδιον* má význam zvláště je-li *extraneus* ustanoven za dědice zůstavitele majícího potomky, jelikož „*Falcidia*“ zde již má význam „*legítima*“.²⁸⁶ Byzantské právo mělo následně vliv i na právní úpravu čtvrtiny v právu arménském či arabském.²⁸⁷ Nelze tedy vyloučit, že římsko-byzantské právo (Falcidiánská třetina) mělo jistý vliv i na úpravu v právu islámském,²⁸⁸ které tradičně (na základě Koránu) umožňuje pořídit o třetině pozůstalosti testamentárně,²⁸⁹ v případě smrtelné nemoci i darováním pro případ smrti, posuzovaným jako odkaz.²⁹⁰

²⁷⁸ TRIANTAPHYLLOPOULOS, op. cit., s. 23.

²⁷⁹ Bas. 41, 1, 96 (=C 6, 50, 2):

Τὸ τρίτον τοῦ Φαλκιδίου ἐκ πάντων τῶν ληγαταρίων πρὸς ἀναλογίαν παρακατέχεται.

Falcidiova třetina se poměrně strhává od všech odkazovníků. [zvýraznění a překlad aut.]

Cf. C 6, 50, 2 Imperatores Severus, Antoninus

Falcidiae rationem adversus omnes pro modo legatorum et fideicommissorum locum habere certi et explorati iuris est. * sev. et ant. aa sanctiano. * <a 197 pp.K.Iul.Laterano et rufino cons.> (zvýrazněny pasáže odpovídající řeckému textu – zvláště si všimněme, že v latinské verzi je obecně *ratio*, zatímco v řecké konkrétně *τρίτον*)

Z právního hlediska je nepochybné, že se Falcidiánské krácení uplatní poměrně vůči všem odkazům a fideikomisům. [zvýraznění a překlad aut.]

²⁸⁰ TRIANTAPHYLLOPOULOS, op. cit., s. 68.

²⁸¹ DILGER, 1982, op. cit., s. 336.

²⁸² TRIANTAPHYLLOPOULOS, op. cit., s. 16.

²⁸³ ZIMMERMANN, 2007, op. cit., s. 39.

²⁸⁴ TRIANTAPHYLLOPOULOS, op. cit., s. 82.

²⁸⁵ Ibid., s. 68.

²⁸⁶ Ibid., s. 73.

²⁸⁷ Ibid., s. 83.

²⁸⁸ Cf. např. institut *donationis ante/propter nuptias* (jenž se sám dostává do římského práva z prostředí hellenisticko-orientálního SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 165), kterému v islámském právu odpovídá tzv. *mahr*; jehož výše je různými způsoby limitována; OSINA, P. Vliv římského práva na právo islámské. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, roč. 9, Supplementum 3: Recepce římského práva v Evropě, s. 136.

²⁸⁹ MÁŠILKO, V. *Závět' v mezinárodním právu*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 1982, s. 127.

²⁹⁰ LONGCHAMPS de BÉRIER, 2011, op. cit., s. 226.

5.2 Německo

Průběh recepcce recepcce římského práva v Německu je velmi složitý (přelomovým prvkem je zde zejména zřízení Říšského komorního soudu (*Reichskammergericht*).²⁹¹ Pokud jde o samotnou Falcidiánskou kvartu, byla tato důsledkem recepcce přenesena i do právních řádů jednotlivých německých států, o nichž bude pojednáno v první subkapitole. Ke sjednocení právní úpravy poté dochází až účinností BGB, jemuž bude věnována druhá subkapitola.

5.2.1 Jednotlivé německé státy²⁹²

Během osvícenství se objevují požadavky na zjednodušení, racionalizaci a modernizaci dědického práva,²⁹³ což se nezhodně projevilo vypuštěním Falcidiánské kvarty z právní úpravy. Vzhledem ke značnému počtu partikulárních německých států by bylo příliš zdlouhavé a neúčelné věnovat se většině z nich, omezíme se tedy jen na několik významnějších.²⁹⁴

Tak v některých oblastech²⁹⁵ mizí Falcidiánská kvarta z právního řádu ještě před vydáním BGB. Příkladem může být Norimbersko již v 16. století či Sasko roku 1844. Z Bádenského právního řádu odstraňuje Falcidiánskou kvartu *Code Civil* roku 1809. Zvlášť významné pro další právní vývoj je dění

²⁹¹ Blíže k jeho činnosti jakož i okolnostem jeho vzniku viz HATTENHAUER, H. *Europäische Rechtsgeschichte*. 4. přepracované a rozšířené vyd. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2004, s. 382; KÖBLER, G. *Lexikon der europäischen Rechtsgeschichte*. München: C. H. Beck, 1997, s. 183; KÖBLER, G. *Deutsche Rechtsgeschichte. Ein systematischer Grundriß*. 4. vyd. München: Vahlen, 1989, s. 169; GOFF, J. L., SCHMITT, J.-C. *Dictionnaire raisonné de L'Occident médiéval*. Přeložila Lada Bosáková a kol. *Encyclopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 640; ANGERMANN, N., BAUTIER, R.-H., AUTY, R. (Hrsg.). *Lexikon des Mittelalters. Band VII. Planudes bis Stadt (Rus')*. München & Zürich: LexMA Verlag, 1995, s. 626; PALME, R. Kodifikationsbestrebungen unter Kaiser Maximilian I. In: DOLEŽAL, M., URFUS, V. (eds.). *Velké kodifikace I*. Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 162; LEHMANN, H. O. *Quellen zur Deutschen Reichs- und Rechtsgeschichte. Zusammengestellt und mit Anmerkungen versehen*. Berlin: Verlag von Otto Liebmann, 1891, s. 213.

²⁹² Vyjma Švýcarska a Rakouska, o nichž bude pojednáno níže.

²⁹³ HENNIG, M. *Die lex Falcidia und das Erbrecht des BGB. Eine kritische Würdigung der Entscheidung des historischen Gesetzgebers, das Rechtsinstitut der falcidischen Quart aufzugeben*. Berlin: Duncker & Humblot, 1999, s. 35.

²⁹⁴ Grafické znázornění rozdělení práva (ALR, *Code Civil* a *gemeines Recht*) v Německých zemích naznačují KROŠLÁK, D., ŠANGALOVÁ, K. Spor o kodifikaci soukromného práva v Německu. In: MACH, P., NEMEC, M., PEKARIK, M. (eds.). *Ius Romanum schola sapientiae. Pocta Petrovi Blabovi k 70. narozeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 227.

²⁹⁵ Cíleně užít obecný termín, neboť právní úprava se někdy lišila i v rámci jednotlivých států.

v Prusku, kde je osvícenská tendence po zjednodušení úpravy dědického práva a omezení římskoprávního vlivu zvláště patrná, což se projevilo vynecháním Falcidiánské kvarty z návrhu zákoníku roku 1751 (*Corpus iuris Fridericiani*) a zejména od roku 1794 účinného ALR (*Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*).

Naopak v jiných oblastech zůstává Falcidiánská kvarta součástí platného práva až do účinnosti BGB. Příkladem může být Bavorsko (vyjma Norimberska) či Württembersko. V Hessensku je tomu rovněž tak, ovšem především z toho důvodu, že se tam nepodařilo přijmout návrh zákoníku z roku 1845, který chtěl Falcidiánskou kvartu zrušit. Dále zaslouží zmínku Braniborsko, kde má i po jeho začlenění do Pruska ALR pouze subsidiární platnost.²⁹⁶

5.2.2 BGB²⁹⁷

BGB věnuje úpravě práva dědického knihu pátou. Pokud jde o postavení dědice, je tento považován za právního i majetkového nástupce zůstavitele,²⁹⁸ pročež je jeho odpovědnost za pozůstalostní dluhy zásadně neomezená.²⁹⁹ Odkazy jsou považovány za pozůstalostní dluhy, odkazem obtížený dědic tudíž odpovídá za jeho splnění i svým vlastním majetkem,³⁰⁰ jen v případě pododkazu je odpovědnost za něj limitována výší odkazu.³⁰¹ Na rozdíl od práva římského je možný souběh testamentární a zákonné dědické posloupnosti.³⁰²

Obdobně jako v právu římském je velký důraz kladen na vůli zůstavitele, jemuž je dán široký výběr pořízení universální (*Testament*,³⁰³ *Erbvertrag*³⁰⁴) i singulární povahy (*Vermächtnis*,³⁰⁵ *Auflage*³⁰⁶), a to i s možností povolání vázaného

²⁹⁶ Týž přehled obsírněji podává HENNIG, 1999, op. cit., s. 36 sqq.

²⁹⁷ Tato subkapitola obsahuje pasáže z ČERNOCH, R. Falcidiánská kvarta a BGB. Falcidiánská kvarta a BGB. In: VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J. (eds.). *I. česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva*. Brno: MU, 2013, s. 57–67.

²⁹⁸ HENNIG, 1999, op. cit., s. 193.

²⁹⁹ BROX, H. *Erbrecht*. 19. přepracované vyd. Köln+Berlin+Bonn+München: Carl Heymanns Verlag, 2001, s. 383.

³⁰⁰ Ibid., s. 260.

³⁰¹ Ibid., s. 261.

³⁰² Ibid., s. 31.

³⁰³ § 2064 sqq. BGB.

³⁰⁴ § 2274 sqq. BGB.

³⁰⁵ § 2174 sqq. BGB.

³⁰⁶ § 2192 sqq. BGB.

na podmínku (*Bedingung*).³⁰⁷ Povaha zmíněných institutů v zásadě odpovídá římskoprávním protějškům v případech závěti a odkazu, či obecně sdílenému konceptu v případě smlouvy dědické.

Bližší vymezení si však zaslouží institut *Auflage*. Jde o příkaz zůstavitele obtíženému k určitému plnění. Zůstavitel tento příkaz může nařídít prostřednictvím testamentu či dědické smlouvy.³⁰⁸ Obtíženým pak je dědic či odkazovník. Obsahem *Auflage* může být jakékoliv konání či opomenutí, přičemž beneficiář může být vymezen i obecně (e. g. chudí obce) či nemusí jít o subjekt práva (e. g. může být uložena péče o hrobové místo). Od odkazu se *Auflage* liší tím, že beneficiář, třebaže by i byl jednoznačně určen, nemá právní nárok na plnění.³⁰⁹ Zároveň však nejde o *legem imperfectam*, neboť plnění mohou požadovat jiné osoby,³¹⁰ je-li toto ve veřejném zájmu, tak i příslušný správní orgán (*zuständige Behörde*).³¹¹

Vrátíme-li se nyní k českému označení pro *Auflage*, uvádí se zejména příkaz pro odkazovníka, úředně nařízená povinnost či věcné břemeno ze závěti.³¹² Všechny tři termíny ukazují na některý ze zmíněných aspektů, vzhledem k nastíněné charakteristice tohoto institutu však mohou být poněkud matoucí. Tak jde o příkaz nejen pro odkazovníka, ale i dědice, přičemž je nutno zdůraznit odlišnost takového příkazu od odkazu, pododkazu či instituce vázané na podmínku. O úředně nařízenou povinnost může jít v tom smyslu, že je to právě příslušný správní orgán, kdo *inter alios* je oprávněn požadovat splnění *Auflage*. Konečně může jít nejen o věcné břemeno, ale i o jiný typ plnění, a to nařízený nejen závětí, ale i dědickou smlouvou. Snad lze tedy hovořit obecně o břemenu, nejdůležitější však bude přidržet se termínu německého. Jinak má *Auflage* obdobnou povahu jako *Vermächtnis*, neboť oba instituty nařizují dědici určité plnění, přičemž se liší toliko osobou oprávněnou toto požadovat, nikoliv však nutně beneficiářem.

Při vytváření BGB, účinného od 1. 1. 1900, to byl mimo jiné i vliv a vysoká autorita ALR, co zapříčinilo nezahrnutí institutu Falcidiánské kvarty do nového

³⁰⁷ § 2074 sqq. BGB.

³⁰⁸ BROX, 2010, op. cit., s. 263.

³⁰⁹ BROX, 2010, op. cit., s. 264.

³¹⁰ § 2194 BGB.

³¹¹ BROX, 2010, op. cit., s. 265.

³¹² HORÁLKOVÁ, M. *Německo-český právní slovník. Deutsch-tschechisch Rechtswörterbuch*. Voznice: Leda, 2003, s. 44.

zákoníku,³¹³ přičemž jistou roli mohly sehrát i dobové germanistické tendence. Na první pohled bychom se tedy mohli spokojit s konstatováním, že v BGB Falcidiánské kvarta přítomna není. Znamená to však, že v BGB není Falcidiánská kvarta z toho důvodu, že jí není zapotřebí, poněvadž problémy, které by měla řešit, se díky odlišné struktuře německého dědického práva nevyskytují, případně se vyskytují toliko v okrajové míře?

Považujeme-li za účel *quartae Falcidia* zejména realizaci dědické posloupnosti, dále pak ochranu majetkových práv dědice a konečně i realizaci vůle zůstavitele, zkoumejme, zda by pravidlo *quartae Falcidia* bylo způsobilé přispět k jejich naplnění v systému dědického práva BGB. Zde pozorujeme, že platnost odkazů (*Vermächtnisse*) není závislá na realizaci dědické posloupnosti,³¹⁴ jako *dies cedens* tudíž slouží nápad dědictví (*Erbfall*). Jde tedy o obdobnou úpravu jako v OZ.³¹⁵ Tím v BGB odpadá jeden z účelů *quartae Falcidia*, protože by tato byla způsobilá chránit „pouze“ majetkové zájmy dědiců a tím předcházet potenciálnímu odmítnutí dědictví z jejich strany, což by vedlo i ke větší míře shody výsledků dědického řízení s vůlí zůstavitele.

Může být sporné, jak velký by měl být majetkový prospěch dědice z nabytého dědictví a jakým způsobem by k tomu měla právní úprava přispívat. Bylo by tedy žádoucí zajistit, aby dědictví nemohlo být odkazy zcela vyčerpáno? Vždyť dědic se může svobodně rozhodnout, zda dědictví přijmout či odmítnout a měl by tudíž sám zvážit, zda pro něho bude přijetí dědictví výhodné. Můžeme však po dědici toto v obecné rovině skutečně požadovat či zaslouží dědic v tomto ohledu zákonné ochrany ve smyslu *quartae Falcidia*? Případně, je zde nějaká skupina dědiců, která by této ochrany zaslouhovala více než „běžný“ dědic? Takový případ by totiž byl silným argumentem pro zakotvení Falcidiánské kvarty.

Odpověď na otázku, do jaké míry má být respektováno přání zůstavitele, je svázána především s kulturním prostředím, obecně však platí, že čím širší

³¹³ HENNIG, 1999, op. cit., s. 186.

³¹⁴ § 2176 BGB Anfall des Vermächtnisses:

Die Forderung des Vermächtnisnehmers kommt, unbeschadet des Rechts, das Vermächtnis auszuschlagen, zur Entstehung (Anfall des Vermächtnisses) mit dem Erbfall.

Nárok odkazovníka (nápad odkazu) vzniká, aniž by bylo dotčeno právo odkaz odmítnout, s dědickým nápadem. [zvýraznění a překlad aut.]

³¹⁵ § 1620 odst. 1 OZ:

Odkazovník nabývá právo na odkaz pro sebe a své nástupce smrtí zůstavitele. [zvýraznění aut.]

je oblast autonomie vůle žijícího jedince, tím většího respektu zpravidla požívá i jeho poslední vůle. Z právního hlediska je tento aspekt problematický z toho důvodu, že zůstavitel již nemůže svá poslední pořízení (ustanovení dědice a rozdělení odkazů) upřesnit. Rovněž nemá možnost reagovat na změny poměrů nastalé po jeho smrti, *via facti* též i krátce před ní. Vystává pak otázka, zda, do jaké míry a jakým způsobem by se mělo právo snažit vůli zůstavitele modifikovat tak, aby tato lépe odpovídala jeho hypotetickým představám.

Podívejme se tedy, jakým způsobem BGB řeší případy, v nichž by se jinak uplatnila Falcidiánská kvarta. Jelikož tato není v BGB zakotvena, mohou odkazy zcela vyčerpat pozůstalost, dědic tudíž nemá jistotu, že dědictvím nabude nějaký majetek, a to dokonce ani dle práva na povinný díl.³¹⁶ Vyčerpání pozůstalosti odkazy tak může nabývat stejných účinků jako vydědění, protože se v takovém případě hovoří o „vyděděných dědících“ („enterbten Erben“).³¹⁷ Pokud chce tedy dědic odkazy vyčerpané pozůstalosti podržet alespoň povinný díl, nezbyvá mu než se vzdát dědictví,³¹⁸ tento postup se nazývá *cautela Socini*.³¹⁹ Jde tudíž o jednu ze situací, kdy moderní zákoník činí pravidlo z římskoprávní výjimky.³²⁰

Udělejme nyní menší odbočku ke *cautelae Socini*.³²¹ Zůstavitel obmyslel svého syna Jana odkazy zasahujícími povinný díl s tím, že pokud mu to nevyhovuje,

³¹⁶ HENNIG, 1999, op. cit., s. 189.

³¹⁷ Ibid., s. 140.

³¹⁸ § 2306 Abs. 1 BGB:

Ist ein als Erbe berufener Pflichtteilsberechtigter durch die Einsetzung eines Nacherben, die Ernennung eines Testamentsvollstreckers oder eine Teilungsanordnung beschränkt oder ist er mit einem Vermächtnis oder einer Auflage beschwert, so kann er den Pflichtteil verlangen, wenn er den Erbteil ausschlägt; die Ausschlagungsfrist beginnt erst, wenn der Pflichtteilsberechtigte von der Beschränkung oder der Beschränkung Kenntnis erlangt.

Je-li dědic oprávněný k povinnému dílu omezen ustanovením zadního dědice, jmenováním vykonavatele poslední vůle či instrukcí zůstavitele o rozdělení pozůstalosti nebo je-li obtížen odkazem či břemenem, může požadovat povinný díl, (jen) když odmítne dědictví; lhůta pro odmítnutí začíná teprve, když oprávněný k povinnému dílu získá vědomost o omezení či obtížení. [zvýraznění a překlad aut.]

³¹⁹ HENNIG, 1999, op. cit., s. 136; Užíváno též adjektivizované označení *cautela Sociniana*. CUBEDDU WIEDEMANN, M. G., WIEDEMANN, A. Erbrecht in Italien. In: SÜSS, R. (Hrsg.). *Erbrecht in Europa*. 2. vyd. Bonn: Deutscher Notarverlag, 2008, s. 859.

³²⁰ HENNIG, 1999, op. cit., s. 137.

³²¹ Cf. D 5, 2, 8, 11 Ulpianus 14 ad ed.

Unde si quis fuit institutus forte ex semisse, cum ei sextans ex substantia testatoris deberetur, et rogatus esset post certum temporis restituere hereditatem, merito dicendum est nullum iudicium movere, cum debitam portionem et eius fructus habere possit: fructus enim solere in Falcidiam imputari non est incognitum. Ergo et si ab initio ex semisse heres institutus rogetur post decennium restituere hereditatem, nihil habet quod queratur, quoniam facile potest debitam portionem eiusque fructus medio tempore cogere.

má dostat právě díl povinný. Jan si zvolil první variantu. Když po nějaké době Jan zemřel, domáhal se jeho dědic Janova povinného dílu po otci. Janovi bratři však tvrdili, že Jan přijetím odkazů realizoval své právo výběru a ztratil nárok na povinný díl. Z toho důvodu neměl na tento povinný díl nárok ani Janův dědic. Tuto argumentaci podpořil právník Marianus Socinus Sienensis, dle něhož je poté takový postup nazýván.³²² Daný mechanismus lze zobecnit i tak, že nelze kombinovat výhody ze dvou důvodů, ale zvolit si pouze jediný, podobně jako v případě římskoprávního postulátu *neque enim idem ex parte testatus et ex parte intestatus decedere potest*.³²³ Tato maxima ovšem neplatí beze zbytku, kdy výjimku představují osoby vojenské (*nisi sit miles*), přičemž z této výjimky se v moderním právu stává pravidlo, tak jako v mnoha dalších případech,³²⁴ včetně *cautelae Socini* v BGB.

Dle BGB tudíž dědic nemusí z dědictví kvůli nemírným odkazům dostat vůbec nic, což je situace, s níž se můžeme setkat i v Iustinianské kodifikaci, jejíž význam pro dobu formování BGB se odráží i v označování tehdejšího německého práva coby *Pandektenrecht*.³²⁵ Tak se dle Iustinianského práva

Proto byl-li kdo ustanoven dědicem třeba z poloviny, když by mu (jako povinný díl) náležela z majetku zůstavitele šestina, a je požádán po určitém čase vydat pozůstalost, oprávněně bude řečeno, že nemůže podat žalobu, protože povinný díl a jeho plody mohl mít: je totiž dobře známo, že plody se včítávají do *Falcidia*. Tedy i jestliže byl dědic zpočátku ustanovený k polovině požádán po desetiletí vydat pozůstalost, nemá nař by si stěžoval, poněvadž v mezidobí mohl snadno získat povinný díl a jeho plody. [zvýraznění a překlad aut.]

³²² KRČMÁŘ, J. O Substituci fideikommissární k dílu povinnému. *Právnícké rozhledy*. 1902, roč. III, č. 13, s. 141.

³²³ I 2, 14, 5:

Hereditas plerumque dividitur in duodecim uncias, quae assis appellatione continentur. habent autem et hae partes propria nomina ab uncia usque ad assem, ut puta haec: sextans, quadrans, triens, quincunx, semis, septunx, bes, dodrans, dextans, deunx, as. non autem utique duodecim uncias esse oportet. nam tot unciae assem efficiunt quot testator voluerit, et si unum tantum quis ex semisse verbi gratia heredem scripserit, totus as in semisse erit: neque enim idem ex parte testatus et ex parte intestatus decedere potest, nisi sit miles, cuius sola voluntas in testando spectatur. et e contrario potest quis in quantascumque voluerit plurimas uncias suam hereditatem dividere. [zvýraznění aut.]

Pozůstalost obvykle rozdělujeme na dvanáct uncí, které jsou dohromady označovány jako as. Tyto části mají, od unce až po as, svá vlastní označení: šestina, čtvrtina, třetina, pět dvanáctin, polovina, sedm dvanáctin, dvě třetiny, tři čtvrtiny, deset dvanáctin, jedenáct dvanáctin a celek. Nemusí to však být vždy celých dvanáct uncí. Jeden as totiž sestává z tolika uncí, z kolika si to zůstavitel přeje, a tak jestliže někdo ustanoví jednu osobu pouze k polovině, myslí tím celou pozůstalost. Nikdo totiž nemůže zemřít částečně se závětí a částečně bez ní, ovšem s jednou výjimkou, a tou je voják, u něhož závisí na jeho vůli, když pořizuje závět. Někdo také naopak může svou pozůstalost rozdělit na tolik částí unce, kolik bude chtít.

³²⁴ SALÁK, P. Ius civile, ius gentium, císařské právo a zrušení testamentu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. XXI, č. 3, s. 345. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/5696>; komplexněji viz SALÁK, P. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědickeho práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 356 s.

³²⁵ HEYROVSKÝ, 1910, op. cit., s. 110.

quarta nezachovává celkem ve třech hlavních případech – jako sankce, jako právní zůstavitele a uplatní-li se *cautela Socini*.³²⁶

O sankci jde v takovém případě, dává-li dědic konkludentně najevo, že o *quartam* nestojí. To se může projevit vyplacením některého z odkazů, který by se v případě dodržení *quartae* poměrně krátil, v plné výši. Stejný důsledek má i nevyžádání *beneficii inventarii* či nedodržení podmínek pro jeho uplatnění.³²⁷ Takové případy jsou dobře odůvodněny přinejmenším jistou lehkovážností dědice, ne-li jeho zlým úmyslem.

Iustinianské právo umožňuje zůstaviteli nařídit, aby *quarta* nebyla zachovávána,³²⁸ čímž se zdá, že se situace opět dostává do stavu *ante legem Falcidiam latam*. Ovšem takový dojem je mylný, neboť jde o důsledek promyšleného jednání zůstavitele, jenž přesně ví, co, proč a v jaké výši chce poskytnout odkazovníkům, přičemž dědic nechť se spokojí s tím, co zbude, i kdyby toho bylo málo. *Lex Falcidia* naproti tomu chrání dědice zůstavitele méně obezřetného, pakliže by k vyčerpání pozůstalosti došlo spíše jen nedopatřením zůstavitele.

Iustinianské právo tudíž přistupuje k derogaci *quartae Falcidia* jen v odůvodněných případech, zatímco BGB paušálně. Děje se tak totiž bez ohledu na aktivitu dědice, která u Iustiniana umožňuje nezachování *quartae* jako sankci, děje se tak ovšem i bez vůle zůstavitele, který by její nezachování mohl za Iustiniana nařídit. *Quarta Falcidia* má význam především, dojde-li k zůstavitelem nezamýšlenému přetížení pozůstalosti odkazy,³²⁹ kupříkladu kvůli neočekávanému poklesu hodnoty pozůstalosti, kdy *quarta Falcidia* ve skutečnosti vůli zůstavitele nemění, nýbrž naopak napomáhá její realizaci. Tento stav vedl již od vydání BGB k četným návrhům na změnu právní úpravy.³³⁰ Tvůrci BGB jako by předpokládali, že zůstavitel bude schopen se všemi možnými změnami poměrů *pro futuro* počítat a dle nich konstruuje své dispozice *mortis causa*. Zkušenost však ukazuje, že tomu tak mnohdy není.

Samotné BGB ostatně předpokládá, že se dědici něčeho z pozůstalosti skutečně dostane.³³¹ Stanoví však toliko, že ustanovený dědic může odeprít

³²⁶ HENNIG, 1999, op. cit., s. 190.

³²⁷ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 332.

³²⁸ Ibid., s. 332.

³²⁹ HENNIG, 1999, op. cit., s. 154.

³³⁰ Ibid., s. 190.

³³¹ Ibid., s. 191.

plnění odkazu do té míry, aby odkazovník společně s ním poměrně přispíval na povinný díl jiného.³³² Tato *Kürzungsrechte* jsou rozšířena v případě, kdy je sám dědic oprávněn k povinnému dílu.³³³ V takovém případě smí dědic zkrátit uložené odkazy potud, aby mu byl jeho povinný díl zachován,³³⁴ ovšem jen v případě, kdy tento by mu byl zachován, nebylo-li by jiného oprávněného k povinnému dílu – pokud sám zůstavitel zatížil dědicův povinný díl odkazy, uvedené krácení možné není a dědici nemusí zbýt vůbec nic.³³⁵

BGB tedy neobsahuje pravidlo *quartae Falcidiae*, čímž ponechává pouze na obezřetnosti zůstavitele provést rozdělení dědictví a odkazů takovým způsobem, aby dědic získal skutečný majetkový prospěch. Takový předpoklad může být problematický, zejména je-li hodnota odkazu oproti očekávání zůstavitele v nepoměru vůči dědictví.³³⁶ Projevuje se zde i jistý rozpor v ustanoveních BGB, neboť zatímco dědic nemá dědictvím zajištěno nabytí majetku, přesto to některá ustanovení BGB předpokládají, čemuž odpovídá i GG³³⁷ zaručené právo dědiců na majetek,³³⁸ kdy oba pojmy *Eigentum* a *Erbrecht* jsou upraveny ve stejné větě, tudíž by mezi nimi měla být jistá obsahová souvislost. Dědic by tak měl být nejen právním, ale též i majetkovým nástupcem zůstavitele, což odpovídá i představám tvůrců BGB.³³⁹

Z uvedených důvodů lze považovat absenci *quartae Falcidiae* v BGB za nežádoucí, neboť třebaže její další účel, tedy realizace dědické poslušnosti a s tím i realizace odkazů je zajištěna jinak, majetková práva dědiců si patrně zaslouží

³³² § 2318 Abs. 1 BGB.

³³³ REBMANN, K., SÄCKER, F. J., RIXECKER, R. (Hrsg.), SCHLICHTING, G. (Red.) a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 9. Erbrecht.* §§ 1922–2385, §§27–35 *BeurkG.* 4. vyd. München: C. H. Beck, 2004, s. 1944.

³³⁴ § 2318 Abs. 3 BGB:

Ist der Erbe selbst pflichtteilsberechtigt, so kann er wegen der Pflichtteilslast das Vermächtnis und die Auflage soweit kürzen, dass ihm sein eigener Pflichtteil verbleibt.

Je-li dědic sám oprávněn k povinnému dílu, smí kvůli plnění povinného dílu odkaz a břemeno natolik zkrátit, aby mu jeho vlastní povinný díl zůstal. [zvýraznění a překlad aut.]

³³⁵ HENNIG, 1999, op. cit., s. 131.

³³⁶ Ibid., s. 192.

³³⁷ Art. 14 Abs. 1 zákona č. 1/1949 BGBl. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, ve znění pozdějších předpisů (dále „GG“).

Das Eigentum und das Erbrecht werden gewährleistet. Inhalt und Schranken werden durch die Gesetze bestimmt.

Vlastnictví a dědické právo jsou zaručeny. Obsah a omezení jsou stanoveny zákony. [zvýraznění a překlad aut.]

³³⁸ HENNIG, 1999, op. cit., s. 193.

³³⁹ Ibid., s. 193.

podobný typ ochrany, jako poskytovala římským občanům *lex Falcidia*. Tento požadavek je zvlášť patrný v případech, kdy v důsledku absence *quartae Falcidia* mohou nemírné odkazy, nedojde-li k odmítnutí dědictví, zasáhnout do práva nepominutelných dědiců na povinný díl.

5.3 Švýcarsko

Ve Švýcarsku, vymanivším se poměrně brzy ze Svaté říše římské, byla situace v jednotlivých kantonech díky jejich značné autonomii podobně roztržštěná jako v Německu. Tak se Falcidiánská kvarta objevuje zejména ve starších, romanisticky orientovaných zákonících, jako je Basilejský z roku 1719, z novějších pak pouze Curyšský z roku 1855, třebaže ten již dědici vyhrazený díl snižuje na desetinu.³⁴⁰

Ostatní kodifikace 19. století se však zpravidla orientují na ABGB³⁴¹ (Luzern) či *Code Civil* (Aargau, Bern) a Falcidiánskou kvartu tudíž neobsahují. To platí i pro Schaffhausenský zákoník z roku 1865, který jinak vychází z Curyšského. Nepřekvapí pak, že ani od roku 1912 účinné ZGB³⁴² Falcidiánskou kvartu neobsahuje.³⁴³

5.4 Anglie³⁴⁴

Byla-li až dosud zmínka o Falcidiánské kvartě v jiných právních řádech, bylo hovořeno o zemích kontinentální právní kultury, v nichž na straně jedné není o recepci římského práva pochyb, na straně druhé pak je bádání poměrně jednoduché, neboť Falcidiánskou kvartu lze poměrně snadno nalézt v textu příslušného občanského zákoníku, a nepodaří-li se to, lze zpravidla vyvodit

³⁴⁰ HENNIG, 1999, op. cit., s. 40; ARNDST von ARNESBERG, C. L. *Lehrbuch der Pandekten*. Přeložil Václav Trümmel. *Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 259.

³⁴¹ Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů (dále „ABGB“). Text citován dle ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí. (§§ 531 až 858) + Díl pátý. (§§ 1090 až 1341)*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998.

³⁴² Zákon č. BBl. 1907 VI 589, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů (dále „ZGB“).

³⁴³ HENNIG, 1999, op. cit., s. 40.

³⁴⁴ Tato kapitola obsahuje pasáže z ČERNOCH, R. Sen v Headley z hlediska romanistického. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, roč. 9, Supplementum 3: Recepcie římského práva v Evropě, s. 51–57.

závěr o její absenci. Proti tomu v zemích anglo-saské právní kultury, s odlišnou strukturou pramenů práva a nemajících tedy jako základní stavební prvek občanský zákoník, takový postup možný není. Závěr o existenci či neexistenci Falcidiánské kvarty v dané jurisdikci tedy zásadně plyne z judikatury, v případě Anglie tedy z rozhodnutí *Sen proti Headleymu*,³⁴⁵ vydaného před nedávnem (pokud nazíráno optikou vývoje římského práva). Nebude tedy bez zajímavosti nyní krátce vybočit z kontinentálněprávního vývoje.

Rozhodnutí *Sen proti Headleymu* se primárně věnuje platnosti darování pro případ smrti v anglickém právu, pro které je nutno splnit tři požadavky,³⁴⁶ z nichž prvním je učinění daru s vyhlídkou smrti, nemusí však jít o její nezvratné očekávání.³⁴⁷ Druhým je vázanost účinků darování výlučně na smrt dárce.³⁴⁸ Třetí a poslední z podmínek je odevzdání předmětu daru či dokumentů dosvědčujících vlastnický nárok, a to způsobem rovnajícím se předání vlastnického práva, nikoliv pouhé držby.³⁴⁹ V daném případě bylo předmětem sporu naplnění třetího požadavku, kdy *mortis causa* obmyšlená Margaret Queenie Sen tvrdila, že vložení klíče od skříňky, v níž se nacházely doklady o vlastnictví domu, zůstavitelem (Vivian „Bob“ Hewett) do její tašky je dostačujícím odevzdáním a tudíž jí byl dům platně *mortis causa* darován. Odvolací soud se s jejím názorem ztotožnil.

Pro účely této práce má však význam jiný aspekt, soudem neřešený a žádnou ze stran nezmiňovaný (alespoň pokud lze soudit z textu rozhodnutí), z rozsudku však *implicite* plynoucí. Zůstavitelův dům, nárokováný žalobkyní Margaret Queenie Sen, měl hodnotu přibližně £315,000, představoval tudíž

³⁴⁵ Rozsudek England and Wales Court of Appeal (Civil Division) ze dne 28.2.1991, *Sen v Headley* [1991], sp. zn. EWCA Civ 13 (28 February 1991) (dále „*Sen proti Headleymu*“). Citováno dle *Sen v Headley* [1991] EWCA Civ 13 (28 February 1991). *BAILII* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1991/13.html>

³⁴⁶ BORKOWSKI, A. *Textbook on Succession*. 2. vyd. Oxford & New York: Oxford University Press, 2010, s. 321.

BORKOWSKI, A. *The Law of Donatio Mortis Causa*. Oxford: Oxford University Press, 2005, xiv+181 s., s. 37. ISBN 1-85431-938-8.

³⁴⁷ *Sen proti Headleymu*:

„... in contemplation, although not necessarily in expectation, of impending death...”

³⁴⁸ *Sen proti Headleymu*:

„... absolute and perfected only on the donor's death...”

³⁴⁹ *Sen proti Headleymu*:

„... delivery of the subject matter of the gift, or the essential indicia of title thereto, which amounts to a parting with dominion and not mere physical possession over the subject matter...”

stěžejní část pozůstalosti,³⁵⁰ kromě domu samotného mělo žalobkyni připadnout i jeho vybavení.³⁵¹ V rozsudku se nehovoří o dalším majetku zůstavitele, uvážíme-li však, že jde o honosný³⁵² dům v Londýně, lze předpokládat jeho vysokou hodnotu (zmíněných přibližně £315,000), vzhledem k jeho zchátralosti věkem³⁵³ pak nelze usuzovat, že by zůstavitel měl k dispozici větší sumu peněžních prostředků (ty by rozumně jednající majitel nejspíše investoval do údržby domu) či jiný hodnotný majetek, z čehož lze dále vyvodit, že hodnota domu a jeho vybavení překračuje tři čtvrtiny pozůstalosti.

Borkowski uvádí rozhodnutí *Sen proti Headleymu* jako případ, kdy je *mortis causa* darována hlavní část pozůstalosti (*donor's major asset*).³⁵⁴ Podobně Bérier na základě rozhodnutí *Sen proti Headleymu* implicitně vyvozuje, že *quarta Falcidia* se v anglo-saském právu neuplatní.³⁵⁵ Třebaže se tedy soud cíleně Falcidiánskou kvartou nezabýval, předpokládám, byla-li by snad tato otázka v budoucnu vznesena, že vlivem precedentsního působení rozhodnutí *Sen proti Headleymu* bude výslovně rozhodnuto o neaplikovatelnosti *quartae Falcidia* v anglickém právu.

5.5 Katalánsko

Poslední alespoň stručně zmíněnou oblastí bude právní regulace Falcidiánské kvarty v Katalánsku, které si zvláštní subkapitolu v této práci zaslouží zejména proto, že jde o jednu z nemnoha jurisdikcí, jejíž právní řád v současné době obsahuje Falcidiánskou kvartu. V katalánském právu je totiž přítomna *quarta*

³⁵⁰ *Sen proti Headleymu*:

„... *principal asset of an estate*...”

³⁵¹ *Sen proti Headleymu*:

„... *When she* (Margaret Sen, pozn. autor) *asked about the contents of the house, he* (Hewett, pozn. autor) *said: 'Do what you like. It's all yours.'* ...“

³⁵² *Sen proti Headleymu*:

„... *freehold house* [...], *a substantial, detached*...”

Borkowski jej charakterizuje jako „*valuable*“. BORKOWSKI, 2005, op. cit, s. 1.

³⁵³ *Sen proti Headleymu*:

„... *dilapidated condition*...”

³⁵⁴ BORKOWSKI, 2005, op. cit, s. 1.

³⁵⁵ LONGCHAMPS de BÉRIER, 2011, op. cit., s. 226.

*falcidia*³⁵⁶ a s ní příbuzná *quarta trebel·liànica* v úzké provázanosti s právem povinného dílu (*la llegítima*),³⁵⁷ které všechny jak názvem, tak obsahem poukazují na své římskoprávní kořeny. Obdobně jako za Iustiniana je katalánskému zůstaviteli dána možnost nařídít, že *quarta Falcidia* nemá být zachovávána, a to jak u Falcidiánské,³⁵⁸ tak u Trebelliánské kvarty.³⁵⁹ Takový příkaz zůstavitele však musí být učiněn jasně, srozumitelně a výslovně.³⁶⁰

356 Artículo 427-40 zákona č. 29/2002, Ley del Código Civil de Cataluña, ve znění pozdějších předpisů (dále „CatCC“):

Derecho a cuarta falcidia o cuota hereditaria mínima.

1. **Salvo que el causante lo haya prohibido, el heredero puede reducir los legados si su ordenación no le deja libre la cuarta parte del activo hereditario líquido. La reducción se hace en la medida necesaria para que el heredero pueda retener en propiedad esta cuarta parte, llamada cuarta falcidia o cuota hereditaria mínima.**

2. **Si el causante ha hecho llamamientos sucesivos a la herencia, solo pueden detraer la cuarta falcidia o cuota hereditaria mínima el heredero o herederos que adquieren la herencia en primer lugar.**

3. **Si existen varios herederos, cada uno puede retener la cuarta parte de la cuota respectiva en el activo hereditario, aunque todos los legados sumados no excedan de las tres cuartas partes.**

4. **Para retener la cuarta falcidia o cuota hereditaria mínima, el heredero debe haber tomado inventario, en el tiempo y la forma establecidos por el artículo 426-20.**

Právo na Falcidiánskou čtvrtinu neboli minimální dědickou kvótu

1. Nezakázal-li to zůstavitel, může dědic zkrátit odkazy, jestliže by mu jejich vyplacením nezůstala volná jedna čtvrtina dostupných pozůstalostních aktiv. Zkrácení se provede v rozsahu nezbytném k tomu, aby si dědic mohl ponechat vlastnictví této čtvrtiny, nazývané Falcidiánská čtvrtina neboli minimální dědická kvóta.

2. Pokud zůstavitel povolával dědice postupně, může si odečíst Falcidiánskou čtvrtinu neboli minimální dědickou kvótu pouze dědic či dědicové, kteří nabyli dědictví na prvním místě.

3. Je-li dědiců více, může si každý z nich ponechat jednu čtvrtinu dané kvóty na dědickém podílu, třebaže všechny odkazy v součtu nepřevyšují tři čtvrtiny.

4. Aby si mohl ponechat Falcidiánskou čtvrtinu neboli minimální dědickou kvótu, musí dědic provést soupis pozůstalosti ve lhůtě a způsobem stanoveným v článku 426-20. [zvýraznění a překlad aut.]

Citováno dle Artículo 427-40 del Código Civil de Cataluña. *Crespo Law* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <https://abogadosherencias.cat/es/codigo-civil-cataluna/articulo-427-40/>

357 JIMÉNEZ, V. E. La prohibició de la quarta falcidia: exigència de manifestació expressa per part del testador. Comentari a la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya núm. 36/2010 de 23 de setembre. *Indret. Revista para el Análisis del Derecho*. 2011, č. 1, s. 10. Citováno dle Prohibition of the Falcidian Fourth: Requiring an Express Declaration from the Testator. *Social Science Research Network* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1762807

358 MARQUÉS, A. L. Erbrecht in Katalonien. In: SÜSS, R. (Hrsg.). *Erbrecht in Europa*. 2. vyd. Bonn: Deutscher Notarverlag, 2008, s. 917.

359 Ibid., s. 918.

360 JIMÉNEZ, 2011, op. cit., s. 11.

6 **QUARTA FALCIDIA** **V DOMÁCÍM PRÁVNÍM VÝVOJI**³⁶¹

Právní úprava Falcidiánské kvarty na našem území je do značné míry determinována příslušností našeho státu k většímu mocenskému celku, tedy Habsburské monarchii a později socialistické ideologii. Právní regulace Falcidiánské kvarty tak prochází četnými změnami, ať již pozvolnými či koncepčními. Proto nebylo v předchozí kapitole, věnované zahraničním právním úpravám, pojednáno o ABGB, které je z hlediska návaznosti vhodnější začlenit do výkladu o vývoji na našem území. Poté již může být zkoumán osud kvarty v občanských zákonících platných výlučně na území Československa a České republiky, pro úplnost však bude nutno poukázat i na poměrně epizodní působení BGB a úpravu v právu uherském.

6.1 **Od prvních osnov ABGB po konec jeho platnosti v dědickém právu**

6.1.1 Před přijetím ABGB

Země Koruny české sice byly součástí Svaté říše římské, ovšem na základě Zlaté bully Karla IV. měl český král (stejně jako ostatní kurfiřti) *privilegium de non appellando*, čímž vyloučena možnost odvolání k instanci mimo kurfiřtovo území. Zda tato *privilegia* trvala i po vydání Řádu Říšského říšského komorního soudu není zcela jednoznačné, ovšem postupem doby jsou kurfiřtská *privilegia* německými císaři částečně potvrzována a částečně jsou vydávána *privilegia* nová, a to včetně *privilegiorum de non appellando* pro nekurfiřtské oblasti.³⁶² Je tak prakticky jisté, že Říšský komorní soud neměl v českých zemích instanční nadřazenost, což ovšem *a priori* nevylučuje možnost uplatnění římskoprávních argumentů v tuzemském právním diskursu.

³⁶¹ Výsledky částečně naznačeny již v ČERNOCH, R. Falcidiánská kvarta v Římě a domácím právním vývoji. In: VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J. (eds.). *Sborníky z doktorandského semináře katedry Dějin státu a práva Právnické fakulty MU č. 2* (2012). Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 13–21; stručné shrnutí pro zahraničního čtenáře podáno v ČERNOCH, R. The Falcidian Portion on the Territory of the Czech Republic. *Zeszyty Prawnicze*. 2014, č. 14.2, s. 202–212.

³⁶² ERLER, A., KAUFMANN, E. (Hrsg.), STAMMLER, W. (Mitbegründet). *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. I. Band. Aachen – Haussuchung*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1971, s. 200.

Pro tvorbu ABGB je ostatně významnější situace v Rakousku, kde *quarta Falcidia* nepochybně je součástí právního vědomí, což nalézá svůj odraz i při přípravě³⁶³ rakouského občanského zákoníku. Falcidiánská kvarta se tak stává součástí římským právem silně ovlivněného³⁶⁴ *codicis Theresiani*.³⁶⁵ Jako důvod jejího zakotvení uváděno, že dědic nemá být „nur executor testamenti“, přičemž na rozdíl od textu samotného *codicis Theresiani* užito přímo termínu „*falcidische Quart*.“³⁶⁶

Falcidiánská kvarta však byla coby římskoprávní subtilita³⁶⁷ vypuštěna již Osnovou Hortenovou.³⁶⁸ Na daném stavu nic nemění ani osnova Martiniho,³⁶⁹

363 Blíže k tvorbě ABGB TILSCH, E. *Občanské právo. Část všeobecná*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 12 sqq.

364 HENNIG, 1999, op. cit., s. 40.

365 Codex Theserianus: Theil 2, Caput 16, § 30, Pkt. 417:

Auch unwiderrufene und zu Recht bestehende Vermächtnissen leiden aus Anordnung Unseres gleich hienach folgenden Gesetzes in jenem Fall eine Schmälerung, wann die Verlassenschaft dergestalten mit Vermächtnissen erschöpft wird, daß die Erben über drei Viertel der Erbschaft beschweret sind, und somit ihnen hiervon nach Bezahlung der Vermächtnissen nicht einmal der vierte Theil übrig bleibet.

I neodvolané a dle práva platné odkazy utrpí rovnoměrně zkrácení dle následujícího ustanovení v tom případě, kdy pozůstalost je do té míry odkazy vyčerpána, že dědicové jsou obtíženi (odkazy) převyšujícími tři čtvrtiny pozůstalosti a tudíž jim po zapravení odkazů už nezbyvá ani čtvrtina. [zvýraznění a překlad aut.]

Texty rakouských pramenů před vydáním ABGB citovány dle *Fontes omnium nationum territoriorumque Europae supremae* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://www.koeblbergerhard.de/Fontes.htm>

366 OFNER, op. cit., s. 412.

367 TILSCH, 2012, op. cit., s. 24.

368 Entwurf Horten: Theil 2, Capitel 12, §. 79:

Der Erblasser kann so viele Vermächtnisse machen, als er will, wenn schon sein ganzes Vermögen dadurch erschöpft würde. Wollte aber kein Erb in so einem Falle die Erbschaft antreten, so sollen die Vermächtnisse dennoch durch die vom Erblasser ernannten Vollstrecker oder bei deren Ermanglung durch einen gerichtlich aufgestellten Curator abgestattet, und alles Dasjenige, welches dem Erben durch die letztwillige oder durch die rechtliche Erbfolge zugefallen sein würde, als ein erbloses Gut eingezogen werden.

Zůstavitel může učinit tolik odkazů, kolik chce, a to až do té míry, že jimi celou pozůstalost vyčerpá. Nechce-li však v takovém případě žádný (ustanovený) dědic pozůstalost nastoupit, musí být přesto odkazy uspokojeny prostřednictvím zůstavitelem ustanoveného vykonavatele či, není-li těchto (vykonavatelů), (prostřednictvím) soudně ustanoveného poručníka, a všechen majetek, který by měl dědici připadnout díky testamentární či zákonné dědicé posloupnosti, případně coby odúmrtí státu. [zvýraznění a překlad aut.]

369 Entwurf Martini: Theil 2, Hauptstück 13, § 43:

Auf den Fall, daß die ganze Erbschaft durch Vermächtnisse erschöpft worden ist, darf doch der Erbe nichts für sich zurückhalten. Ihm wird nur gestattet, die Vergütung der zum Nutzen der Masse gemachten Auslagen zu fordern, und auch eine angemessene Belohnung für seine Bemühungen zu verlangen. [zvýraznění aut.]

Pro případ, že je celá pozůstalost vyčerpána odkazy, si dědic přesto nesmí nic ponechat pro sebe. Je mu pouze povoleno požadovat náhradu nákladů učiněných pro podstatu a požadovat odměnu přiměřenou jeho námahám.

[překlad aut. s přihlédnutím k překladu uvedenému v ROUČEK, SEDLÁČEK a kol., 1998, op. cit., k § 690 ABGB].

ani západohaličského zákoníku,³⁷⁰ přičemž si můžeme všimnout, že text druhého je identický jako později § 690 ABGB,³⁷¹ který kromě toho obsahuje jednu větu navíc, ta však s problematikou vyčerpání pozůstalosti odkazy bytostně nesouvisí.

Jde tedy o poměrně radikální vyústění úvah o možném omezení aplikovatelnosti kvarty či její výše. Zajímavé je, že v průběhu projednávání návrhu bylo navrhováno uplatňování kvarty, jen absentuje-li povinný díl („*wenn ihm [sc. dědici] nicht nach diesen Gesetzen ein Pflichttheil gebührt*“).³⁷² Pokud jde o výši zanechané kvóty, navrhuje se její omezení na Falcidiánskou osminu (*achten Theil der Erbschaft loco falcidia*).³⁷³

Jako důvod úplného vypuštění Falcidiánské kvarty z finálního textu ABGB (respektive již z Hortenovy osnovy) je uváděno odlišné vnímání práva dědickeho ve společnosti, jelikož v Římě, na rozdíl od Německa (ve smyslu Svaté říše římské) bylo potupou (*Schande*)³⁷⁴ zemřít *intestatus*. Jelikož tento důvod v době tvorby ABGB již pominul, tak by prý *quarta Falcidia* právní řád jen zbytečně komplikovala, byla živnou půdou pro advokáty a vedla k právním sporům. Rovněž dodatek o povinném dílu je zde nadbytečný, neboť „běžný“ dědic dle tehdejšího mínění zvláštní ochranu před přetížením pozůstalosti nepotřebuje. Na tomto závěru se shodla celá komise, jedinou výjimkou byl Johann Rudolf Ritter von Lyro, jenž trval na zakotvení Falcidiánské kvarty, v jejímž rámci považoval za prospěšné omezit libovůli soudce (sc. při určování náhrady)³⁷⁵ přičemž navrhoval omezit *Falcidiam* na desetinu pozůstalosti (*zehnten Theil der Erbschaft*).³⁷⁶

³⁷⁰ Westgalizisches Gesetzbuch: § 479.

Wenn die ganze Erbschaft durch Vermächtnisse erschöpft ist; so hat der Erbe nichts weiter, als die Vergütung seiner zum Besten der Masse gemachten Auslagen, und eine seinen Bemühungen angemessene Belohnung zu fordern. [zvýraznění aut.]

Je-li celé dědictví vyčerpáno odkazy, nemůže dědic žádati nic jiného než náhradu za své náklady, které učinil pro podstatu, a odměnu přiměřenou jeho námahám.

(vzhledem k tomu, že ABGB obsahuje identický text, k němuž je oproti západohaličskému zákoníku pouze přidána jedna věta, převzat překlad z ROUČEK, SEDLÁČEK a kol., 1998, op. cit., k § 690 ABGB).

³⁷¹ Jeho text viz níže.

³⁷² OFNER, op. cit., s. 412.

Ostatně, obdobné ustanovení nalézáme i ve Württemberském právu. DILGER, 1982, op. cit., s. 334.

³⁷³ OFNER, op. cit., s. 412.

³⁷⁴ Ibid., s. 413.

³⁷⁵ Viz výše text západohaličského zákoníku.

³⁷⁶ OFNER, op. cit., s. 413.

6.1.2 ABGB

Dlouho připravovaný zákoník byl tedy nakonec schválen ve formě, v níž v souladu se zněním západohaličského zákoníku *quarta Falcidia* nebyla zakotvena.³⁷⁷ V případě odkazů převyšujících pozůstalost dochází jako v případě Falcidiánské kvarty k jejich poměrnému krácení.³⁷⁸ Vezmeme-li v úvahu výše nastíněný vývoj a znění daných paragrafů, vidíme, že namísto spojení „*nichts weiter*“ by jinak mohlo být „*ein Viertel*“, snad lze tedy daný stav popsat jako „Falcidiánské nic“. Kromě toho nedochází k rovnoměrnému krácení všech odkazů, neboť odkaz výživy³⁷⁹ má přednost (cf. v Římě kromě odkazů výživy též odkazy, u nichž zůstatitel nakázal, aby nebyly kráceny, či *pia causa*). Kromě toho nutno zmínit i zvláštní režim příspěvků pro veřejné ústavy, které vůbec nemají charakter odkazů.³⁸⁰

³⁷⁷ Recht des Erben, wenn die Lasten die Masse erschöpfen; § 690 ABGB:
Wenn die ganze Erbschaft durch Vermächtnisse erschöpft ist; so hat der Erbe nichts weiter, als die Vergütung seiner zum Besten der Masse gemachten Auslagen und eine seinen Bemühungen angemessene Belohnung zu fordern. Will er den Nachlaß nicht selbst verwalten; so muß er um die Aufstellung eines Kurators anlangen. [zvýraznění aut.]

Dědicovo právo, jestliže břemena vyčerpávají podstatu; § 690 ABGB

Je-li celé dědictví vyčerpáno odkazy, nemůže dědic žádati nic jiného než náhradu za své náklady, které učinil pro podstatu, a odměnu přiměřenou jeho námahám. Nechce-li pozůstalost sám spravovati, musí žádati za ustanovení opatrovníka.

³⁷⁸ Oder gar übersteigen. § 692 ABGB:

Reicht die Verlassenschaft zur Bezahlung der Schulden, anderer pflichtmäßigen Auslagen, und zur Berichtigung aller Vermächtnisse nicht zu; so leiden die Legatäre einen verhältnismäßigen Abzug. Daher ist der Erbe, so lange eine solche Gefahr obwaltet, die Vermächtnisse ohne Sicherstellung zu berichtigen nicht schuldig. (zvýraznění autor)

nebo dokonce převyšují. § 692 ABGB

Nestačí-li pozůstalost k zaplacení dluhů, jiných povinných výloh a k zaplacení všech odkazů, učiní se odkazovníkům poměrná srážka. Proto dědic není povinen zapravit odkazy bez zajištění, dokud je takové nebezpečí.

³⁷⁹ § 691 ABGB:

Können nicht alle Legatäre aus der Verlassenschaftsmasse befriedigt werden; so wird das Legat des Unterhaltes vor allen andern entrichtet, und dem Legatar gebührt der Unterhalt von dem Tage des Erbenfalles. [zvýraznění aut.]

Nelze-li z pozůstalostní podstaty uspokojit všechny odkazovníky, zapraví se přede všemi ostatními odkaz výživa a odkazovníku náleží výživa ode dne dědictvého nápadu.

³⁸⁰ Von den gesetzlichen Beiträgen zu öffentlichen Anstalten. § 694 ABGB:

Die Beiträge, welche ein Erblasser nach den politischen Vorschriften zur Unterstützung der Armen-, Invaliden- und Krankenhäuser und des öffentlichen Unterrichtes in dem Testamente ausgesetzt hat, sind nicht als Vermächtnisse anzusehen; sie sind eine Staatsanfrage, müssen selbst von den gesetzlichen Erben entrichtet, und können nicht nach den Grundsätzen des Privatrechts, sondern nur nach den politischen Verordnungen beurteilt werden. [zvýraznění aut.]

O zákonných příspěvcích pro veřejné ústavy. § 694 ABGB

Příspěvky, které zůstatitel určil podle politických předpisů v závěti k podpoře chudobinců, invalidoven a nemocnic a veřejného vyučování, nebudouť pokládány za odkazy; jsou státní dávkou, musí být zapravovány i zákonnými dědici a nemohou být posuzovány podle zásad soukromého práva, nýbrž jen podle politických nařízení.

Pro pořádek nutno uvést, že „Falcidiánské nic“ se neuplatňuje³⁸¹ při bezvýhradné (i. e. bezvýminečné) dědické přihlášce, jelikož v takovém případě nutno plnit odkazy i *ultra vires* pozůstalosti.³⁸²

6.1.3 BGB a právo uherské

Se vznikem Československé republiky dochází na základě extensivně-restriktivní interpretace³⁸³ recepční normy³⁸⁴ k převzetí dosavadních prámenů práva, tedy zejména rakouského a uherského. Kromě toho se však součástí nového státu stává i německé říši dosud náležející Hlučínsko (*Hultschiner Ländchen*), kde tedy recipována úprava dědického práva v BGB. Dále nutno zmínit i působení BGB na našem území po dobu druhé světové války, třebaže z hlediska a konceptu období nesvobody³⁸⁵ jde o působení problematické. Kromě toho je ve vztahu k OZ vhodné zmínit, že BGB patří (i v oblasti dědického práva)³⁸⁶ mezi jeho inspirační zdroje,³⁸⁷ což se však u Falcidiánské kvarty neprojevuje (vzhledem k její absenci v BGB se to ani příliš projevovat nemůže).

³⁸¹ ČERNOCH, R. Odkaz v Římě a domácím právním vývoji. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, roč. XX, č. 3, s. 290. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/5868>

³⁸² Wirkung der unbedingten § 801 ABGB:

Die unbedingte Erbserklärung hat zur Folge, daß der Erbe allen Gläubigern des Erblassers für ihre Forderungen, und allen Legataren für ihre Vermächtnisse haften muß, wenngleich die Verlassenschaft nicht hinreicht. [zvýraznění aut.]

Účinek bezvýminečné přihlášky § 801 ABGB

Bezvýminečná dědická přihláška má za následek, že jest dědic zavázán všem zůstavitelovým věřitelům za jejich pohledávky a všem odkazovníkům za jejich odkazy, třebaž pozůstalost nepostačuje.

³⁸³ Blíže viz HORÁK, O., DOSTALÍK, P. Historická meditace nad interpretací práva. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2005, roč. XIII, č. 2, s. 201. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/7696>

³⁸⁴ Čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. [zvýraznění aut.]

³⁸⁵ ZIMEK, J. *Ustavní vývoj českého státu*. 3. dotisk 1. vyd. Brno: MU, 1999, s. 63.

³⁸⁶ Cf. starostenskou závět' (cf. § 2249 BGB):

§ 1543 OZ

Je-li důvodná obava, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl pořádit závět' ve formě veřejné listiny, může zaznamenat jeho poslední vůli starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nalézá, za přítomnosti dvou svědků. Za těchto podmínek může zaznamenat zůstavitelovu poslední vůli i ten, kdo je podle jiného právního předpisu oprávněn vykonávat pravomoci starosty. [zvýraznění aut.]

Důvodová zpráva – konsolidovaná verze, s. 384. [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

³⁸⁷ Ibid., s. 17.

Platnost BGB na Hlučínsku za trvání republiky neměla však dlouhého trvání, neboť již roku 1920 dochází k rozšíření platnosti ABGB na Hlučínsko.³⁸⁸ To odpovídá snahám o postupné právní i faktické sjednocování nově vzniklého státu, na tomto místě je zajímavé, že bylo pro Hlučínsko přistoupeno k rozšíření platnosti ABGB, zatímco úvahy o pořízení českého překladu ABGB a jeho rozšíření na území celého státu byly zavrhnuty.³⁸⁹ Pokud se týče právní úpravy práva dědického, ta je v BGB značně komplikovaná,³⁹⁰ rozšířením platnosti ABGB tak rovněž dochází v rámci Československa i k jistému jejímu zjednodušení.³⁹¹ Z hlediska věcného již bylo o absenci Falcidiánské kvarty v BGB pojednáno výše.

Situace v právu uherském, po vzniku republiky tedy na Slovensku a Podkarpatské Rusi, byla obecně dosti nepřehledná, což způsobeno vedle jazykových důvodů i absencí občanskoprávní kodifikace. Nadto došlo v Uhrách díky vysoké faktické autoritě Werböczyho *Tripartiti* jen ke značně omezené recepci práva římského.³⁹² Nepřekvapí tak, že zde nemá místo *quarta Falcidia* a podobně jako v ABGB u dědické přihlášky s výhradou mohou odkazy pozůstalost zcela vyčerpat,³⁹³ nemohou však jít nad její rámec.³⁹⁴ Za zmínku kromě toho stojí, že samotné rozlišování mezi dědicem a odkazovníkem je v recipovaném uherském právu značně neostře³⁹⁵ a všichni zúčastnění se tak mohou poměrně podílet na pozůstalostních dlužích, ledaže je vůle zůstavitele opačná.³⁹⁶

³⁸⁸ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. (Hrsg.). *Die Entwicklung des Tschechischen Privatrechts*. Brno: MU, 2011, s. 99.

³⁸⁹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Dotisk 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 440.

³⁹⁰ VÁŽNÝ, 1923, op. cit., s. 103.

³⁹¹ Tento odstavec převzat z ČERNOCH, R. Dědické právo za 1. Československé republiky. In: VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J. (eds.). *Sborníky z doktorandského semináře katedry Dějin státu a práva Právnícké fakulty MU č. 3 (2012)*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 13–20.

³⁹² WERBÖCZY, I. *Tripartitum opus iuris consuetudinarii incliti regni Hungariae*. Preložil Erik Štenpien. *Tripartitum*. Bratislava: Eurokódex, 2008, s. 19.

³⁹³ FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ, A. *Nástin státního práva platného na Slovensku a Podkarpatské Rusi so zreteľom aj na banské právo a právne predpisy o pozemkovej reforme (s príslušnými časťami návrhu čl. všeobecného zákoníka občianskeho, zhotoveného superrevíziou komisiou)*. 3. vyd. pôv. diela judikatúrou siahajúcou do r. 1935. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 529.

³⁹⁴ ROUČEK, SEDLÁČEK a kol., 1998, op. cit., s. 277.

³⁹⁵ FAJNOR, ZÁTURECKÝ, op. cit., s. 485.

³⁹⁶ HORA, O. Je-li záhodno a potřebno odstraniti při revisi obč. z. rozlišování dědictví a odkazu, resp. dědice a odkazovníka? *Právní obzor*. 1922, č. 5, s. 163.

6.1.4 Osnova 1937³⁹⁷

Vznik Československé republiky a s recepční normou převzatý dualismus vedl k potřebě unifikace nejen občanského práva. Tento dosti zdoluhavý proces je v základních rysech obecně znám a přijetím zákonného textu neskončil. Nejblíže k přijetí měl návrh (Osnova 1937), dostavší se do parlamentu před druhou světovou válkou.

Vzhledem k návaznosti Osnovy 1937 na ABGB jsou změny namnoze jen stylistické, což v zásadě platí i pro „Falcidiánské nic“.³⁹⁸ Oproti § 690 ABGB stojí za zmínku snad jen upřesnění podmínek, kdy postačuje, aby pozůstalost byla vyčerpána „*téměř*“. Nebyly tak prozatím vyslyšeny hlasy po radikálnějších změnách, jako třeba úplné zrušení či značné omezení odkazů.³⁹⁹

6.2 Zákoníky z dob komunismu

6.2.1 Střední kodex⁴⁰⁰

Výsledkem právnické dvouletky, vedoucím v občanském právu k odstranění dualismu a úředního textu v německém jazyce, je Střední kodex.⁴⁰¹ Nadto k jeho koncepčním znakům patří proklamovaná snaha odpoutat se od římskoprávního dědictví.⁴⁰² Tím spíše může překvapit zakotvení římskoprávních

³⁹⁷ Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. *Digitální depoziář PS Parlamentu ČR* [online]. Tisk č. 844 [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_01.htm (dále „Osnova 1937“); komplexněji k osnově ŠALÁK, P. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937. Inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, 122 s.

³⁹⁸ Práva dědice přihlášeného s výhradou soupisu § 507 Osnovy 1937: *Je-li čistá pozůstalost odkazy obtížena tak, že je téměř vyčerpána, má dědic právo jen na náhradu nákladů učiněných ve prospěch pozůstalosti a na přiměřenou odměnu za svoji námahu. Pokud nestačí pozůstalost k úhradě těchto jeho pohledávek, může je požadovati od odkazovníků podle hodnoty odkazů a má v té příčině právo zadržovací.* [zvýraznění aut.]

³⁹⁹ HORA, op. cit., s. 161–167.

⁴⁰⁰ Blíže viz ČERNOCH, R. Dědické právo ve Středním kodexu aneb vytlačování práva římského právem římským. In: FRÝDEK, M., TAUCHEN, J. (eds.) *Posta Karlu Schellemu k 60. narozeninám*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 215–217.

⁴⁰¹ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „Střední kodex“).

⁴⁰² „Socialistický právní řád neuznává v oblasti hospodářské nic soukromého. Vše je veřejnoprávní. Nemůže tedy být jako dříve základem občanského práva právo římské, opírající se o soukromé vlastnictví výrobních prostředků. To bylo zcela přirozené základem právních systémů vykořisťovatelských tříd. Základem socialistického občanského práva musí být zásada veřejnoprávní, musí jim být dána možnost státu zasahovat do soukromých smluv a podržiti je zájmem celku.“ FIERLINGER, Z. *Za socialistický právní řád*. *Právník*. 1950, roč. 89, č. 4, s. 429. [zvýraznění aut.]

postupů ABGB neznámých, jako je maxima „*semel heres, semper heres*“⁴⁰³ a právě *quasi* Falcidiánská⁴⁰⁴ kvarta.

Zatímco římské právo stojí na principu autonomie vůle zůstavitele (což platí i obecněji o každé jednající osobě), kterou se snaží korigovat jen, považuje-li to za nezbytné, socialistický zákonodárce se tuto snaží naopak co nejvíce omezit.⁴⁰⁵ Neváhá však za tímto účelem užít institutu v duchu římského práva, byť s jistými modifikacemi.

V témže paragrafu⁴⁰⁶ jako odkaz je upravena i „*quasi* Falcidiánská třičtvrtina“. „Třičtvrtina“ dává najevo inverzní poměr části vyhrazené dědici oproti právu římskému, kvarta by tedy byla maximální možnou mírou odkazů. Výraz „*quasi*“ má poté zdůraznit, že při překročení Falcidiánské třičtvrtiny nedochází k poměrnému krácení odkazů, nýbrž je na odkazovníka hleděno jako na dědice. Podotkněme, že odkaz splňující podmínky výše uvedeného § 537 se od dědění odlišuje pouze absencí odpovědnosti za pasiva,⁴⁰⁷ a posuzování dané osoby jako dědice či odkazovníka v závislosti na hodnotě zanechaného majetku se blíží situaci v právu uherském.⁴⁰⁸

Podobné konstrukce, třebaže nikoliv v souvislosti s Falcidiánskou kvartou, nalézáme i v právu římském. Jistý náznak představuje *caducorum vindicatio* odkazovníků s dětmi, není-li vhodných dědiců dle augustovských manželských zákonů.⁴⁰⁹ Zejména však jde od roku 339 n. l. o možnost ustanovit

⁴⁰³ ČERNOCH, R. Dědické právo ve Středním kodexu aneb vytlačování práva římského právem římským. In: FRÝDEK, M., TAUCHEN, J. (eds.) *Pocta Karlu Schellemu k 60. narozeninám*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 216; SALÁK, P. Římskoprávní vlivy v českém dědickém právu v 19. a 21. století. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 12, s. 1313–1322.

⁴⁰⁴ Již dobová literatura upozorňuje na paralelnost řešení Středního kodexu a Falcidiánské kvarty – viz *quarta Falcidiāna (sic)* v: BLÁŽKE, J. Odkaz v novém právu dědickém. *Právník*. 1951, roč. 90, s. 241; SALÁK, P. *Vliv římského práva v oblasti dědického práva*. In: VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí. I. Díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 95.

⁴⁰⁵ SALÁK, P. Odkaz – římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1626 [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik.html

⁴⁰⁶ § 537 Středního kodexu:

Byla-li někomu zůstavena peněžitá částka nebo jiná movitá věc jako odkaz, platí o odkazu a o odkazovníkovi přiměřeně ustanovení o dědictví a o dědici. Odkazovník však neodpovídá za závazky zůstavitele, ani za náklady jeho pohřbu, byla-li odkazovníkovi zůstavena věc, jejíž cena je v poměru k ceně zanechaného majetku jen nepatrná, a jestliže souhrn odkazů nečiní více než čtvrtinu toho, co zbude ze zanechaného majetku po odečtení dluhů. [zvýraznění aut.]

⁴⁰⁷ Za zmínku též stojí, že § 537 je jediným paragrafem v celém Středním kodexu, jenž se věnuje problematice odkazu. BLÁŽKE, 1951, op. cit., s. 238.

⁴⁰⁸ FAJNOR, ZÁTURECKÝ, op. cit., s. 485.

⁴⁰⁹ SKŘEJPEK, 2011, op. cit., s. 235; SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 285.

dědice *quibuscumque verbis*,⁴¹⁰ takže v pochybnostech lze osobu ustanovenou ke konkrétní věci, představuje-li tato rozhodující část pozůstalosti, považovat za dědice, kteréžto řešení přijímá i kupříkladu polský občanský zákoník (*Kodeks Cywilny*).⁴¹¹

Třebaže jsme již výše v pasážích věnovaných byzantskému právu mohli pozorovat změnu výše Falcidiánského dílu ze čtvrtiny na třetinu, může působit na tomto místě Falcidiánská třičtvrtina poněkud zvláště. Přesto najdeme i tuto kvótu, konstruovanou jako nejvyšší možnou míru dispozice, již v právu římském (jakkoliv je téměř jisté, že na tomto místě nemůžeme předpokládat římskoprávní inspiraci tehdejšího zákonodárce). Kdo se totiž podílel na zločinném spolčení (*scelestam inierit factionem*)⁴¹² je trestán smrtí a propadnutím majetku,⁴¹³ jeho synové nemají děděním nikdy nic získat,⁴¹⁴ zatímco dcery

⁴¹⁰ SKŘEJPEK, 2011, op. cit., s. 234.

⁴¹¹ LONGCHAMPS de BÉRIER, 2011, op. cit., s. 240.

⁴¹² Blíže viz ČERNOCH, R. *Scelestam inierit factionem...* (C 9, 8, 5) aneb k účasti na protistátně zaměřené zločinecké skupině. In: TAUCHEN, J. (ed.). *Protistátní trestné činy včera a dnes*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 12–23. ISBN 978-80-210-9975-3.

⁴¹³ C 9, 8, 5 pr. Imperatores Arcadius, Honorius:

*Quisquis cum militibus vel privatis, barbaris etiam scelestam inierit factionem aut factionis ipsius suscepit sacramenta vel dedit, de nece etiam virorum illustrium qui consiliis et consistorio nostro intersunt, senatorum etiam (nam et ipsi pars corporis nostri sunt), cuiuslibet postremo qui nobis militat cogitavit (eadem enim severitate voluntatem sceleris qua effectum puniri iura voluerunt), ipse quidem utpote maiestatis reus gladio feriat, bonis eius omnibus fisco nostro addictis: ** arcad. et honor. aa. eutychiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

Kdokoliv, kdo s vojáky či civilními osobami (nebo) také barbari vstoupil do zločinného spolčení nebo přijímal či dával vojenské přísahy takového spolčení, plánoval (právo totiž chce trestat touž krutostí plánovaný zločin jako provedený) vraždy vznešených mužů, kteří jsou členy naší rady a poradních sborů, či hodnostářů (neboť i ti jsou součástí našeho státu), konečně kohokoliv kdo je v našich službách, ať je jakožto pachatel urážky majestátu (i. e. vlastizrady) popraven mečem, všechn jeho majetek ať je přřčen císařské pokladně. [zvýraznění a překlad aut.]

⁴¹⁴ C 9, 8, 5, 1 Imperatores Arcadius, Honorius:

*Filii vero eius, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est hereditarii, criminis exempla metuentur), a materna vel avita, omnium etiam proximorum hereditate ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egentes et pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos umquam honores, nulla prorsus sacramenta perveniant, sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus sit et mors solacio et vita supplicio. ** arcad. et honor. aa. eutychiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

Jejich synové však, jimž zvláštní císařskou milostí ponecháváme život (měli by totiž zemřít otcovským trestem, protože buď strach příkladem otcovského, to jest dědičného, zločinu), ať jsou považováni za cizí (i. e. vyloučení) z posloupnosti po matce, bábě a vůbec všech nejbližších příbuzných, ať nic nenabývají ze závětí extraneů, ať jsou trvale v bédné chudobě, ať jsou vždy provázeni otcovskou bezectností, ať se nedostanou k žádným poctám či službám, ať jsou konečně takoví, že jim pošpiněným trvalou nouzí bude smrt útěchou a život trestem. [zvýraznění a překlad aut.]

mají nárok na Falcidiánskou kvartu po matce.⁴¹⁵ Jde tedy o jistou obdobu povinného dílu v převrácené formě, kdy čtvrtina je maximem, které mohou dcery dostat, podobně jako je ve Středním kodexu čtvrtina maximem, které mohou odkazovníci získat, aniž by se stali dědici.

Kromě toho nalézáme čtvrtinu jako maximální možnou míru odkazů v ABGB při mylném opominutí nepominutelného dědice, a to navíc pouze pro odkazy, které se zásadně nekrátí (příspěvky pro veřejné ústavy, odměna za služby, *pia causa*), zatímco všechny ostatní odkazy jsou stíženy neplatností.⁴¹⁶ Zde již snad lze jistý vliv na tvůrce Středního kodexu předpokládat.

⁴¹⁵ C 9, 8, 5, 3 Imperatores Arcadius, Honorius:

*Ad filias sane eorum, quolibet numero fuerint, falcidiam tantum ex bonis matris, sive testata sive intestata defecerint, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filiae alimoniam quam integrum emolumentum ac nomen heredis. Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus** arcad. et honor. aa. eutychiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

A jistě chceme, aby k jejich dcerám, ať jich je jakýkoliv počet, přešla pouze *Falcidia* z majetku matky, ať už (matka) zemře s testamentem nebo bez něj, aby měly dcery spíše skrovnou výživu než celý prospěch a titul dědice. Rozhodnutí o nich totiž musí být mírnější, poněvadž věříme, že si kvůli slabosti pohlaví méně dovolí. [zvýraznění a překlad aut.]

C 9, 8, 5, 5 Imperatores Arcadius, Honorius

*Uxores sane praedictorum recuperatas dotes, si in ea condicione fuerint, ut, quae a viris titulo donationis acceperunt, filiis debeant reservare, tempore quo usus fructus absumitur omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quae iuxta legem filiis debebantur: Falcidia etiam ex his rebus filiabus tantum, non etiam filiis deputata.** arcad. et honor. aa. eutychiano pp. * <a 397 d. prid. non. sept. ancyrae caesario et attico cons.>

Manželky svrchu řečených zajisté dostanou zpět věno (jako *ususfructus*), bude-li to za takových okolností, že to, co od mužů získaly jako dar má být vyhrazeno dětem, (a) zavážou se, že v okamžiku, kdy *ususfructus* skončí, zanechají naši císařské pokladně všechno, co dle zákona mělo připadnout dětem: také *Falcidia* z těch věcí je určena pouze pro dcery a ne rovněž pro syny. [zvýraznění a překlad aut.]

⁴¹⁶ § 778 ABGB:

Hat der Erblasser einen einzigen Noterben, und übergeht ihn aus oben gedachtem Irrtume mit Stillschweigen; oder erhält ein kinderloser Erblasser erst nach Erklärung seines letzten Willens einen Noterben, für den keine Vorsehung getroffen ist; so werden nur die zu öffentlichen Anstalten, zur Belohnung geleisteter Dienste, oder zu frommen Absichten bestimmten Vermächtnisse in einem, den vierten Teil der reinen Verlassenschaft nicht übersteigenden, Beträge verhältnismäßig entrichtet, alle übrige Anordnungen des letzten Willens aber gänzlich entkräftet. Sie erlangen jedoch, wenn der Noterbe vor dem Erblasser verstorben ist, wieder ihre Kraft. [zvýraznění aut.]

Jestli zůstavitel má jediného nepominutelného dědice a opomine ho mlčky z omylu shora uvedeného nebo dostane-li bezdětný zůstavitel teprve po prohlášení své poslední vůle nepominutelného dědice, pro něhož nebylo nic opatřeno, zapraví se jen odkazy určené pro veřejné ústavy, k odměně za vykonané služby nebo ke zbožným účelům poměrně v částce nepřevyšující čtvrtiny čisté pozůstalosti, všechna ostatní ustanovení poslední vůle pozbudou však úplně platnosti. Nabudou však opět své platnosti, zemřel-li nepominutelný dědic před zůstavitelem.

6.2.2 Socialistický občanský zákoník⁴¹⁷

Socialistický občanský zákoník si z věcného hlediska vlastní subkapitolu v této práci snad ani nezaslouží, neboť v souladu s ideovou koncepcí omezování pořizovací volnosti zůstavitele dále redukuje úpravu dědického práva, a to podstatně důkladněji než to činil Střední kodex. Institut odkazu, Středním kodexem zakotvený alespoň v jednom (výše zmíněném) paragrafu, mu není v žádné podobě znám⁴¹⁸ a *mortis causa donationes*⁴¹⁹ stejně jako ustanovení dědice vázané na podmínku zakazuje,⁴²⁰ čímž se zdá, že jakékoliv úvahy o Falcidiánské kvartě postrádají smyslu.

To je ovšem toliko závěr vyvozený ryze na základě zákonného textu. Z judikatury naproti tomu plyne, že zanechané odkazy nebyly stiženy neplatností, nýbrž se odkázaná věc či částka zkrátka považovaly za vymezení dědického podílu a institut odkazu tak přežíval nepozorován na okraji dědického práva.⁴²¹ Dokonce můžeme nalézt i možnost krácení odkázané částky, pokud by tato převyšovala obvyklou cenu majetku nabytého vyplácejícím dědicem.⁴²² O Falcidiánskou kvartu tedy stále nejde, jen naše závěry o naprosté neexistenci odkazu musejí být poněkud obezřetněji formulovány.

6.3 OZ⁴²³

Nový občanský zákoník zásadním způsobem mění podobu českého právního řádu. Samotné označení zákoníku jako „nový“ může být na první pohled poněkud zavádějící, neboť jeho cílem zásadně není nalézat nová originální

⁴¹⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „SocOZ“).

⁴¹⁸ CEPL, V. Vývoj kategorií universální a singulární sukcese v socialistickém právu. In: MALÝ, K. (ed.). *Vznik a vývoj socialistického práva. II. část*. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 103.

⁴¹⁹ § 628 odst. 3 SocOZ:

Neplatná je darovací smlouva, podle níž má být plněno až po darově smrti. [zvýraznění aut.]

⁴²⁰ § 478 SocOZ:

Jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky; ustanovení § 484 věty druhé tím není dotčeno. [zvýraznění aut.]

⁴²¹ VALEŠ, V. O nemrtvých legátech. In: ADAMOVIČ, K., KNOLL, V., VALEŠ, V. a kol. *Pozapomenuté právní instituty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 90.

⁴²² Ibid., s. 92.

⁴²³ V této subkapitole užity pasáže z ČERNOCH, R. Falcidiánská kvarta (§ 1598 NOZ) ve vztahu ke svěřenskému nástupnictví (§ 1512 NOZ). In: SALÁK, P. (ed.). *Právo a jeho inspirační zdroje v proměnách věků. Sborník příspěvků z Letní školy Katedry dějin státu a práva*. Brno: MU, 2014, s. 47–56.

řešení, nýbrž navázat⁴²⁴ na ABGB a jeho nerealizovanou prvorepublikovou modifikaci (Osnova 1937), jde tedy zejména o snahu navázat kontinuitu přerušenou Středním kodexem a socialistickým občanským zákoníkem, byť v OZ nalézáme i inspiraci četnými jinými zákoníky.⁴²⁵

Text paragrafu upravujícího Falcidiánskou kvartu⁴²⁶ odpovídá charakteristice institutu v právu římském, důvodová zpráva na příslušném místě kromě toho výslovně užívá pojmu „*quarta Falcidia*“.⁴²⁷ Vzhledem ke znění příslušných ustanovení a systematice OZ je tak nepochybné, že se *quarta Falcidia* dle OZ má uplatňovat na odkazy tak jako v Římě na *legata*.

Má však být *quarta Falcidia* chápána i v širším smyslu jako institut zahrnující ostatní *quartas*, zejména *Pegasianam* či *Trebellianicam* a tím být aplikována i na ty instituty, jež jsou svým původem *fideicommissa*? A je pro odpověď na tuto otázku podstatné, že v důvodové zprávě je uveden termín *quarta Falcidia* latinsky? A pokud ano, chtěl zákonodárce užít úpravy *legis Falcidia* z roku 40 př. n. l., nebo měl na mysli institut *quartae*, vztahující se i na ostatní instituty sukcese *mortis causa*? Odpověď na tyto otázky nebude možno jinak než zkoumáním historického vývoje dotčených institutů ve spojení se zejména systematickým výkladem OZ.

Zjevně fideikomisárního původu⁴²⁸ je institut svěřenského nástupnictví.⁴²⁹ Zrekapitulujme si na tomto místě stručně jeho vývoj od dob antického Říma. Předmětem *fideicommissi hereditatis* byla celá pozůstalost, pročež obmyšlený se poté označuje jako fiduciář (*heres fiduciarius*).⁴³⁰ Dle praetorského práva je pak fideikomisář po vydání *senatusconsulti Trebelliani* roku 56 n. l. universálním

⁴²⁴ Byť samozřejmě s odlišnostmi, příkladem čehož může být navýšení ochrany nepominutelných dědiců oproti česko-rakouské tradici; HORÁK, O. Falcidiánská kvarta v novém občanském zákoníku. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. 2013, roč. XXIII, č. 1, s. 51; HORÁK, O. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, roč. XX, č. 3, s. 284. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5867>

⁴²⁵ Důvodová zpráva – konsolidovaná verze, op. cit., s. 17.

⁴²⁶ § 1598 OZ:

Každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená. Zatíží-li zůstavitel dědice více, má dědic právo na poměrné zkrácení odkazu. [zvýraznění aut.]

⁴²⁷ Důvodová zpráva – konsolidovaná verze, op. cit., s. 398.

⁴²⁸ SALÁK, P. K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 12, s. 434.

⁴²⁹ § 1512 odst. 1 OZ:

Zůstavitel může nařídít, že dědictví má přejít po smrti dědice nebo v určitých jiných případech na svěřenského nástupce jako následního dědice. Povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka. [zvýraznění aut.]

⁴³⁰ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 321.

sukcesorem, je tedy na místě dědice (*loco heredis*). Blízkost universálního fideikomisu dědické instituci prozrazuje i název příslušné žaloby – *hereditatis petitio fideicommissaria*.⁴³¹ Glossátoři tak již považují *fideicommissum hereditatis* za obdobu dědické posloupnosti (*ius hereditarium utile*).⁴³²

Dalším specifikem *fideicommissi* je možnost fideikomisární substituce (*substitutio fideicommissaria*), kterážto umožňuje nařídit substituta i pro případ, že se obmyšlený chopí předmětu *fideicommissi*, a to pro případ následné smrti obmyšleného či splnění libovolné (sc. možné a dovolené) podmínky.⁴³³ U *fideicommissi* se tak neuplatňuje zásada „*Semel heres, semper heres*.“ Jelikož bylo možno kombinovat *fideicommissum hereditatis* a *substitutionem fideicommissariam*,⁴³⁴ lze parafrázovat následovně: „*Semel heres fiduciarius semper heres non est*.“

V této podobě je institut svěřenského náhradnictví znám i ABGB,⁴³⁵ přičemž jeho římskoprávní původ coby *fideicommissum hereditatis/universitatis*⁴³⁶ je lépe patrný z původního německého (i. e. úředního) znění, užívajícího pro označení tohoto institutu adjektivum *fideikommissarische*.⁴³⁷ V Osnově 1937 doznal text paragrafu upravujícího svěřenské nástupnictví (již nikoliv náhradnictví)⁴³⁸ změny směrem k dědické instituci (a nikoliv odkazu) v tom smyslu, že namísto termínu „přenechání“ (*Überlassung*), užitého v ABGB a vhodného pro odkazy,⁴³⁹ užívá Osnova 1937 termínu „přechod“,⁴⁴⁰ což i terminologicky

⁴³¹ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 334.

⁴³² URFUS, V. *Historické základy novodobého práva soukromého. Římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 48.

⁴³³ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, op. cit., s. 309.

⁴³⁴ SOMMER, 2011, Díl II, op. cit., s. 321.

⁴³⁵ Fideikommissarische. § 608 ABGB:

Der Erblasser kann seinen Erben verpflichten, daß er die angetretene Erbschaft nach seinem Tode, oder in andern bestimmten Fällen, einem zweiten ernannten Erben überlasse. Diese Anordnung wird eine fideikommissarische Substitution genannt. Die fideikommissarische Substitution begreift stillschweigend die gemeine in sich. [zvýraznění aut.]

Svěřenské. § 608 ABGB

Zůstavitel může svému dědici uložit za povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici. Toto opatření nazývá se náhradnictvím svěřenským. Ve svěřenském náhradnictví obsaženo jest mlčky náhradnictví obecné. [zvýraznění aut.]

⁴³⁶ VÁŽNÝ, 1933, op. cit., s. 184.

⁴³⁷ SALÁK, 2012, op. cit., s. 1321.

⁴³⁸ Ibid., s. 1322.

⁴³⁹ Cf. sloveso *sinere* v termínu „*legatum sinendi modo*“, třebaže z hlediska významového jde o odlišný institut.

⁴⁴⁰ Svěřenské nástupnictví. § 456 Osnovy 1937.

Zůstavitel může nařídit, že dědictví po smrti dědice nebo v jiných určitých případech má přejíti na jinou osobu. Tímto ustanovením se zřizuje svěřenské nástupnictví. V povolání svěřenského nástupníka je obsaženo povolání náhradníka. [zvýraznění aut.]

odpovídá ustanovení dědice. Tento terminologický posun lze vnímat i jako posun od římského občanského testamentu, stojícího na principu „*Semel heres, semper heres*“ k testamentu vojenskému, s nímž již by další přechod⁴⁴¹ dědictví nebyl v rozporu.⁴⁴² Stejně jako Osnova 1937 užívá termínu přechod i výše uvedený § 1512 OZ.

Chceme-li zkoumat vztah dvou ustanovení (v našem případě tedy zmíněných dvou institutů), měli bychom nejprve prozkoumat, zda je tento vztah někde výslovně upraven (což není) a následně prostudovat judikaturu (dosud také žádná není). Příliš nám nemůže pomoci ani předchozí právní úprava, neboť našim dosavadním zákoníkům byl znám maximálně jeden obou institutů (svěřenské nástupnictví ABGB a Osnově 1937, *quasi* Falcidiánská kvarta Střednímu kodexu). Můžeme tak konstatovat toliko jejich společný římskoprávní původ, jenž však prošel v případě svěřenského nástupnictví výše popsaným vývojem včetně ABGB a Osnovy 1937, což značně pozměnilo jeho obsah.

Je tedy namístě otázka, zda se chtěl zákonodárce přiblížit římskoprávnímu pojetí svěřenského nástupnictví, na něž by se *quarta Falcidia* uplatnila, či zda chtěl do OZ vtělit svěřenské nástupnictví z Osnovy 1937, na které by *quarta Falcidia* nedopadala. Výše uvedené znění § 1512 odpovídá Osnově 1937, stejně tak se zákonodárce v důvodové zprávě odvolává na vývoj přes ABGB a hovoří při tom o dědici.⁴⁴³ Tomu odpovídá i systematika OZ, kdy je Falcidiánská kvarta (správně) zařazena do Dílu 3 mezi ustanovení o odkazech, zatímco svěřenské náhradnictví je vřazeno již do Dílu 2 mezi pořízení pro případ smrti a v jejich rámci mezi obecná ustanovení o závěti. Na základě

⁴⁴¹ D 29, 1, 5 Ulpianus 4 ad sab.

Milites etiam his, qui heredes exstiterunt, possunt substituere in his dumtaxat, quae sunt ex testamento eorum consecuti.

Vojáci mohou rovněž těm, kteří se skutečně stanou jejich dědici, stanovit náhradníka k tomu, co z jejich testamentu získali. [zvýraznění a překlad aut.]

⁴⁴² VÁŽNÝ, 1933, op. cit., s. 185.

pozn.: Pro pořádek je nutno uvést, že Jan Vážný se vyjadřoval, jak ostatně plyne i z datace jeho článku, ke znění Osnovy z roku 1931, což však na situaci nic nemění, neboť vyjma čísla paragrafu a stylistické změny „dědicové“ => „dědice“ se od Osnovy 1937 neliší.

Svěřenské nástupnictví. § 570 Osnovy 1931.

Zůstavitel může naříditi, že dědictví po smrti dědicové nebo v jiných určitých případech má přejíti na jinou osobu. Tímto ustanovením se zřizuje svěřenské nástupnictví. V povolání svěřenského nástupníka je obsaženo povolání náhradníka. [zvýrazněny odlišnosti od Osnovy 1937 – pozn. aut.].

Text ustanovení citován dle ROUČEK, SEDLÁČEK a kol., 1998, op. cit., s. 174.

⁴⁴³ Důvodová zpráva – konsolidovaná verze, op. cit., s. 376.

těchto zjištění je možno učinit závěr, že zde není úmysl zákonodárce vztáhnout *quartam Falcidiam* na svěřenská nástupnictví, tím spíše pak nelze hovořit o úmyslu „jasném“.⁴⁴⁴

Jelikož se tedy oba zmíněné instituty dostaly do textu OZ jiným způsobem – u *Falcidiánské kvarty* lze předpokládat inspiraci „přímo“ římským právem, zatímco svěřenské nástupnictví má za sebou pozvolný vývoj včetně ABGB a Osnovy 1937 – je nutno detailněji zkoumat i tento vývoj svěřenského nástupnictví. Pak pozorujeme, že svěřenské nástupnictví se během historického vývoje stalo obdobou dědické posloupnosti, čemuž ostatně odpovídá i jeho zařazení do oddílu o závěti v systematice OZ a nikoliv mezi odkazy. Je tedy nutno předpokládat, že zákonodárce pojal svěřenské nástupnictví tímto způsobem a nikoliv jako odkaz, protože se na ně proti prvotnímu očekávání *quarta Falcidia* neuplatní.

Kromě toho si na tomto místě zaslouží zmínku ještě institut svěřenského fondu,⁴⁴⁵ jehož název prozrazuje (nejspíše oprávněně) římskoprávní kořeny. Jeho římskoprávním pravzorem by bylo *fideicommissum familiae relictum*⁴⁴⁶ (rodinné svěřenství neboli šlechtický fideikomis), jež bylo součástí našeho práva do roku 1924.⁴⁴⁷ Pro vztah ke svěřenskému fondu dle OZ je spíše významný anglický *trust*, jenž je římskoprávnímu institutu *fideicommissi* přinejmenším velice blízký,⁴⁴⁸ přičemž tento se následně prostřednictvím québeckého občanského zákoníku stává inspirací pro OZ.⁴⁴⁹ Je tak paradoxem, že zatímco je coby důvod časového omezení svěřenského nástupnictví uvedeno zamezení rodinnému svěřenství,⁴⁵⁰ vrací se v zásadě týž institut v ustanovení jiném, třebaže s jinými účinky, převzat z odlišného právního rámce. Svěřenský fond

⁴⁴⁴ § 2 odst 2 OZ:

Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov zákona proti jeho smyslu. [zvýraznění aut.]

⁴⁴⁵ § 1448 sqq. OZ.

⁴⁴⁶ SALÁK, 2014, op. cit., s. 434.

⁴⁴⁷ Zákon č. 179/1924 Sb., o zrušení svěřenství.

⁴⁴⁸ BEDNAŘÍKOVÁ, B. Svěřenské fondy. *Institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 111 sqq; JOHNSTON, 1988, op. cit., s. 284 v této souvislosti hovoří o nápadné podobnosti (*intriguing resemblance*), přičemž jednoznačné stanovisko o římskoprávním vlivu na *trust* či jeho odmítnutí patrně možno není. Nesporné však je, že *fideicommissum* se běžně do angličtiny jako *trust* překládá. *ibid.*, s. 1.

⁴⁴⁹ Důvodová zpráva – konsolidovaná verze, op. cit, s. 352; BEDNAŘÍKOVÁ, op. cit., s. 117 sqq.

⁴⁵⁰ Důvodová zpráva – konsolidovaná verze, op. cit, s. 377.

ve formě, v jaké se dostal do OZ, však nemá výlučně dědickoprávní charakter, takže jsou jakékoliv úvahy o Falcidiánské kvartě kromě systematického zařazení tohoto institutu mimo dědické právo vyloučeny i tím, že může jít čistě o dispozici *inter vivos*, tedy aniž by zakladatel svěřenského fondu zemřel, pročez ani nelze uvažovat o dědici. V každém případě nutno zmínit, že *trust*, z něhož svěřenský fond vychází má i další vlastnosti, které ho od fideikomisu výrazně vzdalují, z nichž patrně nejvýraznější je charakter samostatné množiny majetku (v tom se blíží nadaci, ovšem není právnickou osobou,⁴⁵¹ či *hereditati iacenti*),⁴⁵² která není součástí majetku správce,⁴⁵³ pročez mnohdy vnímán jako neslučitelný s charakterem kontinentálního práva (označovaného jako *ius commune* coby protikladu ke *common law*).⁴⁵⁴ Na straně druhé však pozorujeme jinou podobnost svěřenského fondu v OZ a šlechtického fideikomisu v tom, že OZ v rozporu s neformálním charakterem trustu vyžaduje formu veřejné listiny,⁴⁵⁵ šlechtické fideikomisy pak byly v Rakousku-Uhersku schvalovány zákonem.⁴⁵⁶ Svěřenský fond (*trust*) může nabývat v právu québeckém (a nic nebrání, aby tomu stejně tak bylo i dle OZ) různých podob, přičemž k římskoprávnímu pojetí mají patrně nejbližší rodinný svěřenský fond (*fiducie familiale*)⁴⁵⁷ a testamentární svěřenský fond (*fiducie testamentaire*).⁴⁵⁸ Jakkoliv jde o poněkud spornou otázku, lze pomocí tohoto institutu obejít dědickoprávní regulaci⁴⁵⁹ a tím daný majetek vyčlenit z dědického řízení a tedy i z povinného dílu (jde tak o obdobu vydědění).⁴⁶⁰

⁴⁵¹ KOTRBOVÁ, S. Svěřenský fond. *Ad notam*. 2014, roč. 20, č. 5, s. 12.

⁴⁵² STLOUKALOVÁ, K. Svěřenský fond a jeho paralely v římském právu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, roč. 9, Supplementum 3: Recepce římského práva v Evropě, s. 182.

⁴⁵³ PIHERA, V. Trust. Vybrané aspekty. *Obchodněprávní revue*. 2009, roč. 1, č. 7, s. 196. § 1448 odst. 3 OZ.

Vlastnická práva k majetku ve svěřenském fondu vykonává vlastním jménem na účet fondu svěřenský správce; majetek ve svěřenském fondu však není ani vlastnictvím správce, ani vlastnictvím zakladatele, ani vlastnictvím osoby, které má být ze svěřenského fondu plněno. [zvýraznění aut.]

⁴⁵⁴ PIHERA, V. Nejpodivnější zvíře v lese – poznámky ke svěřenskému fondu. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 10, s. 278.

⁴⁵⁵ PIHERA, 2009, op. cit., s. 198.

⁴⁵⁶ ŠALÁK, 2014, op. cit., s. 437.

⁴⁵⁷ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., VYCHOPEN, M., WINTEROVÁ, A., ČÁP, Z., THÖNDEL, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. Absolutní majetková práva (§ 976 až 1479)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1449.

⁴⁵⁸ Z hlediska terminologického cf. též výše užití pojmy *heres fiduciarius* pro universálního fideikomiséře či *quarta fiduciarii* pro *quartam Trebellianam*.

⁴⁵⁹ STLOUKALOVÁ, 2014, op. cit., s. 186.

⁴⁶⁰ ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA, VYCHOPEN, WINTEROVÁ, ČÁP, THÖNDEL a kol. op. cit., s. 1450.

Další problémy může způsobovat rovněž institut darování pro případ smrti.⁴⁶¹ Je vcelku zjevné, že, bude-li takové darování posuzováno jako odkaz (cf. „... *utrum donationi an legati instar eam optinere oporteret, [...] constitutum est, ut per omnia fere legatis connumeretur...*“),⁴⁶² musí se na něj *quarta Falcidia* vztahovat. V případech, kdy tomu tak ovšem nebude (tedy výše uvedené „*fere*“, kdy dojde k přijetí daru, vydání listiny a vzdání se práva odvolat), se zde patrně otevírá velký prostor pro obcházení *quartae Falcidia*. Nebo jde snad o dobu Iustinianské možnosti, aby zůstavitel aplikaci *quartae Falcidia* vyloučil? Dle Horáka má takové darování dokonce být nazíráno jako zvláštní typ dědické smlouvy.⁴⁶³

Ke krácení odkazů dle § 1598 nutno podotknout ještě dvě poznámky. Uvedené ustanovení je konstruováno jako právo dědice, kterého může a nemusí využít – ke krácení odkazů tedy dle komentáře nedochází *ipso iure* jako v klasickém římském právu,⁴⁶⁴ daný stav se ovšem značně blíží situaci v právu Iustinianském, kdy měl dědic možnost vzdát se *quartae* vyplacením odkazu v plné výši. V tomto kontextu připomeňme, že celá konstrukce neplatnosti poměrné části odkazů *ipso iure* je i v římském právu poněkud problematická, může-li se dědic (a to až poté, co krácení *ipso iure* proběhlo) tohoto vzdát. Přípustnost takového postupu zdůvodňována jakožto dědicův projev zvláštní úcty vůči zůstaviteli,⁴⁶⁵ takže nejde o bezdůvodné obohacení, nýbrž o úplnější splnění (*pleniorum fidei praestare*) uloženého odkazu.⁴⁶⁶ Z pouhého vyjádření § 1598 OZ „*má dědic právo na poměrné zkrácení*“, které mimochodem prakticky doslova odpovídá formulaci „*ei [...] liceat quartam partem retinere*“,⁴⁶⁷ které, jak plyne z četných citací děl uvedených výše, většině romanistů nebrání

⁴⁶¹ § 2063 OZ Darování pro případ smrti:

Darování závislé na podmínce, že obdarovaný darce přežije, se posuzuje zpravidla jako odkaz. Podle ustanovení o darování se řídí, přijme-li obdarovaný dar a vzdá-li se darce výslovně práva dar odvolat a vydá o tom obdarovanému listinu. Tím není dotčen § 2057. [zvýraznění aut.]

⁴⁶² I 2, 7, 1:

(text fragmentu viz výše).

⁴⁶³ HORÁK, O. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku). *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 22, s. 784.

⁴⁶⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ŠEŠINA, M., WAWERKA, Karel. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720) včetně výkladu řízení o pozůstalosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 251.

⁴⁶⁵ WACKE, 1973, op. cit., s. 249.

⁴⁶⁶ MANTHE, 1989, op. cit., s. 217.

⁴⁶⁷ I 2, 23, 5:

(Text ustanovení viz výše).

považovat *legem Falcidiam* za typickou *legem perfectam*, tedy při zohlednění římskoprávního vývoje dle mého názoru nemožno s jistotou vyvozovat, že dané krácení nenastává *ipso iure*.

Druhá poznámka se týká ocenění hodnoty pozůstalosti. Z praktického hlediska (potřeba ocenění jednotlivých pozůstalostních věcí) pak lze předpokládat, že § 1598 se uplatní, dojde-li k pořízení inventáře,⁴⁶⁸ což by odpovídalo právu Iustinianskému i konstrukci dědické přihlášky bezvýjimečné a s výhradou dle ABGB.

Tuto subkapitolu lze tedy uzavřít tím, že *quarta Falcidia* v OZ v hlavních rysech odpovídá právu římskému. Na straně druhé však ji však nelze bezmyšlenkovitě aplikovat na jakýkoliv institut mající charakter či původ blízký římskoprávnímu odkazu, nýbrž za použití všech interpretačních metod užít Falcidiánskou kvartu pouze na ty odkazy, u nichž tak zamýšleno (a vtčleno do zákonného textu) zákonodárcem.

⁴⁶⁸ ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA, ŠEŠINA, WAWERKA, op. cit., s. 249.

7 ZÁVĚR

7.1 *Quarta Falcidia* za trvání římské říše

Římské právo dědické je vystavěno na respektování vůle zůstavitele. To se nejilněji projevuje v oblasti universální sukcese na poměrně brzkém umožnění testamentární posloupnosti, mající přednost před posloupností zákonnou. Dále pak může zůstavitel prostřednictvím zejména odkazů coby nástroje singulární sukcese nakládat i s jednotlivými věcmi, aniž by při tom zasahoval do dědické posloupnosti.

Zpočátku vývoje římského práva nebyl dědic nikterak chráněn proti přetížení pozůstalostí odkazy. Nic tedy nebránilo tomu, aby na dědice coby universálního sukcesora zůstavitele přešly veškeré pozůstalostní dluhy, a to i převyšovaly-li by hodnotu pozůstalosti, zatímco všechna aktiva by byla odkázána odkazovníkům. Dědic, odhlédneme-li od nikoliv ryze majetkové povahy římského dědictví, tedy neměl racionálního důvodu odkazy přetíženu pozůstalost přijmout – jejím odmítnutím se však testament stával opuštěným (*testamentum destitutum*), což nejenže nepřineslo žádný prospěch odmítnutšímu dědici a poškodilo jméno zůstavitele, nýbrž v konečném důsledku neprospělo ani odkazovníkům, neboť realizace odkazů (*dies veniens*) byla vázána na realizaci dědické posloupnosti.

K omezení přílišné štědrosti zůstavitele vůči odkazovníkům byly přijaty *leges Furia* a následně *Voconia*. Jejich efektivnost, jak uvádí Gaius, byla však jen zanedbatelná. K těmto dvěma zákonům lze přiřadit ještě *legem Fufiam Caniniam*, omezující testamentární propouštění otroků, ta ovšem byla přijata až roku 2 př. n. l., tedy *post legem Falcidiam latam*. Skutečným přelomem je tak *lex Falcidia de legatis* z roku 40 př. n. l. Pravidlo jí stanovené je ve své podstatě velmi prosté – dědici musí zůstat alespoň jedna čtvrtina nezatížena odkazy. Je-li stanovená míra odkazů překročena, dochází k jejich poměrnému krácení tak, aby byla čtvrtina zachována. Dědic má za účelem zachování kvarty retenční právo, přičemž vzhledem k nastoupení účinků *legis Falcidiae ipso iure* by šlo o pluspetici, pokud by byl žalován na vydání odkazu v nezkrácené výši.

U Falcidiánské kvarty, jak byla vymezena v předchozím odstavci, mohou být z praktického hlediska zajímavé čtyři okruhy problémů. V prvé řadě jsou to případy, v nichž se *quarta* z nějakého důvodu vůbec neuplatňuje, což může být dáno jak osobou zůstavitele (testamenty vojáků), tak i obmysleného (odkazy za účelem svobody), respektive povahou plnění (odkazy na zbožné účely, odkazy výživy).

Aplikuje-li se *quarta*, je v prvé řadě nutno zjistit hodnotu čistého dědictví, z něhož se kvarta počítá. Čistým dědictvím je tudíž nutno rozumět pozůstalost po odečtení pozůstalostních dluhů, musí jít tedy o čtvrtinu majetkového prospěchu, kterého se skutečně dostane dědici. Od hodnoty pozůstalosti je tak nutno odečíst mimo jiné i cenu závětí propouštěných otroků, nákladů pohřbu či výloh spojených s převzetím dědictví. Naproti tomu dědici se do čtvrtiny počítá vše, co získá jako dědic včetně odkazů na něj zbylých a části *praelegati* neplatné *iure legati*, nikoliv však odkazy jemu zanechané.

Zvláště komplikovaná situace pak nastane, pokud si několik Falcidiánských kvart konkuruje, což nastane, sejde-li se u jednoho z dědiců více částí téže pozůstalosti. K tomu dochází v případech, kdy jeden ze spoludědiců již přijal svůj podíl pozůstalosti a následně mu po odpadnutí některého ze spoludědiců připadne (například adkrescencí či náhradnictvím) další část pozůstalosti. Uvedená situace nepředstavuje žádný problém, je-li v obou (či všech) částech pozůstalosti případněvších jedné osobě *quarta* zachována. Však není-li tomu tak, vyvstává otázka, zda má být *quarta* počítána a odkazy kráceny v každé části zvlášť, což může vést k neproporcionálnímu krácení jednotlivých odkazů, případně i k tomu, že některé odkazy kráceny budou a jiné nikoliv, či zda má být *quarta* počítána z celku, který jedinec ve výsledku získal, což však s sebou nese jiné problémy, kupříkladu adkrescencí odkazy značně přetížené části by se pak mohla podstatně snížit dědicem oprávněně očekávaná výnosnost dědictví, problematickou by se stala i časová rovina, neboť konečně vyčíslit kvartu by nebylo možno dříve, nežli bude vyloučeno odpadnutí některého ze spoludědiců. Pro řešení daných problémů je tedy zapotřebí zkoumat důvody, proč se sešlo u jedné osoby více částí pozůstalosti. Došlo-li k tomu naplněním primární myšlenky zůstavitele (typicky je-li dědic ustanoven k části pozůstalosti podmíněně a k části bezpodmínečně), vypočítává se *quarta* vůči celku. Proti tomu došlo-li ke spojení částí pozůstalosti

u jedné osoby jinak, než jak bylo primárně zamýšleno zůstavitelem (například adkrescencí, substitucí či děděním jednoho ze spoludědiců po druhém, obecně tedy za jiného), vypočítává se *quarta* vůči každé části zvlášť. Tímto odděleným počítáním tak bude zabráněno tomu, aby část pozůstalosti, nabývaná za jiného, snížila prospěch z primárně nabyté (i. e. vlastní) části dědice. Je-li však přetížena jen vlastní část, připočte se k ní přebytek z části nabyté za jiného.

Po zjištění hodnoty čistého dědictví (a případně též zjištění, kolik *quartarum* se má vypočítat) lze prostým matematickým úkonem zjistit jeho čtvrtinu a následně přistoupit ke krácení odkazů. Vzhledem k možnosti nerovnoměrného rozložení odkazů mezi spoludědici může dojít k situaci, kdy některý z podílů bude zatížen nad přípustnou čtvrtinovou míru, zatímco pozůstalost jako celek nikoliv – proto je nutno vypočíst kvartu každému z dědiců zvlášť. Poté již možno přikročit ke krácení odkazů, které je zásadně poměrné. Může však nastat situace, že některé odkazy nejsou díky své povaze (odkaz výživy) či nařízení zůstavitele kráceny vůbec, což povede k vyššímu (leč navzájem opět poměrnému) krácení ostatních odkazů. V případě nedělitelného plnění z odkazu může dědic požadovat vyplacení částky odpovídající *quartae*. Nelze-li prozatím *quartam* definitivně určit kvůli závislosti některých odkazů na podmínce, je třeba poskytnout záruku vrácení převyšující částky. U odkazů s lhůtou nutno ocenit a pro účely *quartae* zahrnout do výpočtu i mezitímní užitek (*interusurium*).

Podobně jako v jiných oblastech, i v úpravě Falcidiánské kvarty dochází za Iustiniana ke změnám. Zůstaviteli je dána možnost nařídit, aby Falcidiánská kvarta nemusela být zachována. Zdánlivě se taková situace může jevit jako návrat před rok 40 př. n. l., ovšem není tomu tak. *Quartam Falcidiam* lze vnímat jako ochranu před přílišnou štedrostí zůstavitele, způsobenou patrně jeho nerozvážeností či neočekávanou změnou hodnoty pozůstalostních věcí (častěji patrně pokles hodnoty hlavních částí pozůstalosti, vůči kterým v době zřízení nebyla hodnota předmětu odkazu nepřiměřená, může však jít i o případy, kdy se právě hodnota odkázané věci značně zvýšila). Iustinianus tedy umožňuje zůstaviteli zvážit všechny okolnosti i hodnotu odkazovaných předmětů v poměru k části pozůstalosti připadající na dědice. Kromě toho se *quarta* nezachovává ve své podstatě jako sankce v případech, kdy si dědic

nevyžádá *beneficium inventarii*. Stejně tak se pokládá za vzdání se kvarty, jsou-li některé odkazy vyplaceny beze srážky.

Lex Falcidia se vztahovala pouze na *legata*, ovšem problémy, jimž čelila, se v ať už větší či menší míře vyskytovaly i v případě ostatních institutů sukcese *mortis causa*. Jelikož ponechání alespoň jedné čtvrtiny pro dědice se jevílo jako vhodné v případě *legatorum*, bylo uplatnění obdobného principu nasnadě i na jiné ostatní instituty. Zde je třeba zdůraznit, že jsou to především *fideicommissa*, jejichž neformální ráz spolu s možností universálního fideikomisu a fideikomisární substituce mohl mít při absenci omezení v praxi na dědice horší dopad, než tomu bylo v případě civilních odkazů. Třebaže se pro odlišení užívá též zvláštních pojmenování (e. g. *quarta legitima*, *Pegasiana*, *Trebelliana*), ve své podstatě jde o tentýž institut jako je *quarta Falcidia*, proto lze v tomto kontextu hovořit o Falcidiánské kvartě v širším smyslu. To je ostatně podpořeno i téměř úplným sjednocením institutů singulární sukcese *mortis causa* za Iustiniana.

K prvnímu rozšíření aplikace čtvrtiny došlo za Vespasiana, kdy *senatusconsultum Pegasianum* vztahuje *quartam* na *fideicommissa*, která se coby právní institut počala formovat poměrně nedávno v souvislosti s augustovskou obnovou římské rodiny a morálky (zde tedy především morálky), přičemž právní závaznost nabývají v souvislosti se vznikem kogničního procesu. Následně za Antonina Pia je *quarta* rozšířena i na *fideicommissa ab intestato*.

Na tomto místě je třeba zmínit, že *fideicommissa* nelze chápat jen jako neformální variantu civilních odkazů, nýbrž díky existenci institutu universálního fideikomisu i jako neformální variantu testamentární posloupnosti, jelikož *fideicommissum hereditatis* je postupem doby považováno za dědickou posloupnost *sui generis*. Velký význam ve vztahu k universálnímu fideikomisu má *senatusconsultum Trebellianum* nahrazující v zásadní míře *stipulationes partis et pro parte* a z něj vyvozená *quarta Trebelliana*.

Septimius Severus svojí konstitucí rozšiřuje *quartam* i na *mortis causa donationes*. Za Iustiniana se již *quarta* vztahuje v obecné rovině na vše, co bylo dědici uloženo, a to včetně *mortis causa capionis* třetí osoby v případě plnění podmíněného ustanovení (*condicionis implendae causa datum*).

7.2 Přehled dalšího vývoje

Po pádu západořímské říše a vydání Iustinianské kodifikace se samozřejmě právní vývoj v jednotlivých oblastech nezastavil. Relativně nerušený a kontinuální ekonomický i právní vývoj můžeme sledovat v říši východořímské/byzantské. Právě zde můžeme poprvé pozorovat situaci, kdy *quarta Falcidia* změnila podobně jako později ve Středním kodexu svoji velikost a stala se z ní Falcidiánská třetina (*τὸ Φαλκίδιον τρίτον*). Kromě toho se zde již dosti záhy mění účel celého institutu, neboť z institutu omezujícího odkazy se stává povinný díl.

V západní části bývalé říše pozorujeme vývoj odlišný, a přece v mnohém podobný. Invazní kmeny (Frankové, Vizigóti, Ostrogóti, etc.), vědomy si kulturní a technické vyspělosti římské říše, mohutně na románskou tradici navazují, právo nevýmaje (cf. *leges Romanae barbarorum*). Se vzrůstajícím se obchodem mezi jednotlivými státy vyvstává i potřeba jeho právní regulace, kde se uplatňuje právo římské coby *ius commune* – v jeho rámci nalezneme i *quartam Falcidiam*. Stěžejní oblastí, a pro právní vývoj v českých zemích zvláště důležitou, jsou německojazyčné oblasti, spadající pod Svatou říši římskou, později s přídomek „národa německého“. Problematika recepce římského práva v Německu obecně je nanejvýš komplikovaná, v každém případě je však součástí římského práva (*gemeines Recht*), jímž se rovněž řídí roku 1495 zřízený Říšský komorní soud, i *quarta Falcidia*. Odtud se přirozeným vývojem dostává do nově pořizovaných občanských zákoníků, ovšem zdaleka ne do všech. Důvody byly různé, mnohdy šlo o všeobecnou nechuť k právu římskému, jindy byl zákonodárce toho názoru, že jde o problematiku příliš subtilní, než aby jí bylo třeba dědické právo komplikovat, konečně bývala uváděna i skutečnost, že vzhledem k odlišné koncepci dědického práva již *quarta Falcidia* neslouží k dosažení těch cílů, jímž sloužila v antickém Římě. Obecně lze s jistou mírou zjednodušení říci, že novější zákoníky *quartam* vypouštějí, přičemž jmenovitě zmínit si zasluhuje zejména návrh nepřijatého pruského *Corporis iuris Fridericiani*, který však přispěl k nezahrnutí *quartae* do ALR a následně i BGB. Přesto se již od samého přijetí BGB objevují hlasy, volající po jejím zavedení, neboť její absence může vést k zásahu do práv nepominutelných dědiců. Podobná situace panuje i ve Švýcarsku, kde se ustanovení obdobné kvartě nachází například ještě v Curyšském zákoníku z roku

1855 (byť s omezením ze čtvrtiny na desetinu), ovšem v ZGB již takové ustanovení nenalézáme.

Alespoň stručnou zmínku si zaslouží i jurisdikce pro středoevropského právníka poněkud exotičtější, jako je Anglie a Katalánsko. V anglickém právu dochází k jeho dotváření činností soudů, takže jednoznačný závěr o neaplikovatelnosti daného institutu může být poněkud problematické nalézt. Přesto můžeme na základě rozhodnutí *Sen proti Headleymu* konstatovat absenci *quartae* v Anglii ve vztahu k *mortis causa donationi*. Katalánsko naproti tomu zaslouží zmínku z toho důvodu, že v jeho právním řádu se *quarta falcidia* nachází i v současnosti, což je dosti vzácný jev.

Pokud jde o vývoj na území současné České republiky, je tento podmíněn příslušností k Habsburské monarchii a tudíž je *quarta Falcidia* součástí právního diskursu při přípravách ABGB. Nalezneme ji tak i v nepřijatém návrhu občanského zákoníku z roku 1767 (*Codex Theresianus*), v jehož ustanoveních se římskoprávní aspekty značně odrážely. Již z osnovy Hortenovy však *quarta* vypadáva, na čemž nic nemění Martini ani Zeiller, protože *quartam Falcidiam* v textu ABGB nenacházíme, byť jisté formulační relikty lze v jeho textu vysledovat. Ani za první republiky k žádným změnám nedošlo, na čemž by nic nezměnilo ani případné přijetí Osnovy 1937, jelikož tato se přidržovala textu a koncepce ABGB.

Střední kodex, coby produkt právnické dvouletky, měl za cíl opuštění římskoprávních východisek. Zároveň se však snažil redukovat úpravu dědického práva a pořizovací svobodu, k čemuž byla Falcidiánská kvarta, třebaže v upravené podobě, vhodným nástrojem. Dochází však k převrácení jejího poměru, neboť čtvrtina je mírou, již odkazy nemají překročit, nemá-li se na odkazovníka hledět jako na dědice. Předvídatelnější vývoj přináší socialistický OZ, který institut odkazu a tudíž ani Falcidiánskou kvartu neupravuje.

Teprve OZ, jako první občanský zákoník platný na našem území, se v důvodové zprávě k § 1598 hlásí k římskoprávní tradici zaváděje *quartam Falcidiam*. Tak tedy dovršena jedna vývojová linie římskoprávního institutu, kdy formulace ustanovení OZ v zásadě odpovídá textu Gaiovy učebnice. Přesto však je zapotřebí mít na paměti, že toto ustanovení má za sebou dlouhou historii a jeho aplikace nemusí být vždy tak snadná, jak by se snad na první pohled mohlo zdát – proti tomu však bohatá římskoprávní kazuistika, z níž

(doufejme) reprezentativní vzorek obsažen v této práci, může být vodítkem při řešení praktických aplikačních problémů.

7.3 Přerod *quartae Falcidia* v povinný díl a další instituty

Kromě toho však nutno zmínit i druhou vývojovou linii, zůstávající mnohdy poněkud stranou pozornosti, a tou je přerod Falcidiánské kvarty v povinný díl. Kořeny tohoto procesu možno vysledovat již v období antického Říma, uvědomíme-li si, že okruh dědiců oprávněných k čtvrtinovému povinnému dílu se v praxi začasťe překrývá s „běžnými“ dědici, jimž *quarta Falcidia* vyhrazuje právo na čtvrtinu dědictví oproti odkazovníkům. Tomu rovněž napomáhá na podkladě universálního fideikomisu započaté smazávání rozdílů mezi dědictvím a odkazem. Tak třeba mít na paměti, že se každá zmínka v pramenech o Falcidiánské kvartě nemusí vztahovat k institutu, zakotvenému v § 1598. Příkladem toho může být čtvrtina coby míra majetku zanechaného dcerám odsouzence dle C 9, 8, 5, 3 Imperatores Arcadius, Honorius. Konečně je nutno poukázat i na fakt, že v dědickém právu se setkáváme se čtvrtinou i u dalších institutů, u nichž lze inspiraci Falcidiovým zákonem rovněž předpokládat (viz např. čtvrtinu pozůstalosti coby maximální míru nároku nezaopatřené vdovy za Iustiniana či čtvrtinu, která musí zůstat volná pro jiná porřízení při uzavírání dědické smlouvy v ABGB či OZ).

PRAMENY

Neprávní prameny

Cassius Dio

Cass. Dio XLVIII, 33, 5

Cicero

Cic. Leg. II, 48

Cic. Leg. II, 49

Cic. Manil. 58

Cic. Verr. II, 1, 106

Isidor Hispalensis

Isid. Orig. V, 15, 2

Gaius

Gai Institutiones, Liber I

Gai Inst 1, 42

Gai Inst 1, 43

Gai Inst 1, 45

Gai Institutiones, Liber II

Gai Inst. 2, 54

Gai Inst. 2, 55

Gai Inst. 2, 224

Gai Inst. 2, 225

Gai Inst. 2, 226

Gai Inst. 2, 227

Gai Inst. 2, 228

Gai Inst. 2, 251

Gai Epitome

Gai Epitome II, 7 pr.

Codex Theodosianus

CTh 10, 18, 2, 1 [=brev. 10, 10, 1, 1] Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius aaa. ad populum urbis Constantinopolitanae.

Codex Iustinian(e)us

Liber III

C 3, 28, 31 Imperator Justinianus

Liber VI

C 6, 21, 12 Imperator Philippus

C 6, 30, 22, 4 Imperator Justinianus

C 6, 30, 22, 14c Imperator Justinianus

C 6, 47, 2, 2 Imperator Antoninus

C 6, 50, 2 Imperatores Severus, Antoninus

C 6, 50, 4 Imperator Alexander Severus

C 6, 50, 5 Imperator Alexander Severus

C 6, 50, 6 pr. Imperator Alexander Severus

C 6, 50, 9 Imperator Gordianus

C 6, 50, 10 Imperator Gordianus

C 6, 50, 11 Imperator Gordianus

C 6, 50, 13, 1 Imperatores Diocletianus, Maximianus

C 6, 50, 18 pr. Imperator Justinianus

Liber VIII

C 9, 8, 5 pr. Imperatores Arcadius, Honorius

C 9, 8, 5, 1 Imperatores Arcadius, Honorius

C 9, 8, 5, 3 Imperatores Arcadius, Honorius

C 9, 8, 5, 5 Imperatores Arcadius, Honorius

Digesta Iustiniani

Liber II

D 2, 8, 8, 4 Paulus 14 ad ed.

Liber V

D 5, 2, 25 pr. Ulpianus 2 disp.

D 5, 2, 8, 8 Ulpianus 14 ad ed.

D 5, 2, 8, 9 Ulpianus 14 ad ed.

D 5, 2, 8, 11 Ulpianus 14 ad ed.

Liber VI

D 6, 1, 76, 1 Gaius 7 ad ed. provinc.

Liber X

D 10, 3, 8, 1 Paulus 23 ad ed.

Liber XXII

D 22, 3, 17 Celsus 6 Dig.

D 22, 6, 9, 5 Paulus l.S. de iuris et facti ign.

D 22, 6, 9, 6 Paulus l.S. de iuris et facti ign.

Liber XXVIII

D 29, 1, 5 Ulpianus 4 ad sab.

D 29, 6, 2, 2 Paulus 44 ad ed.

D 29, 7, 2, 4 Iulianus 37 Dig.

D 29, 1, 17, 4 Gaius 15 ad ed. provinc.

Liber XXXI

D 31, 78 pr. Papinianus 9 resp.

Liber XXXV, Titulus I De condicionibus et demonstrationibus et causis et modis eorum, quae in testamento scribuntur

D 35, 1, 43, 3 Paulus 8 ad plaut.

Liber XXXV, Titulus II Ad legem Falcidiam

D 35, 2, 1 pr. Paulus l, s. ad l. falcid.

D 35, 2, 1, 5 Paulus l.S. ad l. falcid.

- D 35, 2, 1, 9 Paulus l.S. ad l. falcid.
D 35, 2, 1, 10 Paulus l.S. ad l. falcid.
D 35, 2, 1, 11 Paulus l.S. ad l. falcid.
D 35, 2, 1, 14 Paulus l.S. ad l. falcid.
D 35, 2, 1, 15 Paulus l.S. ad l. falcid.
D 35, 2, 1, 16 Paulus l.S. ad l. falcid.
D 35, 2, 1, 19 Paulus l.S. ad l. falcid.
D 35, 2, 2 Marcellus 22 Dig.
D 35, 2, 3 pr. Paulus l.S. ad l. falcid.
D 35, 2, 7 Papinianus 7 quaest.
D 35, 2, 11, 5 Papinianus 29 quaest.
D 35, 2, 15, 1 Papinianus 13 resp.
D 35, 2, 15, 2 Papinianus 13 resp.
D 35, 2, 15, 8 Papinianus 13 resp.
D 35, 2, 16 pr. Scaevola 3 quaest.
D 35, 2, 17 Scaevola 6 quaest.
D 35, 2, 26 pr. Scaevola 5 resp.
D 35, 2, 30 pr. Maecenatus 8 fideic.
D 35, 2, 30, 4 Maecenatus 8 fideic.
D 35, 2, 30, 9 Maecenatus 8 fideic.
D 35, 2, 31 Pomponius 2 fideic.
D 35, 2, 32 pr. Maecenatus 9 fideic.
D 35, 2, 32, 1 Maecenatus 9 fideic.
D 35, 2, 32, 4 Maecenatus 9 fideic.
D 35, 2, 32, 5 Maecenatus 9 fideic.
D 35, 2, 33 Paulus 3 fideic.
D 35, 2, 36, 2 Paulus 3 fideic.
D 35, 2, 39 Paulus 3 sent.
D 35, 2, 45, 1 Paulus 60 ad ed.

- D 35, 2, 50 Celsus 14 Dig.
D 35, 2, 52, 1 Marcellus 9 Dig.
D 35, 2, 53 Celsus 17 Dig.
D 35, 2, 61 Iavolenus 4 epist.
D 35, 2, 63 pr. Paulus 2 ad l. iul. et pap.
D 35, 2, 63, 1 Paulus 2 ad l. iul. et pap.
D 35, 2, 63, 2 Paulus 2 ad l. iul. et pap.
D 35, 2, 66, 1 Ulpianus 18 ad l. iul. et pap.
D 35, 2, 71 Paulus 32 ad ed.
D 35, 2, 72 Gaius 3 de legatis ad ed. pr.
D 35, 2, 73 pr. Gaius 18 ad ed. provinc.
D 35, 2, 73, 1 Gaius 18 ad ed. provinc.
D 35, 2, 73, 2 Gaius 18 ad ed. provinc.
D 35, 2, 73, 4 Gaius 18 ad ed. provinc.
D 35, 2, 74 Gaius 3 de legatis ad ed. pr.
D 35, 2, 75 Marcellus ex 40 Dig. iul.
D 35, 2, 76 pr. Gaius 3 de legatis ad ed. pr.
D 35, 2, 78 Gaius 3 de legatis ad ed. pu.
D 35, 2, 80, 1 Gaius 3 de legatis ad ed. pr.
D 35, 2, 81, 1 Gaius 18 ad ed. provinc.
D 35, 2, 81, 2 Gaius 18 ad ed. provinc.
D 35, 2, 86 Iulianus 40 Dig.
D 35, 2, 89, 1 Marcianus 7 inst.
D 35, 2, 91 Marcianus 13 inst.
D 35, 2, 92 Macer 2 de re milit.
D 35, 2, 96 Scaevola l.S. quaest. publ. tract.
Liber XXXV, Titulus III Si cui plus, quam per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicetur
D 35, 3, 1 pr. Ulpianus 79 ad ed.

D 35, 3, 1, 6 Ulpianus 79 ad ed.

D 35, 3, 1, 7 Ulpianus 79 ad ed.

D 35, 3, 3, 5 Ulpianus 79 ad ed.

D 35, 3, 3, 9 Ulpianus 79 ad ed.

D 35, 3, 6 Callistratus 4 de cogn.

Liber XXXVI

D 36, 1, 1, 19 Ulpianus 3 fideic.

D 36, 1, 17, 9 Ulpianus 3 fideic.

D 36, 1, 28, 10 Iulianus 40 Dig.

D 36, 1, 53 Papinianus 17 quaest.

D 36, 1, 66, 3 Maecenatus 4 fideic.

D 36, 1, 68 pr. Paulus 2 fideic.

Liber XXXVIII

D 39, 6, 27 Marcianus 5 reg.

D 39, 6, 42, 1 Papinianus 13 resp.

Liber XXXXIII

D 43, 3, 1, 5 Ulpianus 67 ad ed.

Institutiones Iustiniani

Liber I

I 1, 7 De lege Fufia Caninia sublata

Liber II

2, 7, 1

I 2, 14, 5

I 2, 22 pr.

I 2, 22, 1

I 2, 22, 2

I 2, 22, 3

I 2, 23, 5

Liber III

I 3, 27, 5

Liber IIII

I 4, 6, 33

Basilica

Bas. 41, 1, 96 (=C 6, 50, 2)

**Zákon č. 21/1896 RGBl., Bürgerliches Gesetzbuch,
ve znění pozdějších předpisů („BGB“)**

§ 2064 BGB

§ 2074 BGB

§ 2174 BGB

§ 2176 BGB

§ 2192 BGB

§ 2194 BGB

§ 2249 BGB

§ 2274 BGB

§ 2306 Abs. 1 BGB

§ 2318 Abs. 1 BGB

§ 2318 Abs. 3 BGB

**Zákon č. 1/1949 BGBl. Grundgesetz für die Bundesrepublik
Deutschland, ve znění pozdějších předpisů („GG“)**

Art. 14 Abs. 1 GG

**Zákon č. BBl. 1907 VI 589, Schweizerisches
Zivilgesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů („ZGB“)**

Rozsudek England and Wales Court of Appeal (Civil Division) ze dne 28. 2. 1991, sp. zn. Sen v Headley [1991] EWCA Civ 13 (28 February 1991)

Zákon č. 29/2002, Ley del Código Civil de Cataluña, ve znění pozdějších předpisů („CatCC“)

Art. 427-40 CatCC

Codex Theresianus

Codex Theresianus: Theil 2, Caput 16, § 30, Pkt. 417

Entwurf Horten

Entwurf Horten: Theil 2, Capitel 12, §. 79

Entwurf Martini

Entwurf Martini: Theil 2, Hauptstück 13, § 43

Westgalizisches Gesetzbuch

Westgalizisches Gesetzbuch: § 479

Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů („ABGB“)

§ 608 ABGB

§ 690 ABGB

§ 691 ABGB

§ 692 ABGB

§ 694 ABGB

§ 778 ABGB

§ 801 ABGB

§ 1253 ABGB

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 179/1924 Sb., o zrušení svěření

Osnova 1931

§ 570 Osnovy 1931.

Tisk č. 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník („Osnova 1937“)

§ 456 Osnovy 1937

§ 507 Osnovy 1937

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů („Střední kodex“)

§ 537 Středního kodexu

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů („SocOZ“)

§ 478 SocOZ

§ 628 odst. 3 SocOZ

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník („OZ“)

§ 2 odst 2 OZ

§ 1448 OZ

§ 1512 odst. 1 OZ

§ 1543 OZ

§ 1585 odst. 1 OZ

§ 1598 OZ

§ 1620 odst. 1 OZ

§ 1643 odst. 2 OZ

§ 2063 OZ

LITERATURA A DALŠÍ POUŽITÉ ZDROJE

I) Literatura specificky k Falcidiánské (či jiné) kvartě

- ABEGG, I. Ch. *Disputatio de tribus quartis, Legitima, Falcidia et Trebellianica*. Ingolstadii: Typis Ederianis apud Andream Angermanium, 1613, iv+18 s.
- BAUDOUIN, F. (Franciscus Balduinus), GUNDLING, N. H. *Ad leges de iure civili, Voconiam, Falcidiam, Iuliam Papiam Poppaeam, Rhodiam, Aquiliam, commentarii. Accesserunt eiusdem disputationes duae de iure civili ex Papiniano, quibus praemissa est vita Papiniani. Cum praefatione Nicol. Hieron. Gundlingii icti*. Editio nova. Cum indice rerum & verborum. Halae: apud E. G. Crugium, bibliopolam Academiae Fridericianae, 1730, 360 s.
- BERNSTORFF, Joachimus Bechtoldus Nobilis Bannerii dominus et S. R. I. liber baro de. *Dissertatio inauguralis de ratione legis Falcidiae in singulis heredibus maxime substitutis ponenda*. Gottingae: Typis Antonii Henrici Schulzii, 1754, 190 s.
- BERTRAM, P. *De rebus singulari titulo relictis in Quartam Falcidiam imputandis*. Diss. Heidelbergae, 46 s.
- BOEHMER-BECK, J. *Diss. differentiam legatorum puror. et non puror. praecipue intuitu legis falcidiae explicabit Boehmer*. Hallae, 1747, 57 s.
- BONIFACIO, F. *Ricerche sulla lex Falcidia de legatis*. Napoli: Jovene, 1948, 91 s.
- BONIFACIO, F. *In tema di "lex Falcidia"*. Napoli: Jovene, 1952, 7 s.
- BRANDT, O. *Kritische Erläuterung des fr. 31 (30) § 4 D. ad. Sc. Trebellianum 36, 1. Zugleich ein Beitrag zur Lehre von der Pegasianisch-Trebellianischen Quart*. Kassel: Verlag von Theodor Kay, Königl. Hof-, Buch- und Kunsthändler, 1879, vii+135 s.
- CLAVERUS, C. S. *Dissertatio juridica de fructibus in Trebellianicam imputandis*. Vitebergae: Ex Officina viduae Gerdesianae, 1716, 40 s.
- ČERNOCH, R. Dědicté právo ve Středním kodexu aneb vytlačování práva římského právem římským. In: FRÝDEK, M., TAUCHEN, J. (eds.). *Pocta Karlu Schellemu k 60. narozeninám*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 215–217. ISBN 978-80-7418-144-3.

- ČERNOCH, R. Falcidiánská kvarta v Římě a domácím právním vývoji. In: VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J. (eds.). *Sborníky z doktorandského semináře katedry Dějin státu a práva Právnické fakulty MU č. 2 (2012)*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 13–21. ISBN 978-80-7418-140-5.
- ČERNOCH, R. Falcidiánská kvarta a BGB. In: VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J. (eds.). *I. česko-slovenské setkání doktorských studentů a postdoktorandů oboru právní historie a římského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 57–67. ISBN 978-80-210-6381-5.
- ČERNOCH, R. Falcidiánská kvarta (§ 1598 NOZ) ve vztahu ke svěřenskému nástupnictví (§ 1512 NOZ). In: SALÁK, P. (ed.). *Právo a jeho inspirační zdroje v proměnách věků. Sborník příspěvků z Letní školy Katedry dějin státu a práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 47–56. ISBN 978-80-210-7038-7.
- ČERNOCH, R. Sen v Headley z hlediska romanistického. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, Vol. 9, Supplementum 3: Recepce římského práva v Evropě, s. 51–57. ISSN 1801-0288.
- ČERNOCH, R. The Falcidian Portion on the Territory of the Czech Republic. *Zeszyty Prawnicze*. 2014, č. 14.2, s. 202–212. ISSN 1643-8183.
- ČERNOCH, R. Perlový náhrdelník princezny Matidiae (D. 35,2,26pr.). In: MACH, P., VLADÁR, V. (eds.). *Historia et interpretatio Digestorum seu Pandectarum. Zborník z 18. konferencie právnych romanistov Slovenskej republiky a Českej republiky, uskutočnenej v dňoch 27.–28. mája 2016 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave*. Praha: Leges, 2016, s. 265–278. ISBN 978-80-7502-183-0.
- ČERNOCH, R. Třicátá pátá kniha. In: SKŘEJPEK, M., ČERNOCH, R., ŽYTKOVÁ, K. *Digesta seu Pandectae. Tomus II. Liber XVI–XXXV. Fragmenta selecta. Digesta neboli Pandekty. Svazek II. Kniha XVI–XXXV. Vybrané části*. Praha: Karolinum, 2019, s. 675–713. ISBN 978-80-246-4332-8.
- ČERNOCH, R. *Problematica překladu právních textů z latiny. Případová studie – 35. kniha Digest*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, 2021, 227 s. Vedoucí práce Irena Radová. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/th/ztvb9/?lang=en> [cit. 31. 8. 2024].

- ČERNOCH, R. Scelestam inierit factionem... (C 9, 8, 5) aneb k účasti na protistátně zaměřené zločinecké skupině. In: TAUCHEN, J. (ed.). *Protistátní trestné činy včera a dnes*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 12–23. ISBN 978-80-210-9975-3.
- ČERNOCH, R. § 1598, 1630 a 1631. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. § 1475–1720. Velký komentář*. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 758–764 a 849–855. ISBN 978-80-7400-957-0.
- ČERNOCH, R. Einige Probleme bei der Anwendung und Berechnung der quarta Falcidia. In: HORN, J.-K., VERRICO, F. (Hrsg.). *Acta Maceratensia. Perspektiven vom XVI. Jahrestreffen der Jungen Romanistinnen und Romanisten (11. bis 13. Mai 2022)*. Macerata: Edizioni università di macerata, 2024, s. 137–153. ISBN 978-88-6056-935-6.
- DILGER, A. Die Anwendung der Lex Falcidia in Württemberg. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1982, Bd. 99, s. 332–342. ISSN 0323-4096.
- DOSTALÍK, P. Zákon jako prostředek omezení vůle zůstavitele při odkazech v římském právu. In: BLAHO, P., ŠVECOVÁ, A. (eds.). *Právo v evropské perspektivě. II. díl*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2011, s. 655–665. ISBN 978-80-8082-461-7.
- GOLTZ, Carolus Ferd. Ed. Aug. Guil. Immanuel liber baro de. *Commentatio ad L.86 D. Ad legem Falcidiam*. Regimonti Pr.: Typis Academicis Dalkowskianis, 1864, 54 s.
- GORDAN, O.B. *De legis Falcidiae ratione in duplicibus testamentis ponenda*. Bonnae: Formis Caroli Georgi, 1856, vi+66 s.
- HEINDEL, Ch. G. *Disputatio iuris civilis de his quae imputantur in quartam fiduciarii*. Lipsiae: Ex Officina Stopffelia, 1756, 32 s.
- HENNIG, M. *Die lex Falcidia und das Erbrecht des BGB. Eine kritische Würdigung der Entscheidung des historischen Gesetzgebers, das Rechtsinstitut der falcidischen Quart aufzugeben*. Berlin: Duncker & Humblot; 1999, 201 s. ISBN 3-428-09520-0.
- HORÁK, O. Falcidiánská kvarta v novém občanském zákoníku. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. 2013, roč. XXIII, č. 1, s. 49–52.

- JIMÉNEZ, V. E. La prohibició de la quarta falcidia: exigència de manifestació expressa per part del testador. Comentaria la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya núm. 36/2010 de 23 de setembre. *In Dret. Revista para el Análisis del Derecho*. 2011, N° 1, s. 1–12. ISSN 1698-739X. Citováno dle *Social Science Research Network* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1762807
- KRETSCHMAR, G. F. *Erbrechtliche Compensationen. Ein Beitrag zur Lehre von den Vermächtnissen und der Lex Falcidia*. Leipzig: Verlag von C. L. Hirschfeld, 1892, 108 s.
- LINDELOF, von. Interpretation der L. 86. Titia D. ad Leg. Falcid. (35. 2). L. 24. Filium C. fam. errisc. (3. 36.) und der L. 91. In quartam D. ad Leg. Falcid. (35. 2.), oder Erörterung der Controverse: „ob die s. g. Quarta Trebellianica etwas anders ist, als die Falcidia, angewandt auf Universal-Fideicommiss“? *Archiv für die civilistische Praxis*. 1821, Bd. 4, H. 3, s. 436–455. Citováno dle *JSTOR* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41003498>
- LUMBROSO, G. *Un passo della Legge Falcidia. Brevi note marginali. + L. 7 § 4 D. pro emptore 41.4*. Roma: Tipografia del Senato di G. Bardi, 1929, 4 s.
- MANNINO, V. Cervidio Scevola e l'applicazione della Falcidia ai legati fra loro connessi. (Estratto di) *Bullettino dell'Istituto di diritto Romano «Vittorio Scialoja»*. 1929, roč. 32, s. 125–157.
- MANTHE, U. *Das senatus consultum Pegasianum*. Berlin: Duncker & Humblot, 1989, 228 s. ISBN 3-428-06637-5.
- MOLL, M. *De regulis imputationis in quarta, quam vocant, Trebelliana*. Berolini: Typis expressit Gustavus Lange, 1863, 91 s.
- MOORS, J. J. *Theses inaugurales, de differentiis Falcidiae et Trebellianicae*. Moeno-Francof, 1707, 8 s.
- NICOSIA, G. Legato sub modo e Falcidia (Noterella esegetica). (Estratto di) *Rivista internazionale di diritto Romano e antico*. 1957, roč. 8, s. 87–92.
- PAMPALONI, M. Rapporti giuridici condizionali e legge Falcidia. *Estratto dal Bullettino dell'Istituto di Diritto Romano*. 1910, roč. XXI, č. I–VI, s. 180–201.

- PERNICES, H. H. *Commentationes iuris Romani duae*. Halis: Apud Eduardum Antonium, 1855, xii+259 s.
- RENTMEISTER, A. *Lex Falcidia és quarta Falcidia*. Budapest: Kiadja a M. Tud. Akadémia, 1888, 118 s.
- SALÁK, P. Dvojí život falcidiánské kvarty. In: ADAMOVÁ, K., KNOLL, V., VALEŠ, V. a kol. *Pozapomenuté právní instituty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 11–20. ISBN 978-80-7380-512-8.
- SCHANBACHER, D. *Ratio legis falcidiae. Die falzidische Rechnung bei Zusammentreffen mehrerer Erbschaften in einer Hand*. Berlin: Duncker & Humblot, 1995, 253 s. ISBN 3-428-08482-9.
- SCHMIDT-HERTEL, J. F. *Exercit. ad leges voconiam et falcidiam... subiicit Schmidt*. Jenae, 1743, 40 s.
- SCHWAHN-HARPPRECHT, F. Ch. *Tractatio de jure deducendi 2quartas exhibet Schwahn*. Tubingae, 1687, 184 s.
- SCHWARZ, F. Die Rechtswirkungen der Lex Falcidia. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung*. 1943, Bd. 63, s. 315–367.
- SCHWARZ, F. Wardie „Lex Falcidia“ eine „lex perfecta“? In: LARRAONA, A., RICCOBONO, S. (directores), LOMBARDI, G. (moderator). *Studia et documenta historiae et iuris*. Romae: Apollinaris, 1951, s. 225–247.
- SIGMUND, J. H. *Ueber die Berechnung der Quarta Falcidia, wenn eine und dieselbe Person mehrere Theile derselben Erbschaft erhält*. München: Königliche Hofbuchdruckerei von Jos. Rösl., 1846. 48 S.
- STEIN, P. Lex Falcidia. *Athenaeum*. Nuova serie. 1987, roč. 65, s. 453–457.
- TAMASSIA, N. *La Falcidia nei più antichi documenti del medio evo*. Venezia: Officine grafiche di Carlo Ferrari, 1905, 50 s.
- TAUBER, I. Ch. *Dissertatio juridica de eo quod justum est circa detractionem quartae Falcidiae*. Lipsiae: Literis Zeidlerianis, 1727, 38 s.
- TRANTAPHYLLOPOULOS, K. D. *Ho Falkidios nomos en tó Byzantinó díkaió*. Athénai: Diethnes Bibliopóleion Eleftherúdaké kai Bart, 1912, x+96 s.
- VASSALLI, F. E. *Falcidiae stipulatio*. Roma: Istituto de diritto Romano, 1913, 43 s.

VOORDA, J. *Ad legem Falcidiam commentarius, quo multa Iuris Iustiniani loca exponuntur, illustrantur, emendantur, vindicantur. Accedit eiusdem dissertatio de legato partitionis.* Traiecti ad Rhenum: Apud Iurianum a Paddenburg, 1730, xii+454 s.

WACKE, A. Die Rechtswirkung der lex Falcidia. In: MEDICUS, D., SEILER, H. H. (Hrsg.) *Studien im römischen Recht: Max Kaser zum 65. Geburtstag, gewidmet von seinen Hamburger Schülern.* Berlin: Duncker & Humblot, 1973, s. 209–251. ISBN 3-428-02915-1.

WEISBACH, G. *Legem Falcidiam ad legata piae causae pertinere.* Altorfii: Literis Meyerianis, 1737, 40 s.

WESEL, U. Über den Zusammenhang der lex Furia, Voconia und Falcidia. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung.* 1964, Bd. 81, s. 308–316.

II) Literatura k právu dědickému jako celku či některým jeho aspektům

BARTOŠEK, M. *Senatusconsultum Trebellianum. Příspěvek k vývoji universálních fideikomisů a zásady zůstavitelovy disposiční volnosti.* Praha: Česká akademie věd a umění, 1945, viii+233 s.

BARTOŠEK, M. *Law of Succession. Roman Legal Framework and Comparative Law Perspective.* Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011, 290 s. ISBN 978-83-264-1468-8.

BLAŽKE, J. Odkaz v novém právu dědickém. *Právník.* 1951, roč. 90, s. 232–241.

BORKOWSKI, A. *The Law of Donatio Mortis Causa.* Reprinted. Oxford: Oxford University Press, 2005, xiv+181 s. ISBN 1-85431-938-8.

BORKOWSKI, A. *Textbook on Succession.* 2. vyd. Reprinted. Oxford & New York: Oxford University Press, 2010, xxxiv+393 s. ISBN 978-1-84174-221-2.

BROX, H. *Erbrecht.* 19. přepacované vyd. Köln+Berlin+Bonn+München: Carl Heymanns Verlag, 2001, xxxiv+500 s. ISBN 3-452-24797-X.

- BRTKO, R. Kauza Curiana. In: MACH, P., PEKARIK, M. (eds.). *Súdne reči a veľké súdne procesy podľa justiniánských Digest a iných prameňov rímskeho práva*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, s. 17–26. ISBN 978-80-8082-334-4.
- CEPL, V. Vývoj kategorií universální a singulární sukcese v socialistickém právu. In: MALÝ, K. (ed.). *Vznik a vývoj socialistického práva. II. část*. Praha: Univerzita Karlova, 1976, s. 103–112.
- CUBEDDU WIEDEMANN, M. G., WIEDEMANN, A. Erbrecht in Italien. In: SÜSS, R. (Hrsg.). *Erbrecht in Europa*. 2. vyd. Bonn: Deutscher Notarverlag, 2008, s. 827–898. ISBN 978-3-940645-05-0.
- ČERNOCH, R. Dědické právo za 1. Československé republiky. In: VOJÁČEK, L., TAUCHEN, J. (eds.). *Sborníky z doktorandského semináře katedry Dějin státu a práva Právnické fakulty MU č. 3 (2012)*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 13–20. ISBN 978-80-7418-154-2.
- ČERNOCH, R. Odkaz v Římě a domácím právním vývoji. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, roč. XX, č. 3, s. 287–291. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5868>
- ČERNOCH, R. Umožňuje římské právo uzavření dědické smlouvy? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. XXI, č. 1, s. 51–54. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5792>
- DOSTALÍK, P. Quis astrigantur sacris aneb přechod náboženských povinností patris familias na jinou osobu než dědice. In: *Římska rodina v sociálních a právních vzťahoch*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 41–48.
- DOSTALÍK, P. Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, roč. XX, č. 3, s. 275–282. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5866>
- DOSTALÍK, P. *Majetková ochrana ženy po smrti manžela v římském právu*. Praha: Leges, 2023, 132 s. ISBN 978-80-7502-697-2.
- FADDA, C. *Concetti fondamentali del diritto ereditario Romano. Parte Seconda*. Napoli: Luigi Pierro Tip. – Editore, 1902, xiv+415 s.

- HORA, O. Je-li záhodno a potřebno odstraniti při revisi obč. z. rozlišování dědictví a odkazu, resp. dědice a odkazovníka? *Právní obzor.* 1922, č. 5, s. 161–167.
- HORÁK, O. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi.* 2012, roč. XX, č. 3, s. 283–2862. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5867>
- HORÁK, O. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku). *Právní rozhledy.* 2014, roč. 22, č. 22, s. 783–785.
- JOHNSTON, D. *The Roman Law of Trusts.* Oxford: Clarendon Press, 1988, ix+306 s. ISBN 0-19-825216-1.
- KLEŇOVÁ, V. Delácia dedičstva v rímskom práve. In: MACH, P., PEKARIK, M., VLADÁR, V. (eds.). *Constans et perpetua voluntas. Pocta Petrovi Blabovi k 75. narodeninám.* Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2014, s. 281–311. ISBN 978-80-8082-764-9.
- LONGCHAMPS de BÉRIER, F. *Il fedecomesso universale nel diritto romano classico.* Warszawa: Liber, 1997, 247 s. ISBN 978-83-7206-006-8.
- MARQUÈS, A.L. Erbrecht in Katalonien. In: SÜSS, R. (Hrsg.). *Erbrecht in Europa.* 2. vyd. Bonn: Deutscher Notarverlag, 2008, s. 899–934. ISBN 978-3-940645-05-0.
- MÁŠILKO, V. *Závět' v mezinárodním právu.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 1982, 148 s.
- QUÉRENET, R. *Droit Romain: Étude sur les Différentes Formes de Testaments à Rome. Droit français. Étude sur la Condition du mineur devant la loi pénale.* Reprinted. Charleston: BiblioBazaar, 2008, 60+173 s. ISBN 978-0554904559.
- REBMANN, K., SÄCKER, F.J., RIXECKER, R. (Hrsg.), SCHLICHTING, G. (Red.) a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 9. Erbrecht. §§ 1922–2385, §§ 27–35 BeurkG.* 4. vyd. München: C. H. Beck, 2004, xlvii+2388 s. ISBN 3-406-45876-9.
- ROBHIRT, C.F. *Einleitung in das Erbrecht und Darstellung des ganzen Intestat-Erbrechts, besonders nach römischen Quellen.* Landshut: Krüll, 1831, xii+564 s.

- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí. (§§ 531 až 858)*. Reprint původního vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 680 s. ISBN 80-85963-74-4.
- SALÁK, P. Odkaz – římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol. In: *Dny práva – 2010 – Days of Law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1620–1632 [cit. 31. 8. 2024]. ISBN 978-80-210-5305-2. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik.html
- SALÁK, P. Římskoprávní vlivy v českém dědickém právu v 19. a 21. století. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 12, s. 1313–1322. ISSN 0231-6625.
- SALÁK, P. Vliv římského práva v oblasti dědického práva. In: VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí. I. Díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 73–103. ISBN 978-80-210-6006-7.
- SALÁK, P. Ius civile, ius gentium, císařské právo a zrušení testamentu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. XXI, č. 3, s. 342–346. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5696>
- SALÁK, P. K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 12, s. 432–437. ISSN 1210-6410.
- SALÁK, P. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 356 s. ISBN 978-80-210-8381-3.
- SALÁK, P. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937. Inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, 122 s. ISBN 978-80-210-8828-3.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo (§ 1475 až 1720) včetně výkladu řízení o pozůstalosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, xxx+698 s. ISBN 978-80-7478-579-5.
- TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I*. Praha: Bursík & Kohout, 1905, 157 s.
- VALEŠ, V. O nemrtvých legátech. In: ADAMOVÁ, K., KNOLL, V., VALEŠ, V. a kol. *Pozapomenuté právní instituty*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 88–95. ISBN 978-80-7380-512-8.

- VANČURA, J. *Praelegant dle práva římského*. Praha: Nákladem vlastním, 1902, 224 s.
- VÁŽNÝ, J. Pojem práva dědictvého a účelnost jeho dnešní struktury. *Právní obzor*. 1923, č. 6, s. 97–103.
- VERING, F. H. *Römisches Erbrecht in historischer und dogmatischer Entwicklung*. Heidelberg: Verlag von J. C. B. Mohr, 1861, vi+959 s.
- VOCI, P. *Diritto ereditario Romano. Volume secondo. Parte speciale. Successione ab intestato. Successione testamentaria*. 2. vyd. Milano: Dott. A. Giuffrè – editore, 1963, xvi+1076 s.
- VOCI, P. *Diritto ereditario Romano. Volume primo. Introduzione. Parte generale*. 2. vyd. Milano: Dott. A. Giuffrè – editore, 1967, xvi+835 s.
- WIMMER, M. *Das Prälegat*. Wien + Köln + Weimar: Verlag Böhlau, 2004, xii+321 s. ISBN 3-205-77272-5.
- ZABŁOCKI, J. Le più antiche forme del testamento romano. In: MACH, P., NEMEC, M., PEKARIK, M. (eds.) *Ius Romanum. Schola sapientiae. Pocta Petrovi Blahovi k 70. narozeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 549–560. ISBN 978-80-8082-335-1.
- ZIMMERMANN, R. Compulsary Heirship in Roman Law. In: REID, K. G. C., WAAL, M. J. de, ZIMMERMANN, R. (eds.) *Exploring the Law of Succession*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007, s. 27–48. ISBN 978-0-7486-3290-9.

III) Literatura zaměřená všeobecně či na jiné dílčí aspekty než dědictkoprávní

- ANGERMANN, N., BAUTIER, R.-H., AUTY, R. (Hrsg.). *Lexikon des Mittelalters. Band VII. Planudes bis Stadt (Rus')*. München & Zürich: LexMA Verlag, 1995, xviii+2221 s. ISBN 3-7608-8907-7.
- ARNDST von ARNESBERG, C. L. *Lehrbuch der Pandekten*. Přeložil Václav Trümmel. *Učební kniha pandekt. Třetí díl. Kniha čtvrtá a pátá*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 323+xxxii s. ISBN 978-80-7357-517-5.
- BARTOŠEK, M. *Verrinae. Význam Ciceronových řečí proti Verrovi pro základní problémy státu a práva*. Praha: Univerzita Karlova, 1977, 236+xvi s.

- BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1988, 302 s.
- BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. 2. vyd. Praha: Academia, 1994, 469 s. ISBN 80-200-0243-X.
- BOATWRIGHT, M. T., GARGOLA, D. J., TALBERT, R. J. A. *The Romans: From Village to Empire*. Přeložili Ladislav Stančo a Jan Kysela. *Dějiny římské říše od nejranějších časů po Konstantina Velikého*. Praha: Grada Publishing, 2012, 530 s. ISBN 978-80-247-3168-1.
- BOHÁČEK, M. *Nástin přednášek o soukromém právu římském. II., Právo obligační, právo dědické*. Praha: Nákladem vlastním, 1946, 196 s.
- BONFANTE, P. *Istituzioni di diritto romano*. Přeložil Jan Vážný. *Instituce římského práva*. Brno: Právnick, 1932, xx+745 s.
- BRUTTI, M. *Il diritto privato nell'antica Roma*. 2. vyd. Torino: G. Giappichelli Editore, 2011, xviii+685 s. ISBN 978-88-348-1999-9.
- BUBELOVÁ, K. Hodnocení důkazů v justiniánském procesním právu. In: MACH, P., PEKARIK, M. (eds.). *Súdne reči a veľké súdne procesy podľa justiniánských Digest a iných prameňov rímskeho práva*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, s. 27–38. ISBN 978-80-8082-334-4.
- CANFORA, L. *Storia della letteratura greca*. Přeložila Dagmar Bartoňková a kol. *Dějiny řecké literatury*. 3. revid. a doplň. vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 2009, 920 s. ISBN 978-80-86791-71-5.
- ČERNOCH, R. Zrod principátu – skrytá revoluce. In: KOTÁSEK, J. a kol. (eds.). *Dny práva – 2012 – Days of Law. Část III. – revoluce a právo* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 553–561 [cit. 31. 8. 2024]. ISBN 978-80-210-6319-8. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/revoluce/revoluce.pdf
- DAJCZAK, W., GIARO, T., LONGCHAMPS de BÉRIER, F., DOSTALÍK, P. *Právo římské. Základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, 424 s. ISBN 978-80-87382-41-7.
- Důvodová zpráva – konsolidovaná verze*. [online]. 598 s. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

- ERLER, A., KAUFMANN, E. (Hrsg.), STAMMLER, W. (Mitbegründet). *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. I. Band. Aachen – Haussuchung.* Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1971, xx+2049 s.
- FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ, A. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi so zreteľom aj na banské právo a právne predpisy o pozemkovej reforme (s príslušnými časťami návrhu čl. všeobecného zákoníka občianskeho, zhotoveného superrevíznou komisiou).* III. vyd. pôv. diela judikaturou siahajúcou do r. 1935. Šamorín: Heuréka, 1998, 600 s. ISBN 80-967653-4-5.
- GOFF, J. L., SCHMITT, J.-C. *Dictionnaire raisonné de L'Occident médiéval.* Preložila Lada Bosáková a kol. *Encyklopedie středověku.* Praha: Vyšehrad, 2002, 936 s. ISBN 80-7021-545-3.
- HATTENHAUER, H. *Europäische Rechtsgeschichte.* 4. přepracované a rozšířené vyd.. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2004, xiv+955 s. ISBN 3-8114-8404-4.
- HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského.* 4. opr. vyd. Praha: J. Otto, 1910, 1243 s.
- HORÁK, O., DOSTALÍK, P. Historická meditace nad interpretací práva. *Časopis pro právní vědu a praxi.* 2005, roč. XIII, č. 2, s. 197–203. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7696>
- HORÁLKOVÁ, M. *Německo-český právnický slovník. Deutsch-tschechisch Rechtswörterbuch.* Voznice: Leda, 2003, 384 s. ISBN 80-7335-019-X.
- KASER, M. *Das Römische Privatrecht. Erster Abschnitt. Das altrömische, das vorklassische und das klassische Recht.* 2. přepracované vyd. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1971, xxxiii+833 s. ISBN 3-406-01406-2.
- KASER, M. *Über Verbotsgesetze und verbotswidrige Geschäfte im Römischen Recht.* Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1977, 125 s. ISBN 3-7001-0171-6.
- KASER, M. *Römisches Privatrecht.* 15. vylepšené vyd. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1989, xii+434 s. ISBN 3-406-33726-0.
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo.* Praha: C. H. Beck, 1995, xxii+386 s. ISBN 80-7179-031-1.

- KÖBLER, G. *Deutsche Rechtsgeschichte. Ein systematischer Grundriß*. 4. vyd. München: Vahlen, 1989, xiv+311 s. ISBN 3-8006-1387-5.
- KÖBLER, G. *Lexikon der europäischen Rechtsgeschichte*. München: C. H. Beck, 1997, xviii+657 s. ISBN 3-406-42796-0.
- KOTRBOVÁ, S. Svěrenský fond. *Ad notam*. 2014, roč. 20, č. 5, s. 12–14. ISSN 1211-0558.
- KRČMÁŘ, J. O Substituci fideikommissární k dílu povinnému. *Právnícké rozhledy*. 1902, roč. III, č. 11, s. 119–121 + č. 12, s. 129–130 + č. 13, s. 141–143 + č. 14, s. 154–156.
- KROŠLÁK, D., ŠANGALOVÁ, K. Spor o kodifikáciu súkromného práva v Nemecku. In: MACH, P., NEMEC, M., PEKARIK, M. (eds.). *Ius Romanum schola sapientiae. Pocta Petrovi Blabovi k 70. narodeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 225–233. ISBN 978-80-8082-335-1.
- LACLAVÍKOVÁ, M. Majetkové vzťahy medzi manželmi v uhorskom stredovekom práve s prihliadnutím na inštitút obvenenia (dos, dotalicium). In: MACH, P., NEMEC, M., PEKARIK, M. (eds.). *Ius Romanum schola sapientiae. Pocta Petrovi Blabovi k 70. narodeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 265–281. ISBN 978-80-8082-335-1.
- LEHMANN, H. O. *Quellen zur Deutschen Reichs- und Rechtsgeschichte. Zusammengestellt und mit Anmerkungen versehen*. Berlin: Verlag von Otto Liebmann, 1891, viii+309 s.
- MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Dotisk 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005, 673 s. ISBN 80-7201-433-1.
- OFNER, J. (Hrsg.). *Der Ur-Entwurf und die Berathungs-Protokolle des Oesterreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches. I. Band*. Wien: Alfred Hölder k. k. Hof- und Universitäts-Buchhandler, 1889, clvi+496 s.
- OSINA, P. Vliv římského práva na právo islámské. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, roč. 9, Supplementum 3: Recepce římského práva v Evropě, s. 133–137. ISSN 1801-0288.
- PALME, R. Kodifikationsbestrebungen unter Kaiser Maximilian I. In: DOLEŽAL, M., URFUS, V. (eds.). *Velké kodifikace I*. Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 157–166.

- PAULY, A. F., WISSOWA, G. a kol., KROLL, W. von (Hrsg.). *Pauly's Real-Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft. Zwölfter Band. Kynesioi–Libanon*. Nové zpracování. Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1925, 2552 s.
- PIHERA, V. Trust. Vybrané aspekty. *Obchodněprávní revue*. 2009, roč. 1, č. 7. s. 196–201. ISSN 1803-6554.
- PIHERA, V. Nejpodivnější zvíře v lese – poznámky ke svěřenskému fondu. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 10, s. 278–282. ISSN 1803-6554.
- ROTONDI, G. *Leges publicae populi romani: elenco cronologico con una introduzione sull'attività legislativa dei comizi romani*. Milano: Società editrice libraria, 1912, vii+522 s.
- ROTONDI, G. *Studii sulla storia delle fonti e sul diritto pubblico romano*. Pavia: Tipografia e Legatoria Cooperativa, 1922, xv+582 s.
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl pátý. (§§ 1090 až 1341)*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, s. r. o., 1998, 1011 s. ISBN 80-85963-90-6.
- SALÁK, P. Vliv římského práva v oblasti práva věcného v občanském právu na našem území 19. a 20. stol. In: FRÝDEK, M., TAUCHEN, J. (eds.) *Soukromé právo v proměnách věků*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 11–25. ISBN 978-80-210-5557-5.
- SKŘEJPEK, M. *Římské právo v datech*. Praha: C. H. Beck, 1997, 116 s. ISBN 80-7179-123-7.
- SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6.
- SMITH, W. a kol. *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology. Illustrated by Numerous Engravings on Wood. In Three Volumes. Volume II*. Boston: Little, Brown, and Company, 1867, viii+1219 s. Citováno dle *Making of America Books* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://quod.lib.umich.edu/m/moa/acl3129.0002.001/143?page=root;size=100;view=image>
- SOMMER, O. *Prameny soukromého práva římského*. Nezm. otisk 2. přeprac. vyd. Praha: Melantrich, 1945, 189 s.

- SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl I. Obecné nauky*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, xxii+220 s. ISBN 978-80-7357-616-5.
- SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 356 s. ISBN 978-80-7357-616-5.
- STLOUKALOVÁ, K. Svěřenský fond a jeho paralely v římském právu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2014, roč. 9, Supplementum 3: Recepce římského práva v Evropě, s. 175–188. ISSN 1801-0288.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., VYCHOPENĚ, M., WINTEROVÁ, A., ČÁP, Z., THÖNDEL, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. Absolutní majetková práva (§ 976 až 1479)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, xxviii+1300 s. ISBN 978-80-7478-546-7.
- TILSCH, E. *Občanské právo. Část všeobecná*. Reprint pův. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012, xxiv+207 s. ISBN 978-80-7357-897-8.
- URFUS, V. *Historické základy novodobého práva soukromého. Římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. Praha: C. H. Beck, 1994, 135 s. ISBN 80-7949-197-8.
- VANČURA, J. *Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I + II*. Praha: Nákladem vlastním, 1923, 569 s.
- VÁŽNÝ, J. Římské právní ideje v občanském zákoníku a v osnově. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1933, roč. XVI, s. 171–186.
- VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. (Hrsg.). *Die Entwicklung des Tschechischen Privatrechts*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 280 s. ISBN 978-80-210-5612-1.
- WIMMER, M. Contemplatio, Absicht und Auflage. In: MACH, P., NEMEC, M., PEKARIK, M. (eds.). *Ius Romanum schola sapientiae. Pocta Petrovi Blahovi k 70. narozeninám*. Trnava: Právnická fakulta Trnavské univerzity, 2009, s. 531–547. ISBN 978-80-8082-335-1.
- ZIMEK, J. *Ústavní vývoj českého státu*. 3. dotisk 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 180 s. ISBN 80-210-1354-0.

ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Reprinted. Deventer + Boston: Juta + Kluwer, 1992, lxiv+1241 s. ISBN 90-6544-6737.

IIII) Překlady, edice, databáze

ASPI [databáze]. Verze 2024. Wolters Kluwer, 2024.

Bibliotheca Teubneriana Latina [databáze]. Editio 3. München und Leipzig: K. G. Saur+Brepols, 2004.

BAVIERA, J. (ed.) *Fontes iuris Romani antejustiniani, Vol. II*. Firenze, 1968, s. 229–257 [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Responsa/eg_Baviera.htm

BLAHO, P., SKŘEJPEK, M. *Iustiniani institutiones: Justiniané instituce*. Praha: Karolinum, 2010, 411 s. ISBN 978-80-246-1749-7.

BLAHO, P., VAŇKOVÁ, J. *Corpus iuris civilis. Digesta. Tomus I*. Bratislava: Eurokódex, 2008, 528 s. ISBN 978-80-89363-07-0.

Brepols. Library of Latin Texts. Series A. [databáze]. Turnhout: Brepols Publishers, 2014.

CASSIUS, D. *Rhómaiké historiá*. Cum annotationibus Ludovici Dindorfii. *Dionis Cassii Cocceiani Historia Romana. Vol. II*. Lipsiae: B.G. Teubner, 1863, 420 s.

CASSIUS, D. *Rhómaiké historiá*. Editoval Ursulus Philippus Boissevain. *Cassii Dionis Cocceiani Historiarum Romanarum quae supersunt. Volumen II*. Berolini: Apud Weidmanos, 1898, xxxiiii+690+ii s.

CASSIUS, D. *Rhómaiké historiá*. Přeložil Otto Veh. *Römische Geschichte. Band III. Bücher 44–50*. Düsseldorf: Artemis & Winkler, 2009, 351 s. ISBN 978-3-538-03126-5.

CICERO, M. T. *De imperio Cn. Pompeii*. Přeložil J. Kladenský. *Řeč za vrchní velitelství Cn. Pompeja*. Praha: I. L. Kober, 1915, 40 s.

Crespo Law [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <https://abogadosherencias.cat/es/codigo-civil-cataluna/articulo-427-40/>

Fontes omnium nationum territoriorumque Europae supremae [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes.htm>

- GAIUS. *Institutionum commentarii quattuor*. Přeložil Jaromír Kincl. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Přetisk prvního vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 276 s. ISBN 80-210-2196-9.
- Gesetze im Internet* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/>
- ISIDORUS, H. *Origines sive Etymologiae*. Přeložila Lenka Blechová-Čelebić. *Etymologie V*. Praha: Oikoumené, 2003, 184 s.
- KOPTEV, A. (ed.) *Theodosiani Libri XVI*. [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Codex_Theod.htm
- KRUEGER, P. (recensuit). *Codex Iustinianus* [online]. Berolini: Apud Weidmanos, 1877, lxxx+84+1102 s. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/codjust.htm>
- KRUEGER, P. (recognovit). *Iustiniani Institutiones. Corpus Iuris Civilis, Vol. 1* [online]. [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/iust_institut.html
- MOMMSEN, T. (recogn.), KRUEGER, P. (retract.). *Digesta seu Pandectae Iustiniani Augusti. Vol. I.+II.* [online]. Berolini: Apud Weidmanos, 1870 [cit. 31. 8. 2024]. Dostupné z: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/digest.htm>
- Thesaurus Linguae Graecae* [databáze]. Irvine: University of California, 2009.
- WERBÖCZY, I. *Tripartitum opus iuris consuetudinarii incliti regni Hungariae*. Přeložil Erik Štenpien. *Tripartitum*. Bratislava: Eurokódex, 2008, 320 s. ISBN 978-80-89363-24-7.

KLÍČOVÁ SLOVA

Klíčová slova

Dědické právo; Darování pro případ smrti; Falcidiánská kvarta; Fideikomis; OZ (zákon č. 89/2012 Sb.); Odkaz; Recepce římského práva; Římské právo.

Verba distinctiva

Codex civilis Rei publicae Bohemicae; Fideicommissum; Ius hereditarium; Ius Romanum; Legatum; Mortis causa donatio; Quarta Falcidia; Receptio iuris Romani.

Keywords

Czech Civil Code; Deathbed Gifts; Falcidian Portion; Law of Succession; Legacy; Roman Law; Reception of Roman Law; Trust.

Schlüsselwörter

Erbrecht; Falcidische Quart; Fideikommis; Rezeption des Römischen Rechts; Römisches Recht; Schenkung von Todes wegen; Tschechisches Zivilgesetzbuch; Vermächtnis.

Mots clefs

Code civil tchèque; Donation à cause de mort; Droit romain; Droit successoral; Fidéicomis; Legs; Quarte falcidienne; Réception du droit romain.

Parole chiavi

Codice civile ceco; Donazione a causa di morte; Diritto ereditario; Diritto romano; Fedecomesso; Legato; Quarta falcidia; Recepzione del diritto romano.

RÉSUMÉ (ENGLISH)

Falcidian Portion and its Reflection in Later Law

Present book deals with the legal regulation of the Falcidian portion (*quarta Falcidia*) and its further development. Falcidian portion is a means of heir protection from an estate that is overburdened with legacies or other *mortis causa* dispositions. It is an attempt to find sort of a balance between heirs and legatees. This attempt was really a successful one; therefore the rule of Falcidian portion was later embodied into modern civil codes.

The book is divided into three main parts of different importance. The first one is analysing the position of heir and legatee before the Falcidian Law was enacted. The main body of the book is in the second part examining the Falcidian Law itself and its later modifications and extensions till the age of the emperor Justinian. The third one is describing the impact of the Falcidian portion upon the modern civil codes.

The aim of the book is, drawing on the knowledge gained from the Roman law regulation and the above-mentioned civil codes, to find out whether any restriction of legacies, especially the Falcidian portion, is needed and effective. Consequently, suitability of this kind of restriction and calculation is examined, in other words whether it is appropriate to preserve exactly one quarter of the estate for the heir or if there can be any other solution.

In the very beginning of the book (chapters 1–3.1), basic concepts and principles of the law of succession that are of high importance for the present thesis are characterised in a nutshell. Of essence is especially the distinction between universal and singular succession, respectively between heir and legatee. Different ways of heir protection from an estate overburdened with legacies, that can be either more or less effective, are described. An heir, unless a forced one (*heres necessarius*), can of course renounce the succession. However, if there is no heir there is no legacy, either. That is why the legislation (Furian Law on Testaments, Voconian Law on Female Capacity to Succeed or Fufian Caninian Law on Testamentary Liberation of Slaves) tried to restrict the disposition liberty of testator in order to motivate the

heir to accept the succession. Apart from the legislation, the Roman legal science is of use in this area because it enabled (in cooperation with the legatees) to limit liability of heir for the debts of the estate only to the value of decedent's assets. It was possible either via partial waiver of debts or via accepting the succession by order of mandate.

The name of the main part of the book (chapter 3.2–4) could be the same as name of the second title of the thirty-fifth book of *The Digest* or *Pandects* of Justinian – Concerning the Falcidian Law. It contains basic characteristics of the law itself followed by an analysis of its particular aspects, especially the way of calculation and application of Falcidian portion in various cases. Problems of determining net value of decedent's estate, such as funeral expenses, legacies towards liberty, expenses of acceptance of succession or the value of liberated slaves, are examined. Calculation of the Falcidian portion in case of accretion, preferred legacies or such legacies that are not reduced due to their nature or due to the order of the testator, is discussed as well. Subsequently, the text is dealing with later modifications and amendments of Falcidian portion rules, such as application on trusts adopted via Pegasian Decree of the Senate, deathbed gifts via constitution by Septimius Severus or other similar cases via constitution by Justinian). Moreover, there are other changes in the period of Justinian, such as waiver of Falcidian portion via not petitioning for privilege of inventory or the power of the testator to order that Falcidian portion shall not be preserved.

The third part of the book (chapters 5 and 6) examine the impact of Falcidian portion upon formation of both medieval and modern law of succession. The aim of this part is to emphasize the inspiration by Roman law ideas as well as to describe the differences and analyse their reasons. Firstly, Byzantine and German law, German (BGB) and Swiss civil codes (ZGB), as well as the legal regulation of England and Catalonia, are examined. Then, the legal regulation in the territory of the Czech Republic (situation before ABGB, Austrian ABGB, Czechoslovak Civil Code 1950, Czechoslovak Civil Code 1964, and contemporary Czech Civil Code) is analysed. These codes and regulations are representative enough to make a coherent view of the reception of the Falcidian portion.

The chapter 7 serves as a conclusion. Falcidian portion represents an attempt to find a balance between the positions of heirs and legatees in case of estate overburdened with legacies. This attempt was so successful that Falcidian portion became part of legal regulations in later states (e. g. in Byzantine law or in Catalanian law, in which is Falcidian portion regulated even nowadays). Nonetheless, Falcidian portion was not adopted by several modern civil codes (ABGB, BGB, and ZGB). This omission was, however, causing problems, therefore some civil codes (especially the contemporary Czech Civil Code) reintroduced the provision of Falcidian portion.

RÉSUMÉ (DEUTSCH)

Falcidische Quart und ihre Reflexion im späteren Recht

Dieses Buch beschäftigt sich mit der Regelung und Entwicklung der falcidischen Quart (falcidische Viertel, *quarta Falcidia*). Diese Quart war das berühmteste Mittel des Erbeschutzes gegen Überlastung der Erbschaft mit Legaten oder mit anderen Verfügungen von Todes wegen. Es handelte sich um einen Versuch die Balance zwischen den Erben und den Legatar zu finden. Dieser Versuch war so erfolgreich, das die Quart von vielen bürgerlichen Gesetzbüchern übernommen wurde.

Es ist möglich die Arbeit in ungleich umfangreiche Teile einzuteilen. Das erste Kapitel ist eine methodologische Einführung. Das zweite Kapitel ist der Stellung des Erbes und des Legatars gewidmet. Der Schwerpunkt der Arbeit liegt in der dritten Kapitel, wo auch andere Gesetze (die *leges Furia*, *Voconia* und *Fufia Caninia*), aber vor allem selbst falcidisches Gesetz erforscht werden. Im vierten Kapitel sind spätere Modifikationen und Erweiterungen des falcidischen Gesetzes zur Zeit von Iustinianus erforscht. Das fünfte und sechste Kapitel werden sich mit der Wirkung der falcidischen Quart auf die neuzeitlichen Gesetzbücher beschäftigen – die fünfte ist verschiedenen Gesetzbüchern und die sechste den Gesetzbüchern im Rechtsgebiet der heutigen Tschechischen Republik gewidmet. Das siebte Kapitel ist eine Zusammenfassung.

Das Ziel dieser Arbeit ist aufgrund der Kenntnissen des römischen Rechts und oben genannten Gesetzbüchern den Standpunkt zum Bedarf und Effektivität zur Beschränkung der Legaten zu nehmen, d. h. vor allem der falcidischen Quart. Danach wird die Stellung zur Schicklichkeit der Beschränkungsmethode und dem Verfahren bei der Rechnung formuliert, das bedeutet, ob es geeignet ist, damit es sich eben um ein Viertel der Erbschaft handelte oder ob eine andere Lösung geeigneter wäre.

Zuerst sind die Grundbegriffe und Prinzipien des Erbrechts charakterisiert, die eine außerordentliche Bedeutung für diese Arbeit haben. Es handelt sich

vor allem um die Abgrenzung zwischen universale und singuläre Sukzession, beziehungsweise zwischen dem Erben und dem Legaten.

Verschiedene, mehr oder weniger wirksame, Methoden des Erbeschutzes vor Überlastung der Erbschaft mit Legaten werden auch besprochen. Der Erbe, wenn er nicht ein Zwangerbe (*heres necessarius*) ist, hat die Möglichkeit die Erbschaft abzulehnen. Aber die Vereitelung der Erbfolge leitet auch zur Vereitelung der Legatdispositionen, was einer von den Gründen war, warum sich die Gesetzgebung (Furisches Gesetz, Vokonisches Gesetz oder Fufisch-Caninisches Gesetz) mehr oder weniger erfolgreich bemühte, die Errichtungsfreiheit des Erblassers so zu begrenzen, damit der Erbe zur Annahme der Erbschaft so viel wie möglich motiviert wäre. Auch die römische Rechtswissenschaft setzt sich da durch, sie ermöglichte im Falle der Zusammenarbeit des Erben mit den Legataren seine Verantwortung nur bis zur Höhe der Nachlassaktiven. Das geschah entweder durch Teilschuldnererlass oder durch Annahme der Erbschaft auf Anweisung der Mandatvertrag.

Der Hauptteil der Arbeit könnte als der zweite Titel des fünfunddreißigsten Buches von der Pandekten – Zum falcidischen Gesetz (*Ad legem Falcidiam*) heißen. Sie wird die Grundcharakteristik des Gesetzes enthalten, weiter wird die Forschung der Teilaspekte, vor allem die Berechnungsart und die Aufwendung der falcidischen Quart, folgen. So wird der Wert der reinen Erbschaft erforscht, d. h. die Problematik der Beerdigungskosten des Erblassers, der Legate zwecks Freiheit, der Ausgaben verbunden mit der Annahme der Erbschaft oder des Wertes der freigelassenen Sklaven. Ich werde auch die Berechnung der Quart im Falle der Accrescenz, Prälegat oder Legaten, bei denen der Erblasser befahl diese nicht zu kürzen, behandeln.

Dann werde ich mich den späteren Regelungen und Ergänzungen der Regelungen über falcidischen Quart, wie ihre Verbreitung auf *fideicommissa* und *donationes mortis causa* (*senatusconsultum Pegasianum*, *Antoninus Pius*, *Septimius Severus*, *Iustinianus*), widmen. In der Zeit von Iustinianus traten auch weitere Wenden ein, z. B. die Möglichkeit des Erblassers anzuordnen, damit die Quart nicht eingehalten werde, der Antrag an die Quart dann entfällt auch durch Nichtfordern vom Rechts auf Inventarerrihtung.

Dann ist der Einfluss der falcidischen Quart auf die Erbrechtformung im Mittelalter und in den neuzeitlichen Gesetzbüchern beschäftigt, wobei

das Ziel auf die Inspiration des römischrechtlichen Gedanke und auf die möglichen Verschiedenheiten angewiesen und ihre Gründe analysiert wird. Zuerst werde ich mit der Entwicklung im Byzantinischen Reich besprechen, wo sich die falcidische Viertel in die falcidische Drittel verändert und auch als ein Pflichtteil dient. Weiter werde ich mich den wichtigsten deutschen Gesetzbüchern (v. a. ALR, BGB, ZGB) als auch dem Recht in England und Katalonien widmen. Am meisten gibt es eine *quarta Falcidia* in den älteren Gesetzbüchern, aber nicht mehr in der neueren (ABGB, BGB, ZGB), weil die *quarta* als zu kompliziert angesehen ist. Trotzdem gibt es eine *quarta Falcidia* im Recht Kataloniens und auch im § 1598 des im Jahr 2012 verabschiedeten Tschechischen Zivilgesetzbuches. Es ist merkwürdig, dass dieses Zivilgesetzbuch Nr. 89/2012 Slg. das erste Zivilgesetzbuch am Gebiet der Tschechischen Republik ist, das die *quarta Falcidia* enthält. Diese Rechtsquelle sind, meiner Meinung nach, zur komplexen Ansicht an die Rezeption der falcidischen Quart genügend. Ein Schluß ist, dass die *quarta Falcidia* noch immer heute nützlich sein kann, wie das neue Tschechische Zivilgesetzbuch demonstriert.

RÉSUMÉ (FRANÇAIS)

La quarte falcidienne et sa réflexion en droit postérieur

Ce livre s'occupe de la modification et de l'évolution de la quarte falcidienne. Elle était le moyen de la protection le plus connu qui a défendu l'héritier contre la surcharge de l'héritage des legs ou bien des autres dispositions à cause de mort. Il s'agissait d'une tentative de trouver l'équilibre entre les héritiers et les légataires qui avait tellement de succès que la quarte était reçue en droit moderne.

Le livre est divisée schématiquement en trois parties de volumes différents. La première partie est consacrée à la définition de statut d'héritier et légataire avant l'acceptation de la loi Falcidia sur les legs. L'essentiel de l'oeuvre se trouve dans la deuxième partie où est examiné la loi Falcidia elle-même avec toutes ses modifications et extensions ultérieures jusqu'à la période de l'empereur Justinien. La troisième partie porte son attention sur l'impact de la quarte falcidienne sur les codes civils modernes.

Le but du livre est d'adopter une attitude par rapport au besoin et efficacité des restrictions des legs; surtout de la quarte falcidienne, à l'aide des connaissances acquises dans le droit romain et les codes déjà mentionnés. Ensuite est prise position sur la pertinence du mode de restriction et du procédé du calcul. Plus concrètement si un quart de l'héritage était convenable ou s'il fallait un autre mode de solution.

La première partie (les chapitres 1–3.1) est une introduction. Dans cette partie sont caractérisés les notions générales et les principes du droit successoral qui ont une importance particulière pour ce thème. Il s'agit notamment de déterminer des différences entre les successions universelle et singulière et aussi entre l'héritier et le légataire. On analyse également les différentes manières de la protection de l'héritier contre la succession surchargée des legs qui ont été plus ou moins efficaces. L'héritier, s'il n'est pas l'héritier nécessaire (*heres necessarius*), a la possibilité de refuser l'héritage. Mais la répudiation de la succession d'héritier mène aussi à l'annihilation des dispositions des legs. C'est qui a été une des raisons pourquoi la législation (la loi Furia

sur les testaments, la loi Voconia sur la capacité des femmes de succéder, la loi Fufia Caninia limitant les affranchissements testamentaires) s'efforçait, avec plus ou moins succès, de réduire la liberté de disposition du testateur pour que l'héritier soit motivé le plus possible à accepter l'héritage. Son application y trouve aussi la science juridique romaine qui permet, en cas de coopération de l'héritier avec les légataires, de limiter sa responsabilité aux actifs de succession. Cela se passait soit par la libération partielle des dettes de succession soit par l'acceptation d'hérédité selon un ordre du mandat.

La partie principale du livre (les chapitres 3.2–4) pourrait être appelée de la même façon que le deuxième titre du trente-cinquième livre des Digeste – À la loi Falcidia (*Ad legem Falcidiam*). Elle contient la caractéristique fondamentale de la loi-même suivie par l'analyse des aspects partiels, surtout de la manière de la calculation et de l'application de la quarte falcidienne. Ainsi on examine la valeur de l'héritage net, par conséquent la problématique des coûts d'une funérailles du testateur, des legs au titre de la liberté, les dépenses liés à la prise de l'héritage ou bien au prix des esclaves libérés. La calculation de la quarte en cas d'accroissement, prélegs ou legs, qui ne doivent pas être raccourcis d'après l'ordonnance du testateur est également traitée ici. À l'issue de cette partie sont examinées les modifications ultérieures et aux compléments des règles de la quarte falcidienne comme c'est son extension en fidéicommiss faite par sénatus-consulte Pégasien, la donation à cause de mort faite sous Septime Sévère, ou les autres cas faite sous Justinien. Pendant le règne de Justinien aussi les autres modifications se produisaient, par exemple la possibilité du testateur d'ordonner que la quarte ne soit pas préservée, le droit de quarte puis expire par l'absence de la demande de bénéfice d'inventaire.

La troisième partie (les chapitres 5 et 6) porte sur l'influence de la quarte falcidienne sur la formation du droit successoral dans le droit médiéval et les codes modernes. Le but en est de montrer l'inspiration par l'idée du droit romain et aussi de montrer les différences eventuelles et essayer d'analyser leur cause. Tout d'abord on analyse le droit byzantin et allemand, les codes civils allemand (BGB) et suisse (ZGB), aussi que la réglementation en Angleterre et Catalogne. Ensuite la législation au territoire de la République tchèque (la réglementation avant ABGB, autrichien ABGB, le code civil tchécoslovaque

1950, le code civil tchécoslovaque 1964 et le code civil tchèque contemporain) est examinée. Ces codes et réglementations sont suffisamment représentatifs pour recevoir une vue plus cohérente sur la réception des règles de la quarte falcidienne.

Le chapitre 7 est une conclusion. La quarte falcidienne représente une tentative de trouver l'équilibre entre les héritiers et les légataires en cas d'héritage surchargé des legs. Cette tentative avait tellement succès que la quarte était largement reçu en droit postérieur (par exemple le droit byzantin ou jusqu'à aujourd'hui le droit catalan). Malgré cela, la quarte falcidienne n'était pas comprise par les certains codes civils (ABGB, BGB, ZGB). Cette omission causait des problèmes, c'est pourquoi quelques codes civils (avant tout le code civil contemporain en République tchèque) ont réintroduit cette règle.

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. Ing. Pavel Bobál, CSc.; doc. Mgr. Pavel Caha, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; prof. PhDr. Vít Hloušek, Ph.D.;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Mgr. Markéta Munzarová, Dr. rer. nat.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
doc. Ing. Rostislav Staněk, Ph.D.; prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.;
doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D. (předseda);
Mgr. Bc. Luboš Brim, Ph.D.; Mgr. David Čep, Ph.D.;
JUDr. Mgr. Jakub Harašta, Ph.D.; doc. JUDr. Michal Janovec, Ph.D.;
JUDr. Bc. Terezie Smejkalová, Ph.D.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.;
JUDr. Dominik Židek, Ph.D.

FALCIDIÁNSKÁ KVARTA, JEJÍ RECEPCE A § 1598 OZ

JUDr. Mgr. Radek Černoch, Ph.D. et Ph.D.

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2025

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 768

1. elektronické vydání, 2025

ISBN 978-80-280-0698-3 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-280-0698-3

